

ΔΕΥΤΕΡΗ
ΕΚΔΟΣΗ

ΒΑΓΓΕΛΗ Π. ΛΙΑΠΗ

Κ. Βαϊτε 1979

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Ο Κουντουργιώτικος

ΒΑΓΓΕΛΗ ΠΑΝ. ΛΙΑΠΗ

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Ὁ Κουντουργιώτικος

Λαογραφική μελέτη

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56299
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 24/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

Εκδόσεις «Δωδώνη»
Αθήνα — Γιάννινα

1988

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΕΛΕΥΣΙΝΑ αρχαία εποχή εκδ. 1975

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1941-44 εκδ. 1978

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ εκδ. 1985

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΥΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΕΣ εκδ. 1987

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΖΑΚΟΝΙΑ (νοοτροπίες) εκδ. 1988

Τό εξώφυλλο είναι του γνωστού γλύπτη Κώστα Κλουβάτου

Copyright: Βαγγέλης Λιάπης
Αγροτική περιοχή Μαγούλας
Μαγούλα 196 00
τηλ.: 5542.717

*Άφιέρωμα στη
Μάννα μου τη
Γιωργούλα*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κρίσεις για το βιβλίο μου: «Αρβανίτικο μοιρολόγι»
(Δωδώνη 1985)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
108 ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ - 175 62 Π. ΦΑΛΗΡΟ
ΤΗΛ. 9840.776

23-3-88

Αγαπητέ μου κ. Λιάπη

Επειδή, ετοιμάζοντας στην Ελλ. Λαογρ. Εταιρεία, τον τόμο 34 του περιοδικού της «Λαογραφίας» (1985-86) σημειώνω και τη βιβλιογραφία των δυο αυτών ετών, ξαναδιάβασα το βιβλίο σας **Αρβανίτικο Μοιρολόγι** (Δωδώνη 1985) και θέλω να σας πω ότι εργαστήκατε, γι' αυτό, **πολύ και καλά**. Έχει και καλλιτεχνική πρωτοτυπία το χειρογράψιμό σας (όπως τα είπαμε τότε) και καλώς **παρεμβάλλετε** έντυπες παρατηρήσεις, ώστε να ποικίλλει η **οπτική** των σελίδων (οικεία γράμματα, σε οικείο θέμα).

Σας ευχαριστώ, για τα ευγενικά λόγια, που προτάσσετε, στο **όνομά μου** και σας **συγχαίρω** για την ακριβή λεπτομέρεια των στοιχείων, που προλογίζουν τα κείμενά σας, είναι και η πορεία των κεφαλαίων **νοικοκυρεμένη** (ειδολογικά και χρονολογικά). Σημασία έχει, ότι περιγράφετε και τις **γενικότερες** κινήσεις, ώρες και αντικτύπους των μοιρολογιών αυτών, που δεν τα δίνετε απλώς ως κείμενα αλλά και σαν **εκδηλώσεις «ζωής»** όσο κι αν πρόκειται για **θανάτους**. Και καλώς, όπως είπαμε, δίνετε μ' **ελληνικούς** χαρακτήρες τα αρβανίτικα **λόγια**, που το περιεχόμενό τους στην καλή σας μετάφραση, μένει **ανθρώπινο** και **ελληνικό** (αναφέρω το βιβλίο σας και σε ξενόγλωσσο δημοσδίευσμά μου).

Να έχετε υγεία, που να φέρνει **αντίσταση** στην ηλικία μας.

Φιλικά και πνευματικά
Δημήτριος Λουκάτος

Σημ.: οι υπογραμμίσεις είναι του ίδιου

ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τὰ φαινόμενα τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς, εἶναι ἡ ἀνωνυμία. Ζοῦμε σάν ἄγνωστοι μέσα σέ ἄγνωστους.

Σήμερα ἡ μηχανή κανονίζει τὴν πορεία τῆς ζωῆς μας.

Ὁ χρόνος ἔχασε τὰ μέτρα του. Τρέχει πρὶν ἀπὸ μᾶς, καὶ μεῖς, ὑποτελεῖς ἐνὸς ὥρολογιοῦ, τρέχουμε πίσω του ἰδρωμένοι νὰ τὸν προφτάσουμε χωρὶς νὰ τὸ πετυχαίνουμε.

Κάτι τρομερές δυνάμεις λειτουργοῦνε γύρω μας. Ἄντί νὰ τὶς ὑποτάξουμε σέ μιά παγκόσμια ἐνιαία θέληση, τὶς ἀφήνουμε λεύτερες, ἔτσι, πού ἀπὸ στιγμή σέ στιγμή, μπορεῖ νὰ ἀνατραπῇ τὸ πᾶν.

Μιά ἀβεβαιότητα κυριαρχεῖ στὸν κόσμο, πού γεμίζει τὸν ἄνθρωπο ἄγχος.

Ὁ παλιὸς κόσμος, ἐδῶ καὶ πενήντα-ἑκατὸ μόλις χρόνια, ἦταν ἐντελῶς διαφορετικὸς. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἦταν ἐπώνυμη, οἱ ἄνθρωποι δὲν τρέχανε, περπατοῦσαν μόνο καὶ τὰ προφταῖναν ὅλα. Αἰσθανόντουσαν κάποια σταθερότητα καὶ τὴ γύρω φύση, σάν δικό τους περιβάλλον καὶ τὴ χαιρόντουσαν.

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, νοσταλγεῖ ἓνα κόσμο μέ ψυχικότητα. Θέλει νὰ ζήσει σέ μορφές λαϊκῆς ζωῆς, ἀπὸ ὅπου νὰ λείπη τὸ ἄγχος καὶ ὁ καθημερινὸς κίνδυνος μιᾶς παγκόσμιας καταστροφῆς. Τὸν τραβάει ἡ ἀπλότητα τοῦ χωριοῦ. Θέλει νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πολυκύμαντὴ ζωὴ τῆς μεγαλόπολης καὶ τὴ στενοῦρα τοῦ διαμερίσματος τῆς πολυκατοικίας, ἀλλὰ ἀργά πιά. Δὲν τὸ μπορεῖ.

Γιὰ χάρη τῶν πολλῶν νοσταλγῶν, θὰ προσπαθῆσω νὰ περιγράψω κάποιο κομμάτι ἀπὸ αὐτὸ τὸν κόσμο πού πέρασε. Μιά μόνον ἐκδήλωση τῆς ζωῆς: τὸ γάμο. Πῶς γινότανε πρὶν πενήντα-ἑκατὸ χρόνια στὰ χωριά μας ἐδῶ γύρω: Ἐλευσίνα, Μάντρα, Μαγούλα καὶ Μάζι, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ τοὺς παλιούς Κουντουργιωῖτες. Δίπλα μας, ἀπὸ ὅποια πλευρὰ θέλεις, θὰ βρεῖς διαφορετικὲς ἀρβανίτικες φάρες καὶ θὰ παρα-

τηρήσεις άμέσως, πώς διαφορετική είναι ή φορεσιά, τά ζακόνια, οί συνήθειες δηλαδή, καθώς διαφορετική και ή όλη διαδικασία γύρω από τό γάμο. Γι' αυτό όνομάζω Κουντουργιώτικο τό γάμο πού μέ αυτόν θά άσχοληθώ.

Στά χρόνια πού άναφέρομαι και στην ειδικότερη έτούτη περιοχή, την κοινωνία, εκτός από την έντονη έπωνυμία της, την διέκρινε και μία τυπικότητα στις εκδηλώσεις της ζωής. Κυριαρχούσε, θάλεγε, ένα άγγραφο πρωτόκολλο πού έφτανε να καλύπτει και να κανονίζει και τις πιο τελευταίες ακόμα λεπτομέρειες γύρω από την κοινωνική ζωή.

Πάω να πιστέψω, πώς αυτοί οί άγγραφοι κανόνες ζωής, δέν θεσπιστήκανε έτσι στην τύχη. Στά περασμένα χρόνια οί άνθρωποι, τό ίδιο ακριβώς και οί Κουντουργιώτες, αισθανόντουσαν ότι τους τριγυρίζουνε κάτι άόρατες δυνάμεις του καλού και του κακού και ότι οί κακές, παραμονεύανε, στις σημαδιακές ώρες της ζωής του ανθρώπου, να χαθούνε στη ζωή του και από κει και πέρα να τον κάνουνε δυστυχισμένο. Για να τις αντιμετωπίσουνε, βρήκανε ξόρκια, φυλαχτά και άλλες μαγικές πράξεις και διαδικασίες. Πιστεύανε, ότι μέ αυτά πετυχαίνανε να μή μπορεί να μπει τό κακό. Κοντά φυσικά σε όλα τουτα, ζητάγανε και τη βοήθεια του Θεού, με προσευχές, λειτουργίες και άλλες προσφορές.

Νομίζω πώς αυτή ή Θεοκρατική αντίληψη, είναι ή αίτια πού δημιούργησε όλα αυτά γύρω από τό γάμο. Με τό περασμα όμως των χρόνων και την κάποιαν άπαλλαγή του ανθρώπου από τό Θεοκρατισμό και τό φόβο πώς γύρω του παραμονεύει τό κακό, όλα αυτά πού αρχικά του επέβαλλε ή ανάγκη, θεωρηθήκανε συνήθειες και τις τηρούσανε. Έπικρατούσε τότε μία αντίληψη: «έτσι τά βρήκαμε. Πρέπει να τά σεβαστούμε, να τά τηρούμε. Έτσι θά τά αφήσουμε». Γύρω από τη γέννηση, τό γάμο και τό θάνατο, βρίσκεις πλήθος τέτοιες συνήθειες, αφού αυτοί είναι οί τρεις βασικοί σταθμοί της ζωής.

Όλες αυτές οί συνήθειες με τη θέση τους ή κάθε μία, τηρούνται πάντοτε όμοιόμορφα, χωρίς να ενδιαφέρει καθόλου ό χρόνος πού θά καταναλωθει για την καθεμία τους. Άλλωστε - τό είπαμε και πιο πάνω - οί άνθρωποι τότε, τά προφταίνανε

δλα κι' ἄς εἶχανε ἀντίς αὐτοκίνητο, τό γαιδουράκι τους.

Θά ἀσχοληθῶ μέ τίς συνήθειες αὐτές, ὅσες προηγοῦνται καί ἔπονται τοῦ Κουντουργιώτικου γάμου καί θά προσπαθήσω νά δώσω τήν ἐξήγησή τους, ὅπου μπορέσω.

Ὁ γάμος, τό σοβαρότατο τοῦτο περιστατικό τῆς ζωῆς, περιβάλλεται καί τοῦτος ἀπό πράξεις, πού θεωροῦνται ἀπαραίτητες καί σκοπός τους εἶναι, ἡ προστασία τοῦ νέου ζευγαριοῦ ἀπό τήν κακιά ὥρα. Παλιά πιστεύανε οἱ ἄνθρωποι-ἴσως καί σήμερα ἀκόμα ἀρκετοί-ὅτι στίς σημαδιακές ὥρες τῆς ζωῆς, ὅπως ὁ γάμος καλή ὥρα, μπορεῖ νά μείνει κάποια πόρτα ἀνοιχτή καί ἀπό ἐκεῖ νά μπεῖ τό κακό.

Δέν μπορεῖ νά ὑποστηριχτεῖ ἐδῶ, ὅτι στή γύρω περιοχῆ μας, τό ἀνακάτεμα τοῦ ἀρβανίτικου στοιχείου, εἶναι αὐτό πού τόνισε αὐτή τήν ἀντίληψη, γιατί τό ἴδιο ἀκριβῶς φαινόμενο, παρατηρεῖται καί σέ ἄλλους τόπους ὅπου δέν πάτησε τό ἀρβανίτικο πόδι. Θά μπορούσαμε μόνο νά παραδεχτοῦμε, ὅτι τονίστηκε περισσότερο, κάποια αὐστηρότητα στά ἦθη καί ὅτι ἐπηρεάστηκε ἡ δομή τῆς οἰκογένειας ὡς πρὸς τή θέση ἐκεῖ, τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ θηλυκοῦ.

Παρατήρησα ὅτι στό τελετουργικό μέρος τοῦ γάμου, ὑπάρχουνε διαφορές ἀπό τόπο σέ τόπο. Θά ἀσχοληθῶ μόνο μέ τό πῶς ἀκριβῶς γινότανε ὁ Κουντουργιώτικος γάμος.

Κατά τήν Κουντουργιώτικη ἀντίληψη, ὁ γάμος, γίνεται αἰτία νά δημιουργηθοῦνε νέες στενές σχέσεις σέ δύο οἰκογένειες, πού μέχρι σήμερα, δέν εἶχανε καί πολλά πᾶρε-δῶσε μεταξύ τους. Μέ τό γάμο οἱ συμπέθεροι, παίρνουνε προκαταβολικά τή θέση τους μέσα στό νέο σχῆμα καί ἀνάλογα μέ αὐτή, ὑποχρεώνονται ἢ ἀξιῶνουνε τή συμπεριφορά πού τοῦς ἀνήκει. Καί τό ζήτημα αὐτό τό ρίζανε στίς συνήθειες. Μέ αὐτό τόν πρακτικό τρόπο, πετυχαίνουνε νά περιορίζεται στό ἐλάχιστο κάποια παρεξήγηση καί ἄλλα δυσάρεστα, πού θά δημιουργοῦσανε ἕνα δυσάρεστο κλίμα σέ μιά νέα ζωή πού ἄρχιζε.

Μέ βαθύ αἶσθημα εὐθύνης, ἀπό τό 1930 μέχρι σήμερα, μαζεῦω καί ταξινομῶ ὅ,τι βρίσκω καί ξεχωριστά τοῦ γάμου, ὅπως γινότανε σέ τούτη τήν περιφέρεια πρὶν πενήντα-ἑκατό χρόνια. Ὅλες μου τίς πληροφορίες τίς ἔχω διασταυρώσει καί κρατάω σάν ἀληθινές, αὐτές πού παραδέχονται ὅλοι. Ὅπου

συνάντησα διάφορες-όλες άσήμαντες και έπουσιώδεις- τίς κουβέντιασα μέ τούς «είδικούς» και βγάλαμε τό σωστό.

Όσο γιά τά τραγούδια πού λέγονται σέ όλη τή διάρκεια τοῦ γάμου, έχω διαλέξει τά πιά άντιπροσωπευτικά γιά κάθε περίπτωση. Στο νά τά βρω, συνάντησα δυσκολίες, προπαντός όταν τά τραγούδια δέν είναι καθορισμένο νά λέγονται τά ίδια σέ κάθε περίπτωση, άλλα λέγονται αυτοσχέδια από τόν καθένα πού αυτή τή στιγμή παίζει τό ρόλο του στό μακρύ τελετουργικό τοῦ γάμου. Γιά τά αυτοσχέδια αυτά τραγούδια κοπίασα περισσότερο. Έχω ρωτήσει εκατοντάδες γυναίκες και άντρες πού είναι άδύνατο νά τούς αναφέρω έδω.

Έλευσίνα Μάρτιος 1979

Βαγγέλης Π. Λιάπης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΞΟΔΟΣ

Ἄν θέλεις νά μάθεις κάτι γιά τούς Ἄρβανίτες, μπορείς νά καταφύγεις σέ παράλληλες μελέτες. Ἐδῶ ὁμως καί λίγα χρόνια, ἀρχίσανε καί βγαίνουνε στό φῶς, μελέτες καί βιβλία, σχετικά μέ τό Ἄρβανίτικο στοιχεῖο, τήν προέλευσή του, τή δράση του, τή ζωή καί τόν πολιτισμό του. Ἐχει παρατηρηθεῖ μία σύγχρονη «ἐξοδος» πρὸς αὐτή τήν μελέτη, χωρίς νά εἶναι καθόλου προσυμφωνημένη. Εἶδανε τό φῶς μερικά βιβλία. Σέ μερικά ἀπό αὐτά, ἐγινε θερμή ὑποδοχή.

Γιά τό δικό μας τόπο, πρέπει νά σημειώσω τόν φίλο Κουντουργιώτη Ἀριστείδη Κώτς Μεθενίτη μέ τό βιβλίο του: «Τό χρονικό τῆς Λεψίνας» ὅπου βρίσκεις τομές καί θέσεις, γύρω ἀπό τούς Κουντουργιώτες. Ἀκαλοῦθεϊ ἡ παρουσία τοῦ περιοδικοῦ «Διάλογοι» τοῦ Γιώργου Μαρούγκα. Ἐδῶ, φιλοξενηθήκανε στήν ἀρχή μερικέ δικές μου σελιδουῦλες, γύρω ἀπό τούς Κουντουργιώτες Παππουῦδες μας. Γρήγορα ἀυξήθηκε τό ἐνδιαφέρον καί προστεθήκανε καί ἄλλοι, ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ ἐκδότης τοῦ Περιοδικοῦ, ἔχει φτάσει σέ τέτοιο σημεῖο ἐνθουσιασμοῦ, πού ἐκτός ἀπό τά ἄρθρα του στό Περιοδικό καί τό βιβλίο του «Ἡ συμβολή τῶν ἄρβανιτῶν στήν διαμόρφωση τοῦ νεοελληνικοῦ ἔθνους» Ἐκδόσεις «Πορεία», συνεχίζει μέ φανατισμό τήν ἐρευνα γύρω ἀπό αὐτό τό θαυμάσιο Λαό σέ εἰδικά θέματα.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς προσπάθειας, πού πέφτει μέσα στό χρόνο πού ἡ Πολιτεία βάφτισε ἔτος τῆς παράδοσης, εἶναι καί τούτη ἡ ἐργασία μου. Μέ τό τέλος της «κυοφορεῖται» μέσα μου μία ἄλλη ἐργασία, πού θέλει καί αὐτή, σώνει καί καλά, νά δεῖ τό φῶς τῆς δημοσιότητας. Εἶναι ἡ Κουντουργιώτικη φορεσιά. Θά νοιώσω πολύ μεγάλη εὐτυχία καί χαρά ἂν τά καταφέρω νά τήν παρουσιάσω. Πιστεύω πώς θά τό καταφέρω, γιατί φυλάω σάν εἰκόνησμα, μερικά κομμάτια ἀπό τή νυφιάτικη τῆς Μάννας μου, ἀλλά ὑπάρχουνε καί ἄλλα φιλόξενα Κουντουρ

γιώτικα σουντούκια, πού εἶναι πρόθυμα νά ἀνοίξουνε καί νά μοῦ δώσουνε ὅ,τι ζητήσω.

Λίγα γενικά γιά τούς Κουντουργιώτες

Δέν εἶναι ἀπό τούς σημαντικούς. Κανένας δέν ἀσχολεῖται μέ τούς ἀσήμαντους. Μόνο, πού γιά τούς Κουντουργιώτες, ὑπάρχει μιά σύμφωνη γνώμη: ὅτι εἶναι ἀρβανίτες, ὅπως καί οἱ ὑπόλοιποι τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου. Δέν χρειάζονται περισσότερα.

Μερικοί λένε, πώς πήρανε τό ὄνομα, ἀπό τόν ἀρχηγό τῆς φάρας τους, ὅπως οἱ Χασιώτες, οἱ Λιοσιώτες, οἱ Σπαταναῖοι καί ἄλλοι. Θά λέγαμε λοιπόν, ὅτι τόν ἀρχηγό τῆς φάρας τους, θά τόν λέγανε Κούντουρο καί ἀπό αὐτόν, πήρανε τό ὄνομα «Κουντουργιώτες».

Στίς εἰκασίες, ἔχεις τό δικαίωμα νά προστέσεις καί ἄλλες. Δέν βλάπτει. Δέν τονίζεται, οὔτε δημιουργεῖται ἀπό αὐτές κάποια βεβαιότητα. Μποροῦμε λοιπόν νά προστέσουμε καί ἄλλες μερικές γύρω ἀπό τό ὄνομα «Κουντουργιώτες»: α) Μπαίνοντας ἀπό τά νότια στό στενό τῆς Κάζας, στά μεγάλα Δερβένια δηλαδή, μόλις περάσεις τή διασταύρωση τοῦ δρόμου γιά τά Βίλλια, βλέπεις μπροστά σου πάνω στό λόφο, τά ἔρειπια ἑνός ἀρχαίου Κάστρου. Ἐκεῖ κατοικοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἐλευθεριεῖς. Φαίνεται, πώς ἂν καί λίγοι, δέν τό βάζανε εὐκόλα κάτω, μιά καί δέν μπορούσανε νά νοιώθουνε ζυγό στό σβέρκο τους. Ὁ Πausanias στά «Ἀττικά» του/ κεφ. 38,8/ τοῦς ἀναφέρει, καθὼς καί τό χωριό Οἰνόη ἐκεῖ κοντά, πού τά ἔρειπιά του σώζονται μέχρι σήμερα. Λέει μάλιστα ὁ Pausanias, ὅτι ἀπό μόνοι τους οἱ Ἐλευθεριεῖς φύγανε ἀπό τούς Θηβαίους, γιατί τούς μισοῦσανε καί σμίζανε μέ τούς Ἀθηναίους. β) Στό Ἀλβανο-ελληνικό Λεξικό τοῦ Νίκου Γκίνη/ ἔκδοση 1971 Τίρανα/ βλέπω ὅτι ἡ λέξη KUNDERT θά πεῖ ἀντίθεση, ἐναντιότητα. Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας περιέχεται μέσα ἐκεῖ, ἀφοῦ εἶναι ἡ πιό μεγάλη καί ἡ πιό ωραία ἐναντιότητα. γ) Αὐτή τήν περιοχή, τήν κατοίκησε ἡ ἀρβανίτικη φάρα πού ἔχει τό ὄνομα «Κουντουργιώτες». Μήπως αὐτοί οἱ ἀρβανίτες, βλέποντας πώς τά χούγια τους εἶναι τά ἴδια μέ αὐ-

τούς τούς σκληροκέφαλους Ἐλευθεριεῖς, βαφτιστήκανε ἔτσι ἀπό μόνοι τους καί πήρανε τό ὄνομα πού ἑλληνικά εἶναι Ἐλευθεριεῖς καί στά ἀρβανίτικα σημαίνει κούντρ καί ἀπό ἐκεῖ Κουντουργιωῖτες; Ἄς ὑπάρχει καί τοῦτο τό πιθανό, κοντά στά τόσα ἄλλα ἀβέβαια. Σκέψη πού φιλοξενεῖ τό κεφάλι τοῦ γράφοντος καί μερικῶν διαλεχτῶν φίλων μου Κουντουργιωτῶν.

Πρὶν ἀπό τήν ἄλωση, στόν Ἑλλαδικό χῶρο, κατοικοῦσε ἓνας Λαός πού ἡ ἀπασχόλησή του ἦτανε ἡ καλλιέργεια τῆς Γῆς, ἡ κτηνοτροφία, ἡ μισθοφορία, ὁ πόλεμος, ἀλλά μαζί τό πλιάτσικο καί ἡ κλεψιά. Ζεῖ στήν ὑποταγή τῶν ντόπιων καί ξένων φεουδαρχῶν καί ἀργότερα, μετὰ τήν ἄλωση, τόν ἀρπάξανε οἱ προεστοί, οἱ τοῦρκοι, οἱ κοτζαμπάσηδες καί οἱ ἀρματολοί.

Ἡ μακροχρόνια καταπίεση καί ἀδικία, τόν δίδαξε σιγά-σιγά, πῶς ἡ λευτεριά εἶναι ὠραῖο πράμα. Ἐγίνε ἓνας Λαός πού ἔτρεχε σέ ὅποιονδήποτε νόμιζε γιά ἐλευθερωτή καί πολέμαγε μαζί του μέ μιστό, ὅταν ἔβλεπε πῶς αὐτό ἐξυπηρετοῦσε καί τή δική του λευτεριά. Καί οἱ Κουντουργιωῖτες εἶναι κάτι πού βγήκε ἀργότερα ἀπό αὐτό τό λαό.

Πρὶν ἀπό τή φωτιά τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Γένους, ἐτοῦτοι οἱ Κουντουργιωῖτες, πού περισσότερο ἀπό ὄλους, τούς ἔδερνε ἡ λαχτόρα τῆς λευτεριάς, ὅπου βλέπανε κανένα ἐπαναστατικό κίνημα στόν τουρκοκρατούμενο χῶρο τῆς Ἑλλάδας, τρέχανε μαζί τους, μέχρι πού οἱ τοῦρκοι τούς καταστρέψανε καί τούς κάψανε τό χωριό πού τό λέγανε Κούντουρα. Σκληρή φάρα ὁμως, μαζευτήκανε ξανά καί πήξανε ἄλλο χωριό, λίγο πιό πάνω ἀπό τό καμένο. Τό λέμε «Παληοχῶρι». Αὐτό γέννησε τό Μάζι, τή Μάντρα, τή Μαγούλα καί πολλοί ἤρθανε στήν Ἐλευσίνα.

Ὅταν στόν Ἑλλαδικό χῶρο, μερικές ἑκατοντάδες χρόνια μετὰ τήν ἄλωση, δημιουργήθηκε ἡ νεολληνική Λαότητα καί ἀπόχτησε Ἐθνική συνείδηση, οἱ Κουντουργιωῖτες ὅπως καί ὄλοι οἱ ἄλλοι Ἀρβανίτες, διατηρήσανε κάτι ἀπό τόν ἀρχικό

τους χαρακτήρα. Στούς Κουντουργιώτες ειδικότερα, παρατηρείται μία αύξημένη ευαισθησία στο ζήτημα της ελευθερίας και μία θαρραλέα αντιμετώπιση τῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς.

Κανένας τούρκος δέν πάτησε Κουντουργιώτικο χωριό. Κυρίαρχοι τοῦ μεγάλου Δερβενιού, μένουνε λεύτεροι καί ἀγέρωχοι. Στούς τούρκους δέν συνέφερε ὁ πόλεμος μέ δαύτους τούς ξεροκέφαλους «κόκ-τράσηδες». Τό ρίξανε λοιπόν στό φιλότιμο. Τούς ἀναγνώρισανε κάτι προνόμοια. Μπορούσανε νά κρατᾶνε τά ἄρματά τους/ τό πῶ σπουδαῖο ἀπ' ὄλα/, νά εἶναι ἀφεντικά στόν τόπο τους κι ἄς δίνανε βρέ ἀδερφέ καί λίγο φόρο ὑποτέλειας.

Κύρια Κουντουργιώτικη ἀπασχόληση στά εἰρηνικά χρόνια, ἡ πάλι μέ τήν πέτρινη ξερή Γῆ τους καί ἡ κτηνοτροφία. Κρατᾶνε ὅμως πάντα τό ντουφέκι στό χέρι, ἔτοιμοι σέ κάθε στιγμή. Μιλᾶνε Ἀρβανίτικα καί Ἑλληνικά. Εἶναι περισσότερο κοινωνική ἀπό τίς ἄλλες φάρες. Τραγουδᾶνε καί εἶναι πολύ καλοί χορευτές. Φροντίζουνε τήν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση καί εἶναι καθαροί. Ἡ γυναίκα τους καλλιεργεῖ τή φιλαρέσκειά τους καί καμαρώνει ὅταν ὁ ἄντρας της βγεῖ στό παζάρι καλοντυμένος καί καθαρός. Θέλουνε νά φαίνονται ἄρχοντες. Τό παχύ μουστάκι, εἶναι δείγμα τῆς ἀντρείοσύνης. Δέν χωρίζονται ἀπό πάνω τους τά ἄρματα. Πάντα τά ἀφήνουνε νά φαίνονται ἀπό τό παχύ σιλάχι πού φορᾶνε στή μέση. Ἡ ὄπλοφορία ἦτανε μία συνήθεια, πού δημιουργήθηκε ἀπό τήν ἀνασφάλεια πού νοιώθανε. Στά παλιά, τό ὄπλο ἦτανε ἀνάγκη. Τή θέση της πῆρε ὕστερα ἡ συνήθεια πού κράτησε ὡς τίς μέρες μας ἀκόμη.

Ἡ γυναίκα θεωρεῖται κατώτερη. Τῆς δείχνει ὅμως ὁ Κουντουργιώτης τό σεβασμό τοῦ ἰσχυροῦ. Δέν τήν θέλει νά πολυφαίνεται ἐξω. Πιστεύει πῶς τό περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ, εἶναι ὁ δικός της τόπος. Εἶναι πιστός σύζυγος. Τό θεωρεῖ προστυχιά νά ἀπατήσῃ τήν γυναίκα του. Δέν θά ἀκούσεις πουθενά Κουντουργιώτη νά παραπονιέται ἐξω γιά τή γυναίκα του.

Στά κατοπινά ειρηνικά χρόνια και προπαντός από τότε πού ένοιωσε ότι πατάει γερά στό χῶμα του, αρχίζει νά άνέχεται κάπως και νά παραχωρεῖ μερικές από τίς δραστηριότητές του στή γυναίκα του. Στό θέρος, στόν τρύγο, στίς έλιές, αρχίζει και παρουσιάζεται ή Κυρά ή «**Ζόνια**». Αὐτή κάνει κουμάντο στίς άργατιές. Άκόμα άργότερα, ή γυναίκα άνακατεύεται και στά οικονομικά τοῦ σπιτιοῦ και γίνεται ό μυστικοσύμβουλος τοῦ άντρα της σέ μερικές δύσκολες και πολύ σοβαρές περιπτώσεις, στή ζωή τῆς οικογένειας.

Πιστεύει στό Θεό. Τόν θέλει όμως πάντα, στά δικά του μέτρα. Άμφιβάλλει άν μετά τό θάνατο εἶναι κάτι πού συνεχίζεται. Δέν σκουρουργιάζεται μέ τήν κόλαση και τόν παράδεισο. «Έδῶ ή κόλαση, έδῶ ό παράδεισος. Κάνε τό καλό, και έχε-τα καλά μέ τόν έαυτό σου». « Αὐτό εἶναι όλο. Μή πᾶς πίο πέρα». Μαζί μέ τό Θεό, πιστεύει και στις μαγικές δυνάμεις. Αίσθάνεται πώς γύρω του υπάρχουνε άερικά, λάμιες, έξαποδοί, πργιάστμες, φαντάσματα και σατανάδες πού τόν παρακολουθάνε και θέλουνε νά τοῦ κάνουνε κακό. Πιστεύει στίς μοῖρες πού θά έρθουνε κοντά στό νεογέννητο νά τοῦ γράψουνε τό ριζικό του και προσπαθεῖ νά τίς γλυκάνει μέ γλυκά. Πιστεύει στά όνειρα και, ή τά έξηγει μόνος του ή συμβουλεύεται τούς όνειροκρίτες. Βλέπει πάντα τήν πλάτη τοῦ ψημένου άρνιοῦ για τά μελλούμενά του και φτιάχνει πίτα για τόν Άγιοφανούρη για νά τοῦ φανερώσει τά χαμένα του.

Τάχα έφερε μαζί του αὐτές τίς προλήψεις, ή τίς βρῆκε έδῶ, όπου τό ντόπιο Έλληνικό στοιχείο, ήτανε ζυμωμένο μέ τίς ειδωλολατρικές του καταβολές ενώθηκε μαζί του και τίς έκανε δικές του;

Γενικά, ή θρησκεία, παίζει τό ρόλο της στή ζωή τοῦ Κουντουργιώτη. Μαζί της όμως, εἶναι άνακατεμένες και οί μαγικές δυνάμεις τοῦ κακοῦ πού τό φοβᾶται. Έτσι ή θρησκεία βρίσκειται μπερδεμένη μέ πολλά σχετικά μέ τίς δυνάμεις αὐτές, άν και δέν έχουνε σχέση μεταξύ τους.

Κρατάει μέ πίστη τά έθιμα και τίς συνήθειες. Όλα τά παραδέχεται και τά τηρεῖ όπως τά βρῆκε. «**Άστου ί στούομ, ά-**

σου ντό τί λμ». Έτσι τά βρήκαμε έτσι θά τά αφήσουμε. Δέν αλλάζει εύκολα γνώμη. Έτσι καί πιστέψει σέ κάτι, μένει εκεί μέ φοβερό πείσμα. Άκόμα καί άν ό ίδιος άργότερα δεϊ, ότι ήτανε λαθεμένη ή πρώτη του θέση, θά μένει εκεί. Οί Άρβανίτες παραδέχονται ότι έχουνε σκληρό κεφάλι « **κόκ τράς** ». Τό παραδέχονται καί οί Κουντουργιώτες γιά τόν έαυτό τους.

Διηγούνται τό έξής περιστατικό: Ό Τάς Θύμιος, πήγε στό βουνό καί έκανε ένα φόρτωμα ξύλα. Τήν έπομένη τό πρωϊ, φόρτωσε τό γαϊδαρο καί τόν παράδωσε στό γυιό του τόν Κολιό νά κατέβη στήν Έλευσίνα νά πουλήσει τά ξύλα. Του ειπε ότι θά έπρεπε νά εισπράξει δέκα πέντε δραχμές. Βρέθηκε ένας αγοραστής, τά ειπε, του άρέσανε. Εϊπε στον Κολιό νά τά ξεφορτώσει καί θά του έδινε εικοσι δραχμές. Άρνήθηκε καί χτύπησε τό γαϊδούρι νά φύγει. Ό αγοραστής τόν σταμάτησε. — Άφου δέν σέ συμφέρει τόσα πού σου ειπα εγω, πές μου έσύ πόσα θέλεις;

— **Πέσμετ δραχμές δέκα πέντε δραχμές.**

— Μά εγω σου δίνω περισσότερα.

— **Άστου μ θά Τάτα: Έτσι μου παράγγειλε ό πατέρας μου.**

Καί πληρώθηκε δέκα πέντε δραχμές...

Όλες οί συμφωνίες, στηρίζονται στό λόγο. Η υπόσχεση, ή δήλωση, αυτό τό «έντάξει» πού κλείνουμε κάποια σύμβαση, αποτελούνε νόμο άπαραβάτο. Όταν γιά κάτι συμφωνήσανε καί επισημοποιήσανε τή συμφωνία μέ μιά χειραψία, είναι άδύνατο νά τό παραλλάξουνε καί στό παραμικρό. Όταν ακούσεις καί σου πει κάποιος Κουντουργιώτης « **Δάμ ντούορ-τ** » δηλαδή δώσαμε τά χέρια, μή πιστέψεις ποτέ ότι θά συμβει κάτι διαφορετικό από αυτό πού συμφωνήθηκε.

Η γνωστή «μπέσα» είναι κάτι, πού έτσι καί δοθει, ποτέ δέν παίρνεται πίσω. Άλλοίμονο σέ αυτόν, πού θά πατήσει τή μπέσα του. Ξεπέφτει καί αντιμετωπίζει τή γενική κοινωνική αποστροφή καί περιφρόνηση. Ρώτησα πάρα πολλούς Κουντουργιώτες.

— Γιατί μένεις στό λόγο σου, όταν άργότερα, έσύ ό ίδιος, ειδες ότι έχεις κάνει λάθος;

Η άπάντηση είναι στερεότυπη.

—Άς τό σκεπτόμουνα από πρίν. Άφοῦ ἔτσι τό εἶπα, ἔτσι θά τό κρατήσω καί ἄς ζημιωθῶ. Πιό πάνω από ὄλα, στέκει ὁ λόγος.

Οἱ γεροντότεροι, θέλοντας νά μοῦ ποῦνε ὄλα αὐτά, καταλήγουνε στό ἐξῆς:

—**Μωρέ ντιάλ, τουρπρόνε-μ.** Δηλαδή: Ντρέπομαι νά ἀλλάξω κάτι πού εἶπα ἢ τό συμφώνησα. Ντρέπομαι τόν κόσμο. Θά γίνω ρεζίλι.

Πολύ ἀγαπάει ὁ Κουντουργιώτης τό Χρυσάφι καί τό ἀσῆμι, ἄν καί αὐτό, εἶναι ἀδυναμία σέ ὄλο τό Ἄρβανίτικο. Ζοῦνε στή φτώχεια, ἀλλά πάντα θά τά καταφέρουνε (ἐπειδή ξέρουνε νά στεροῦνται) νά τροφοδοτοῦνε τό κομπόδεμά τους. Ἡ γυναίκα, ἀπό τότε πού μπῆκε κάπως στά οἰκονομικά τοῦ σπιτιοῦ, φιάχνει δικό της κομπόδεμα. Εἶναι ἕνα ἀπόκρυφο ἔκτακτο ἀποθεματικό κεφάλαιο γιά τίς πολύ δύσκολες στιγμές. Οἱ ἄντρες δαισθάνονται τήν παρουσία του καί δέν μιᾶνε. Ξέρω περιπτώσεις στά χωριά μας, πού σέ κάτι τρομερά δύσκολες στιγμές, παρουσιάστηκε στήν κατάλληλη στιγμή τό κομπόδεμα τῆς μητέρας, νά σώσει ἀπό βέβαιη καταστροφή τήν οἰκογένεια.

Εἶναι φιλοπαθεῖς. Από τά παλιά στέλνανε τά παιδιά τους στό σκολεῖο νά μάθουνε γράμματα. Οἱ Κουντουργιώτες διαβάζουνε περισσότερο ἀπό ὄλες τίς Ἄρβανίτικες φάρες. Εἶναι νά χαιρεῖσαι σήμερα, ὅταν βλέπεις τά παιδιά τῶν τσοπάνων νά γίνονται ὄλοι τους ἐπιστήμονες.

Αὐτά τά λίγα, γιά νά ἀποκτήσουμε μιά γενική γνωριμία μέ τούς Κουντουργιώτες καί νά γίνει τό περιεχόμενο τῆς μελέτης μου περισσότερο κατανοητό.

Η «ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ» ΜΟΥ

Γραφτά στοιχεῖα ἀσφαλῶς δέν ὑπάρχουνε. Μπόρεσα ὁμως καί κουβέντιασα μέ τά ζωντανά στοιχεῖα, πού εἶχανε συνθέσει αὐτή τή ζωή. Ἄν και σπάνια διατηροῦνται στή ζωή μερικά ἀκόμα. Ἄρκεῖ νά μπορεῖς νά τά ἀνακαλύψεις. Χρειάζεται μιὰ εἰδική ἱκανότητα στήν «ὄσφρηση». Κάθε μέρα καί χάνονται. Πρέπει ἐξάλλου νά ἔχεις ἀγαπήσει κάτι, γιά νά μπορεῖς νά τό βρεῖς καί νά τό ἐρμηνέψεις. Τό δυσκολότερο εἶναι, νά κάνεις αὐτό τό ζωντανό στοιχεῖο, νά σοῦ μιλήσει, νά σοῦ πεῖ. Παρατήρησα ὅτι ἕνα προσωπικό βίωμα, προπαντός οἱ γυναῖκες, πολύ γρηές σήμερα, ἀρνοῦνται νά σοῦ τό ποῦνε. Τό κρατᾶνε μέσα τους καί τρέφουνε μέ αὐτό ὠραῖες ἀναμνήσεις.

Ἄμετρητος εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν προσώπων ἀπόπου ἔχω πάρει τίς πληροφορίες μου καί τίς ἔχω διασταυρώσει. Γιά τό γάμο, ἔχω ὑποχρέωση νά μημείσω τίς πιό σοβαρές πηγές:

1 Θειάκα Ἀντρέσαινα. Ἐτσι τήν ξέραν στό χωριό, ἔτσι ἔφυγε. Πέθανε στά 1935 σέ ἡλικία ἑκατόν ἑπτὰ χρονῶν. Ἦξερε καί ξεμάτιαζε καί ἔφιαχνε τό φυλαχτό τοῦ γάμου γιά τό γαμπρο. Γιά νά μή τόν «δέσουνε». Τῆς πῆρα ὅσα περισσότερα μποροῦσα, φιάχνοντάς της γιά ἀντάλλαγμα τόν ξύλινο σταυρό τοῦ τάφου της, πού τόν τοποθέτησα μέ τό ὄνομά της, πρίν ἀκόμα πεθάνει, γιατί, ὅπως μοῦ ἔλεγε, μετά τό θάνατό της δέν θά βρισκότανε κανεῖς νά τό κάνει ἀφοῦ ὅλοι της οἱ συγγενεῖς εἶχανε πεθάνει.

2. Ἡ Μάννα μου ἢ Γιωργούλα. Πέθανε στά 1969 σέ ἡλικία ἑβδομήντα ὀχτώ χρόνων. Ἦτανε ἀνεξάντλητη ποιήτρια στό ἐρωτικό ἀρβανίτικο τραγοῦδι καί ἀργότερα στά Ἑλληνικά. Μέ τό δίστοιχο ὀχτασύλλαβό της, κυριαρχοῦσε στό χῶρο, μπροστά στόν Ἀγιογιώργη. Μέ μεγάλη ἀνεση πῆρα ὅλα ὅσα

ἤξερε. Δέν ἔμεινε τίποτα πού δέ σημείωσα. Δέν ξεχνοῦσε τίποτα.

3. Θεωρῶ μεγάλη μου ἐπιτυχία πού μπόρεσα καί πῆρα πολλά ἀπό τόν Μπάρμπα Φίλιππα Πέππα. Ἐνας ἀπό τούς μοναδικούς τραγουδιστές στήν περιφέρεια. Ὅπου γάμος καί χαρά, ὅπου πανηγύρι καί ἀπόκριες, πρῶτος καί καλύτερος ὁ Φίλιππας. Τόν εἶχα στό σπίτι μου στά τελευταῖα χρόνια. Τοῦ ἄρεσε νά ἔρχεται νά πίνει ἐκεῖ τόν καφέ του καί κάθε φορά, αὐτός νά λέει ἀμέτρητα καί ἐγώ νά γράφω. Σέ αὐτόν χρωστάω ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τά τραγούδια τοῦ γάμου. Πέθανε στά 1973 σέ ἡλικία ἐννενήντα δύο χρόνων.

4. Χρῆστος Παναγῆ Παππᾶς. Ἀπό τούς ἄρχοντες τῆς περιοχῆς, πλούσιος χτηματίας, πολύ ἔξυπνος ἄνθρωπος, πολύ σωστός, μνήμη γερή καί κριτική σκέψη. Πέθανε στά 1974 σέ ἡλικία ἐννενήντα χρόνων. Εἶναι ὁ μόνος πού μέ μεγάλη προθυμία μοῦ ἔλεγε ὅ,τι τοῦ ζητοῦσα. Ἀρκετά χρόνια μέ εἶχε δικηγόρο του. Ἦθελε πολύ νά ξεδιπλώνει τήν ἐποχή του. Ἡ μεγάλη του εὐχαρίστηση, ἦτανε ὅταν μέ ἔβλεπε νά σημειώνω τά ὅσα μοῦ ἔλεγε. Ἦτανε ἀτελείωτος στις κουβέντες. Μιλοῦσε θαυμάσια καί ἦτανε σαφῆς. « Ἐπειδή βλέπω πώς αὐτά πού σοῦ λέω θά μείνουνε, γι' αὐτό στά λέω. Πρέπει ὁμως νά τά λέμε καί σωστά ὅπως ἦτανε ». Μέ τό Μπάρμπα Χρῆστο Παππᾶ κάναμε καί ἀναλύσεις γύρω ἀπό τίς Κουντουργιώτικες συνήθειες, πού τίς ἔβλεπε ὅλες σωστές, παρά τίς ἀντιρρήσεις μου. Ἐμενε ὁμως στή θέση του. « Καλά κάνεις καί δέν τά παραδέχεσαι. Εἶσαι ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς σου. Ἄφησέ με καί ἐμένα νά ζῶ στήν ἐποχή μου » Ἐτσι τελειώναμε τίς περισσότερες φορές, ὅταν ἐγώ ἀπό σκοπιμότητα τοῦ στεκόμουνα ἀντίθετος, γιά νά τόν κάνω νά λέει περισσότερα.

Πρέπει ἐδῶ νά εὐχαριστήσω γιά τήν πολύτιμη συμβολή τους καί τούς:

1. Τή Θειάκα Τσαντίλαινα από τή Μάντρα, γυναίκα
του Θανάς- Τσαντίλα

2. Τόν Γιάννη Γιωρ- Ντούκα από τή Μάντρα

3. Τόν Γιώργη του Τάσ- Ήλία από τή Μάντρα

4. Τήν Εύαγγελία τή γυναίκα του Γιώργη Ήλία από
τή Μάντρα

5. Τήν αδελφή τῆς Μάννας μου Γλυκερία Μιλτιάδη
Μπουραντᾶ

6. ...καί τά προσωπικά μου βιώματα από τον Κουν-
τουργιώτικο γάμο, γιατί από μικρός, μου ἔχει μείνει ἄρ-
κετή από τή γεύση του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ΚΟΡΗ ΣΤΟ ΚΟΥΝΤΟΥΡΓΙΩΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ

Ο μεγαλύτερος φόβος σέ ένα Κουντουργιώτικο σπίτι, είναι μή τοῦ μείνουνε ανύπαντρες οί θυγατέρες. Ένα άζήτητο θηλυκό, άποτελεῖ συμφορά στήν οίκογένεια πού τό έχει. Θέλουνε νά ποῦνε μερικοί, πώς ό θεσμός τῆς προικοδοσίας, εκτός από τό ότι άποτελεῖ τήν πρώτη οίκονομική μαγιά, γιά ένα καινούργιο σπίτι πού άνοίγει, είναι μαζί και κίνητρο γιά νά τραβήξει τόν γαμπρό. Όπως κι αν έχει τό πράμα, μιά θυγατέρα πού πλησιάζει στήν ηλικία γάμου, άποτελεῖ γιά τήν Κουντουργιώτικη οίκογένεια -και τήν άρβανίτικη γενικά- ένα βάρος, πού πρέπει νά φύγει όσο είναι καιρός.

Η άγωνία νά φύγει μιά ώρα άρχίτερα από τό πατρικό σπίτι, παντρεμένη μιά κοπέλλα, βρίσκεται σέ τοῦτο τό γνωμικό πού τό χρησιμοποιοῦνε σαν άπαράβατη άρχή ἐδῶ στή περιοχή μας. Τόσο δέ είναι διαδεδομένο, πού τό γνωρίζουνε ακόμα και πολλοί σημερινοί.

«Βαίζα πρ μαρτές, νιρί ί βντέκουρ έ πά κάλτουρ»

Κόρη γιά παντρεία, άνθρωπος πεθαμένος κι' άθαφτος (στό σπίτι).

Τό γνωμικό, δείχνει μέ άπολυτότητα, όχι μόνο τήν άγωνία τοῦ σπιτιοῦ γιά τήν παντρεία τῆς κόρης, αλλά μᾶς ζωγραφίζει μαζί και μιά συμφορά μέχρι θάνατου «διαρκείας», άφου μέσα στό σπίτι, υπάρχει συνεχῶς ένας άθαφτος πεθαμένος.

Τό ἔργο τοῦ νά βρεθεῖ, νά διαλεχτεῖ και νά παρθεῖ άπόφαση γιά γαμπρό, είναι άποκλειστικό τοῦ Πατέρα. Κανένας άλλος εκτός από αὐτόν. Ο πρώτος και ό τελευταῖος λόγος και άπόλυτα ανεξέλεγκτος. Ο Πατέρας θά αποφασίσει αν είναι καιρός. Σέ αὐτόν όλες οί προτάσεις και μόνον ή συγκατάθεσή του είναι αὐτή πού θά δώσει συνέχεια.

Η Θειάκα Αντρέσαινα μοῦ ἔλεγε, ότι στά χρόνια της, ἔτσι γινότανε. Αὐτό ἦτανε δουλειά μόνο τοῦ άντρα. «**Ντέ ιπάρι**

ί σπιής»: στόν πρώτο του σπιτιού. Ἡ γυναίκα δέν εἶχε κανένα λόγο. Ὁ ἄντρας ἀνακοίνωνε στή γυναίκα του, ὄχι τίς σκέψεις του, ἀλλά τήν ἀπόφασή του. Ἡ γυναίκα, δεχότανε τό νέο χωρίς, ὄχι μόνον ἀντίρρηση ἀλλά οὔτε καί παρατήρηση ἢ ἐπιφύλαξη. Πίστευε μάλιστα πώς ἔτσι ἦτανε τό σωστό νά γίνεται. Στό σημείο αὐτό, πρέπει νά παραθέσω μιά φράση νόμο, ὅπως μου τήν εἶπε τότε ἡ γρηά : «**Τί γιέ κρίετ έ σπιής. Τί γιέ ιπάρι. Σί έ μίρε, μίρ ού μπ**»: Ἐσύ εἶσαι τό κεφάλι του σπιτιού. Ἐσύ εἶσαι ὁ πρώτος, ὅπως τό ἀποφάσισης καλοκαμομένο.

Ὅσο γιά τήν κόρη; Ἐδῶ εἶναι πού ἀπαγορεύεται ὁ,τι δήποτε. Θά τῆς τό ἀνακοινώσει ἡ Μάννα της καί ἐδῶ ἔχουνε τελειώσει ὅλα.

Μέ τό πέρασμα τῶν χρόνων, κάπως ἄρχισε νά χάνει λίγο ἀπό τό ἀπόλυτο, τοῦτο τό Πατρικό δικαίωμα. Δέν ἔπαψε φυσικά ὁ Πατέρας νά ἀποφασίζει γιά ὅλα σχετικά μέ τήν παντρεία τῆς κόρης του. Ἡ διάβρωση ἔφτασε μέχρι τό σημείο νά τό κουβεντιάζει κάπως ἀπό πρὶν μέ τή γυναίκα του, νά ἀκούει τή γνώμη της, μερικές φορές νά τήν θέλει. Ἀλλά πάντοτε αὐτός εἶναι πού ἀποφασίζει ἢ ἔστω φαίνεται ὅτι ἀποφασίζει τελικά.

Μιά γειτόνισσά μου, γιαγιά σήμερα, δέν θέλει νά ἀναφέρω τό ὄνομά της, μου εἶπε γιά τό πῶς τήν ἀρραβώνιασε ὁ Πατέρας της. Κάποιο βράδυ πού γύρισε ἀπό τό παζάρι, τήν πῆρε κοντά του καί τῆς εἶπε, πῶς ἦρθε ἡ ἐποχή νά σκεφεῖ τήν παντρεία της. Τό κορίτσι ἄρχισε νά τρέμει. Τῆς εἶχε δεθεῖ ἡ γλώσσα. Ὁ Πατέρας της σάν νά μή κατάλαβε, προχώρησε στήν κουβέντα. «Ἐχω βάνει στό μυαλό μου δύο παιδιά. Θά σου πῶ ποιοί εἶναι καί σύ θά διαλέξεις καί θά μου ἀπαντήσεις σέ μιά βδομάδα, νά δῶ τί θά κάνω». Εἶπε στή κόρη του τούς δύο νέους πού ἔπρεπε αὐτή νά διαλέξει τόν ἕνα. Ἡ κόρη ντρεπότανε νά κάνει τήν ἐκλογή πού τῆς ζήτησε ὁ Πατέρας. Ὅπως μου εἶπε, τό θεωροῦσε λιγάκι σάν προστυχιά. Εἶπε στόν Πατέρα της ὅτι αὐτός εἶχε τό λόγο. Μετά ἀπό μερικές μέρες, ὅταν ἕνα βράδυ, γύρισε ὁ Πατέρας ἀπό τό παζάρι, ἀνακοίνωσε στό σπίτι ὅτι ἀρραβώνιασε τήν κόρη του. Εἶχε μόνος του διαλέξει ἕναν ἀπό τούς δύο. Ἡ περίπτωση εἶναι ἀπό τίς πιό μοντέρνες πού μπόρεσα καί βρῆκα μέσα στήν Κουντουργιώτικη νοοτροπία γύρω ἀπό τοῦτο τό ζήτημα. Καλύτερα ὁμως νά πάρουμε τά πράματα μέ τή σειρά τους, γιατί μόνον ἔτσι θά μπορέσουμε

νά μποῦμε στό Κουντουργιώτικο, γύρω ἀπό τό θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ.

Νυφιάτικη φορεσιά τοῦ περασμένου αἰώνα. Ἡ νύφη φοράει τσαρούχια, ὅπως τότε τσαρούχι ἦτανε τό παούτσι πού φοροῦσε τό Ἄρβανίτικο. Τό Ζευγάρι εἶναι ὁ Τάσ-Δούκας ἀπό τή Μάντρα. Νύφη ἡ Ἐλένη τοῦ Σταμάτη Στάμου ἀπό τή Μαγούλα.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΞΟΔΟΣ

Ἀπό τὰ πρῶτα χρόνια τῆς γέννησης ἑνὸς θηλυκοῦ, ἀρχίζει μιὰ προετοιμασία, πού τελειώνει, ὅταν θά φύγει νύφη ἢ κόρη ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι.

Σχετικὰ μὲ τὸ γάμο της, ἀποκλείεται ὁποιαδήποτε πρόταση, ἂν προηγουμένως δὲν ἔχει βγεῖ ἡ κόρη νὰ χορέψει στὸ χορὸ τῆς Κυριακῆς στὴν Πλατεία, μπροστὰ στὴν Ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ. Ἡ ἡλικία της δὲν παίζει ρόλο. Αὐτὸ εἶναι κάτι πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ σπίτι της, τὶς ἀντιλήψεις του, τὴν ἐσωτερικὴ του διάρθρωση, τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας, τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση καὶ ἄλλα.

Ἀποκλείεται νὰ βγεῖ ἡ μικρότερη, στὸ χορὸ, πρὶν ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη ἀδερφή, ἀφοῦ ἄλλωστε, ἀπαγορεύεται ὁ γάμος τῆς μικρότερης, ὅταν ἀκόμα ἡ μεγαλύτερη εἶναι ἀνύπαντρη. Μόνο σὲ πολὺ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις, μπορεῖ νὰ γίνει κάτι τέτοιο, ἀλλὰ τότε αὐτὸ θά σημαίνει, ὅτι κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ δὲν πῆγε καλά καὶ ἔχει καταδικάσει σὲ ἀγαμία κάποια κόρη. Τότε ἡ οἰκογένεια, κατὰ τὴν ἀπόφαση πάντοτε τοῦ Πατέρα, θά ἐπιτρέψει νὰ προχωρήσει ἡ ἐπόμενη.

Δὲν τηρεῖται φυσικὰ ὁ κανόνας, ὅταν προηγεῖται στὴν ἡλικίαν ὄρσενικός. Ἰσα-ἴσα, ἡ κόρη ἂν καὶ μικρότερή του, ἔχει τὸ προβάδισμα. Ὁ μεγαλύτερος μάλιστα ἀδερφός ἐδῶ, ἔχει φορτωθεῖ ἓνα μέρος ἀπὸ τὶς σχετικὲς ὑποχρεώσεις. Βοηθάει οἰκονομικά μαζί μὲ τὸν Πατέρα νὰ φύγει πρῶτα ἡ ἀδερφή. Ὁ νέος, τὸ θεωρεῖ τιμὴ του νὰ παντρευεῖται πρῶτα ἡ ἀδερφή. Μόνον τότε ἀνοίγει ὁ δρόμος γι' αὐτόν.

Τὸ αἶσθημα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ὄρσενικοῦ μπροστὰ στὸ θηλυκὸ στὸ θέμα τοῦ γάμου, ἀλλάζει θέση. Ἐδῶ προηγεῖται ὁ ἀδύνατος, πού ἔχει ἀνάγκη βοήθειας ἀπὸ τὸν δυνατὸ. Στὸ Κουντουργιώτικο εἶναι νόμος, ὁ ἀδερφός νὰ βοηθάει στὸ σπίτι νὰ παντρευτεῖ ἡ ἀδερφή. Πρόκειται γιὰ μιὰ συμπεριφορὰ μὲ ἠθικὸ ἀνάστημα. Στὰ χωριά μας, εὐκόλα βρίσκεις γεροντο-

παλλήκαρα, πού τούς πήρανε τά χρόνια. Δέν προφτάσανε νά παντρευτοῦνε ἐξαιτίας τῆς προσπάθειας νά παντρέψουνε πρώτα τίς ἀδερφές τους.

Πρέπει λοιπόν, ὅπως εἶπαμε, πάντα νά βγεῖ στό χορό μιά κοπέλλα, γιά νά μπορεῖ ὕστερα κάποιος νά κάνει κουβέντα γιά γάμο. Ἀπό τήν ἡμέρα πού θά πρωτοχορέψει, παίρνει τό εἰδικότερο ὄνομα: «μπροσκοπέλλα».

Στό σπίτι, χρόνια πρίν, ἔχουνε ἀρχίσει δύο παράλληλες ἐργασίες. Πρώτη: Ἡ ἐτοιμασία τοῦ προικιοῦ τῆς κόρης. Ἐνα μέρος τό δουλεύει μόνη της στόν ἀργαλειό τοῦ σπιτιοῦ, πού στό Ἀρβανίτικο σπίτι, ἦτανε τό πιά ἀπαραίτητο ἐργαλεῖο καί κάλυπτε τό μεγαλύτερο μέρος τῶν οἰκιακῶν ἀναγκῶν σέ ρουχισμό. Ἡ ἄλλη, πιά λεπτή καί δαπανηρή, εἶναι ἡ ἐτοιμασία τῆς καλῆς φορεσιάς. «**Φορεσιά ἔ μίρ**». Εἶναι γιά ὅλη τῆς τῆ ζωῆ. Στοιχίζει μιά μικρή περιουσία. Τούτη θά φορέσει, ὅταν θά πρωτοβγεῖ στό χορό, τούτη ἡ νυφιάτικιά της, τούτη σέ ὅλες τίς ἐπίσημες ἐμφανίσεις.

Εἰδικότερη ἀπασχόλησή μου μέ τήν Κουντουργιώτικη φορεσιά, θά μέ ἀπομάκρυνε πολύ ἀπό τό θέμα. Πρόκειται γιά κάτι ξεχωριστό καί ἀνεξάρτητο. Ἐγώ συγκεντρῶσαι ὅλο τό ὑλικό, κρατάω κληρονομιά τήν καλή φορεσιά τῆς Μάννας μου. Ἴσως εὐτυχῆσω, νά πάρω καί αὐτό τό θέμα, τῆ μορφή πού παίρνει ὁ Κουντουργιώτικος γάμος, τώρα.

Ἡ ἐτοιμασία τῆς καλῆς φορεσιάς, ἀπαιτεῖ χρόνο καί γερή τσέπη. Τά χρυσά φλουργιά τοῦ μανταλιοῦ καί τό κορδόνι, εἶναι δύσκολο νά τά ἀποχτήσῃ κανεῖς μονομιᾶς. Μόνο λίγα-λίγα καί μέ τόν καιρό. Μέχρι πού νά φτάσει ἡ εὐλογημένη ὥρα, θά ἔχει γίνει ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμός. Χρειάζεται ἀκόμα, νά ἀγοραστοῦνε ὀλομέταξα καί ἄλλα ἀκριβά ὑφάσματα, νά γίνουμε κεντήματα, νά πλεχτοῦνε μεταξωτές ταντέλες, ἄλλες μέ τά κοπανέλια καί νά χρυσοκεντηθοῦνε πολλά σημεῖα. Ὅλη αὐτή ἡ ποικίλη ἐργασία, πρέπει νά πέσει στά κατάλληλα χέρια. Ἐνα μέρος τῆς κατασκευῆς, τό ἀναλαμβάνει τό σπίτι, μερικά ἡ ἴδια ἡ κόρη, πού τούς δίνει ἀπό τήν προσωπικότητά της καί ἐναποθέτει πάνω τους τά πιά ὠραῖα ὄνειρα τῆς ζωῆς της. Ἐνα ἄλλο μέρος, τό ἀναθέτουμε σέ εἰδικές κεντίστρες τοῦ χεριοῦ (χρυσοβελονιά) στό χωριό με ἀμοιβή.

Στό χωριό εἶναι γνωστό ὅτι ἐτοιμάζεται φορεσιά γιά κά-

ποια κοπέλλα. Κουβεντιάζονται οί λεπτομέρειες, οί φιλενάδες τά λένε μεταξύ τους. Γίνεται κουβέντα για τό πόσα φλουργιά έχουνε μαζευτεί μέχρι σήμερα από τό σπίτι, πόσα έχουνε αποφασίσει νά μαζέψουνε. Ύπάρχει διάχυτη μιά πλήρης ένημέρωση, πολύ πρίν ακόμα φτάσει νά τελειώσει ή καλή φορεσιά.

Οί νέοι του χωριού, μετέχουνε σέ τούτη τήν προετοιμασία. Βρίσκουνε αρκετό ενδιαφέρον, ανεξάρτητα αν είναι «ειδικό» ή όχι. Φυσικά, τό πράμα αλλάζει όψη, όταν υπάρχει στή μέση κάποια έρωτική σχέση. Τότε τό ζήτημα, είναι έντελώς προσωπικό.

Ή Κουντουργιώτικη νοοτροπία, αποστρέφεται τίς έρωτικές σχέσεις. Τίς θεωρεί χωρίς συζήτηση πρόστυχες. Ή ζωή όμως είναι πολλές φορές, πάνω από τίς αντιλήψεις των ανθρώπων και επιβάλλεται παρά τίς αντίθετες θέσεις. Όσο για τόν έρωτα, έτσι και ριζώσει στίς καρδιές, καμιά απαγόρευση, έστω και αυστηρή σαν τήν Κουντουργιώτικη δέν είναι ικανή νά τόν διαφεντέψει. Και έδω συνάντησα αρκετές τέτοιες περιπτώσεις, άλλοτε μέ αίσιο τέλος και άλλοτε μέ πνιγμένο τό αίσθημα, και μάλιστα μέ μέσα πολύ άσκημα.

Αν λοιπόν τύχει και υπάρχει στή μέση τουτο τό αίσθημα, τότε ό νέος, ζει τήν έτοιμασία τής φορεσιάς τής καλής του, μέχρι τήν παραμικρή λεπτομέρεια. Θα προσπαθήσει νά βρει κάποιο τρόπο νά τής διοχετέψει τήν γνώμη του, για τό ύφασμα, τό χρώμα, τά κεντήματα. Μερικές φορές /πολύ σπάνια/ θα τά καταφέρει νά τής τό πει ό ίδιος, όταν κάποτε τό φέρει ή καλή τύχη και διασταυρωθεί μαζί της στό δρόμο, προπαντός όταν ή κόρη πάει μέ τή βούτα της στό πηγάδι για νερό. Άλλοτε τά μηνύματα φτάνουνε στόν προορισμό τους, μέ κάποιο όχτασύλλαβο τραγουδάκι. Μόνο δέκα έξη συλλαβές είναι αρκετές νά χωρέσουνε ένα κόσμο μηνύματα και νά δείξουνε άνοιχτή μιά καρδιά πού λέει όσα έχει νά πει.

Θά παραθέσω έδω, λίγα από τά πολλά παρόμοια μηνύματα, για νά δώσω μιά ιδέα, γύρω από τήν πρωτότυπη τούτη τραγουδιστή συννενόηση. Αυτό άλλωστε χρησιμοποιείται σέ μεγάλη έκταση, προπαντός στους έρωτευμένους τής έποχής πού αναφερόμαστε.

Ό νέος έμαθε, πώς αποφασίστηκε νά έχει κόκκινο χρώμα ή βελούδινη καλή καμιζόλα τής διαλεχτής του. Θέλει νά τής

Νυφιάτικη φορεσιά του περασμένου αιώνα. Τά τσαρούχια στη νύφη εξακολουθούν. Ο γαμπρός Γιάννης Δ. Ρόκας ή Βαρασάς, φοράει και τό καλό του Ταμπάρο.

παραγγείλει ότι αυτό τό χρώμα είναι και τῆς δικιάς του ἀρεσκείας. Τῆς τό τραγουδάει μέ τοῦτο τό δίστοιχο:

**Σί κά βάιζα φάκεν
κά ἐδέ πολκάκεν**

Ὅπως /κόκκινο εἶναι τό χρώμα/ τοῦ μάγουλου τῆς κοπέλλας, ἔτσι /κόκκινο εἶναι τό χρώμα/ καί τοῦ πολκακιουῦ τῆς.

Ἐχει δώσει τό σύμφωνο τῆς γνώμης του, δέν ἀφήνει ὁμως νά τοῦ φύγει ἡ εὐκαιρία καί τῆς στέλνει μαζί καί ἕνα μήνυμα ἀγάπης. Παινεύει τά κόκκινά της μάγουλα. Τῆς λέει πώς εἶναι ωραία. Δίνει στό τραγούδι του μιά γενικότητα, δέν θέλει νά γίνεται συγκεκριμένος, ἀπό φόβο μήπως μαρτυρηθεῖ τό αἶσθημά του. Ὅσο γιά τήν καλή του, εἶναι ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι τόν καταλαβαίνει.

Κάποια οἰκογένεια ἦτανε φτωχεῖα. Δέν ἄντεχε νά ἀγοράσουνε φλουργιά γιά τό μανταλιό τῆς κόρης. Ἡ κοπέλλα, ὁμορφη καί χρυσοχέρα. Τό χωριό γνωρίζει ὅτι θά βγεῖ χωρίς μανταλιό. Ἡ ἴδια μου τό διηγήθηκε, ἀλλά, πρὸς Θεοῦ νά μή πῶ τό ὄνομά της. Ζεῖ ἀκόμα σήμερα. Κάποιος νέος χωρίς νά ξέρει αὐτή τίποτα, τήν εἶχε βάνει στή καρδιά του. Δέν τά κατάφερνε ὁμως στό τραγούδια. Ζήτησε τή συνδρομή τοῦ Μπάρμπα Φίλιππα Πέππα, τόν εἶχε φίλο. Στό λεφτό εἶχε ὅ,τι ζητοῦσα. Πρέπει νά προστέσω ἀκόμα ὅτι ὁ νέος αὐτός, ἀρκετά πλούσιος, τά κατάφερε καί τή πῆρε γυναίκα του. Τῆς τραγούδησε λοιπόν ὁ ἐρωτευμένος νέος:

**Κάμ ἐδέονε καῖμόν
τό στά ντρέν μανταλιόν**

*Εἶμαι καί ἐγώ /μαζί σου/ στεναχωρημένος
πού δέν σου φιάχνουνε μανταλιό*

Μιά θαυμάσια ἔμμεση δήλωση, ὅτι τῆς συμπαραστέκεται, καί σέ ἐπέκταση, πώς τήν ἔχει στή καρδιά του. Ὁ ποιητής ὁμως σπεύδει ἀμέσως καί βάζει στό στόμα τοῦ ἐρωτευμένου τραγουδιστή, ἕνα δεύτερο δίστοιχο, μέ τή δήλωση ὅτι δέν ἔχουνε σημασία οἱ ὑλικές ἀξίες καί ὅτι τήν εὐτυχία τήν βρί-

σκεις σέ άλλους χώρους, μακρὰ ἀπό τὰ φλουργιά καί χρυσαι-
φικά. Καί προσθέτει τοῦτο πού ἀποτελεῖ γνωμικό:

**Μπούζα ἐέμπλ ἐ ντί γκάζε
γιάστ φλορίν-τ, γιό μαράζε**

*Γλυκά χεῖλια /γλυκά λόγια/ καί δύο γέλια /καλή
γνώμη/ ἔξω /διώχνουνε/ τὰ φλουργιά. Ὅχι στεναχώριες*

Εἶναι ἐπιγραμματικός. Ἐκφράζει μιά πεποίθηση. Τοποθε-
τεῖ τήν εὐτυχία σέ δικές του βάσεις. Πόσο δίκιο εἶχε. Τό δί-
στοιχο θέλει ἐλεύθερη μετάφραση ὅπως μοῦ τή «δίδαξε» ὁ
Μπάρμπα Φίλιππας: «Δέν χρειάζεται νά στεναχωριέσαι πού
δέν εἶσαι πλούσια. Ἄρκεῖ πού εἶσαι γλυκομίλητη καί αἰσιόδο-
ξη. Ἐτσι μ' ἀρέσεις περισσότερο». Ἡ μετάφραση μέ ἐπιμονή
τοῦ Μπάρμπα Φίλιππα.

Ἐπειδή ἀναφέρθηκα σέ ἐρωτικό δεσμό, πρέπει νά ση-
μειώσω ὅτι ἂν καί σπάνιος, ὅπου ἐκδηλώνεται, θεωρεῖται ὅτι
μπαίνει στό σπίτι μιά ντροπή, ἔστω κι ἂν πρόκειται γιά ἀντι-
κειμενικά πετυχημένη καί συμφέρουσα περίπτωση. Ἐάν κά-
ποτε τὰ σπίτια «ὑποταχτοῦνε» σέ αὐτή τήν ἐλευθεριότητα καί
δεχτοῦνε τόν ἐρωτικό δεσμό, θά ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε ἡ
διαδικασία πού ἀκολουθεῖται ἀπό τό προξενιό καί πέρα, ὅπως
θά δοῦμε πιο κάτω, μέ ὅλες δηλαδή τίς τυπικότητες. Τώρα μά-
λιστα θά τηρηθοῦνε ὅλα μέ κάποια πρόσθετη αὐστηρότητα,
τόσο γιά νά μὴ διευκολύνονται οἱ ἐρωτευμένοι, ὅσο προπαν-
τός νά φανεῖ ὅτι ὅλα προέρχονται ἀπό τήν πρωτοβουλία αὐ-
τῶν πού ἔχουνε τό λόγο. Πρέπει νά φανεῖ στό χωριό ὅτι οἱ
Γονεῖς εἶναι αὐτοί πού ἔχουνε τόν πρῶτο καί τόν τελευταῖο
λόγο. Ἴσως καί γιά νά ἐπισκιαστεῖ ἡ πολύ ἐνοχλητική πρωτο-
βουλία τῶν παιδιῶν τους. Μπορεῖ πάλι νά πεῖ κανεῖς, ὅτι πι-
στεύουνε, πῶς ἂν δέν γίνουνε ὅλα ἀπαρχῆς, κάτι θά ἔχει λεί-
ψει ἀπό τήν ὅλη διαδικασία τοῦ γάμου, ὅτι δηλαδή θά παρου-
σιαζότανε διαφορετικός ἀπό τόν καθιερωμένο, πράμα πού κα-
θόλου δέν ἀρέσει στήν Κουντουργιώτικη τυπικότητα. Ὅπως
κι ἂν ἔχει ὁμως, ὄση εὐτυχία κι ἂν πυργώσει ἀργότερα τό ἀν-
τρόγυνο, ἀκόμα κι ἂν γεννηθοῦν ἀρσενικά παιδιά πού θά πά-
ρουνε τό ὄνομα τῶν Παππούδων χορταστικά καί τιμημένα,

πάντα θά μένει στοῦ Κουντουργιώτη τή ψυχή, κάποια δυσ-
ρέσκεια, κάτι σάν προσωπική προσβολή ἀπό κάτι τέτοιου εἴ-
δους πρωτοβουλίες.

Τελείωσε ἡ φορεσιά τῆς κόρης. Αὐτό συμπίπτει, ὅταν θά
ἔχει κάπως φτάσει στά δέκα ἑφτά, δέκα ὀχτώ της χρόνια. Τό
σπίτι θά κανονίσει ποιά μέρα (πάντοτε Κυριακή), θά γίνει ἡ
παρθενική ἐπίσημη ἔξοδος. Πρὶν ἀπό ἀρκετές μέρες, εἶναι
γνωστό στό χωριό, ὅτι τήν Κυριακή θά βγεῖ μιά κόρη. Ἀποτε-
λεῖ γεγονός καί τό περιμένουνε ὅλοι. Θά δοῦνε βέβαια μιά φο-
ρεσιά. Περισσότερο ἐνδιαφέρει, ὅτι θά προστεθεῖ μιά κοπέλλα
στόν κατάλογο τῶν ὑποψηφίων γιά γάμο. Αὐτό εἶναι πού κο-
ρυφώνει περισσότερο τό ἐνδιαφέρον.

Τό Ἀρβανίτικο μάτι, ἐξαιτίας τῆς μακραίωνης πορείας
του σέ ἓνα κόσμο πού τό ἤθελε νά μή βλέπει, ἔχει γυμναστεῖ
τόσο, πού χώνεται πολύ βαθειά, ὡς τή ρίζα. Τό ἐπέβαλλε βλέ-
πεις ἡ αὐτοσυντήρησή του. Γύρω ἀπό τήν κοπέλλα πού θά
βγεῖ τήν Κυριακή, ἐξετάζεται καί ἡ πιο μικρή λεπτομέρεια.
Δέν εἶναι μόνον ἡ καλή φορεσιά πού θά περάσει ἀπό τίς ἐξετα-
στικές ἀκτίνες ὄλων. Τό περπάτημά της, ἡ κίνηση τῶν χε-
ριῶν, τό χαμόγελό της, ὁ χαιρετισμός καί περισσότερο ἀπ'
ὄλα ὁ χορός πού θά κάνει καί τό τραγούδι πού θά πεῖ. Μιά δέ-
σμη ἀπό παρατηρήσεις πού ἡ κάθε μιά τους, θά ἀποτελέσει ἀν-
τικείμενο συζήτησης. Θά ἀκουστοῦνε γνῶμες ἀπό πολλές
πλευρές, θά ἀκολουθήσει ἡ ἀξιολόγησή τους, ὥσπου τελικά
θά βγεῖ τό γενικό συμπέρασμα, πού θά εἶναι ἡ συνισταμένη ὄ-
λων αὐτῶν. Ἡ κοινή γνώμη εἶναι ἀντικειμενική. Ἡ κόρη θά
τοποθετηθεῖ ὅπως πρέπει καί δέν θά σημειωθοῦνε οὔτε ὑπερ-
βολές ὡς πρὸς τά χαρίσματα, οὔτε ἐπιοίκεια στίς μειωνεξίες.

Ἡ οἰκογένεια τῆς πρωτόβγαλτης, γνωρίζει πολύ καλά
ὅτι σήμερα τό παιδί τους, δίνει τίς πιο λεπτές ἐξετάσεις του, μέ
ἐξεταστή τήν μικρή κοινωνία του χωριοῦ. Ἐξαιτίας τούτου
τοῦ ἀναμενόμενου, ἀπό ἀρκετό καιρό πρὶν, ἔχει ἀρχίσει στό
σπίτι, μιά εἰδική διδασκαλία, πού προσπαθεῖ νά καλύψει ὄλες
τίς λεπτομέρειες καί νά προλάβει ὄλα τά ἐνδεχόμενα. Προπαν-
τός οἱ γιαγιάδες δασκαλεύουνε τήν κόρη. Προσπαθοῦνε νά
τήν τοποθετήσουνε στά μέτρα τῆς ἐποχῆς, ὅπως εἶναι καθιε-
ρωμένα καί ἀπαράβατα, νά μή κάνει τίποτα νεωτερίστικο, νά
μή παρατηρηθεῖ τίποτα πού θά ἔδινε τήν εὐκαιρία γιά δυσάρε-

στες κρίσεις. Οί γρηές ακόμα «κατόπιν Συμβουλίου» έχουνε σκαρώσει δίστοιχα τραγουδάκια, στά μέτρα τους όπωσδήποτε, νά τά μάθει ή κόρη, ώστε νά ναι έτοιμη νά τά τραγουδήσει, σάν έρθει ή σειρά της νά γίνει ή κορυφαία του χοροϋ. Έδω έξαντλειται όλη τους ή σοφία, ή πονηράδα, ή σκοπιμότητα και μπαίνει κάτω όλη ή ποιητική ικανότητα τής κάθε μιās. Τό νόημα τών τραγουδιών, πρέπει προπάντος νά άρέσει γενικά. Νά γίνει κοινωνικά άποδεκτό. Έτσι εξασφαλίζεται και ή κοινωνική άποδοχή τής κόρης πού τά τραγούδησε, άφου τά τραγούδια της εκφράζουνε αϋτήν και μόνο, έστω κι αν είναι γνωστό πώς άλλοι τά έχουνε φιάξει. Τά τραγούδια τής πρωτόβγαλτης εξετάζονται μέ προσοχή από τις κοπέλλες και τους νέους του χωριου, για νά προστεθοϋνε μαζί μέ τά άλλα δεδομένα στην τελική κρίση. Γι' αϋτό ή σημασία τής πρώτης έξοδου, είναι πολύ μεγάλη. Θα τολμοϋσα νά σημειώσω, ότι μέ την πρώτη έξοδο, τοποθετείται κάποια κοινωνική σφραγίδα. Τίποτα δέν έχει ξεφύγει, τίποτα δέν έμεινε άκουβέντιαστο. Έχει διαβαστεί ένας χαρακτήρας, είναι γνωστές οι ιδέες της, για τό γάμο, για τόν άνδρα, τά παιδια.

Και πάλι όμως πρέπει νά ασχοληθοϋμε λίγο μέ τόν έρωτα. Μερικές από τις πρωτόβγαλτες, μπορεί- όπως είπαμε- νά έχουνε από πριν αφήσει κάποιο νέο νά πιστέψει στην προτίμησή τους. Σήμερα, γι' αϋτόν, είναι ή πιο μεγάλη μέρα τής ζωής του. Από τους πρώτους έχει βγει στην Πλατεία. Θέλει νά καμαρώσει την χρυσοστόλιστη τής καρδιάς του. Θέλει περισσότερο νά δει τό χορό της και πιο πολύ απ' όλα, νά άκούσει τό τραγούδι της. Έδω θα διακρίνει καθαρά τις προθέσεις της και ίσως και τό βαθμό τής αγάπης της. Τά τραγούδια, ποτέ δέν κυριολεκτοϋνε. Πάντα ή τραγουδίστρια, βρίσκει τόν τρόπο νά πει αϋτό πού θέλει νά πει, μέσα σε λίγες λέξεις, χωρίς νά φανεϊ παραέξω αϋτό πού ύπονοει. Μόνον αϋτός πού δέχεται τό τραγούδι, μπορεί νά εξηγήσει τό νόημά του. Τά λόγια πού μιλανε στην καρδιά, ποτέ δέν είναι τά ίδια μέ τής γλώσσας.

Ο Μπάρμπα Φίλιππας, επιμένει νά καταλάβω καλά τούτη τή νοοτροπία. Βλέποντας πώς τόν άκουγα και δέν μιλοϋσα, ύπόθεσε πώς δέν τόν καταλάβαινα. Μοϋ έφερε ένα παράδειγμα, άκραϊο βέβαια, αλλά πού μπορεί νά δείξει πολλά, από τή σημασία πού είχε ή παρθενική έξοδος μιās κοπέλλας.

—Γιά νά καταλάβεις καλύτερα, θά σοῦ πῶ μόνον αὐτό: Ὅλες οἱ κοπέλλες πού πρωτοβγαίνανε στό χορό, τρέμανε μή τύχει καί δέν τά καταφέρουνε. Πολλές, χάνανε τά βήματά τους. Τόσα μάτια ἀπάνω τους. Ζαλιζόντουσαν. Θά σοῦ πῶ ὁμῶς γιά μιά, πού τό ἔλεγε ἡ καρδούλα της. Εἶναι γρηά, ζεῖ ἀκόμα. Ἀγαποῦσε, πού λές ἓνα φίλο μου. Ἐγώ τοῦ ἔφιαχνα τά τραγούδια γιά τό σεβντά του. Ἦρθε ἡ Κυριακή πού θά πρωτοβγαίνε ἡ κοπέλλα στό χορό. Δέ λογάριαζε τίποτα σοῦ λέω. Στό σπίτι εἶχε μαθευτεῖ τό αἴστημά της. Ἐτρωγε ξύλο. Δέν τήν ἔνοιαζε. Ὅταν πρωτοβγῆκε πού λές ἐσύ στό χορό καί ἔφτασε ἡ σειρά της καί μπῆκε κεφάλι, τήν ἀκούσαμε καί τραγούδησε τοῦτο τό τραγούδι:

**κάμ σεβντά σά τ μαρσόνεμ
πό γιάμ βάιζ ἔ τουρπρόνεμ**

*εἶμαι ἐρωτευμένη μέχρι τρέλλας
ἀλλά εἶμαι κόρη καί ντρέπομαι*

Δέν εἶπε ἄλλο τραγούδι. Μόνον τό ἴδιο δυό-τρεις φορές μέχρι νά κλείσει τόν κύκλο της πού τῆς ἔπεφτε στό χορό καί ὕστερα βγῆκε.

Οὔτε λίγο- οὔτε πολύ, φώναξε νά τό ἀκούσει ὄλο τό χωριό πώς εἶναι ἐρωτευμένη, καπαρωμένη δηλαδή ὅπως λέμε. Ὅλοι ἀπορήσανε. Τό τραγούδι της θεωρήθηκε τό πιό τολμηρό τῆς ἐποχῆς. Δέν εἶναι εὐκολο φίλε μου νά βγαίνει στό ἀλώνι τοῦ χωριοῦ μιά κοπέλλα καί στά καλά καθούμενα νά φωνάζει πώς ἔχει σεβντά μέχρι πού νά τῆς ἔρθει τρέλλα. Ὅλοι οἱ νέοι τήν ξεγράψανε. Μόνον ὁ καλός της τήν ἔγραψε δυνατά μέσα στήν καρδιά του. Εἶπανε ὅτι ἡ κοπέλλα τό ἔκανε ἐπίτηδες γιά νά κλείσει τίς πόρτες στούς προξενητάδες. Μέ αὐτό τό τραγούδι τά κατάφερε. Τί νά κάνατε; τήν παντρέψανε μ' αὐτόνε. Ζοῦνε εὐτυχισμένοι, κάνατε παιδιά, ἔχουνε καί ἀγκόνια. Τό θυμᾶμαι αὐτό γιατί ὄλο τό χωριό εἶχε νά τό κάνει.

Αὐτά, ἀπό τή γνήσια πηγή: Μπάρμπα Φίλιππας. Πρέπει νά σημειώσω καί ἓνα τελευταῖο. Στά παληά χρόνια, ἀλλά καί στά μεταγενέστερα, στήν πρώτη της ἔξοδο, ὅπως καί σέ ὄλες τίς ἄλλες ἐμφανίσεις, ἡ κοπέλλα δέν φοράει τή σιγούνα της. Θά τήν φοράει μόνον μετά τό γάμο της. Ἐπίσης ὁ μανταλιός

τῆς κοπέλλας, φτάνει μέχρι τῆ μέση της, ὅταν ἀκόμα, ἂν καί ἀρραβωνιασμένη, δέν ἔχουνε γίνει οἱ ἐπίσημοι ἀραβῶνες. Μετά τόν ἀρραβῶνα ὀλοκληρώνεται ὁ μανταλιός, θά προστεθῆ δηλαδή τό μέρος, τό κάτω ἀπό τῆ μέση πού θά ἔχει γιά τέρμα του, ἓνα μεγάλο φιόγκο, ἀπό φαρδειά μεταξωτή κορδέλα σέ χρῶμα χρυσαφί, ἀπό τά φλουργιά πού θά τίς «ρίξει» ὁ πεθερός στούς ἐπίσημους ἀρραβῶνες ὅπως θά δοῦμε πιο κάτω.

Ἦπῆρχε φτώχεια στήν περιφέρεια, ὅπως καί σέ ὅλα τά ἀρβανιτοχώρια, προπαντός στά παλιότερα χρόνια. Μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ οἰκονομική κατάσταση στά χωριά μας ἔχει βελτιωθεῖ, ἀπό τό τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα καί τίς ἀρχές τοῦ τωρινοῦ. Μερικές οἰκογένειες δέν μποροῦσαν νά φιάξουνε καλή φορεσιά. Αὐτό ὅμως δέν ἐμπόδιζε νά πραγματοποιήσῃ ἡ κόρη τήν παρθενική ἐπίσημη ἐξοδό της. Ἦπῆρχε ἡ ἐξοικονόμηση πού θεράπευε αὐτή τήν ἔλλειψη. Τό εἶχανε σέ καλό οἱ κοπέλλες νά δανείζουνε τή δική τους φορεσιά σέ μιά φτωχή φιλενάδα. Μέ τήν ξένη, ἔβγαινε ἡ φτωχιά, ἀλλά πιο νωρίς, ὥστε νά ὑπάρχει καιρός νά βγεῖ καί ἡ κοπέλλα πού τήν δάνεισε. Ὁ χορός κρατοῦσε ὅλο τό ἀπόγευμα καί Ἦπῆρχε ἀρκετός χρόνος, ὥστε νά χορέψουνε ὅλες καί μέ ἄνεση νά ποῦνε τά τραγούδια τους.

Νυφιάτικη φορεσιά, πάλι τοῦ περασμένου αἰώνα. Γαμπρός, ὁ Σταμάτης Σπύρου Στάμου ἀπό τή Μαγούλα.

ΤΟ ΠΡΟΞΕΝΙΟ

Σέ όλες τίς περιπτώσεις μέ σκοπό τό γάμο, θά προηγηθεῖ ὅπωςδήποτε προξενιό, πού καί τοῦτο θά ἀκολουθήσει μιά διαδικασία καθιερωμένη χωρίς μεταβολές καί περισσότερο, παραλήψεις ἢ προσθήκες.

Συνήθως τό ἀναλαμβάνουν οἱ γυναῖκες. Χρειάζεται βλεπεις κάποια εὐλυγισία στίς κινήσεις καί μιά δόση φαντασία. Κάποια καπατσοσύνη μέ ἄλλα λόγια. Πρέπει δηλαδή μερικές φορές νά ἐξογκωθοῦνε μερικά, ἄλλες πάλι νά μικρύνουνε ἢ καί νά ἀποσιωποιοῦνε κάποια ἄλλα, ὅσο φυσικά ἐπιτρέπεται καί δικαιολογεῖται. Χρειάζεται μέ ἄλλα λόγια, ἕνα μανουβράρισμα στό κάθε τι πού θά προκύψει, μέχρι πού νά φτάσει νά πετύχει ὁ σκοπός. Τέτοιες ὁμως ιδιότητες, δέν τίς διαθέτουν οἱ ἄντρες καί προπαντός οἱ Κουντουργιώτες, πού τά λόγια τους εἶναι μετρημένα καί σταράτα καί πάντα θέλουνε νά λένε τή σκάφη, σκάφη.

Δέν ὑπῆρξε καμμιά περίπτωση νά πῆρε προξενίτρα ὅποιαδήποτε ἀμοιβή, ἢ ἔστω κάποιο δῶρο. Οἱ Κουντουργιώτες πιστεύουνε, ὅτι ἡ ἔνωση μέ τό δεσμό τοῦ γάμου, ριζώνει μιά οἰκογένεια, ἀνοίγει ἕνα σπίτι. Πρόκειται νά ἐπεκταθεῖ ἕνα σοῖ. Τό μεγάλο ὄνειρο τοῦ Ἄρβανίτη: Νά δεῖ τόν ἑαυτό του κάπου γερά ριζωμένο. Νά ἀποκτήσει ἕνα κεραμίδι γιά νά μπορεῖ νά κοιώθει σκεπασμένο τό κεφάλι του καί ἐκεῖ, νά δεῖ νά ριζώνει ἡ συνέχειά του. Γι' αὐτό, ἡ πράξη πού κάνει ὁ προξενέτης, ἐτούτη ἡ μεσιτεία τοῦ γάμου, θεωρεῖται ἱερή πράξη. Αὐτός πού φροντίζει γιά κάτι τέτοιο, ἔχει γιά ἀνταμοιβή του, ὅτι ἔκανε κάτι καλό. Τό ἔκανε: γιά τήν ψυχή του. «**Πρ σπῖρτ**». Εἶναι τό ἴδιο σάν τόν νουνό πού βαφτίζει. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ἐδῶ, ἀποκλείονται οἱ πληρωμές καί τά δῶρα καί ἀποκρούονται ἀπό τόν προξενέτη.

Ὁ κύκλος αὐτῶν πού ἀπαρχῆς μετέχουνε, εἶναι πολύ μικρός. Μόνον ἡ προξενέτρα καί ἀκόμα ἕνα-δύο ἄτομα ἀπό τά

πολύ στενά τῆς οἰκογένειας. Ὅλα γίνονται μέ ἀπόλυτη μυστικότητα. Οἱ συναντήσεις γιά τό προχώρημα, γίνονται κατά προτίμηση τή νύχτα πού προστατεύει ἀπό τά περίεργα μάτια. Γιά τόπος διαλέγεται κάποιο ἄσχετο ἔμπιστο σπίτι, ὅπου ἡ παρουσία τῶν προσώπων πού συναντιοῦνται, θεωρεῖται φυσική. Ἄν τό πράγμα προχωρήσει καί εἶναι ὦρα νά πάρουνε τό λόγο οἱ ἄντρες, τότες οἱ συναντήσεις γίνονται σέ κάποιο μαγαζί, κοντά σ' ἕνα ποτήρι κρασί. Μιά κουβέντα σέ ἕνα συνηθισμένο τόπο συνάντησης, δέν γεννάει ποτέ τήν περιέργεια.

Μετά τήν ἀποδοχή τῆς πρώτης πρότασης, ὅτι δηλαδή μπορεῖ νά κουβεντιαστεῖ ἡ περίπτωση, ἀρχίζει τό ἐνημερωτικό στάδιο. Μπορεῖ βέβαια οἱ οἰκογένειες νά εἶναι γνωστές. Μικρά τά χωριά, μικρή ἡ περιφέρεια, ὅλοι, λίγο πολύ γνωρίζονται μεταξύ τους. Ὅσο νάναι ὁμως, ἀναπτύσσεται τώρα ἀπό τά δύο μέρη μία δραστηριότητα γιά πλήρη ἐνημέρωση, πού ἐπεκτείνεται μέχρι νά καλύψει ὅλους σχεδόν ὅσοι ἀπαρτίζουν ὄχι μόνο τήν οἰκογένεια, ἀλλά καί τό σοῖ ὁλόκληρο. Ὁ Κουντουργιώτης δέν περιορίζεται στό νά ἐξετάσει κάθε λεπτομέρεια γύρω ἀπό τό γαμπρό ἢ τή νύφη. Ζητάει νά ἐπεκταθεῖ στήν οἰκογένεια, στό σοῖ. Πιστεύει ὅτι τίς θετικότερες πληροφορίες μπορεῖ νά τίς βγάλει, ὅταν ἐξετάσει ὅλα τά πρόσωπα πού ἀπαρτίζουν τήν οἰκογένεια καί τό σοῖ. Ἡ συνισταμένη τῶν πληροφοριῶν, ὅλων αὐτῶν τῶν ἀτόμων, τοῦ δίνει τήν πῶς σωστή καί ἀντικειμενική πληροφόρηση. Ἐξετάζει καί παρατηρεῖ τήν ἐξέλιξη τῆς οἰκογένειας πού θά συνδεθεῖ μαζί της, μέσα στήν κοινωνική ομάδα, τή γενική της συμπεριφορά καί στά πῶς ἄσχετα, καί τή γνώμη πού ἔχει σχηματίσει ἡ κοινωνία γιά αὐτήν. Εἶναι δύσκολο νά παραδεχτεῖ ἕνας Κουντουργιώτης, ὅτι κάποιος ξεκόπηκε ὁλότελα ἀπό τό σοῖ του καί ἀκολουθεῖ δικό του ξεχωριστό δρόμο. Χρησιμοποιεῖ ἕνα γνωμικό, τό πιστεύει καί τό ἀκολουθεῖ σάν ἀπαραβάτη ἀλήθεια.

Κέν γκά στάν, νιρί γκά σοῖ

Σκύλος ἀπό στάνη, ἄνθρωπος ἀπό σοῖ

Ὁ παραλληλισμός εἶναι πολύ πετυχημένος. Ἐνας σκύλος πού προέρχεται ἀπό στάνη, ἔχει τήν ἱκανότητα νά προσ-

τατέψει ένα ολόκληρο κοπάδι πρόβατα. Είναι ένας σκύλος με σύνεση, σοβαρότητα και συναίσθηση της πολύ λεπτής αποστολής του. Προπαντός είναι ένας σκύλος που δεν δειλιάζει τό μάτι του και θά τά βγάλει πέρα με οποιοδήποτε έχθρο. Τέτοια προτερήματα έχει και ένας άνθρωπος από σόϊ όταν τό σόϊ του συγκεντρώνει τά προτερήματα του σκύλου μιᾶς στάνης. Αὐτά τά προτερήματα τραβᾶνε πολύ τόν Κουντουργιώτη.

Ἐξετάζει πολύ τήν οικονομική κατάσταση τῆς οἰκογένειας καί τοῦ σογιού. Πιστεύει ὅτι ὅποιος εἶναι χορτάτος δέν καταφεύγει εὐκόλα σέ κλεψιές καί ἀπάτες. Λέει πάντα καί συμβουλεύει: «**Μός τρμπου ἄντ μῖς νταραβέρ μέ νοικοκύρ**» Μή φοβᾶσαι ὅταν κάνεις συμφωνίες μέ νοικοκύρη.

Θά ἐξετάσει ἀκόμα, ἄν εἶναι πολλά τά μέλη τῆς οἰκογένειας πού πρόκειται νά συμπεθερέψει. Ὑπολογίζει στόν ἀριθμό τῶν ἀρσενικῶν. Πάντα τό ἀρσενικό εἶναι δύναμη. Ὅταν τά στοιχεῖα πού συγκέντρωσε εἶναι θετικά καί καταλήξει νά δεχτεῖ τό προξενιό, χαίρεται τότε καί προσθέτει καί αὐτός παινέματα.

Μ οὐ χάπ σπία μπρα νιέρζ

Μουῦ ἄνοιξε /μεγάλωσε/ τό σπίτι. Ἐκανα /καλούς/ ἀνθρώπους/ συγγενεῖς/

Ὅταν σέ τοῦτο τό ἐνημερωτικό στάδιο πᾶνε καλά τά πράγματα, ἀκολουθεῖ ἕνα ἄλλο βῆμα. Οἱ τοῦ γαμπροῦ, μαθαίνουν ἐπίσημα πιά, τί προίκα παίρνει ἡ κόρη. Ἀπό ἐδῶ καί πέρα, ἀνακατεύονται οἱ ἄντρες, πού θά προχωρήσουνε τό ζήτημα, μέχρι τήν ἐπισημοποίηση τῆς ὅλης συμφωνίας ἀπό αὐτούς πού ἔχουνε τόν πρῶτο καί τόν τελευταῖο λόγο.

Ἡ προίκα, στά παλιότερα χρόνια, ἦτανε μόνο χρήματα. Μόνο χρήματα καί μέ αίματηρές οικονομίες, μπορούσε νά ἐξοικονομήσει ἕνας πατέρας γιά προίκα τῆς κόρης του, γιατί ἐκτός ἀπό τό σπίτι του, στά παλιά ὁ Κουντουργιώτης δέν μπορούσε νά ἀποκτήσει χωράφια καί ἀμπέλια. Ἀλλά κι ἄν εἶχε μερικά, ἔθιμο ἦτανε πού ἐπικρατοῦσε σάν νόμος, νά τά παίρνουνε μόνο τά ἀρσενικά. Ἡ ἐπίδραση τῆς συνήθειας διατηρεῖται μέχρι καί σήμερα, ὡς ἕνα βαθμό. Ὅταν ὁμως περάσανε

τά χρόνια και μπόρεσε τούτη ή σκληροτράχηλη ράτσα νά σταθεϊ στά πόδια της και νά προκόβει, ἄρχισε νά παρατηρεϊται — ἄν και περιορισμένα — δώσιμο τῆς προίκας σέ ἀκίνητα.

Μερικές φορές σημειώνεται κάποιο σκάλωμα στό ζήτημα τῆς προίκας. Ὅταν δηλαδή ἀπό τή μιά πλευρά ὑπῆρχε προσφορά, πού ή ἄλλη τήν θεωροῦσε μικρή. Τότε οί συγγενεῖς, γιά νά μή ναυαγήσει τό προξενιό, προσπαθοῦσανε νά συμπλησιάσουνε τίς δύο μεργιές και πολεμοῦσανε ὥστε ή μιά νά μπορέσει νά δώσει κάτι πάρα-πάνω και ἀντίστοιχα ή ἄλλη νά μειώσει λίγο τίς ἀπαιτήσεις της.

Γινότανε ἕνα παζάρεμα γύρω ἀπό τήν προίκα, πού μερικέες φορές ἀποτελοῦσε τό μόνο ζήτημα, πού ή λύση του τελείωνε μέ ἐπιτυχία ἕνα προξενιό. Οί συζητήσεις κρατοῦσανε πολλές φορές σέ μάκρος. Μοῦ εἶπανε ἐπώνυμα προξενιά, πού χαλάσανε και γνωρίζω και ἐγώ προσωπικά, με αἰτία, ὅτι δέν συμφωνήσανε στήν προίκα.

Προπαντός μέ τή σημερινή νοοτροπία, μπορεῖ εὔκολα νά δημιουργηθεῖ ή ἐντύπωση, ὅτι εἶναι πολύ ἄσκημο νά μπαίνει σέ πρώτη μοῖρα τό χρῆμα και σέ δεύτερη τό ἄτομο. Δέν ἐπιτρεπότανε δηλαδή θά -ὑποστήριζε κανεῖς σήμερα- νά κατεβάξει κανεῖς σέ ἀγοραπωλησία κάτι πού θά δημιουργήσει ἕνα δεσμό πού θεωρεῖται ιερός. Ὁ γάμος δέν εἶναι ἐμπορική πράξη και οὔτε μιά κοπέλλα θά ἔπρεπε νά δεχτεῖ γιά ἄντρα της κάποιον πού παζάρευε τήν προίκα της.

Αὐτά και ἄλλα πολλά εἶπα στόν Μπάρμπα Χρῆστο Παναγιῆ Παππᾶ, ὅταν μέ κατατόπιζε γύρω ἀπό τό λεπτό αὐτό ζήτημα τῆς προίκας. Εἶχε τίς ἀντιρρήσεις του. Μοῦ τόνισε ὅτι δέν μιλάμε γιά τή σημερινή ἐποχή. Στήν ἀντίληψη τῆς ἐποχῆς τότε, ἦτανε συνηθισμένο αὐτό τό παζάρεμα και καθόλου δέν σκόπευε στό νά προσβληθεῖ μιά κοπέλλα, ἢ νά θεωρηθεῖ ὄχι καλός ἄνθρωπος ὁ γαμπρός ἄν και τό παζάρεμα γινότανε μόνο μέ τόν πατέρα του. Ἡ προίκα στό Κουντουργιώτικο, ἀλλά και σέ ὄλο τό Ἄρβανίτικο, ὅπως μοῦ τόνισε, ἀποτελοῦσε «τήν πρώτη μαγιά». Μερικές φορές, τήν μοναδική ἀπαραίτητη βάση, γιά τό πολύ σοβαρό ξεκίνημα τῆς ζωῆς.

Θά παραθέσω ἕνα περιστατικό πού ἔγινε στή Μάντρα πρῖν ἀπό ὀγδόντα δύο χρόνια. Μοῦ τό διηγήθηκε ὁ Μπάρμπα Χρῆστος Παππᾶς, τό γνώριζε και ὁ Μπάρμπα Φίλιππας Πέπ-

πας γιατί, ὅπως μοῦ εἶπε, εἶχε κάνει ντόρο στό χωριό καί τό κουβεντιάζανε πολύ. Δέν πρέπει νά ἀναφέρω ὀνόματα. Ζοῦνε τά παιδιά σήμερα μέ πολύ καλές θέσεις στή κοινωνία. Σέβομαι τήν ἐπιθυμία τοῦ Μπάρμπα Χρήστου, γιατί ὑποστήριζε ὅτι τό νά τά πείς σήμερα, μπορεῖ νά στεναχωρήσουνε ἀνθρώπους. Ἄλλωστε ἐνδιαφέρει τό περιστατικό καί ὄχι τά ὀνόματα.

Κάποιος πολύ στενός φίλος τοῦ Μπάρμπα Χρήστου, στόλισμα τοῦ χωριοῦ στή λεβεντιά καί στήν καλοσύνη, ἀλλά πολύ φτωχός, δούλευε μεροκάματο καροτζῆς. Ἀπό πουθενά ἐλπίδα νά ἀποκτήσει κάποτε δικό του ἄλογο. Τοῦ κάνανε προξενιό μιά κοπέλλα. Ὅλα καλά καί ἅγια, ἡ κοπέλλα περισσότερο καλή καί πολύ ὠραία. Τά μετρητά τῆς προίικας δέν φτάνανε νά ἀγοραστεῖ ἕνα ἄλογο πού θά τόν ἔβγαζε ἀπό τήν μιζέρια. Ὁ Πατέρας τῆς κόρης θά πέθαινε ἀπό τή στεναχώρια του, πού θᾶχανε ἕνα τέτοιο γαμπρό. Ἐβανε κρυφά τό σπίτι ὑποθήκη σέ τοκογλύφο τῆς περιφέρειας. Ἀγοράστηκε ἕνα κόκκινο Οὐγγαρέζικο ἄλογο πού νά ἄφηνες ἀπάνω του τὰ μάτια. Τά παιδιά παντρευτήκανε. Ὁ νέος, γερός δουλευταράς, ἀπόκτησε δικό του ἀμάξι καί δεύτερο ἄλογο. Δούλευε μεταφορές ἀλεύρια καί μπαμπάκια ἀπό Λειβαδιά στόν Πειραιᾶ. Ἀργά καί ποῦ, τόν ἔβλεπε τό σπίτι. Ὁ Μπάρμπα Χρήστος τοῦ ἔπιασε τό δρόμο. Τόν βρῆκε καί τοῦ εἶπε ὅτι πουλιέται στόν πλειστηριασμό τό σπίτι τοῦ πεθεροῦ του, ἐξαιτίας ἑνός χρέους πού εἶχε βάνει στόν τοκογλύφο γιά νά συμπληρώσει τά λεφτά γιά τό ἄλογο πού τοῦ πῆρε μέ τήν προίικα. Ὁ νέος δέν ἤξερε τίποτα. Τώρα μόλις μάθαινε τοῦτο τό περιστατικό. Πάνιασε ἀπό τήν τρομάρα του. Ἐβλεπε ἔνοχο τόν ἑαυτό του. Εἶπε στό Μπάρμπα Χρήστο, γιά τόν τοκογλύφο:

—Ντέ ντί ντίτ, ντό τί κέτ παρά-τ κένι.

—Σέ δύο μέρες θά τά ἔχει τά λεφτά του ὁ σκύλος.

Εἶπε τά καθέκαστα στή γυναίκα του πού καί αὐτή δέν ἤξερε τίποτα. Τῆς ζήτησε νά κόψουνε τά χρυσά φλουργιά τῆς καλῆς φορεσιᾶς της, γιά νά πληρώσουνε τό χρέος. Μαχαίρι στήν καρδιά τῆς νέας. Ἀλλά μπροστά στήν ἀνάγκη; Τό πρωῖ πῆγε στόν Πειραιᾶ. Εἶπε στόν ἔμπορά του τά καθέκαστα. Τοῦ ἔδειξε τά φλουργιά πού ἤθελε νά πουλήσει.

—Κρᾶτα τα. Νά τά δώσεις στή γυναίκα σου νά τά ξαναράψει στή φορεσιά της. Τήν Κυριακή θά ἔρθω νά σέ δῶ στή Μάντρα. Θέλω νά ἀκούσω τή γυναίκα σου πού θά τραγουδάει στό χορό. Ὑστερα θά φᾶμε καί θά πιούμε. Πᾶρε λεφτά καί πήγαινε νά πληρώσεις. Ἐχεις πρόσωπο, ὅσο κανένας. Οὔτε γραμμάτια, οὔτε τόκους θέλω.

Τήν ἴδια μέρα πήρε τό Μπάρμπα Χρῆστο πού ἤξερε περισσότερα, πήγανε καί πληρώσανε τόν τοκογλύφο μέχρι δεκάρα. Ἡ γυναίκα ξανάραψε τά φλουργιά στό μανταλιό της. Τήν Κυριακή χόρεψε καί τραγούδησε. Ὁ ἄντρας της, παρέα μέ τόν ἔμπορα καί τό Μπάρμπα Χρῆστο, καμαρώνανε τή νέα. Εἶχε σκαρώσει ἀρκετά τραγούδια γιά τήν τιμιότητα στόν ἄνθρωπο, πού εἶναι πιό πάνω ἀπό τά πλούτη καί ἀναθέματα γιά τούς τοκογλύφους κι αὐτόν πού πήγαινε νά φάει τό σπίτι τοῦ Πατέρα της. Ὁ Μπάρμπα Χρῆστος θυμότανε ἀκόμα δύο ἀπό τά τραγούδια γιατί, λέει, τοῦ εἶχανε κάνει ἐντύπωση.

Καί γιά τόν ἄντρα της τραγούδησε ἡ γυναίκα:

**Σά ἰ βιέδουρα κέ μάρ
ἰ παγκούον ἰρ ἰτ βάρ**

*Ὅσα κλεμένα ἔχεις πάρει
θά τά πληρώσεις ὄλα σέ ἕνα τάφο*

Καί γιά τόν ἄντρα της τραγούδησε ἡ γυναίκα:

**Φάκε-ν νιρίου ἰ κέτ
ἕ μονέδα, σά ἰ ντέτ**

/Ἄρκεῖ/ ὁ ἄνθρωπος νά ἔχει πρόσωπο/ ὑπόληψη, τιμιότητα/

καί γιά λεφτά; Ὅσα θέλει / μπορεί νά ἀποκτήσει/

Μέσα σέ δύο μικρά-μικρά τραγουδάκια, μπόρεσε ἡ γυναίκα καί σκιαγράφησε τόν τοκογλύφο καί χάρισε μαζί στόν ἄντρα της ἕνα παίνεμα, πού τόν περιέγραφε ἀκριβῶς ὅπως ἦτανε.

Ἡ φτώχεια στά πιό παλιά χρόνια, ἦτανε ἡ μοναδική συν-

τροφιά του Κουντουργιώτη. Τήν πολεμοῦσε ὁμως, γιατί ἤξερε ἀπό πολέμους. Ἄν τό Ἄρβανίτικο δέν καταποντίστηκε ἀπό τούς κάθε τόσο ἰσχυρούς καί δέν ἐξαθλιώθηκε ἀπό τούς ἐκμεταλλευτές, τό χρωστάει στήν ἀκατάβλητη ἐσωτερική δύναμη, πού τήν εἶχε ἀποκτήσει παλεύοντας. Τοῦ δημιουργοῦσε βέβαια δυσκολίες. Τίς ἀντιμετώπιζε ὁμως μέ ὑπερηφάνεια. ἤξερε νά περιορίζεται στά ὅσα λίγα εἶχε. Αὐτό τοῦ ἔδινε τό αἶσθημα τῆς ἐπάρκειας. Ἄντί νά στεναχωριέται καί νά ὑποφέρει γιά τά περισσότερα, εἶχε μάθει νά αἰσθάνεται γεμάτος μέ ὅσα εἶχε. Κοντά σέ ὅλα αὐτά, ὁ Κουντουργιώτης τά κατάφερνε νά βάζει καί κάτι στήν πάντα γιά τήν ἐξοικονόμηση τῆς προίκας κάποιας κόρης καί γιά καμιά ἀναπάντεχη φουρτούνα.

Ἐπήρξαν βέβαια καί περιπτώσεις ἀδυναμίας. Τό βάσανο τῆς φτώχειας σέ ὑποδουλώνει μερικές φορές.

Ὁ Γιώργης Α. Ἡλίας μοῦ διηγήθηκε τοῦτο τό γεγονός. Καί ἐδῶ ἐπιβάλλεται νά μὴν ἀναφέρουμε ὄνόματα.

Σέ ἓνα νέο, ὠραῖο καί καλό παλληκάρι στή Μάντρα, κάνανε προξενιό μιά νέα, μέ φανερά ἐλαττώματα, ἀλλά πολύ πλούσια. Φτωχός ὁ νέος, φτωχότερος ὁ Πατέρας του. Ὁ νέος ἀρνιότανε. Ὁ Πατέρας του, κουρασμένος ἀπό τή φτώχεια καί βλέποντας ὅτι ὁ γυιός του, τό ἴδιο φτωχός σάν κι αὐτόν θά ζοῦσε, ἀξίωσε ἀπό τό παιδί του νά δεχτῆ τό προξενιό. Ὁ νέος ὑπάκουσε. Καταφέρανε καί τή νύφη νά πάρει αὐτό τό φτωχο. Στό χωριό εἶμινε ἓνα τραγούδι, ἐπιχείρημα στήν πλούσια νέα νά δεχτεῖ γιά ἄντρα της ἓνα φτωχό.

**Τς ἔ ντό ρόμπιν, ἰς ἔ ντό βιόν;
μέρ νί ασίκ ἰ σκός κιρόν**

*Τί τά θέλεις τά χωράφια, τί τίς θέλεις τίς περιουσίες;
Πᾶρε ἓνα παλληκάρι νά περάσεις τόν καιρό σου.*

Ὅσο γιά τό νέο, τό βάρος ἔπεφτε στά χωράφια καί στίς περιουσίες τῆς νύφης, πού σέ ἀντάλλαγμα τῆς ἔδινε τά νειάτα καί τή λεβεντιά του.

Πάντοτε βρίσκεται κάποιος τρόπος νά συνδεθοῦνε καί συμβιβαστοῦνε τά ἀσυμβίβαστα.

Όταν στό θέμα τῆς προίκας δέν πετυχαίνανε οἱ συμφωνίες, σταμάταγε κάθε ἄλλη συζήτηση. Καί καθώς ὅλα τά προστάτευε ἡ μυστικότητα, ἔξακολουθεῖ τώρα, ἀκόμα περισσότερο, νά μήν ἀνακοινώνεται τίποτα. Καί οἱ δύο πλευρές, προσπαθοῦνε νά τό θεωρήσουνε σάν νά μήν ἔγινε. Καμιᾶ πλευρά ποτέ δέν θά κακολογήσει τήν ἄλλη, ἔστω κι ἂν ὑπῆρξε περίπτωση, ὥστε νά φαίνεται καθαρά κάποιο φταιξιμο. Πάντοτε ἡ κουβέντα ἔκλεινε μέ τοῦτο τό στερεότυπο: «**σ' ἰς ἰ μίνεϊ, ἔ σ' οὐ μί**». «Δέν ἦτανε γραφτό νά γίνει καί δέν ἔγινε». Μέ τήν ἐξοικονόμηση, τό φταιξιμο πέφτει ἔξω ἀπό κάθε ἀνθρώπινο. Πρόκειται γιά μιᾶ ἀντιμετώπιση, πού σκοπός της εἶναι νά προστατέψει τήν ἀξιοπρέπεια.

Όταν πετύχει καί αὐτή ἡ συμφωνία, θά γίνει κάποια συνάντηση στό καφενεῖο τοῦ χωριοῦ, πού εἶναι μαζί μπακάλικο, ταβέρνα, κουρεῖο. Στή μικρή πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, θά συναντήσεις ἕνα-δύο τέτοια μαγαζιά. Τα πρόσωπα σέ τούτη τή συνάντηση, εἶναι πολύ λίγα. Ὅπωςδήποτε οἱ Γονεῖς μέ δύο τρεῖς στενοῦς ἀπό κάθε μαργιά.

Δέν εἶναι νά κουβεντιαστοῦνε πολλά. Ὅλα ἀπό πρίν ἔχουνε συμφωνηθεῖ. Ἐδῶ πρόκειται νά γίνει ἡ ἐπισημοποίηση τῶν ὄσων ἔχουν συμφωνηθεῖ, ἀπό τούς μοναδικούς ἀρμόδιους, πού ἐδῶ εἶναι οἱ Γονεῖς τῶν παιδιῶν. Ὑστερα ἀπό λιγότελη ἀσχετη κουβέντα, κάποιος, σάν νά τήν διακόπτει, φέρνει τό θέμα στό προκείμενο. Ἡ στιγμή παίρνει ἐπισημότητα. Ὁ λόγος πέφτει στόν Πατέρα τῆς κόρης. Μέ μετρημένα καί καλοζυγιασμένα λόγια, χωρίς περιττές κουβέντες, λέει ὅτι δέχεται τίς προτάσεις πού ἔχουνε γίνει, τοῦ ἀρέσει ὁ νέος γιά ἄντρας τῆς κόρης του. Εἶναι εὐτυχισμένος, μέ ὅλη του τήν εὐχαρίστηση δίνει τήν εὐχή του καί νά ἀποκτήσουνε τά παιδιά τοῦ Ἀβραάμ καί Ἰσαάκ τά καλά. Αὐτός μέ ὅλη του τήν εὐχαρίστηση δίνει προίκα τό χρηματικό ποσό πού αὐτή τήν ὥρα ἀναφέρει.

Κανένας ἄλλος δέν λέει τίποτα. Τώρα εἶναι ἡ σειρά τοῦ Πατέρα τοῦ γαμπροῦ νά μιλήσει. Αὐτός, ἀντίς γιά λόγια, ζητάει ἀπό τόν Πατέρα τῆς κόρης νά τοῦ δώσει τό χέρι.

—**Σάμ ντόρ-ν κρούσκ. Τ νά ρόνιν ντιέλτ.**

—*Δῶσε μου τό χέρι συμπέθερε. Νά μάς ζήσουνε τά παιδιά.*

Ἡ ἀτμόσφαιρα ἔχει γίνει χαρούμενη. Ἀπό ὄλους τοὺς παρευρισκομένους, ἀκούγεται μιά εὐχή: «**Τ νά ρόνιν ντιέλ-τ**». Νά μᾶς ζήσουνε τὰ παιδιά. Δέν χρειάζονται περισσότερα λόγια γιά ἀπόψε.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ἐδῶ, ὅτι ἡ χειραψία τῶν Γονιῶν, εἶναι αὐτή πού σφραγίζει καί ὑπογράφει τήν ὄλη συμφωνία. Τό δῶσιμο τοῦ χεριοῦ τοῦ Πατέρα τῆς κόρης, ἀποτελεῖ ὑπογραφή ἑνός συμβολαίου, πού τίποτα ποτέ δέ μπορεῖ νά τό ἀνακαλέσει. Τό δῶσιμο τοῦ χεριοῦ τοῦ Πατέρα τοῦ γαμπροῦ, εἶναι ἡ ἀποδοχή στίς δηλώσεις τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς, μέ τήν ἴδια ἀπαραβίαστη σημασία.

Σέ ἄλλα μέρη συντάσουνε καί ὑπογράφουνε αὐτή τή στιγμή ἓνα χαρτί πού ἔχει γραμμένα τά ὅσα ἔταξε ὁ Πατέρας τῆς νέας. Τό ὑπογράφουνε σάν μάρτυρες καί οἱ παρευρισκόμενοι. Πρόκειται γιά τό «Ξοφίλι». Στό Κουντουργιάτικο, εἶναι ἄγνωστα τέτοια χαρτιά. Ἐδῶ ἡ τήρηση τῆς ὑπόσχεσης, βασίζεται μόνο στό λόγο πού δόθηκε. Σέ αὐτή τή «μπέσα» πού τή σφράγισε μιά χειραψία. Τό «**σάμ ντόρ-ν**» δῶσε μου τό χέρι σου, γιά τοὺς ἀνθρώπους μας εἶναι ἀπαράβατος νόμος. Δέν ὑπάρχει περίπτωση στοὺς Κουντουργιώτες πού νά παραβιάστηκε ὀποιαδήποτε ἔτσι δωσμένη ὑπόσχεση καί πολύ περισσότερο ἡ ὑπόσχεση τῆς προίκας.

Φιάλα ἔς ντέλ γκά γκόλια, σ' μέρετ πράπ

Ἡ κουβέντα /ὑπόσχεση/ πού βγαίνει ἀπό τό στόμα δέν παίρνεται πίσω.

Ἐνας ἀπαράβατος Ἀρβανίτικος νόμος.

Τώρα ἔχουνε τελειώσει τὰ σπουδαιότερα. Ἡ παρέα παραγγέλνει κρασί καί μεζέ. Ἀπό δῶ καί πέρα, δέν ὑπάρχει λόγος νά κρύβεται τίποτα. Τό μαγαζί, λίγο-πολύ, ἔχει καταλάβει τί ἔγινε. Οἱ συμπέθεροι, διατάζουνε νά κεραστεῖ ὄλο τό μαγαζί.

Στά πιά παλιά χρόνια, μέ τό δῶσιμο τῶν χεριῶν, κάποιος βγαίνει ἔξω καί ρίχνει στόν ἀέρα τρεῖς πυροβολισμούς. Τότες ὄλοι εἶχανε τό κουμπούρι τους. Ἀπομεινάρι ἑνός μακραιῶνου ἀγώνα, γιά τήν ἐπιβίωση τῆς Ἀρβανίτικης ράτσας καί τή στε-

ρέωση τῆς φάρας. Ὄταν ἀργότερα, καθὼς στερεώθηκε τὸ Κράτος καὶ κάπως δυσκολεύτηκε ἡ ὄπλοφορία, αὐτοὶ οἱ τρεῖς πυροβολισμοὶ, πέφτανε στὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅταν τούτη ἢ παρέα, μετὰ τὸ κρασί τους καὶ τὸ μεζέ, φτάνανε στὸ σπίτι της, ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως πιο κάτω.

Αὐτὸς πού θὰ πυροβολοῦσε — εἴτε ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζὶ γινότανε αὐτό, εἴτε στὸ σπίτι τῆς νύφης — ἀμέσως πρὶν τοὺς πυροβολισμοὺς ἔλεγε τοῦτο τὸ τραγουδάκι, πού, ἐπειδὴ λεγότανε τὸ ἴδιο σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις αὐτές, ἔφτασε ὡς ἐμᾶς. Μοῦ τὸ εἶπε ὁ Γιώργης Ἀναστάς Ἡλίας ἀπὸ τῆ Μάντρα.

Ντ παλάτ ἰ Βασιλέ-ς
Καργιοφύλι ντό κρσέ-ς

Στό Παλάτι τοῦ Βασιλιᾶ
θά βροντήξει τὸ τουφέκι

Ἀμέσως ἔχουνε ἀρχίσει τὰ παινέματα. Ὁ γαμπρός, ἔγινε ἀμέσως Βασιλιάς καὶ ἡ καλύβα του μεγάλωσε καὶ ἔγινε Παλάτι, ὅπου μέσα ἐκεῖ βασιλεύει ἀπέραντη εὐτυχία.

Ἐδῶ οἱ τρεῖς πυροβολισμοὶ, ὑποδηλώνουνε ἓνα ξέσπασμα ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ εἶναι μαζί καὶ ἓνας τρόπος ἀγγελίας. Πρέπει ὅλο τὸ χωριὸ νὰ μάθει τοῦτο τὸ νέο. Γιά τὴ σημασία τῶν πυροβολισμῶν σὲ κάθε περίπτωση, θὰ ἀσχοληθῶ πιο κάτω.

Μετὰ τὸ μεζέ καὶ τὰ κεράσματα στὸ μαγαζὶ, ὅλοι ὅπως εἶναι, θὰ πᾶνε στὸ σπίτι τοῦ πατέρα τῆς νύφης. Μερικοὶ στενοὶ τοῦ γαμπροῦ, πού δέν ἦσαν στὸ μαγαζὶ, ἔχουν κανονίσει νὰ φτάσουνε στῆς νύφης, ἀμέσως μετὰ τοὺς πρώτους, εἰδοποιημένοι τάχα ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς.

Στὰ ὅσα ἔχουν γίνει μέχρι τώρα, ἀπουσιάζει ὁ γαμπρός. Ἐκπρόσωπός του σὲ ὅλα καὶ γιά ὅλα, καὶ μέ ἀπόλυτο δικαίωμα ἀποφάσεων, εἶναι ὁ Πατέρας του. Σὲ περίπτωση πού δέν ὑπῆρχε Πατέρας εἴτε ἀπὸ τῆ μιά, εἴτε ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, καθήκοντα ἀσκοῦσε ὁ μέγας ἀδερφός, μέχρι καὶ κάποιος Θεῖος. Στὰ πιο παλιὰ χρόνια, ὅπως μοῦ ἔλεγε ἡ Θειάκα Ἀντρέσαινα, ἀπόψε δέν παρουσιαζότανε ὁ γαμπρός. Οἱ νεώτερες πηγές λένε, ὅτι ἀπόψε παρουσιαζότανε ὁ γαμπρός. Καὶ τὸ ἓνα

ήτανε σωστό πού ίσχυε στά παλιά χρόνια καί τό δεύτερο, πού αποτελεί τροποποίηση του παλιού αυστηρού τυπικού, γιατί ή μή παρουσία του γαμπρού απόψε, παρουσίαζε κάποιο κενό σέ τουτο τό σημείο. Όπως θά δοῦμε λοιπόν, έρχεται απόψε ό γαμπρός στό σπίτι τής νύφης.

Μέ τούς τρεῖς πυρβολισμούς, είτε έξω από τό μαγαζί ή έξω από τό σπίτι τής νύφης, όλοι εκεί, ξεσηκώνονται άμέσως. Μερικές γυναῖκες τρέχουνε νά έτοιμάσουνε μακαρόνια τζόλια, άλλες κάνουνε επίθεση μέσα στό κοτέτσι, άρπάζοντας μερικές κότες για σφάξιμο καί άμεσο ψήσιμο στά κάρβουνα. Ζήτησα νά μάθω πού όφείλεται αυτή ή προχειρότητα. Άφου περιμένανε νά γίνει κάτι τέτοιο, γιατί δέν είχανε κάνει από προηγούμενα κάποια έτοιμασία, αλλά τρέχουνε τώρα στά πρόχειρα; Μοῦ είπανε ότι αυτό έξυπηρετούσε κάποια σκοπιμότητα. Δέν πρόκειται έδῶ για έλλειψη νοικοκυροσύνης, ούτε για έπιπολαιότητα. Είναι αποτέλεσμα τής έστω έλάχιστης άβεβαιότητας, στό έάν απόψε θά τελείωναν ή όχι. Θα δίνανε, όπως λένε, τά χέρια. Ο Κουντουργιώτης λατρεύει τό σίγουρο, τό σταθερό καί τό συγκεκριμένο. Άποστρέφεται αυτά τά ίσως, τά μάλλον. Θέλει νά έχει ένα ναι ή ένα όχι. Τόσο άπόλυτοι δέ είναι, ώστε περιμένουνε πρώτα νά πατήσει τό κατῶφλι του σπιτιού ό Πατέρας του γαμπρού καί τότε νά ξαμολυθούνε οι γυναῖκες για τίς πρόχειρες έτοιμασίες πού είδαμε. Υπάρχει καί άλλη μία εξήγηση. Στά πολύ παλιά χρόνια, όλη αυτή ή διαδικασία πού είδαμε μέχρι τώρα, ήτανε περισσότερο άπλοποιημένη. Πρώτα-πρώτα, όλα τά κανόνιζε καί τά ρύθμιζε ό Πατέρας τής κόρης, χωρίς τίποτα νά ανακοινώνει, καί στή γυναῖκα του ακόμα. Καί έφτανε ένα βράδυ νά άκουστούνε τρεῖς τουφεκιές στό χωριό καί νά μή ξέρει τό υπόλοιπο σπίτι τής νύφης, ότι πρόκειται γι' αυτούς. Μόνον όταν ό Πατέρας μέ τούς συμπεθέρους του, χτυπούσε τήν πόρτα του σπιτιού του νά άνοιζουνε, τότε μόνο μισόγυμνοι καί μισοκοιμισμένοι, πεταγόντουσαν όλοι νά άνοιζουνε καί νά μάθουνε, αυτή μόλις τή στιγμή, τό νέο. Τώρα είναι εύλογο νά καταλάβει κανείς, ότι ή έτοιμασία αυτή τήν ώρα, είχε τή δικαιολογία της. Η Θειάκα Αντρέσαινα στό σημείο αυτό, ήτανε άποκαλυπτική. Μέ βοήθησε πολύ νά καταλάβω μία νοοτροπία, πού είναι δύσκολο νά

βρεῖς τῆ δομῆ της. Ἴσως νά εἶναι κατάλειπο αὐτῆς τῆς πολύ παλιᾶς συνήθειας καί σήμερα δίνονται σέ αὐτό οἱ ἐξηγήσεις πού εἶδαμε πῶ πάνω.

Ἡ πῶ πρόχειρη λοιπόν προετοιμασία εἶναι τά μακαρόνια Τζόλια καί μερικές ψημένες κότες. Ἐτσι ἔφτασε νά μπεῖ στήν κατηγορία τῶν ἐθίμων, κάτι πού ἀρχικά τό εἶχανε δημιουργήσει οἱ εἰδικές περιστάσεις καί κάπως ἀργότερα — ὅπως πιστεύανε — τό ὑπαγόρευε κάποια σκοπιμότητα πού ἔβγαινε μέσα ἀπό τήν Ἀρβανίτικη ψυχοσύνθεση.

Μέ τούς τρεῖς πυροβολισμούς, ὄλο τό χωριό, ξέρει ὅτι ἔχει τελειώσει κάποιο προξενιό. Ἀπό στόμα σέ στόμα, τό ἴδιο βράδυ, ἔχουνε μαθευτεῖ καί οἱ εὐτυχισμένοι. Ὁ γαμπρός ξέρει ὅτι ἀπόψε κουβεντιάζεται. Οἱ πυροβολισμοί πού ἄκουσε, τοῦ λένε ὅτι ὄλα τελειώσανε καλά. Θά κανονίσει ὥστε νά φτάσει στό σπίτι τῆς νύφης ὁ τελευταῖος, παρέα ἕνα-δυό ἀπό τούς πῶ στενοῦς καί ἀγαπητοῦς του φίλους. Γιά τήν ὑποδοχή τοῦ γαμπροῦ ἀπόψε συνηθίζονται τά ἐπόμενα: Τήν πόρτα θά τήν ἀνοίξει ἡ Πεθερά. Κάποιος ἀπό πίσω της, θά πετάξει στά πόδια τοῦ γαμπροῦ, ἕνα σίδερο. Ὁ ξερός θόρυβος τοῦ σιδήρου, εἶναι σημάδι πῶς μπαίνει μιά νέα δύναμη στό σπίτι καί εἶδο ποίηση γιά τούς ἄλλους ὅτι αὐτός πού μπῆκε εἶναι ὁ γαμπρός. Θά πατήσει τό κατώφλι τῆς πόρτας πάντα μέ τό δεξιό πόδι, γιά νά τοῦ ἔρθει δεξιά ἡ ζωή ἀπό δῶ καί μπρός. Ἡ Πεθερά εἶναι πού τόν ὑποδέχεται. Κρατάει στά χέρια της μιάν ἀσημένια ἀλυσίδα, τήν περνάει πίσω ἀπό τό λαιμό τοῦ γαμπροῦ καί κρατώντας τις δυό ἄκρες, τόν ταβάει πρὸς τά μέσα.

Ἐνας ἀπλός χαιρετισμός αὐτή τῆ στιγμή, δέν μπορεῖ τίποτα νά δώσει. Μόνο τό τραγούδι μπορεῖ νά ἱκανοποιήσει τίς ἀπαιτήσεις τούτης τῆς παρθενικῆς ὑποδοχῆς. Ἡ ὑποδοχή τοῦ γαμπροῦ, ἔχει ἐτοιμαστεῖ ἀπό προηγούμενα, τόσο ἀπό τήν Πεθερά ὅσο καί ἀπό αὐτό τόν ἴδιο. Ἡ Πεθερά θά τόν ὑποδεχτεῖ μέ κάποιο τραγουδάκι. Αὐτός, τό ἴδιο, μέ κάποιο τραγούδι πρέπει νά ἀπαντήσῃ στόν τραγουδιστό χαιρετισμό. Τά τραγούδια αὐτά εἶναι αὐτοσχέδια καί τό περιεχόμενό τους περιστρέφεται περισσότερο σέ ἐπαίνους καί εὐχές γιά εὐτυχία καί στερέωμα τῆς οἰκογένειας πού πάει νά γεννηθεῖ. Δέν ὑπάρχουνε λοιπόν καθιερωμένα, ὥστε νά τά γνωρίζουμε. Μόνο σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις πρέπει νά καταφύγῃς καί νά σοῦ

Ὁ αἰώνας μας ἐπέδρασε δυνατά στό ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ. Τή φου-
στανέλα, διαδεχτήκανε τά φράγκικα, τά «στενά». Ἡ φορεσιά τῆς νύφης, θά
ἐξακολουθήσει, γιά μερικές δεκαετίες ἀκόμα, στόν αἰώνα μας. Τό ζευγάρι
τῆς φωτογραφίας εἶναι ὁ Σωτήρης Μίλησης. Νύφη, ἡ Φιλίτσα τοῦ Γιάν-
Ρήγου ἀπό τήν Ἐλευσίνα.

ποῦνε τὰ πρόσωπα, ἢ τή δική τους περίπτωση, ἢ κάποια ἄλλη πού τήν εἶχαν ἀκούσει καί τήν θυμόντουσαν. Ρώτησα τίς «πηγές» μου. Δέν βρῆκα. Στίς παληές σημειώσεις μου βρῆκα αὐτό πού χρειαζόταν γιά τώρα. Ἀπέναντι ἀπό τό Πατρικό μου σπίτι ἦτανε τό σπίτι τοῦ Ἀναστάση Ἡλία. Τόν λέγαμε Τασαντώνη. Ἡ γυναίκα του ἡ θείτσα Βασιλική μου εἶχε πεῖ, ὅτι ὅταν αὐτή ἔγινε νύφη, ἡ Μάννα της, τή στιγμή, πού σάν ἀπόψε, ὑποδέχτηκε τό γαμπρό στό σπίτι καί τοῦ πέρασε στό λαιμό τήν ἀσημένια ἀλυσίδα τοῦ εἶπε καί τοῦτο τό τραγουδάκι:

**χάπου ντέρ χίρ τί ντίαλ
ἴρ ἰ μίρα-τ μά σίαλ**

*Ἄνοιξε πόρτα (τοῦ σπιτιοῦ μου) μπές ἐσύ ἥλιε (μου)
Ὅλα (τοῦ κόσμου) τὰ καλά μου φέρνεις*

Ὁ γαμπρός πού ὅπωςδήποτε ἦτανε ἀπό πρὶν προετοιμασμένος, ἀπάντησε σέ τοῦτο τόν πολύ ἐπαινετικό χαιρετισμό τῆς Πεθεράς του:

**νί κρκόν (ι) ντέ κίο γιέτ
νί φαμίλ (ι) ἔ νί σιντέτ**

*Ἐνα μόνο πράγμα ζητάω σέ αὐτή τή ζωή
Μιά οἰκογένεια καί μιὰ διαρκῆ υἱία*

Ἡ Πεθερά ὀνομάζει ἥλιο τό γαμπρό πού τοῦ ἀνοίγει τήν πόρτα. Ὁ ἥλιος μέ τό φῶς ὅπου φέρνει εὐτυχία. Ἡ Πεθερά ἔδω εἶναι σάν νά λέει στό παλληκάρι: «Μέ τό πού μπαίνεις παιδί μου στό σπίτι μου ἀπόψε, μου φέρνεις τήν πιό μεγάλη εὐτυχία ὅσο ἕνας ἥλιος».

Ἀλλά καί ἡ ἀπάντηση τραγούδι τοῦ γαμπροῦ, ἔχει τή δική της σπουδαία σημασία. Εἶναι μιὰ εὐχή, πού μέσα σέ λίγες μικρές-μικρές λέξεις, κλείνει ὀλόκληρο τό φάσμα τῆς Ἀρβανίτικης προσδοκίας. Εὐχεται γιά οἰκογένεια πού θά ἐξασφαλίσει τή συνέχειά του καί θά διατηρήσει τή φάρα. Εὐχεται ἀκόμα, νά εἶναι γερή οἰκογένεια, νά μπορεῖ νά ἀντέχει στίς μπόρες τῆς ζωῆς. Νά μπορέσει νά ἐπιβιώσει. (ἡ Τασαντώναινα μου ἔδωσε καί τίς ἐπεξηγήσεις τῶν δύο τραγουδιῶν).

Ἡ Πεθερά δέν φιλάει ἀπόψε τόν γαμπρό. Ἡ βραδυά θά περάσει μέ τό πρόχειρο τραπέζι καί μέ πολλές εὐχές.

Ὅταν - ὅπως εἶπαμε- στά παλιότερα χρόνια, δέν παρουσιαζότανε ἀπόψε ὁ γαμπρός, τό ἴδιο γινότανε καί μέ τή νύφη. Τό θεωρούσανε ὅτι ἀπόψε ἦτανε γιά νά «γνωριστοῦνε» οἱ συμπεθέροι, χωρίς νά αἰσθάνονται τήν ἀνάγκη τῆς παρουσίας αὐτῶν, πού γιά αὐτούς ἴσα-ἴσα, γινότανε ὅ,τι γινότανε. Σταμάτησε ὅμως αὐτό τό συνήθειο καί μιά καί ἐρχότανε ὁ γαμπρός στό σπίτι, παρουσιάζανε καί τή νύφη. Ἡ παρουσία της θά γίνει ὅταν ἔχει στρωθεῖ τό τραπέζι καί θά ἔχουνε κατέβει τά πρῶτα ποτήρια, σέ μιά στιγμή δηλαδή κάποιου ἐνθουσιασμοῦ, πού δίνει ἀνάλογο χρῶμα καί στίς ἐντυπώσεις...

Ἀπόψε, ὅπως ἄλλωστε καί σέ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις, οἱ θέσεις τῶν ἀρραβωνιασμένων, εἶναι αὐστηρά καθορισμένες. Στρώνεται ἓνα μακρύ τραπέζι. Στή μέση τῆς μιᾶς μακρυᾶς πλευρᾶς, θά σταθεῖ ὁ Πατέρας τῆς νύφης, Δεξιά του ὁ γαμπρός του καί δεξιά τοῦ γαμπροῦ ἡ νύφη. Δεξιά τῆς νύφης ὁ Πεθερός της καί παραδίπλα ἡ γυναῖκα του. Ἡ θέση τῆς Μητέρας τῆς νύφης εἶναι ἀριστερά ἀπό τόν ἀντρα της ἀλλά ποτέ σχεδόν ἀπόψε δέν κάθεται στό τραπέζι, γιατί αὐτή θά ἐπιβλέψει στήν ὅλη περιποίηση τῶν ἐπισκεπτῶν της.

Οἱ πῖο ὁμιλητικοί, θά ἀνοίξουνε κουβέντες γιά θέματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Μετά ἀπό λίγο ἡ ἀτμόσφαιρα ζεσταίνεται καί οἱ οἰκογένειες ἀρχίζουνε νά νοιώθουνε σάν πῖο οἰκεῖες. Θά ἀκουστοῦνε μερικά ἀστεῖα γιά νά γελάσουνε, θά ἀπλωθεῖ κάποια εὐθυμία καί μπορεῖ καί κανένα τραγούδι. Ἐδῶ εἶναι τό τέλος ἑνός πετυχημένου προξενιοῦ. Ἡ ἀποψινή τελετή, ἔχει τό ὄνομα: «ὁ λόγος» «**Δάν λόγο-ν**»: Δώσανε τό λόγο. Δυό οἰκογένειες δώσανε τό λόγο τῆς τιμῆς τους, τή μπέσα τους, ὅτι δέχονται νά παντρευτοῦνε τά παιδιά τους, συμφωνᾶνε γιά τήν προίκα. Καί ὅτι ὅλα αὐτά θά τά τηρήσουνε.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΡΡΑΒΩΝΩΝ

ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ

Θά περίμενε κανείς, από ἐδῶ καί πέρα, νά γνωρίσουνε μιά εὐχάριστη ζωή οἱ ἀρραβωνιασμένοι, εὐκαιρίες γιά διασκεδάσεις, συναντήσεις χωρίς ἐμπόδια.

Στό Κουντουργιώτικο, ἀλλά καί στό Ἀρβανίτικο γενικά, δέν ὑπάρχει χειρότερη περίοδος γιά τούς δύο νέους, ἀπό αὐτή τῶν ἀρραβῶνων. Θά τήν ὀνόμαζα πολύ εὐκόλα, περίοδο τῶν ἀπαγορεύσεων καί τῆς ἀπόστασης. Προσπάθησα πολύ νά ἀκούσω κάποιο δικαιολογικό λόγο. Στερεότυπη μοῦ ἐρχότανε ἀπό παντοῦ ἡ ἀπάντηση: «**ἀστοῦ ἔ κέσ-μ**» ἔτσι τό εἶχαμε.

Ὁ Χρῆστος Παναγῆ Παπῆς, πού -ὅπως εἶδαμε-, ἦτανε ἀναλυτικότερος στό ζήτημα τῆς προίκας, ἐδῶ κομπιάζει κι αὐτός. Περιορίστηκε μόνο νά μοῦ τονίσει αὐτά πού εἶχα μάθει ἀπό πολλούς, ὅτι δηλαδή ἀπαγορεύεται ὅ,τιδήποτε μεταξύ τῶν ἀρραβωνιασμένων, ἀφοῦ δέν ἔχει ἔρθει ἀκόμα ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ μέ τό στεφάνι. Ὅταν ὁμως ἐπέμενα νά μοῦ ἐξηγήσει τή σκοπιμότητα αὐτῆς τῆς αὐστηρῆς ἀπαγόρευσης, στεναχωρημένος πού δέν εὑρίσκε τίποτα οὐσιαστικό νά μοῦ πει, περιοριζότανε καί αὐτός στά γνωστά ἀόριστα καί ἀδικαιολόγητα: «Ἐτσι ἔπρεπε νά γίνεται, ἔτσι τό εἶχαμε, ἔτσι πιστεύαμε πώς εἶναι τό σωστό νά γίνεται». Πρόκειται λοιπόν γιά κάτι πού βγαίνει ἀπό τήν ὅλη Ἀρβανίτικη ψυχική δομή. Τόσο δέ ἔχει γίνει πίστη σέ βάθος, πού δέν ἐπιτρέπεται οὔτε σχόλιο, οὔτε ἀμφισβήτηση. Γι' αὐτό καί δέν μπορούσα νά βρῶ νά δικαιολογηθεῖ αὐτή ἡ ἐπιβολή συμπεριφορᾶς, πού εἶναι ἐντελῶς μακρῶς ἀπό τή ζωή καί τίς ἐπιθυμίες τῆς νεότητος.

Οἱ ἀρραβωνιασμένοι, ζούσανε τότε μιά βασανιστική ζωή, ἀφοῦ τούς ἀπαγορευότανε αὐτό τό ἐλάχιστο πού θά γλύκαινε τή ζωή τους, τό νά βλέπονται δηλαδή καί νά μιλάνε γιά τή ζωή τους πού ἄρχιζε νά ἀνοίγεται.

Ἄπαγορεύεται ἀπόλυτα στὸν ἀρραβωνιασμένο νέο, νὰ κάνει ἐπίσκεψη στὸ σπίτι τῆς ἀρραβωνιαστικιάς του. Ἄπαγορεύεται στοὺς νέους νὰ συναντιοῦνται. Μόνον ἀπὸ μακρῶν, σὰν δύο ἄγνωστοι. Ἐτσι μοῦ τοὺς χαρακτήρισε ὁ Γιάννης Γιωρ. Ντούκας. Πολύ περισσότερο, εἶναι ἀδύνατο νὰ πλησιάσουνε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ νὰ τὰ ποῦνε λίγο.

Ἡ οἰκογένεια τῆς νύφης παίρνει ἔκτακτα μέτρα σέ τούτη τὴν περίοδο. Ἡ προσοχὴ ἐντείνεται ἀπὸ παντοῦ καὶ ὄλοι παρακολουθοῦν τίς κινήσεις τῆς ἀρραβωνιασμένης. Εἶμαι πλούσιος σέ περιστατικά πού ἀναφέρονται σέ τούτη τὴν περίοδο.

Ἄς πιάσω ἀπὸ τὰ δικά μου. Παραπονεθήκανε στὴν Πεθερά μου οἱ φιλενάδες της, ὅτι τώρα πού ἔκανε γαμπρό, ὑπερφανεύτηκε, δέν τίς καταδέχεται, ἀφοῦ δέν τὴν βλέπανε καθόλου. Ἄρεσε στὴν Πεθερά μου νὰ ἀστειεύεται. Τοὺς δικαιολογήθηκε... «**κάμ ἑ ρούον(ι) γαμπρό-ν**»: Ἐχω νὰ φυλάξω τὸ γαμπρό. Μὲ ἄλλα λόγια, εἶμαι πολὺ ἀπασχολημένη τὸν τελευταῖο καιρὸ, γιατί πρέπει νὰ προσέχω μὴ καὶ ἔρθει ὁ γαμπρός στὸ σπίτι καὶ βρεῖ μόνη της τὴν κόρη μου. Ἐπρόκειτο βέβαια γιὰ μιὰ ἀστειότητα. Ὁ χρόνος πού εἶχε μεταβάλλει καταστάσεις, θέσεις, ἀξίες, ἔκανε νὰ φαίνεται ἀργότερα ἀστεία μιὰ περίπτωση, πού στὴν ἐποχὴ της ἀποτελοῦσε πεποίθηση. Στὴν ἐποχὴ τῆς Πεθεράς μου ἔτσι γινότανε. Ἡ Μάννα της, εἶχε «φυλάξει» τὸ γαμπρό καὶ ἡ ἴδια ἡ Πεθερά μου, εἶχε γευτεῖ ὀλόκληρη τὴ πίκρα τῆς ἀπαγόρευσης πού — ἴσως ἀπὸ ἀντίδραση — εἰρωνευότανε σήμερα.

Ἄς πᾶμε ὁμως στὴν ἐποχὴ μας. Πιό πίσω. Ἡ Εὐαγγελία τοῦ Γιωργη Ἡλία μοῦ διηγήθηκε, ὅτι ὅταν ἡ γιαγιά της ἡ Χαρίσταινα ἦτανε ἀρραβωνιασμένη, μιὰ μέρα πού πήγαινε μὲ τὴ βούτσα στὸ πηγάδι γιὰ νερό, εἶδε πιό πέρα τὸν ἀρραβωνιαστικό της. Φοβήθηκε ὅτι θὰ τὴν πλησίαζε καὶ δέν ἔπρεπε. Τὴν ἔπιασε τέτοια τρομάρα, παρατάει στὴ μέση τοῦ δρόμου τὸ βαρελάκι καὶ τόβανε στὰ πόδια καὶ κρύφτηκε στὸ σπίτι της.

Ἡ Γιαγιά Χαρίσταινα, ἔφτασε νὰ γίνει νύφη, χωρὶς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἀρραβῶνα της νὰ ἄγγιξε τὸν ἀρραβωνιαστικό της.

Αὐτὸ δέν ἀποτελεῖ ἀκραῖα περίπτωση, ἀλλὰ ἦτανε τὸ «συνήθως συμβαῖνον».

Ἡ Μητέρα τῆς πεθεράς μου, ἡ Βαγγελίνα τοῦ Χαραλάμ

Τσάμου από τή Μάντρα, μου ἔλεγε — καί τό ἔλεγε μέ καμάρι — ὅτι οὔτε τό χέρι εἶχε καταφέρει νά τῆς πιάσει ὁ ἀρραβωνιαστικός της. Τό θεωροῦσε δέ σάν ἀπόδειξη ἄκρας ἀγνότητας καί τιμιότητας.

Στά κατοπινά χρόνια, αὐτές οἱ ἀπαγορεύσεις ἄρχισαν νά ἐνοχλοῦνε κάπως. Μερικά ζευγάρια, τά πιό θαρραλέα, προσπαθοῦσαν νά δημιουργήσουνε εὐκαιρίες κάποιας συνάντησης. Ὅπωςδήποτε, ποτέ δέν καταφεύγανε σέ μέσα πού, γιά τόν ἴδιο σκοπό θά χρησιμοποιοῦσαν σήμερα. Γιά τοὺς ἀρραβωνιασμένους τῆς ἐποχῆς, μιά κρυφή συνάντηση, πίσω ἀπό τό «γκάρδι», τόν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ στή νύχτα, ἦτανε κάτι ἀπαράδεκτο, γιατί καί οἱ δύο βλέπανε ὅτι περιεῖχε κάποια δόση προστυχιᾶς. Αὐτά ἦτανε καμώματα τοῦ ἔρωτα πού δέν ἔχει καθόλου μυαλό. Ἐδῶ οἱ σχέσεις ἔχουνε σοβαρή καί ἱερή βάση.

Ἡ μόνη ἐλπίδα μιᾶς ἀρραβωνιασμένης νά δεῖ τόν καλό της καί νά ἀλλάξει μαζί του δύο πολύ βιαστικές κουβέντες, θά μπορούσε νά εἶναι κάποια θαρραλέα Θεία μέ πιό ἐλεύθερες ἀντιλήψεις πού θά τό ἀναλάβαινε νά καλύψει καί νά προστατέψει στό σπίτι της κάποια συνάντηση. Πιό εὐκολο ἦτανε, ὅταν αὐτή ἡ Θεία, ἀνῆκε στό σοῖ τῆς κόρης καί ὄχι στοῦ νέου. Μιά ἐπίσκεψη μιᾶς ἀρραβωνιασμένης σέ μιά Θεία της, μέ τήν εὐκαιρία μάλιστα καί κάποιας ἄλλης ἀποστολῆς πού μπορούσε νά τήν ἔχει σκαρώσει ἡ ἴδια ἡ Θεία, ἀποτελοῦσε μιά φυσική πράξη. Ἐδῶ δέν βρίσκεις τίποτα τό παράξενο, ἐνῶ ἡ ὁποιαδήποτε ἐπίσκεψη τῆς κόρης, σέ συγγενεῖς τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της, καί ἂν ποῦμε πώς μπορούσε νά γίνει, ἀπαιτοῦσε προηγούμενη γνώση τῆς οἰκογένειας, ἀλλά ποτέ δέν γινότανε ἀπό τήν κόρη μόνη. Ἀπαιτοῦσε πάντοτε τή συνοδεία καί κάποιου μέλους τῆς οἰκογένειάς της. Ὅπωςδήποτε ἔχουνε πάρει ὅλα τά ἀπαιτούμενα μέτρα, ὥστε νά μείνει ἐντελῶς μυστικό τό πράμα.

Καί ἓνα ἀκόμα πού ἀναφέρεται στήν περίπτωση τῆς βραδειᾶς τοῦ «λόγου». Μου τό διηγήθηκε ὁ Γιώργης Ἀναστάς Ἡλίας ἀπό τή Μάντρα. Ἦτανε τότε πού δέν παρουσιαζότανε στό σπίτι τῆς νύφης ὁ γαμπρός στή βραδειά τοῦ «λόγου». Δόθηκε λοιπόν ὁ λόγος καί ἀρραβωνιάσανε (ὄχι ἀρραβωνιάστηκε) τόν Βαγγέλη Κολοβέτζο μέ τήν κόρη τοῦ Θανάς Πλέστη.

Ὁ γαμπρός δέν τό πήγαινε καθόλου κάτω, νά ἀποκλείεται ἀπόψε ἀπό μιά χαρά πού στό κάτω-κάτω, ἦτανε ἐντελῶς δική του. Δέν μπορούσε ὁμως καί νά «βγεῖ μπροστά», νά ἀντιδράσει δηλαδή φανερά καί νά ζητήσῃ νά γίνει κάτι πού δέν γινότανε. Νύχτα ἦτανε, τά κατάφερε ὁ Βαγγέλης καί, θέλεις τό σκοτάδι, θέλεις ἢ φασαρία στό σπίτι ἀπό τήν ἐπισκεψή τῶν δικῶν του, ἔφτασε μέχρι τό σπίτι πού γινότανε ἡ χαρά. Χώθηκε στήν ἀποθήκη τοῦ σπιτιοῦ. Πῶς τά κατάφερε, εἰδοποίησε τῆς νύφης ὅτι εἶναι ἐκεῖ κρυμένος. Ἡ νύφη χάρηκε γιά τήν τόλμη τοῦ νέου πού τήν ἐρμήνευσε σάν πυρετό ἀγάπης. Ἦτανε ὁμως ἀδύνατο νά πλησιάσῃ πρὸς τά ἐκεῖ. Εἶπε στό «πρόσωπο» πού τῆς μετέφερε τήν πληροφορία, νά τοῦ πάει ἓνα ποτήρι κρασί νά τό πιεῖ στήν ὑγεία της καί στήν ὑγεία του.

Καί ἓνα τελευταῖο, πάλι τοῦ Γιώργη Ἀναστάς Ἡλία. Δέν θά χρησιμοποιήσω ὁμως ἐδῶ ὀνόματα, ἂν καί μοῦ τά εἶπε ὁ Γιώργης. Ὁ ἀρραβωνιασμένος νέος, ποθοῦσε νά σπάσῃ τίς κλειστές πόρτες τοῦ φρουρίου, πού μέσα ἦτανε ἡ χαρά του. Κάποτε ἀπό τά πολλά, βρῆκε τήν εὐκαιρία πού τόσο ζητοῦσε. Ἦξερε ὅτι ἂν κατάφερνε νά φτάσῃ κοντά της, θά τόν δεχότανε. Μιά μέρα λείπανε ἀπό τό σπίτι οἱ Γονεῖς τῆς κόρης. Ἡ κοπέλλα μόνη της. Τήν εἰδοποίησε νά τόν περιμένει. Πλάκωσε ὁμως μεγάλη συφορά. Εἶχε πλησιάσῃ στό σπίτι, μπῆκε στήν αὐλή. Σέ λίγο θά ἦτανε κοντά στή κόρη. Ἄκουσε ὁμως ὅτι ἐρχόντουσαν τά πεθερικά του, σέ ὥρα πού δέν τοὺς περίμενε κανεῖς. Ὁ κίνδυνος ἦτανε φοβερός. Χώθηκε μέσα στό σταῦλο. Κόλλησε πάνω στό γαῖδούρι, ἔγινε ἓνα μαζί του, ὥσπου πέρασε ὁ κίνδυνος, καί χάθηκε ἀπό ἐκεῖ πού ἦρθε μέ βοήθεια τῆ νύχτα.

Ὁ Γιάννης Γιώρ Ντούκας μοῦ εἶπε ὅτι εἶχανε νά τό κάνουνε στό χωριό ἐναντίον τοῦ Δημήτρ Φράγκου «πού δέχτηκε τόν ἀρραβῶνα του», δηλαδή τό γαμπρό του στό σπίτι κατά τῆ διάρκεια τοῦ ἀρραβῶνα. Αὐτό ἀποτελέσε χτυπητή παραφωνία στά ὅσα τότε ἦτανε δεχτά καί τά διατηροῦσε ὁ τόπος σάν πρεπούμενα. «Ἀπό στόμα σέ στόμα, ἔφτασε αὐτό μέχρις ἐμᾶς καί τό λέμε».

Τήν πρώτη Κυριακή μετά τό «λόγο» ἡ ἀρραβωνιασμένη κοπέλλα θά κάνει τήν ἐμφάνισή της-ἐπίσημα μέ τήν πεθερά της. Ἡ πεθερά θά πάει στό σπίτι τῆς νύφης, θά τήν πάρει ἀπό

ἐκεῖ καί μαζί θά πᾶνε στήν ἐκκλησία. Ἡ πεθερά θά παραδώσει τή νύφη της στό σπίτι ὅπως τήν πῆρε.

Μέ τήν ἴδια πάντα συνοδεία, ἴσως καί καμιά κουνιαδά μαζί, θά μπορούσε νά γίνει καί κάποιος Κυριακάτικος περίπατος.

Σέ καμια ἀπό αὐτές τίς περιπτώσεις δέν ἐπιτρέπεται νά πλησιάσει ὁ γαμπρός.

Ἡ μοναδική ὥρα πού νοιώθει ἐλεύθερη μιά ἄρραβωνιασμένη κοπέλλα, εἶναι ὅταν βγαίνει γιά τόν Κυριακάτικο χορό της. Τώρα μπορεῖ νά πάει μέ φιλενάδες της, χωρίς αὐτές τίς ἐνοχλητικές καί αὐστηρές συνοδεῖες. Τά τραγούδια τῆς ἄρραβωνιασμένης -προπαντός ἀπό τόν πρῶτο της χορό καί ὕστερα- ἐλευθερωμένα ἀπό τίς πολύ αὐστηρές ἀπαγορεύσεις πού ἐπιβάλλονται σέ μιά μή ἄρραβωνιασμένη, μποροῦν νά ἐξυμνοῦν τά νειάτα, τήν παλληκαριά, ἀλλά καί τόν ἔρωτα, πού ἐνώνει τίς καρδιές. Ξεχύνεται ἕνας πόθος γιά ἔνωση, πού μόνον ὁ γάμος μπορεῖ νά δώσει. Ὅπωςδήποτε παρατηρεῖται μιά γενικότητα στά νοήματα τῶν τραγουδιῶν, εἶναι ὁμως ἀπαραίτητη, γιά νά μπορεῖ νά θεωρεῖται ὅτι ἡ κοπέλλα πού τραγουδάει, δέν ἀναφέρεται στόν καλό της ἀλλά τραγουδάει γενικά.

Οἱ ἄρραβωνιασμένοι ἀκοῦνε τά τραγούδια τῆς καλῆς τους καί σημειώνουνε τά παινέματα τῆς κοπέλλας. Μετρᾶνε τίς ἐπιθυμίες της καί στεναχωροῦνται γιατί νά μή μποροῦνε νά βρεθοῦνε μαζί καί νά τά ποῦνε.

Ὅλα τά τραγούδια ἐδῶ εἶναι αὐτοσχέδια. Ὅλα στήν Ἀρβανίτικη γλώσσα. Μόνο στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, κάνανε τήν ἐμφάνισή τους, κάπως δειλά βέβαια, καί τραγούδια στά Ἑλληνικά.

Παραθέτω πιά κάτω, μιά σειρά ἀπό τέτοια τραγούδια πού τραγούδησε ἡ Μητέρα μου στήν Πλατεία τοῦ Ἁγιουγιωργιοῦ, ἐδῶ στήν Ἐλευσίνα, ὅταν ἦτανε ἄρραβωνιασμένη. Τό κάθε τραγούδι μέ τή σειρά του ἀρχίζει ἀπό μιά λέξη, πού τό πρῶτο της γράμμα, ἀντιστοιχεῖ στά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ὅπως καί αὐτά μέ τή σειρά τους. Ἐπειδή ὁμως, δέν ἤθελε τήν ἐπόμενη Κυριακή νά παρουσιαστεῖ μέ τά ἴδια τραγούδια τῆς προηγούμενης, (φτωχή προσφορά στόν καλό της), εἶχε φιάξει

ἄλλη τραγουδιστή σειρά, ἄλλους εἴκοσι τέσσερις δηλαδή στίχους, πού ὁ καθένας ἄρχιζε ἀπό τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου μέ τή σειρά τους. Ὅλα βέβαια τά ἔφιαχνε μόνη της. Τά εἶχε γραμμένα καί τά φύλαγε. Κάποτε μοῦ τά ἔδωσε. Εἶδα ὅτι ἀποχωριζότανε κάτι πολύ ἀγαπητό. Ἦτανε τότε ἑβδομήντα πέντε χρόνων. Εἶναι πέντε σειρές ἀπό εἴκοσι τέσσερα τραγούδια ἢ κάθε μιά. Τό χειρόγραφο της, ἔχει χρονολογία 1909. Γιά νά φανεῖ τό χρῶμα τῆς ἐποχῆς παραθέτω μιά ἀπό τίς πέντε σειρές:

Ἄγαπῶ ἓνα χελιδόνι
μά ἢ Μαννούλα του μαλώνει

Βάλτο χέρι στή καρδιά σου
θά σου πεῖ: εἶμαι δικιά σου

Γύρισε βασιλικέ μου
παλληκάρι καί καλέ μου

Διάλεξα ἓνα παλληκάρι
τόχω στήν καρδιά καμάρι

Ἐλα, ἔλα τό πουλί μου
τόρα ποῦμαι μοναχή μου

Ζήλευσαν κακοί γειτόνοι
πᾶ ἀγαπῶ ἓνα αἰδόνι

Ἦτανε κακιά ἢ ὦρα
ξεχασέ-τα κι ἔλα τόρα

Θάρθης νά σέ δῶ το βράδυ
νά σου δώσω τό σημάδι;

Ἰδέστε τον πῶς καμαρώνει
τήν καρδιά μου ἀναστατώνει

Κυριακή θά βγῶ σεργιάνι
ἢ καρδιά μου γιά νά γειάνει

Λατρευτό μου παλληκάρι
ἄλλη θέλει νά σέ πάρει;

Μαγική ἢ ὀμορφιά σου
λατρευτό τό ὄνομά σου

Νά μπορούσα νά πετάξω
στήν ἀγάπη μου νά φτάσω

Ξέρω γώ ἓνα βοτάνι
τήν ἀγάπη γιά νά γειάνει

Ὅλη ἡ Γῆς κι ὄλη ἡ φύση
τό σεβντά δέ θά μοῦ σβύσει

Παναγιά μου καί Σωτήρα
δώσμου τον κι ἄς μείνω χήρα

Ριζικό μου νά πεθάνω
τήν ἀγάπη μου ἀφοῦ χάνω

Σέ βλέπω δέ σέ χορταίνω
ὅταν δέ σέ δῶ πεθαίνω

Τά καλά μου θά φορέσω
στόν καλό μου νά ἀρέσω

Ὑφασμα τοῦ ἀργαλειοῦ μου
πουκαμίσα τοῦ καλοῦ μου

Φέγγει ἀπόψε τό φεγγάρι
ὁ καλός μου θά μέ πάρει

Χάρισμα σέ σέ ἡ καρδιά μου
χάρισμα καί τά φιλιὰ μου

Ψεῦδες σ' ἔβαλαν στά λόγια
καί σοῦ τάζανε ἀνώγια

*ὦ ψηλό μου κυπαρίσσι
ποιά κοντά σου θά κουμπήσει;*

Εἶχε ἐπικρατήσει, ὅταν τελείωνε τό τραγούδι της κάποια κόρη, ἔλεγε τοῦτο τό «ἀκροτελεύτειον»

*Τό τραγούδι τελειώνει
ἄς λαλήσει ἄλλο αἰδόνι*

Ἔτσι μπορούσε καί ξέσπαγε ὁ μαζεμένος πόθος τῆς ἀγάπης καί μετέβαινε στήν ἄλλη πλευρά, στό «δέκτη» πού παρακολουθοῦσε τό τραγούδι πού ἀναφέρεται σ' αὐτόν, χωρίς νά μπορεῖ νά ἀπαντήσει στήν καλή του ἢ νά τῆς πεῖ τουλάχιστον ἓνα εὐχαριστῶ. Μιλάγανε τότε πολύ οἱ καρδιές. Βρισκόμαστε σέ μιάν ἐποχή, πού εἶχε κάπως ὑποχώρηση ἢ αὐταρχική ἀσθηρότητα καί εἶχε πάρει τή θέση της, μιά κάπως τολμηρότερη ἐκδήλωση στά αἰσθήματα.

Ἄς γυρίσουμε ὁμως στό θέμα μας.

Ὁ Κουντουργιώτικος ἀρραβῶνας, εἶναι ἓνα χρονικό διάστημα πού περνάει μέ μιὰ διαρκῶς αὐξανόμενη ἐπιθυμία, κατά κανόνα ἀνεκπλήρωτη καί στά πιά «εὐτελεῖ» της ἀκόμα. Δυό νέοι, πού ξέρουνε ὅτι ἡ ζωὴ τους σφραγίστηκε νά περπατήσει ἀπό ἐδῶ καί πέρα ἐνωμένη, λαχταρᾶνε νά ἰδωθοῦνε, νά μιλήσουνε λίγο γιά κείνη τή ζωή, νά χτίσουνε τά ὄνειρά τους, νά ἀπολάψουνε ἓνα πλησίασμα, ἓνα πιάσιμο χεριοῦ, καί -γιατί ὄχι;- κάποιο βιαστικό φιλί σέ πυρωμένα χεῖλια. Γιά ὅλα αὐτά ἀντιμετωπίζουνε ρητὴ ἀπαγόρευση. Τίποτα γιά τώρα. Ὅλα μετὰ τό γάμο.

Ἐκτός ἀπό σπανιότατες περιπτώσεις, ἡ κόρη πού ἔφευγε ἀπό τό σπίτι της νυφη, ἦτανε ἀφίλητη ἀκόμα ἀπό τόν ἀρραβωνιαστικό της.

Μέσα στην πρώτη δεκαετία του αιώνα μας. Γαμπρός, ο Χρήστος Παναγῆ Παπᾶς. Είναι ο ἄνθρωπος πού μέ δίδαξε τήν Κουντουργιώτικη νοοτροπία σέ βάθος. Νύφη ἡ Ἐλένη του

ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ

Μέ συμφωνία τῶν δύο συμπεθεριῶν, ἔχει ὀριστεῖ ἡ ἡμέρα πού θά γίνουνε οἱ «ἐπίσημοι ἀρραβῶνες». Προτιμᾶνε νά εἶναι Σαββατόβραδο, σπάνια κάπως ὀρίζουνε Κυριακή βράδυ.

Ἄπόψε, τιμόμενο πρόσωπο, εἶναι ὁ Πατέρας τοῦ γαμπροῦ. Μέ συνοδεία τό γυιό του καί τούς δικούς του καλεσμένους, θά πᾶνε μέ ὄργανα στό σπίτι τῆς νύφης. Παλαιότερα χρησιμοποιοῦσαν πίπιζα καί νταοῦλι. Ἄργότερα, πήρανε θέση, τό βιολί, τό κλαρίνο, τό σαντοῦρι καί το λαούτο.

Ἡ νύφη φοράει τήν καλή της φορεσιά, ὁ μανταλιός μπροστά, πιάνει ἀπό τό λαιμό ψηλά καί φτάνει μέχρι τή μέση, μέ τά φλουργιά πού ἔχει ἀπό τόν πατέρα της.

Προσφέρεται ἕνα ἄσπρο ποτό, κατά προτίμηση μαστίχα, καί σέ μικρά πιατάκια σάν για μείζε, στραγάλια μέ σταφίδες. Ὅλοι παίρνουνε τίς θέσεις τους.

Στή μέση ἑνός μεγάλου δωματίου, ὑπάρχει ἕνα μικρό τραπεζάκι μέ ἀσπροκέντητο τραπεζομάντηλο, κι ἀπάνω ἐκεῖ, μιά εἰκόνα ἀπό τό εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ.

Ὁ Πατέρας τοῦ γαμπροῦ, ὅταν δέν ὑπάρχει Πατέρας, ὁ μεγαλύτερος ἀδερφός του ἢ κάποιος Θεῖος του, πλησιάζει στό τραπέζι, βγάζει ἀπό τήν τσέπη του ἕνα μικρό κουτάκι πού περιέχει δύο βέρες. Τίς τοποθετεῖ πάνω στό εἰκόνισμα. Μπροστά του στέκουν οἱ ἀρραβωνιασμένοι. Ὁ Πατέρας πρῶτος κάνει τό σταυρό του, τό ἴδιο καί ὅλοι οἱ ἄλλοι καί τά παιδιά καί εὐχεται στό Θεό νά εἶναι εὐλογημένος ἀπό Αὐτόν ὁ γάμος τοῦτος. Παίρνει ὕστερα τίς δύο βέρες, τίς σταυρώνει στό εἰκόνισμα λέγοντας: «στό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Ἰιοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀμήν». Αὐτό τό κάνει τρεῖς φορές. Τώρα οἱ ἀρραβωνιασμένοι, προτείνουνε τό δάχτυλό τους καί τούς περνάει τά δαχτυλίδια. Τά παιδιά μέ σκυμένο τό κεφάλι, φιλᾶνε τό χέρι τοῦ Πατέρα. Στό Κουντουργιώτικο, συνηθίζεται πολύ τό χειροφίλημα, πάντοτε ὁμως τοῦ μικροῦ πρὸς τό μεγάλο.

Ποτέ δέ θά δεῖς χειροφίλημα ἀπό ἄντρα πρὸς γυναῖκα. Στούς ἄρραβῶνες τό φίλημα τοῦ χεριοῦ, ἀποτελεῖ ἐκδήλωση σεβασμοῦ. Εἶναι ὅπως ὅταν φιλάμε τό χέρι τοῦ Παππᾶ.

Ὁ Πατέρας δίνει στά παιδιά τήν εὐχή του, τούς εὐχεται νά ζήσουνε «**ουράτ-ν ἰ κένι, ἰ ρόνι ἰ γκζόνι**». Τήν εὐχή μου νά ἔχετε. Νά ζήσετε, νά εὐτυχήσετε, καί θά φιλήσει τή νύφη του στά δύο της μάγουλα, κρατώντας μέ τίς παλάμες του τό πρόσωπό της. Εἶναι τό πρῶτο φίλημα πρὸς τή νύφη του, πού τώρα πιά εἶναι μέλος τῆς οἰκογένειάς του καί πρόκειται νά τοῦ ἐξασφαλίσει τή συνέχεια. Ἴσως τοῦτο τό φίλημα νά εἶναι τό τελευταῖο του, γιατί ἀπό αὐτή τή στιγμή καί πέρα, μπαίνει δίπλα της κάποιος ἄντρας, πού ἀποκλείει ὁποιοδήποτε φίλημα ἀρσενικοῦ, ἐκτός ἀπό τόν ἴδιο. Οἱ Κουντουργιώτες ἀποφεύγουνε τά φιλήματα, προπαντός ἄντρας μέ ἄντρα.

Στή σύντομη καί ἐπίσημη τούτη τελετή, μέ τό πού ὁ Πατέρας βάζει τίς βέρες στά χέρια τῶν παιδιῶν, ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι, εὐχονται στά παιδιά νά ζήσουνε καί νά εὐτυχήσουνε. Ἡ πεθερά προχωράει πρὸς τά παιδιά πού σπεύδουνε καί τίς φιλάνε τό χέρι. Αὐτή φιλάει καί τούς δύο στό πρόσωπο. Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τούς Γονεῖς τῆς Νύφης πού ἀκολουθοῦν ἀπό κοντά.

Ἐχει τελειώσει ἡ πρώτη φάση. Τό εἰκόνημα καί τό τραπέζι ἀπομακρύνονται καί ἀρχίζει ἡ ἀνταλλαγή τῶν δώρων. Πρῶτος πάντοτε ὁ Πατέρας τοῦ γαμπροῦ, θά κάνει τό δῶρο του στή νύφη. «**Κρούσκου στίε φλορίν-τ ντέ νούσε-α**». Ὁ συμπέθερος ρίχνει τά φλουργιά στή νύφη του. Ἡ φράση ἔχει γίνει στερεότυπη. Σημαίνει, ὅτι ὁ Πατέρας τοῦ γαμπροῦ, θά προσφέρει στή νύφη του χρυσά φλουργιά. Ὁ ἀριθμός τους, εἶναι ἀνάλογος μέ τήν οἰκονομική κυρίως ἀνοχή του. Πάντοτε αὐτό εἶναι τό δῶρο τοῦ Πατέρα τοῦ γαμπροῦ πρὸς τή νύφη του. Τά φλουργιά αὐτά θά ραφτοῦνε στό μανταλιό της καί θά ἀποτελέσουνε τό μέρος του, ἀπό τή μέση καί κάτω, ὅπου θά καταλήξει ὁ μέγανος φιόγκος ἀπό τή μεταξωτή κορδέλα. Τώρα μποροῦμε νά ξέρουμε ὅτι μανταλιό μέ φλουργιά μέχρι τή μέση, φοράει ἡ λεύτερη κοπέλλα καθώς καί ἡ ἄρραβωνιασμένη, μέχρι πρὶν ἀπό τούς ἐπίσημους ἄρραβῶνες της, καί μανταλιό καί κάτω ἀπό τή μέση, φοράει ἡ κοπέλλα μετά τούς ἐπίσημους ἄρραβῶνες της, καθώς καί ἡ παντρεμένη.

Ἡ κόρη παίρνει τὰ φλουργιά καί φιλάει τό χέρι τοῦ πεθεροῦ της. Μποροῦμε, ἀπό ἀπόψε καί πέρα νά τόν λέμε καί Παπποῦ. Ὁ πεθερός εὐχεται στή κόρη νά ζήσει. Ὅσοι τὰ καταφέρνανε, ἀντίς γιά εὐχή λέγανε ἕνα τραγουδάκι πού ἦτανε μαζί καί εὐχή. Ἐτσι βρῖσκανε πώς εἶναι καλύτερα. Καί ἐδῶ, ἡ ἀναζήτηση τέτοιων τραγουδιῶν παρουσιάζει τίς δυσκολίες της γιά τό γνωστό λόγο, τοῦ ὅτι δηλαδή τὰ τραγούδια ἐδῶ εἶναι αὐτοσχέδια τοῦ καθενός καί περιέχουνε θέματα (φυσικά πάντα παινέματα καί εὐχές) εἰδικά γιά κάθε περίπτωση. Ἐξοικονομήθηκα ὁμως καί ἐδῶ, χάρη στή πλούσια ποιητική συλλογή τοῦ Μπάρμπα Φίλιππα, καί παραθέτω ἕνα γιά τούτη τήν περίσταση.

Τραγουδάει λοιπόν ὁ πεθερός τραγούδια γιά τή νύφη του:

Σ κές πάρ νιάτρ χέρ
σί κίο σέϊτ ἶς ἔρδ νί ντέρ

Σί κίο σέϊτ φανεργιάρε
νιάτρ σ' κές πάρ φάρε

Χάπουνι ἶ χίν/ι/ σέϊτα
κίο λούλε-α διολέτα

Χάπουνι ἄν γκά ἄνα
ἶ χίν/ι/ λούλε ματζουράνα

Ἡ μετάφρασή του:

Δέν εἶχα δεῖ ἄλλη φορά
σάν ἐτούτη τήν ὁμορφιά πού ἦρθε στήν πόρτα (μου)

Σάν ἐτούτη τή φανερωμένη ὁμορφιά,
ἄλλη, δέν εἶχα δεῖ ποτέ μου

Παραμερίστε νά μπεῖ ἡ ὁμορφιά,
ἐτοῦτο τό λουλούδι διολέτα

Παραμερίστε ἀπό ὅλες τίς μεργιές,
νά μπεῖ τό λουλούδι Ματζουράνα

Ἐδῶ ὁ πεθερός περιορίζεται νά ἐξυμνήσει τήν ὀμορφιά τῆς νύφης του. Ἴσως νά ἦτανε πραγματικά ὠραία γι' αὐτό καί τό τραγούδι τοῦ πεθεροῦ τονίζει μόνο τοῦτο τό χάρισμα τῆς νέας.

Ἀκολουθεῖ ἀμέσως ὕστερα ἡ πεθερά τῆς νύφης. Θά κάνει καί αὐτή τό δῶρο της, πού ὅπωςδήποτε θά τό συνοδέψει μέ τραγούδι. Ἡ Εὐαγγελία τοῦ Γιώργη Ἡλία ἀπό τή Μάντρα, μοῦ εἶπε, ὅτι ὅταν ἀρραβωνιάστηκε ἡ Μάννα της στούς ἐπίσημους ἀρραβῶνες της, ἡ πεθερά της, τῆς πρόσφερε ἕνα ζευγάρι πασουμάκια καί μιὰ τούφα βαμβάκι καί τῆς εἶπε τοῦτα τά τραγούδια.

**Τ σιάλ καλίκε-τ
πρ ἰ βές ντέ μίκε-τ**

**Τ σιάλ παντόφλε-τ
πρ ἰ βές σόκε-τ**

**Τ σιάλ πουμπάκ ἰ τίερ-ς
ἰ στοιβάξ ἐδέ ἰ ἱες**

Ἡ μετάφρασή του:

*Σοῦ φέρνω τά πασοῦμια
γιά γά πηγαίνεις στίς φιλενάδες σου*

*Σοῦ φέρνω τίς παντόφλες
γιά νά πηγαίνεις στίς ἀγαπητές σου*

*Σοῦ φέρνω βαμβάκι γιά νά γνέσεις,
νά στοιβάξεις καί νά ὑφάνεις*

Εἶναι ἀπό τίς πιό πετυχημένες εὐχές πού ἔχω βρεῖ σέ Ἀρβανίτικους στίχους. Ἡ ἀξία τους βρίσκεται στό ὅτι σημειώνονται δυό σημεῖα, πού σ' αὐτά στέκεται ἡ πεθερά. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, κάνει ἕνα δῶρο, πού ἱκανοποιεῖ τή γυναικεία φιλαρέσκεια καί ἀπό τήν ἄλλη, μέ τή συμβολική αὐτή προσφορά μιᾶς μικρῆς ποσότητας βαμβακιοῦ, βρίσκει τήν εὐκαιρία ἡ πεθερά νά ἐκφράσει μιὰ εὐχή, ἥ καλύτερα θά μπορούσαμε νά ποῦμε, τόν πόθο· νά εἶναι ἡ νύφη της καλή νοικοκυρά.

Ἡ Κουντουργιώτισσα ἀλλά καί σέ ὄλο τό Ἀρβανίτικο ἢ γυναῖκα μέσα στό σπίτι, προσφέρει ὅσα ἔξω ὁ ἄντρας της. Ὅλα τά ρουχικά τοῦ σπιτιοῦ, θά βγοῦνε ἀπό τά χέρια της. Οἱ πρῶτες ὕλες καί ἡ κατεργασία τους εἶναι ἀπό τό σπίτι. Παλιότερα ἢ γυναῖκα εὑρίσκει πάντα ἕνα μικρό κομμάτι Γῆς γιά νά καλλιεργήσει λίγο βαμβάκι καί μποροῦσε νά ἐξασφαλίζει τά μαλλιά ἀπό τίς προβατίνες της. Ἡ συμβολική προσφορά ἀπό τήν πεθερά λίγου βαμβακιοῦ, τονίζει τήν σημασία πού αὐτή δίνει στό θέμα τῆς ἀνάπτυξης ἑνός νοικοκυριοῦ ἀπό τή νύφη της, πού πρέπει νά καλύψει ὁλόκληρο τό κύκλο παραγωγῆς, ἀπό τήν πρώτη ὕλη, μέχρι τό ἔτοιμο προϊόν.

Ἀκολουθᾶνε ὕστερα μέ τή σειρά, ὅλοι ἀπό τό σοῖ τοῦ γαμπροῦ καί προσφέρουνε στή νύφη, ὁ καθένας τό δικό του δῶρο. Μερικοί, πρακτικότεροι ἴσως, προσφέρουνε χρήματα. Παλιότερα τά καρφιτσῶνανε πάνω στή νύφη. Φαίνεται ὅμως, ὅτι σάν θέαμα δέν ἄρεσε. Τό ἀφήσανε καί ἐπεκράτησε ἀργότερα, νά ὑπάρχει κάπου ἐκεῖ κοντά στή νύφη, κάποιο μικρό πανεράκι καί ἡ νύφη ἔβαζε ἐκεῖ ὅσα χρήματα τῆς προσφέρανε.

Στό Ἀρβανίτικο πολύ δύσκολα μεταβάλλεται κάτι, ἔστω κι ἂν φαίνεται καθαρά πώς δέν ἐξυπηρετεῖ. Δέν ἀρέσει καθόλου ὁ νεωτερισμός. Ὑποστηρίζεται μέ πείσμα: **«ἄστου σί ἰ τσοῦομ, ἄστου ντό τί λι»**. Ἐτσι ὅπως τά βρήκαμε, τό ἴδιο θά τά ἀφήσουμε. Θέλω μέ αὐτά νά σημειώσω ἐδῶ, ὅτι παρά τό γεγονός ὅτι ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ τό καρφιτσῶμα τῶν χρημάτων πάνω στό σῶμα τῆς νύφης σάν ἀπόψε, ἐν τούτοις σέ ἀρκετούς ἀρραβῶνες ἐξακολουθοῦν νά τηροῦνε τό παλιό ἔθιμο, μέχρι πού μερικοί, σημερινοί, ἀκόμα μάλιστα ὄχι προχωρημένοι, τό θυμοῦνται. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ὁ Γιώργης τοῦ Τάσ Ἡλία ἀπό τή Μάντρα μοῦ εἶπε: «Ἡ Μάννα μου μέ ἔβανε καί κόλησα χαρτονομίσματα στόν ἀρραβῶνα τῆς Τασός τοῦ Μελε(Μελέτη) Ρήγου». Παίρνοντας ὑπόψη μας τήν ἡλικία τοῦ Γιώργη Ἡλία σήμερα -ἀριθμούς δέ λέμε- ὑπολογίζουμε ὅτι αὐτός ὁ ἀρραβῶνας θά ἔγινε πρὶν μόλις πενήντα χρόνια τό πολύ.

Ἡ προσφορά τῶν δώρων πού εἶδαμε, λέγεται «κέρασμα τῆς νυφης». Ἀπόψε δέν «κερνᾶνε» τή νύφη οἱ συμπεθέροι ἀπό τό δικό της σοῖ. Μετά τό κέρασμα τῆς νύφης ἀπό τούς συμπε-

θέρους του γαμπρού, αρχίζει τό κέρασμα του γαμπρού από τό σοϊ τής νύφης.

Τώρα έρχεται πρώτος ό Πατέρας τής νύφης, μέ δεύτερη τή γυναίκα του. Προσφέρεται όπωσδήποτε κάποιο δαχτυλίδι μέ πέτρα. «**Ουνάζ μέ βούλα**», δαχτυλίδι μέ βούλα. Ρώτησα και μου είπανε ότι ή αξία του περνούσε κάπως τήν αξία μιās χρυσής λίρας. Τό δεύτερο δώρο από τό άντρόγυνο θά ήτανε ώρολόϊ. Ύστερα μέ τή σειρά τους ακολουθάνε οί υπόλοιποι συγγενείς από τήν μεριά τής νύφης.

Σέ όλη τή διάρκεια τούτης τής ανταλλαγής δώρων, τά όργανα παίζουνε διάφορους χαρούμενους σκοπούς. Μέ τό τέλος τών δώρων, ακολουθεϊ ένα κέρασμα στό πόδι για γά ακουστούνε από παντού οί ευχές για τά όσα γίνανε μέχρι τώρα και για ευτυχία και καρποφορία του νέου ζευγαριού.

Τό τραπέζι είναι έτοιμο. Ύπάρχει γύρω ένας κόσμος που φροντίζει να γίνεται τό κάθε τι σωστά στην ώρα του. Ο καθένας παίρνει τή θέση που του ταιριάζει και αυτό γίνεται, χωρίς να υπάρχει κάποιος άλλος που θα βοηθούσε. Τηρείται ένα πρωτόκολλο, που μέ τά χρόνια, έχει γίνει σε όλους πλήρης γνώση. Για απόψε, τά τιμόμενα πρόσωπα, βρίσκουνε εύκολα τή θέση τους, προηγούντα και μέ τή σειρά ακολουθούν οί άλλοι, χωρίς να παρατηρείται ούτε ή πιο μικρή δυσκολία.

Στά παλιότερα χρόνια, για πρώτο φαγητό, προσφέρονε μακαρόνια Τζολια. Πρόκειται για μικρά-μικρά κομματάκια σταρένιο ζυμαρι, που μέ ένα τρίψιμο μέ τά δυό δάχτυλα, πάνω σε σανίδι πασπαλισμένο μέ αλεύρι, δημιουργούσε ένα σχήμα γυρισμένο στον έαυτό του. Μετά από λίγο στέγνωμα, τά ρίχνουνε σε βραστό νερό και βράζουνε. Τά σερβίρουνε, αφού τά ζυματίσουνε με καυτό ξύγκι ή λάδι και από πάνω αρκετή τριμένη μυτζίθρα. Αργότερα, αυτό τό καθαρά Κουντουργιώτικο φαγητό που τό προφτάσαμε στις μέρες μας και σήμερα μάλιστα αποτελεϊ πετυχημένο σπεςιαλιτέ σε μερικές ταβέρνες τής Έλευσίνας, έδωσε τή θέση του στα βιομηχανοποιημένα μακαρόνια. Ακολουθεϊ μετά τό κυρίως φαγητό, που είναι μαγειρεμένο κρέας μέ Κουντουργιώτικο τρόπο, που έδινε τή δικιά του γεύση. Για απόψε, προπαντός στα παλιά χρόνια, απουσιάζουνε τά κοκορέτσια και τά αρνιά τής σούβλας. Ο Άρβανί-

της είναι πρακτικός άνθρωπος. Αυτή ή δουλειά χρειάζεται χέρια και σκοτούρα. Έξ άλλου ή νύχτα δέν βοηθάει αυτές τίς δουλειές. Παρόλα αυτά, αργότερα, κάνανε τήν εμφάνισή τους τά ψημένα αρνιά στους άρραβῶνες πού άρέσουνε πολύ. Τό κρασί φυσικά είναι τό μοναδικό ποτό. Μετά τό φαγητό πού είδαμε και άφοῦ ἔχουνε καταναλωθεῖ μερικά ποτήρια, αρχίζουνε τά χείλια νά γελᾶνε και νά άνησυχούνε τά πόδια. Τά πιάτα μαζεύονται και προσφέρονται ζεστοί πικάντικοι μεζέδες: τηγανιτές σηκωταριές και ψητές μπριτζόλες στά κάρβουνα τῆς καμινάδας τοῦ σπιτιοῦ. Μερικές κοπέλλες μαζεύουνε τά ποτήρια τοῦ κρασιοῦ και βάζουνε στή θέση τους ἄλλα καθαρά και μιά ἄλλη κοπέλλα γελαστή και χαρούμενη ρίχνει κρασί. Προτιμᾶνε νά είναι ἑλεύθερη γιά νά φανεῖ...

Κάθε ποτήρι και εὐχές. Ἀπόψε ὁ γαμπρός δέν πρέπει νά πιεῖ. Πρέπει νά είναι ικανός νά βγεῖ πέρα στό χρόνο πού θά ακολουθήσει. Ὅσο γιά τή νύφη; Θά άγγίξει μόλις τό φαγητό της. Σχεδόν άπείραχτο. Ἐτσι γίνεται μέ τίς νυφάδες. Ἴσως άπό συγκίνηση νά φεύγει ή ὄρεξη. Περισσότερο πιστεύουνε, ὅτι ή νύφη δέν πρέπει νά κατηγορηθεῖ γιά φαγοῦ. Και νά ξέρεις, ὅτι ὄλες είναι τέρατα υγείας και σωματικῆς δύναμης.

Οἱ καλλίφωνοι μαστόροι τοῦ τραγουδιοῦ, αρχίζουνε νά «κουρντίζουνε» τίς φωνές τους. Πάντα οἱ γεροντότεροι θά κάνουνε τήν αρχή. Θυμοῦνται τά νειάτα τους τή λεβεντιά τους, τούς άγῶνες τούτης τῆς κυνηγημένης Ἀρβανίτικης ράτσας πού μπόρεσε και στερέωσε, και ἔρχεται στό στόμα τους άβίαστα σάν διέξοδος τό κλέφτικο τραγούδι. Στους Κουντουριώτες ἄρεσε πολύ τό πίο κάτω κλέφτικο, τό τραγουδούσανε σέ ὄλες σχεδόν τίς χαρές και ἔφτασε νά τό ξέρουμε και οἱ σημερινοί:

Τοῦ Κίτσου ή Μάννα κάθονταν, άγνάντια στό ποτάμι

μέ τό ποτάμι μάλλονε και τό πετροβολοῦσε

Ποτάμι γιά λιγόστεψε, γιά κάνε πάρα πίσω

γιά νά περάσω αντίπερα, πέρα στά κλεφτοχώρια

πούχουν οἱ κλέφτες σύναξη κι ὄλοι οἱ καπεταναῖοι

Τόν Κίτσο τότε πιάσανε και στόν Πασᾶ τόν πᾶνε

χίλιοι τόν πάν' από μπροστά και δύο χιλιάδες πίσω...

Ο Πασᾶς θυμίζει τήν λεβεντιά του στό παλληκάρι. Κρίμα νά τόν χαλάσει. Τοῦ ζήτησε νά ἀλλαξοπιστήσῃ κι ἄς ἦτανε νά τοῦ δώσει και τήν κόρη του γυναῖκα. Ἡ ἀπάντηση τοῦ παλληκαριοῦ εἶναι βέβαια γνωστή και γνωστό τό τέλος σάν τοῦ Ἀθανάσιου Διάκου.

Τό Κουντουργιώτικο γλέντι, δέν βιάζεται καθόλου. Μέ τοῦτα τά ἥρωικά τραγούδια, ἔχει γίνει ἡ «προθέρμανση». Τώρα μποροῦνε οἱ ἄλλοι νά μποῦνε στά «πιό εἰδικά θέματα». Κάποιος θά ζητήσῃ νά πει ὁ γαμπρός, ἕνα τραγούδι. Ὁ γαμπρός τό ξέρει και εἶναι κάπως προετοιμασμένος, δέν προηγείται βέβαια ἀλλά κάτι θά τραγουδήσῃ και αὐτός. Στό Κουντουργιώτικο, ἡ κοινωνικότητα ἑνός ἀτόμου, μετριέται μέ μερικές ἰκανότητές του πού οἱ κυριότερες εἶναι: Νά ξέρει νά τραγουδάει, νά εὔχεται και νά χορεύει. Λένε για ἔπαινο κάποιου νέου: «**Ντί ἔ ουρόν, ντί ἔ κτσέν, ντί ἔ κντόν**». Θά παρουσιαζότανε ἐπομένως μειωμένος ὁ γαμπρός ἂν δέν τραγουδοῦσε ἀπόψε. Ἡ περίσταση ἐπιβάλλει ἕνα τραγούδι τῆς ἀγάπης. Περισσότερο, κάτι πού νά παινεύει τή νύφη και νά δείχνει μαζί, και τόν ἐνθουσιασμό τοῦ τραγουδιστῆ για τή μεγάλη του ἐπιτυχία στήν ἐκλογή.

Παραθέτω μερικά πού τραγουδηθήκανε ἀπό γαμπρούς στούς ἀρραβῶνες τους:

**Σούμ λούλε σκούο-ν
πό σί τί σ' βζντούο-ν**

**Μέσι χόλ πάκ γκέρ
μέ σεβντά μ γκρίτε ντί ἔρ**

**Μ' ἄτο βέτουλα καμάρε
ού τ' μπάρα ρεβωνιάρε**

Ἡ ἐρμηνεία τους:

*Πολλά λουλούδια (ώραῖες κοπέλλες) περάσανε
ἀλλά σάν ἐσένα δέν εἶδε κανεῖς*

Λιανή μέση, λίγο φαρδειά
ὁ ἔρωτάς σου μέ ξεσήκωσε

Μέ αὐτά τά ώραῖα (σου) μάγουλα
ἐγώ εἶμαι (ὁ τυχερός) πού σέ ἀρραβωνιάστηκα

Καί ἓνα πολύ γνωστό:

**Κάμ σεβντά με νί τ μπούκουρ
τσά πάκ ξερακιανέ**

**έ πάς ἴντρα νί γκιούμ
έ μός μ λέ τ φλέ**

Ἡ ἐρμηνεία του:

Εἶμαι ἐρωτευμένος μέ μιά ώραία
κάπως λίγο λεπτή (στό σῶμα)

Τήν βλέπω στό ὄνειρό μου
καί δέν μέ αφήγει νά κοιμηθῶ

Θά μπορούσα νά παραθέσω πολλά περισσότερα, γιατί ἐδῶ ὑπάρχει ἄνεση. Ἴσως κάποτε σέ κάποια συλλογή.

Ὅπως τραγουδῆσε ὁ γαμπρός, ἔτσι τώρα πρέπει νά τραγουδήσει καί ἡ νύφη. Ἡ στιγμή παρουσιάζει δυσκολίες. Ὅλες βέβαια ξέρουνε χιλιάδες τραγούδια. Πολύ εὔκολα ἐπομένως θά μπορούσαμε ἀπόψε, σέ τούτη τή μοναδική τους χαρά νά τίς ἀκούσουμε. Ὁ σεβασμός ἀπό τήν παρουσία τόσων ἡλικιωμένων ἐδῶ, Πεθερικά, Γονεῖς, δημιουργεῖ κάποια συστολή. Στό Κουντουργιώτικο ἄρεσε αὐτό. Δέν θά θέλανε δηλαδή νά δοῦνε μιά νύφη πού μέ τό παραμικρό, θά τῶρριχνε ἀπόψε στό τραγούδι. Ἄλλο τό τραγούδι στό χορό τῆς Κυριακῆς. Ἐκεῖ εἶναι ὁ τόπος της, τό περιβάλλον της. Ἐκεῖ εἶναι μόνο νέοι καί νέες. Ἐδῶ γέροι. Χρειάζεται σεβασμός.

Σέ πολύ σπάνιες περιπτώσεις, ἀκούγεται ἓνα μικρό τραγουδάκι καί μόνον ὕστερα ἀπό γερή ἀπαίτηση καί γερότερη ἐνθάρρυνση. Προπαντός δταν τό ζητήσῃ ὁ Πεθερός ὁ ἴδιος.

Ἄλλα καί τότε, γιά νά καλυφθεῖ κάπως ἡ ντροπή, θά συνοδεύεται καί ἀπό μερικούς δικούς της καί περισσότερο κοπέλλες.

Διηγούνται πολλά γύρω ἀπό τούτη τήν ὥρα. Ἄλλα ἔξυπνα, ἄλλα ἀρμυρά. Θά προτιμήσω ἕνα ἀπό τά πρῶτα.

Εἶπανε οἱ τοῦ γαμπροῦ σέ μιά νύφη, νά πεῖ ἀπόψε ἕνα τραγούδι. Κάποιος δικός της ἀνάλαβε ἀμέσως τήν «προστασία». Δέν ἤθελε ὁμως νά πιστέψουνε οἱ συμπεθέροι ὅτι δέν ἤξερε νά τραγουδάει ἡ νύφη. Βρῆκε λοιπόν τόν τρόπο νά ἐξοικονομίσει τήν κατάσταση, γιά λογαριασμό πάντοτε τῆς νύφης, καί εἶπε στούς συμπεθέρους τοῦ γαμπροῦ.

—Νούσε-α ντί νί στέρν κγκ, πό νάνι ὁ μούντ τί θέτ, σέ τούρπετ.

—Ἡ νύφη ξέρει τραγούδια ὅσο χωράει μιά στέρνα, ἀλλά τώρα δέν μπορεῖ νά τραγουδήσει γιατί ντρέπεται.

Ἦρθε ὁμως ἀπό τό σοῖ τοῦ γαμπροῦ ἡ πληρωμένη παρατήρηση.

—Σούμ μίρ. Ἄντ ὁ μούνττι σέ κά τούρπ, λέ ἰ νά θέτ, βέτμ γκρίκζ-ν ἔ στέρν-ς.

—Πολύ καλά. Ἄν δέν μπορεῖ γιατί ντρέπεται, τότε ἄς μᾶς πεῖ τόσα τραγούδια, μόνον, ὅσα κρατᾶνε τό λαιμό τῆς στέρνας. Μοῦ τό διηγήθηκε ὁ Γιώργης Ἀναστάς Ἡλίας ἀπό τή Μάντρα.

Τά τραγούδια σέ λίγο δίνουνε θέση στό χορό. Δημιουργεῖται ἐλεύθερος χῶρος καί τά ὄργανα παίζουνε χορευτικούς ρυθμούς.

Ἀρχίζει ὁ χορός. Σηκώνεται πρῶτος ὁ γαμπρός, προχωρεῖ καί παίρνει τή νύφη στό μέσο τοῦ ἐλεύθερου χώρου. Ἐχει βγάλει ἀπό τήν τσέπη του ἕνα μεταξωτό μαντήλι. Προσφέρει τή μιά του ἄκρη στή νύφη καί κρατάει τήν ἄλλη. Πρῶτος ὁ γαμπρός, δεύτερη ἡ νύφη, χορεύουνε στόν ἐλεύθερο χῶρο. Ἐχει ἀρχίσει ὁ χορός τοῦ ἀρραβώνα.

Στούς Κουντουργιωῖτες, ἀλλά καί στούς Ἀρβανίτες γενικά, ὁ πρῶτος στό χορό, χορεύει τό δεύτερο. Τιμόμενος δηλαδή, πάντοτε, εἶναι ὁ δεύτερος χορευτής. Ὁ πρῶτος τιμᾷ αὐτόν πού χορεύει δεύτερος. Στό χορό πού τώρα ἄρχισε λένε: «ὁ γαμπρός χορεύει τή νύφη». Μέ ἄλλα λόγια, αὐτός πού χορεύει

πρῶτος, δέν θεωρεῖται ἐδῶ ὁ πρῶτος τοῦ χοροῦ, τό κεφάλι δηλαδῆ, ὁ κορυφαῖος, ὅπως συμβαίνει σέ ἄλλες περιπτώσεις — χορός τῶν κοριτσιῶν τήν Κυριακή — ἀλλά ἐδῶ, ὁ πρῶτος, πού χορεύει, τιμᾶ αὐτόν πού εἶναι δεύτερος.

Ὁ χορός εἶναι πάντα κυκλικός, ὅλοι οἱ χορευτές πιασμένοι, ἄλλοι ἀπό τά χέρια, ἄλλοι μέ σύνδεσμο κάποιο μαντῆλι, τίς περισσότερες φορές χορεύουνε τά βήματα τοῦ χοροῦ, ἐκτός ἀπό τόν πρῶτο πού θά στολίσει τό χορό μέ ἀρκετές φιγοῦρες.

Ὁ γαμπρός, ἀφοῦ κάνει μιά-δυό βόλτες, σταματάει κάπως, γιά νά πάρει τή θέση του — πρώτη τώρα στό χορό — ἡ νύφη καί αὐτός γίνεται δεύτερος. Τώρα εἶναι πού ἡ νύφη χορεύει τό γαμπρό, γίνεται δηλαδή ἀνταπόδοση στήν ἀρχική τιμή. Στό σημεῖο αὐτό τά ὄργανα σταματᾶνε κάπως, γιά νά δοῦνε τί χορό προτιμᾶει ἡ νύφη. Τίς περισσότερες φορές ἡ νύφη δέν ἀλλάζει χορό, ἀλλά συνεχίζει ὅπως ἀρχισε ὁ ἀρραβωνιαστικός της. Τό πράγμα ἔχει δυό ἐξηγήσεις: Πρῶτα γιατί στή νύφη θά ἔπρεπε νά ἀρέσει ὁ χορός πού διάλεξε ὁ ἀρραβωνιαστικός της σάν πρῶτος χορός μαζί της καί δεύτερο ὅτι σέ τούτη τήν ἐπίσημη στιγμή, αὐτές οἱ ἔντονες χορευτικές προτιμήσεις, δέν ταιριάζουνε σέ μιά νύφη καί μάλιστα μέ τήν πρώτη της ἐμφάνιση.

Σέ τοῦτο τό διάστημα, ὁ ἐνθουσιασμός ἔχει κορυφωθεῖ. Ντουφεκιές παίρνουνε καί δίνουνε. Ἀπό παντοῦ πέφτουνε χαρτονομίσματα στούς ὀργανοπαῖχτες γιά νά ἐνθουσιαστοῦνε οἱ ἴδιοι καί νά δώσουνε ἀκόμα περισσότερο ἐνθουσιαστικό τόνο στή μουσική τους.

Εἶδα τέτοιους ἐνθουσιασμένους πού βγάλανε τήν τραγιάσκα τοῦ λαουτιέρη Μελέ-Κανάκη, τῆς καρφιτσώσανε γύρω τριγύρω χαρτονομίσματα καί τοῦ τήν ξαναφορέσανε, ἔτσι πού τώρα νά μή φαίνεται τό πρόσωπό του. Ὁ Κανάκης βλέποντας νά κρέμουνται γύρω ἀπό τό κεφάλι του τόσα χρήματα, σηκώθηκε ὀρθιος, εἶπε στό γαμπρό του τό Λιάρο πού ἔπαιζε βιολί, νά σηκωθεῖ κι αὐτός. Οἱ δυό τους μπήκανε στή μέση τοῦ κύκλου καί παίζανε τά ὄργανά τους μέ μεγάλο, ἐνθουσιασμό.

Μέ τό σταμάτημα τοῦ χοροῦ τῆς νύφης, οἱ συμπεθέροι κάπως καταλαγιάζουνε. Εἶναι γνωστό σέ ὅλους τί πρόκειται

νά ακολουθήσει. Σηκώνεται ὁ Πατέρας τοῦ γαμπροῦ. Τά ὄργανα ἔχουνε σταματήσει, περιμένοντας παραγγελία γιά τό χορό τῆς προτίμησής του. Δέν βιάζεται καθόλου. Βγάζει καί δίνει ἕνα χαρτονόμισμα στά ὄργανα — μερικές φορές τό πετάει πρὸς τά ἐκεῖ — καί κατόπιν δίνει τήν παραγγελία του. Μέ ἀργές πάντα, περήφανες καί ἀρχοντιάρικες κινήσεις, βγάζει ἀπό τήν τσέπη του ἄσπρο χασεδένιο μαντῆλι καί προσφέρει στή νύφη του τή μιά του ἄκρη. Εἶναι τώρα, πού ὁ πεθερός χορεύει τή νύφη. Τώρα τό σχῆμα στούς χορευτές εἶναι: Πρῶτος ὁ πεθερός, δεύτερη ἡ νύφη, τρίτος ὁ γαμπρός καί ὕστερα μερικοί πού πρέπει νά σχηματίσουνε ἕνα ἡμικύκλιο. Ὁ Πατέρας σοβαρός. Φαίνεται συγκινημένος. Ἡ κόρη κρατάει συνεχῶς πρὸς τά κάτω τό βλέμμα. Θά γίνουμε μιά-δυό βόλτες. Ὁ πρῶτος χορευτής θά σταματήσει καί μαζί του τά ὄργανα. Δεύτερο χαρτονόμισμα καί παραγγελία γιά ἄλλο σκοπό. Τώρα ὁ Πατέρας χορεύει τό γυιό του, πού εἶναι δεύτερος καί τρίτη ἡ νύφη. Μετά ἀπό λίγες στροφές, θά δώσει τή θέση του στή γυναῖκα του, νά χορέψει αὐτή, πρῶτα τή νύφη καί μετά τό γυιό της. Δέν παύει καί ἐδῶ ὁ Πατέρας νά ρίξει στά ὄργανα τρίτο χαρτονόμισμα, ἀφοῦ χορεύει ἡ γυναῖκα του, καί νά παραγγεῖλει τό χορό, πού ξέρεي ὅτι τῆς ἀρέσει. Καί ἐδῶ, θά κρατηθεῖ ἡ ἴδια σειρά. Μετά τῆ Μητέρα, ἀκολουθοῦν οἱ ὑπόλοιποι συγγενεῖς ἀπό τό σοῖ τοῦ γαμπροῦ μέ αὐστηρά τηρούμενη σειρά, ἀνάλογα μέ τό βαθμό συγγένειας.

Με τήν ἐξάντληση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συμπεθέρων ἀπό τό γαμπρό, γίνεται κάποιο διάλειμμα. Προσφέρονται νέοι ζεστοί μεζέδες καί πάλι νέα καθαρά ποτήρια κρασιοῦ. Οἱ ὄργανοπαῖχτες, τραγουδᾶνε τώρα καθιστικά τραγούδια. Ὁ χορός ξαναρχίζει. Πρῶτος ὁ Πατέρας τῆς νύφης καί μετά ἀπό αὐτόν, ἡ ἴδια σειρά, ἀκριβῶς ὅπως ἔγινε μέ τούς συμπεθέρους τοῦ γαμπροῦ. Μέ τό τέλειωμα καί αὐτῶν, τελειώνει καί τό πρῶτο μέρος τοῦ χοροῦ, τό ἐπίσημο, αὐτό δηλαδή πού ἀκολουθεῖ αὐστηρά καθορισμένους κανόνες. Καί ἐδῶ γίνεται κάποια διακοπή γιά ξεκούρασμα μέ τήν προσφορά νέας λιχουδιᾶς, ὥστε νά κατέβουν κι ἄλλα μερικά ἀκόμα ποτήρια κρασί. Ἡ νύφη μπορεί τώρα κάπως νά ἀποσυρθεῖ μιά καί χόρευε τόσην ὥρα.

Ἀπό ἐδῶ καί πέρα ὁ χορός γνωρίζει μίαν ἄλλη φάση.

Τοῦ λείπει ἡ ἐπισημότητα, τό πρωτόκολλο. Τώρα οἱ χορευτικές ἐκδηλώσεις, εἶναι ἐλεύθερες. Εἶναι οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ, ἀλλά καί νέες ἀπό τίς δύο πλευρές, πού θά χορέψουνε τό φίλο τους, πού ἀπόψε παύει νά ὀνομάζεται «παιδί» ἢ ὅπως τόν λένε: «**ντιάλ**». Τώρα φεύγει ἀπό τό χῶρο τοῦ ἀμέριμνου καί ἐλεύθερου. Τά πόδια πιάνουνε φωτιά. Οἱ γεροντότεροι καμαρώνουνε τά νειάτα πού χορεύουνε τούς πηδηχτούς τσάμικους χορούς μέ τίς ἀκροβατικές στροφές καί τούμπες στόν ἀέρα καί θυμοῦνται τά δικά τους τά νειάτα. Τώρα τό γλέντι ἔχει φουντώσει γιά καλά. Κάποιος μπαίνει στή μέση τοῦ κύκλου τῶν χορευτῶν μέ δίσκο καί ποτήρια κρασί, ὅσα οἱ χορευτές καί αὐτός. Σταματᾶνε γιά λίγο, σηκώνουνε ψηλά τά ποτήρια, εὔχονται μέ δυνατή φωνή τό γνωστό: «**ἔ ρόνι ἔ γκζόνι**». Νά ζήσετε, νά εὐτυχήσετε. Πίνουνε καί ἀρχίζουνε ξανά ἀμέσως.

Δέν ἐπιτρέπεται σέ κανένα — σέ τούτη τή φάση τοῦ γλεντιοῦ — νά πεῖ ἢ νά ὑποδείξει ὅτι εἶναι καιρός νά τό σταματήσουμε. Ἄν στό Κουντουργιώτικο βρίσκεις κανόνες συμπεριφορᾶς πού τηροῦνται μέ αὐστηρότητα καί ἀκρίβεια, σέ τούτη τή φάση τοῦ γλεντιοῦ, κανόνας εἶναι, νά μήν ὑπάρχει κανένας κανόνας, ὅλα ἐπιτρέπονται τώρα. Τίποτα δέν παρεξηγιέται. Μιά φορά στή ζωή του ἀρραβωνιάζεται ὁ ἄνθρωπος. Μιά φορά τό σπίτι, γιά τό κάθε παιδί, βλέπει τέτοιες χαρές. Ἄς το γλεντήσουμε λοιπόν κι ἄς φτάσει ὅπου θέλει.

Ἡ ὥρα ἔχει περάσει ἀρκετά, κατά τίς δύο καί ὕστερα, παρατηρεῖται ἀπό μερικούς συγγενεῖς ἡ ἐπιθυμία νά φύγουνε. Τό γλέντι ὅμως μέ τούς νέους κρατάει γερό. Τοῦτο τούς ἀναγκάζει νά μένουνε, γιατί ἡ ἀναχώρησή τους θά τραυμάτιζε τόν ἐνθουσιασμό καί αὐτό ἀπαγορεύεται. Γι' αὐτό προσπαθοῦνε νά χάνονται στά κρυφά, χωρίς καληνυχτίσματα πού θά τούς προδίνανε.

Τό σπιτικό τῆς νύφης, κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιά νά κρατηθεῖ τό γλέντι περισσότερο. Ἡ φωτιά φουντώνει, ὅταν ἡ ἴδια ἡ νύφη πού ἔχει ξεκουραστεῖ ἀρκετά, ξαναμπαίνει στό χορό μαζί μέ τά νειάτα. Τοῦτο θεωρεῖται νίκη τῶν χορευτῶν. Ὁ ἐνθουσιασμός ἔχει ἀνέβει πολύ ψηλά, τώρα μάλιστα πού καί ἡ νύφη ἀκόμα, μπορεῖ νά χορέψει ὅπως τό θέλει, ἀλλά καί μέσα στό περιβάλλον της καί προπαντός κοντά στόν ἀρραβωνια-

στικό της, πού μπορεί σέ τούτη τή στιγμή νά πεί δυό λόγια μαζί του.

Τό ἔχουνε σέ καύχημα, όταν τό γλέντι τό βρεῖ ὁ ἥλιος. Πολλές φορές, συνεχίζεται καί ἀργότερα ἀπό τούς νέους, πού ἀφήνουνε τό σπίτι καί πᾶνε στό παζάρι, παρέα μέ τό γαμπρό νά συνεχίσουνε. Τό τέλος τοῦ γλεντιοῦ πρέπει νά ἔρθει ἔντελως φυσιολογικά, ἀπό μόνο του δηλαδή, χωρίς κανένας νά κάνει τίποτα πού θά τοῦ συντόμευε τή λήξη.

Μέ αὐτόν τόν ἐπίσημο τρόπο, ἐπισφραγίζεται, τόσο στό Κουντουργιώτικο, ὅσο καί στό ἄλλο Ἀρβανίτικο — μέ μικρές παραλλαγές — μιά ὑπόσχεση γιά τή μελλοντική ἔγγαμη συμβίωση δύο νέων.

Ὁ Κουντουργιώτης εὐρωπαϊζεται. Φεύγουνε τά φλουργιά καί ἡ μπόλια φεύγουνε τά τσαρούχια ἀπό τά πόδια τῆς νύφης καί παίρνουνε τή θέση του τά ἄσπρα. Ἐπιστέγασμα τῆς ὄλης ἀλλαγῆς καί ἓνα ζευγάρι ἄσπρα γάντια στά χέρια τοῦ γαμπροῦ. Τό ζευγάρι: Γιώργης τοῦ Τάς-Ἀδάμ καί ἡ Εὐαγγελία Μαρκοῦκα Μανούλα.

Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΙΚΑΣ

Ἀπό καιρό, μέ κοινή συμφωνία τῶν συμπεθεῶν, ἔχει τακτοποιηθεῖ καί ἡ τελευταία λεπτομέρεια, γύρω ἀπό τό γάμο καί ἔχει ὀριστεῖ καί ἡ Κυριακή πού θά γίνει.

Γιά τό σπιτικό τῆς νύφης, ὅσο πλησιάζει ὁ καιρός, τόσο ὁ ρυθμός τῆς κάθε προετοιμασίας γίνεται ταχύτερος. Κάτι πού χρειάζεται χρόνο καί χέρια, εἶναι ἡ μεγάλη μπουγάδα γιά τό πλύσιμο τῆς προίκας. Ἡ μακρόχρονη παραμονή τῶν προικῶν στίς κασσέλες καί τά σεντούκια, τούς ἔχει δώσει κάποιο χρῶμα παλαιότητας. Ὅσο γιά τά χοντρά μάλλινα, τίς σκόρρες, τίς μπονόβες, τίς προκόβες, τά χράμια τῆς «ντριстіλας» (νεροτριβῆς) καί τά χράμια τῆς λαγάρας, αὐτά ὅλα, δέν ἔχουνε ἀνάγκη ἀπό πλύσιμο. Καινούργια, ἀμεταχείρηστα καί ἀπό πρὶν ὀνοματισμένα γιά τούτη τῆ κόρη μέ κεντημένο πάνω τους τό μονόγραμμά της, φυλάγονται στή ναφθαλίνη, μή τά πειράξει ὁ σκόρος. Ὅλο ὅμως τό ἄλλο ρουχικό, πρέπει νά περάσει ἀπό ἓνα τελευταῖο πλύσιμο, γιατί, ὅσο νᾶναι, χρόνια τώρα κλεισμένο, ἔχει πάρει μιά κιτρινίλα πού τό κάνει νά φαίνεται σάν παλιό.

Στό πλύσιμο τῆς προίκας παίρνει μέρος ὀλόκληρο τό σπιτικό, φυσικά καί ἡ νύφη. Γάμος ἔρχεται, καινούργια ζωή ἀρχίζει. Ὅλα πρέπει νά εἶναι φρέσκα, σιδερωμένα καί προπαντός ἀρωματισμένα μέ αὐτό τό ὠραιότατο ἄρωμα τῆς καθαριότητας, αὐτή τῆ χαρακτηριστική μυρωδιά τῆς πάστρας.

Ὅλες οἱ παλαιότερες, ἦτανε πολύ μαστόρισσες στήν προετοιμασία τῆς ἀλυσίβας «φίνιας». Τά ροῦχα θά παρουνε πρῶτα ἓνα γερό σαπούνισμα. Μετά καθῶς εἶναι βρεγμένα, τρίβουνε πάνω τους πράσινο σαπούνι καί τά τοποθετοῦνε σέ μεγάλο κοφίνι, τό μπουγαδοκόφινο. Ἡ τοποθέτηση ἀπαιτεῖ κάποια τέχνη καί περισσότερη πεῖρα. Αὐτό τό ἀναλαβαίνει κάποια γιαγιά. Τό στοίβιασμα μέσα στό μπουγαδοκόφινο πρέπει νά γίνεται μέ τρόπο πού, ἡ ἀλυσίβα πού θά πέσει, νά «πιάσει» ὀλόκληρο τό ροῦχο.

Όταν γεμίσει τό κοφίνι, στρώνεται πάνω τό σταχτοπάνι, ἔτσι πού τά πλάγια του νά περισσεύουνε ἔξω. Κάτω ἀπό αὐτό, βάζουνε καί ἓνα ἀκόμα προστατευτικό κρουστό ὕφασμα. Προτιμᾶνε τά δίμυτα πού ἔχουνε γερή καί κρουστή τήν ὕφανσή τους. Ὁ Λόγος εἶναι, ὅτι ἐδῶ πάνω θά ρίξουνε ζεματιστό σταχτόνερο καί πρέπει τό σταχτόπανο νά παρακρατήσῃ ὅλη τή στάχτη ὥστε ἀπό κάτω νά βγαίνει ἐντελῶς διαυγές τό νερό. Σέ ἓνα μεγάλο χάλκινο καζάνι, βράζει νερό μέ στάχτη. Τό μπουγαδοκόφιο, ἔτσι καθῶς εἶναι γιομάτο, ἔχει τοποθετηθεῖ πάνω σέ δύο στηρίγματα, ὥστε ἀπό κάτω νά μπορεῖ νά τοποθετηθεῖ μιά σκάφη, πού θά δέχεται τήν ἀλυσίβα πού θά πέφτει πάνω ἀπό τό κοφίνι καί θά διαπεράσῃ τά ρούχα. Ἀπό τό βραστό σταχτόνερο τοῦ καζανιοῦ ρίχνουνε λίγο-λίγο πάνω στό σταχτόπανο καί τό «ταῖζουνε» κάθε τόσο, ὅταν τό βραστό σταχτόνερο φεύγει πρὸς τά κάτω, στό ἐσωτερικό τοῦ μπουγαδοκόφιου. Δέν ξεχνοῦσαν νά τοποθετοῦν πάνω στά σταχτοπάνι, φλοῦδες λεμονιοῦ καί μερικά φύλλα δάφνης. Τό ἄρωμα τοῦ λεμονιοῦ καί τῆς δάφνης, διαλυόμενος σιγά-σιγά ἀπό τό καυτό νερό, παρασεύεται πρὸς τά κάτω καί ἀρωματίζει τά ρούχα.

Αὐτή ἡ διαδικασία, θά διαρκέσῃ, μέχρις ὅτου τό καυτό σταχτόνερο πού ρίχνουνε λίγο-λίγο πάνω στό σταχτοπάνι, νά φτάσῃ νά πέφτει στό κάτω μέρος τοῦ κοφινιοῦ πού τό δέχεται ἡ σκάφη, καυτό ὅπως χύνεται καί ἀπό πάνω. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὅλος ὁ ὄγκος τῶν ρούχων πού εἶναι μέσα στό μπουγαδοκόφιο, ἔχουνε διαποτισθεῖ καλά ἀπό τήν ἀλυσίβα καί προπαντός, ἔχουνε ζεματισθεῖ καί τώρα πιά εἶναι εὐκολο νά τοῦς φύγῃ ἡ κάθε βρωμιὰ μέ ἓνα γερό πλύσιμο.

Ἐτοιμάζονται ἄλλες δύο σκαφες. Ἀφαιρεῖται ἀπό πάνω τό σταχτόπανο καί ἀρχίζουν νά παίρνουν ἓνα-ἓνα τά ρούχα ἀπό τό μπουγαδοκόφιο γιά τό πλύσιμο στίς σκαφες μέ ζεστή ἀλυσίβα, ὅσο ἀντέχει τό χέρι καί σαποῦνι. Χρειάζονται γερά μπράτσα σάν κι αὐτά τῆς Κουντουργιώτισσας γυναίκα, γιά νά δώσουνε γερό τρίψιμο στήν πλάκα τῆς σκάφης, ὥστε τό ρούχο νά γίνῃ πεντακάθαρο. Τό νερό τῆς σκάφης ἀνανεώνεται κάθε τόσο μέ νέο ζεστό καί καθαρό. Στήν ἄλλη σκάφη, γίνεται τό ξέβγαλμα, μέ μπόλικο καθαρό νερό, νά φύγουνε τά σαποῦνια καί τέλος ἀκολουθεῖ τό λουλάκισμα γιά νά γίνῃ τό

ἄσπρο χρῶμα πιό λεπτό.

Τό εὐγενικό ἄσπρο, παίζει θαυμάσια μέ τόν ἥλιο, πού τόν χαίρονται τά πεντακάθαρα ρούχα. Ὅλα ἀπλωμένα σέ καθαρά σκοινιά στεγνώνουν. Καί στό ἄπλωμα ἀκόμα τῶν ρούχων, ἀκολουθοῦν μιά σειρά. Μπροστά ἀπλώνονται τά σεντόνια, τραπεζομάντηλα, πετσέτες καί μαξιλαροθήκες. Πίσω ἀπό αὐτά — δέν θέλουν τοῦτα νά τά βλέπει ὁ κόσμος — ἀπλώνονται τά ἐσώρουχα καί πιό πίσω ἀκόμα, τά βρακιά καί τά ἄλλα πανιά γιά τίς ἀδιαθεσίες.

Μισόστεγνα τά μαζεύουνε. Ἀκολουθεῖ τό σιδέρωμα. Παίρνουνε μέρος μερικές κοπέλλες. Ἄλλες μέ τό καρβουνοσίδηρο, ἄλλες μέ παποράκια γιά εἰδικές περιπτώσεις καί ἄλλες μέ τό σκανταλέτο, τό εἰδικό αὐτό ἐργαλεῖο σιδερώματος, κυρίως γιά τά σεντόνια καί τά τραπεζομάντηλα. Μερικές ἄλλες θά ἀσχοληθοῦνε μέ τό καλλιτεχνικό δίπλωμα τῶν σιδερωμένων καί ἄλλες μέ τήν τοποθέτησή τους στίς ἀνάλογες θέσεις.

Ἐνας κόσμος ἀπό ρουχικά, περιμένει τή σειρά του, νά καλοσιδερωθεῖ, νά καλοδιπλωθεῖ καί νά πάρει τή θέση πού τοῦ ταιριγιάζει. Νυχτικιές, πολκάκια, μεσοφόρια, βρακιά, πανιά, σεντόνια, τραπεζομάντηλα, πετσέτες τοῦ φαγητοῦ μέ κεντημένο πάνω τό μονόγραμμα τῆς νύφης, πετσέτες τῆς φιγούρας μέ τό λουλουδοκεντημένο «Καλημέρα» γιά τήν πετσετοθήκη, καθώς καί ὁλόκληρη ἢ ἄλλη δευτερεύουσα κατηγορία τῶν ἀπαραίτητων, θά περάσουνε ἀπό αὐτή τή διαδικασία γιά νά καταλιθῶνε στή θέση τους κατά ὀμάδες, ἔτοιμα πλέον νά ἐκτεθεῖνε, νά τά δεῖ ὁ κόσμος, νά τά κεράσει, σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα τοῦ γάμου, ὅπως θά δοῦμε πιό κάτω.

Η ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Στά σπιτικά αὐτῶν πού τήν ἐρχόμενη Κυριακή θά ἐνώσουνε τή ζωή τους, κυριαρχεῖ ἕνα αἶσθημα ἀναμονῆς. Ἴσως κάποια ἀγωνία. Μήπως καί δέν γίνει τίποτε σωστό καί δέν κάνει. Ἡ προσμονή μιᾶς μεγάλης εὐτυχίας, πού ἔρχεται γοργά, κατέχει ὅλους.

Δευτέρα, Τρίτη καί Τετάρτη τῆς ἐβδομάδας τοῦ γάμου εἶναι τρεῖς μέρες πού τίς χαρακτηρίζει μιᾶ γενική θεώρηση ὅλων ὅσα ἔχουν γίνει μέχρι τώρα, ἀλλά κυρίως καταναλώνονται μέ τήν τακτοποίηση τῶν μικρολεπτομερειῶν. Γίνεται ἡ κατανομή τῶν ἀρμοδιοτήτων σέ τελική φάση, μετρεῖται καί ὑπολογίζεται ὁ χρόνος γιά τό κάθε τι, ὥστε νά μή παρατηρηθοῦνε βιασύνες καί ἀργοπορίες.

ΗΜΕΡΑ ΠΕΜΠΤΗ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΩΡΑ ΔΕΚΑ ΤΟ ΠΡΩΙ

Ἄρχίζει τό ξεδίπλωμα τῆς διαδικασίας τοῦ γάμου.

Σήμερα στό σπίτι τῆς νύφης, θά γίνει ἡ ἔκθεση τῆς προί-
κας της. Τοῦτο γίνεται ἀπαραίτητα σέ ὄλους τούς γάμους.
Ἐξάλλου, ἀποτελεῖ μιά δημόσια δήλωση ἀπό τό σπιτικό τῆς
νύφης, νά τήν μάθει καί νά τήν δεῖ, ἄν θέλει, ὄλο το χωριό, ὅτι
δηλαδή τηρήθηκε ἡ ὑπόσχεση πού δόθηκε, «ὁ λόγος» καί ὅτι
πραγματικά, ὄλα τοῦτα πού θά ἐκτεθοῦνε σήμερα, εἶναι ἡ
προίκα τῆς κόρης καί τῆς τήν δίνει τό σπίτι της. Θά τά δεῖ
πρῶτα ὁ κόσμος καί ὕστερα ἀπό τρεῖς μέρες, πάλι μέ ἐπίσημο
καί πανηγυρικό τρόπο, θά μεταφερθοῦνε στό σπίτι τοῦ νέου
ζευγαριοῦ.

Στίς δέκα τό πρωῖ τῆς Πέμπτης, φτάνουνε στό σπίτι τῆς
νύφης μερικές ἀπό τίς στενές φιλενάδες της. Ἡ ἐποχή — ὅπως
εἶπαμε — ἀγαπάει τήν τυπικότητα. Ἡ ὥρα πού φτάνουνε οἱ
κοπέλλες, δέν προσδιορίζεται μεταξύ τους ἀπό πρίν. Εἶναι κά-
τι πού γίνεται πάντα τήν ἴδια ἀκριβῶς ὥρα, σέ ὄλες τίς ἀντί-
στοιχες περιπτώσεις.

Οἱ φιλενάδες της θά τακτοποιήσουνε στό σπίτι τῆς νύ-
φης τά «ροῦχα» ὥστε νά μπορεῖ εὐκόλα ὁ καθένας νά τά βλέ-
πει καί νά στίσουνε τό «γιουῦκο», τά χοντρά ροῦχα δηλαδή.

Τούτη ἡ Πέμπτη, εἶναι περισσότερο, μέρα τῆς Μητέρας
τῆς νύφης. Τήν ὄνειρευόταν χρόνια. Ἄπό τότε, πού, τόση-δά,
χόρευε στά πόδια, τή μικρούλα της καί τήν τραγουδοῦσε.
Ἄπό τότε ἔχει ἀρχίσει νά φιάχνει ἕνα-ἕνα τοῦτα τά προικιά
πού θά δεῖ σήμερα ὁ κόσμος. Ἡ Κουντουργιώτισσα Μάννα,
ἀλλά καί σέ ὄλο τό Ἄρβανίτικο, κοντά στίς τόσες ἄλλες δου-
λείες τοῦ σπιτιοῦ της, ἔχει νά μαζέψει μαλλιά νά τά πλύνει νά
τά κάνει στοῦγκες καί ὕστερα νά τά γνέσει μέ τή ρόκα της, νά
τά βάψει μόνη της, δίνοντάς τους τό χρῶμα πού αὐτή θέλει.
Ἐχει ὕστερα νά ὑφάνει στόν ἀργαλειό μέχρι πού νά πῆξει λί-

γο ή κόρη της και νά τόν πιάσει κι αυτή. Έχει νά τραβήξει διασίδια, νά ύφάνει τά μονόκλονα, τά δίκλονα, τά χράμια τής λαγάρας και πήχες, πήχες «πλιχούρα», πανί δηλαδή για τίς τόσες ανάγκες. Είμαι δουλειές πού κρατάνε χρόνια και χρόνια, χωρίς σταματημό. Στίς μακρυνές νύχτες του χειμώνα, μέ τό φως του λαδολίχναρου, κοντά στην καμινάδα, θά πλέξει όλες τίς ταντέλες, όσες θά χρειαστούνε για τά ψιλά χράμια και για τά πολκάκια και θά δώσει όλη της τήν δεξιοτεχνία στό νά φιάξει τά κρόσια μέ τά διάφορα σχεδια μέ τίς μικρές φουντίτσες.

Θά βοηθήσει βέβαια και ή κόρη. Όταν μεγαλώσει, θά πιάσει και αυτή τόν άργαλειό, τό πλέξιμο, τό κέντημα, και για νά βοηθήσει, αλλά και για νά μάθει και ή ίδια, ώστε νά ξέρει και νά μπορεί, όταν κάποτε έρθει και κείνης τούτη ή ώρα.

Η Μητέρα βλέπει σήμερα ένα ολοκληρωμένο έργο, βγαλμένο, τό περισσότερο από τό χέρι της. Νομίζει πως ήτανε χθές ακόμα. Τά βλέπει όλα τουτα συγκεντρωμένα έδω και τήν κατέχει ένα αίσθημα ίκανοποίησης.

Από χτές τό βράδυ, έχει πιάσει τό μπροζύμι για «κατσοῦμπλες». Μέ τό πού φτάνουνε οί κοπέλλες, βγαίνει κιόλας καυτή ή πρώτη φουργιά. Τουτα τά Άρβανίτικα γλυκά, μελωμένα μέ μέλι πού έχορνε δώσει τά μελίτσια του κήπου, ζεστά και πασπαλισμένα μέ μπόλικη τριμένη κανέλλα και σουσάμι, προσφέρονται πρώτα-πρώτα στίς κοπέλλες μέ τό πού θά καλημερίσουνε. Πρέπει μέ τό μπάσιμο στό σπίτι του όποιουδήποτε σήμερα, νά γλυκαθει άμέσως τό στόμα του για νάναι γλυκές οί κουβέντες του, ευχαριστημένη ή ψυχή του και χαρούμενη ή καρδιά του. Τότε ή γλώσσα θά λέει μόνο, ώραϊες κουβέντες, τίς πιο πολλές φορές τραγούδια, αφού θά θέλει νά μιλήσει μιά χαρούμενη καρδιά.

Πρίν από κάθε άλλο λοιπόν, ή κάθε κοπέλλα θά φάει ένα πιάτο λουκουμάδες «κατσοῦμπλες». Θά τής προσφερθει ποτό μαστίχα και μετά από λίγες χαρούμενες κουβέντες αρχίζει ή δουλειά.

Η Μητέρα παραδίνει στίς κοπέλλες, ένα-ένα τά προικιά τής κόρης της, αρχίζοντας από τά χοντρά. Μέ τό πρώτο, ακούγονται έπιφωνήματα θαυμασμού για τήν όμορφιά του. Σιγά-σιγά, ό γιοῦκος ανεβαίνει και οί ευχές τό ίδιο, πιο ψηλά.

Ὦρ ἐμίρ, ὦρ ἐμίρ τ φρίζουρζ-τ
Ὦρ ἐμίρ ὦρ ἐμίρ τ μπούκουρα-τ

τί μπάνι μέ χαρέ ἐδέ σιντέτ
στιπία τσ χάπει, γκζούρ τ γιέτ

Ἡ ὦρα ἢ καλή, ἢ ὦρα ἢ καλή στά περίφημα (προικιά)

Ἡ ὦρα ἢ καλή, ἢ ὦρα ἢ καλή στά ὠραῖα (προικιά)

*Νά τά φορέσετε μέ χαρές καί υἱεία
Τό σπίτι πού ἀνοίγει, νά εἶναι εὐτυχισμένο*

Τώρα εἶναι πού δέν βασιτέται καθόλου ἡ Μάννα. Παίρνει καί γιά δικές της, τίς τραγουδιστές εὐχές τῶν κοριτσιῶν, τίς κάνει καί κείνη δικά της τραγούδια. Αὐτή σάν κορυφαία πρωτολέει τό τραγούδι καί οἱ ἄλλες ὅλες μαζί, τό ἐπαναλαμβάνουνε. Τό σπίτι ὀλόκληρο τραγουδάει.

**Κάμ νί σέϊτ φανεργιάρε
σ' μούντ τί λίψετ γκιφάρε**

**Τούτι γιάν τ φρίζουρα
πρ βάϊζ-ν τσ ἰστ ἐμπούκουρα**

**Ντασουρί ἐδέ σιντέτι
τ γκζούορ, πάρ σεκλέτι**

Στά Ἑλληνικά:

*Ἐχω μιά κόρη, μιά πεντάμορφη φανερωμένη
δέν πρέπει νά τῆς λείπει τίποτα*

*Ὅλα της εἶναι πολύ ὠραῖα
γιά μιά κόρη πού εἶναι ὠραία*

*Ἀγάπη καί υἱεία
Εὐτυχία πάντα, μακρῶς κάθε στεναχώρια*

Τά τραγούδια πού ἀκούγονται ἐδῶ, εἶναι ὅλα αὐτοσχέ-

δια. Τραγουδιούνται ανάλογα μέ την ποιητική ικανότητα της κάθε μιᾶς. Όλα εἶναι παινέματα τῆς νύφης καί τοῦ προικιοῦ της. Πρέπει νά σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι τό τραγούδι συνεχίζεται, ὅση ὥρα διαρκεῖ ἡ τοποθέτηση τῶν προικιῶν, γι' αὐτό τραγουδιούνται πολλά καί ποικίλα. Τό πάρα πάνω, ἀποτελεῖ τήν ἀρχή τοῦ τραγουδιοῦ στά προικιά τῆς Λυμπιάδας τοῦ Μήλιω-ση (Ὁλυμπίας). Ἡ Μητέρα δέν τά κατάφερνε νά σκαρώνει τραγούδια, γι' αὐτό ἀνάλαβε νά παίξει τό ρόλο της ἡ Μητέρα μου, πού, φιλενάδα τῆς νύφης, εἶχε προσκληθεῖ καί αὐτή γιά τό στήξιμο τῆς προίκας. Μετά τή Μητέρα, μπορούσαν νά τραγουδήσουνε καί ἄλλες, κυρίως Μητέρες πού εἶχανε ἀρραβωνιασμένες κοπέλλες ἢ τῆς παντρειάς, καθώς καί πεθερές μέ γιούς ἀρραβωνιασμένους. Ἐδῶ θά ἀκούσετε νά κυριαρχοῦν τά παινέματα, ὄχι τόσο τοῦ προικιοῦ τῆς σημερινῆς νύφης, ἀλλά δινότανε ἡ εὐκαιρία σ' αὐτές, νά παινέσουνε τίς κόρες ἢ τίς νύφες τους. Μόνο πού ἂν αὐτές ξεπερνᾶνε σέ ἐπαίνους τίς κόρες ἢ τίς νύφες τους, τό πράγμα δέν ἀκουγότανε καί τό-σο καλά ἀφοῦ σήμερα, στό κάτω-κάτω, τραγουδάμε τοῦτα τά προικιά καί τούτη τή νύφη. Ἡ Πεθερά, μπορούσε σήμερα ἀξιόλογα νά τραγουδήσει καί αὐτή καί εἶχε ὄλο τό ἐλεύθερο νά παινέσει, ὄχι μόνο τή νύφη της καί τά προικιά πού στήνονται σήμερα ἀλλά νά πει καί μερικά γιά τόν γιό της.

Ἡ πολύτιμη τοῦ Γιάν. Ρήγου ἀπό τή Μαγούλα τραγούδησε τοῦτα τά τραγούδια στά ροῦχα τῆς νύφης της, ὅταν ἦτανε ἀρραβωνιασμένος ὁ γιός της ὁ Τάσος:

**Κάμ νί νούσε ξέχουρα
λούλε μέ γαρέφουλα**

**Μάμ νί Τάς μέ τριμέρες
γκόλια ἐ ἔμπλ, ἐ πλότ μπές**

Ἐνα παίνεμα στή νύφη της, ἄλλο ἕνα στό γιό της

*Ἐχω μιά ξεχωριστή νύφη
λουλούδι γαρυφαλιᾶς*

*Ἐχω ἕναν Τάσο παλληκάρι,
γλυκομίλητο καί τίμιο*

Θά μπορούσα νά παραθέσω πολλά περισσότερα. Ἄρκομαι μόνο σέ αὐτά, γιά νά δείξω τό εἶδος τῶν τραγουδιῶν γιά σήμερα. Ἄξιζει ὁμως νά παραθέσω ἕνα ἀκόμη, πού ἀναφέρεται στίς περιπτώσεις πού κάποια Μάννα ἢ πεθερά, ἦρθε ἐδῶ σήμερα, μέ ἀποκλειστικό σκοπό, ὄχι νά τραγουδήσει παινέματα, γιά τοῦτο τό προικιό καί τή νύφη, ἀλλά μόνο γιά τήν κόρη της. Τότε, κάποια ἀπό τίς κοπέλλες τῆς ἔκλεισε τό στόμα μέ τραγούδι φυσικά, ὅπως ἐτοῦτο:

**Κίο ντίτ ἦρ κτα ἄρμ
ὁ ντούομ κγκ τς ί θάμ**

Ἐτούτη ἡ ἡμέρα εἶναι ἀφιερωμένη γιά τοῦτα τά προικιά

δέν θέλουμε τραγούδια πού τά ἔχουμε πει...

Εἶδα, ὅτι ὁ γάμος, εἶναι ἕνα τραγούδι, γιατί ἔτσι, ἐκφράζει καλύτερα τά αἰσθήματα χαρᾶς καί εὐτυχίας πού τόν κατέχουνε. Τραγουδάει ὅ,τι χρειάζεται γιά τήν κάθε περίπτωση, χωρίς νά ἐνδιαφέρεται ἂν ἀργότερα ξεχάσει τό σημερινό της τραγούδι. Δέν ἀνησυχεῖ, οὔτε τήν ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ εἶναι σέ θέση νά σκαρώνει κάθε τόσο καί καινούργια. Ἄν ὑπῆρχε τότε κάποιο μηχάνημα πού θά κατέγραφε ὅλα τά τραγούδια ἐνός γάμου, θά χρειαζόσθυνα ἀρκετό χρόνο νά τά ἀκούσεις, γιατί ἀπό τήν Πέμπτη σήμερα, μέχρι ξημερώματα Κυριακῆς, ἀκούγεται συνέχεια ἕνα τραγούδι, πού πάντοτε σοῦ λέει καινούργια πράγματα. Ποτέ τά τραγούδια ἐνός γάμου δέν εἶναι ὅμοια μέ τά τραγούδια ἐνός ἄλλου. Ἐξαιροῦνται μόνο τά στερεότυπα, αὐτά δηλαδή πού λένε ὅμοια σέ ὅλους τούς γάμους σέ εἰδικές περιπτώσεις. Αὐτά τά βρίσκεις πολύ εὐκόλα σήμερα, γιατί τά ξέρουνε ὡς καί οἱ κάπως νεώτεροι. Ὅταν μερικές φορές ἡ συγκίνηση τῆς Μάννας τή δυσκολεύει στό τραγούδι, παίρνουνε ἀμέσως τή θέση της οἱ κοπέλλες, πού καλύπτουνε θαυμάσια τό κενό. Γιατί χωρίς τραγούδι καί παιιοῦκος δέν στήνεται.

Ὁ γιοῦκος ἀρχίζει, ἀπό τά χοντρά μάλλινα σκεπάσματα: Τά χράμια τῆς ντριстіλας καί τίς μπονόβες. Τό καθένα ἀπό πρὶν εἶναι καλοδιπλωμένο μέ «τσιμπους», βελονιές δηλαδή

πού το κρατᾶνε νά μή ξεδιπλώνει. Οί κοπελλες, ἔχουνε ἑτοιμάσει κάποια βάση σέ διακεκριμένο μέρος μέσα σέ ἕνα δωμάτιο στό σπίτι. Ἄπό πρὶν τό ἔχουνε ἀδειάσει. Μετά τό πρῶτο, ἀκολουθεῖ δεύτερο, πού τοποθετεῖται πάνω ἀκριβῶς ἀπό τό προηγούμενο καί ἔτσι σχηματίζεται ὁ γιούκος τῆς νύφης μέ τά χοντρά.

Ἡ Μητέρα, ἔχει φροντίσει ἀπό πρὶν, νά στολίσει μέ φιογκάκια ἀπό μάλλινες χρωματιστές κορδελίτσες τά διπλωμένα χοντρά, στό μέρος τῆς κόχης τους, πού μόνον αὐτό θά φαίνεται στό στοίβαγμα, γιά νά πάρει ὁ γιούκος εὐχάριστη, χαρούμενη καί παιγνιδιάρικη ὄψη. Φροντίζει νά δίνει, πότε ἕνα χοντρό μάλλινο, πότε ἕνα ἄλλο μέ φροντισμένη ἀπόληξη σέ ταντέλα, κρόσια ἢ μπιρμπιλία μέ φουντίτσες, ὥστε νά πέφτουνε πάνω στό χοντρό καί νά φαίνονται, ἀφοῦ αὐτά στολίζουνε. Τέλος, φροντίζει νά γίνεται ἄρμονικὴ ἐναλλαγή στούς χρωματισμούς. Μερικὲς φορές, θά χρειαστεῖ νά ἀλλάξουνε κάποια σειρά στήν τοποθέτηση, γιὰ νά φαίνεται κάπως ἀταίριαστη. Ἡ Κουντουργιώτισσα ἔχει βαθύ τό αἶσθημα τῆς καλαισθησίας.

Τό αἰσθητικὸ μέρος τοῦ γιούκου, τό ἔχουνε ἀναλάβει περισσότερο οἱ κοπέλλες, γιὰ νά τό γούστο πρέπει νά εἶναι σύμφωνο μέ τό πῶς τό βλέπουνε τά νειάτα. Ἡ Μητέρα, ἄς δώσε τά ὅσα ἔχει νά δώσει καί τά ἄλλα εἶναι δική τους δουλειά. Ὅσο νᾶναι ὁμοῦ, ἂν καί ἡ Μητέρα δέν παίρνει μέρος στήν «κατασκευὴ» τοῦ γιούκου, ἡ γνώμη της γιά κάτι, ἀκούγεται, γιὰ νά, γιούκους σάν καί τοῦτον, ἔχει στήσει πολλούς κι αὐτὴ ἀπὸ νέα.

Μερικὲς φορές, ὁ γιούκος, πλούσιος καθὼς προσφέρεται ἀπὸ τό σπίτι, φτάνει ἀρκετὰ ψηλά. Τότε ἡ στοιβάχτρα κοπέλλα, χρησιμοποιεῖ μιὰ καρέκλα γιά νά φτάσει. Τό ὅτι χρησιμοποιήθηκε καρέκλα, σημειώνεται στό ἐνεργητικὸ τῆς οἰκογένειας καί ἀποτελεῖ αἰτία γιά νέα παινέματα.

Βούμ καρέκλ πρ ἰ γκίτεσιμ

Βάλαμε καρέκλα γιά νά ἀνέβουμε

Τελευταῖα, σάν καλοδουλεμένα κιονόκρανα, στήν ὄλη

πολύχρωμη κολόνα μιᾶς προσπάθειας καί σκληρῆς δουλειᾶς πολλῶν χρόνων, ωραίων ὀνείρων καί προσδοκιῶν εὐτυχίας, μπαίνουν τά δύο μαξιλάρια τῆς φιγούρας. Δύο τετράγωνα μαξιλάρια ἀπό λεπτό ἄσπρο ὕφασμα, κεντημένα μέ μοτίφια καί φιλητρέδες καί γύρω-γύρω μέ φαρδειές κοπανελάτες ταντέλες. Εἶναι τά μαξιλάρια πού θά στολίζουνε στό ἐξῆς τό κρεβάτι τῆς νύφης, ὅταν τό στρώνει, μέ τήν κουβέρτα τῆς φιγούρας. Τά μαξιλάρια αὐτά, δέν τά χρησιμοποιοῦνε γιά ὕπνο. Εἶναι μόνο γιά τό στόλισμα τοῦ κρεβατιοῦ. Πάνω τους, εἶναι καρφισσωμένοι δύο μεγάλοι φιόγκοι διπλοί, ἀπό φαρδειά μεταξωτή κρέμ ἢ ρόζ κορδέλα.

Μέ τούτη τήν κεντημένη μεταξωτή προμετωπίδα, τελειώνει ὁ γιοῦκος στό Κουντουργιώτικο, νομίζω ὁμως, καί σέ ὄλο τό ἄλλο Ἄρβανίτικο. Δέν ὑποστηρίζω φυσικά ὅτι πρόκειται ἐδῶ γιά εἰδική συνήθεια. Μιά ὁμως καί τηρεῖται ἔτσι, πρέπει νά τό σημειώσουμε καί νά τό τοποθετήσουμε, ὅπου καί ὅπως ἀκριβῶς γίνεται. Πρέπει ἐξάλλου νά τό ἔχουμε σημειώσει, γιατί συνδέεται ἀπόλυτα μέ τήν ἀπό δῶ καί πέρα διαδικασία μέχρι τήν Κυριακή τοῦ γάμου. Τίποτα δέν πρέπει νά παραληφθεῖ γιατί ὁ ἀμύητος, δέν θά μπορούσε νά συνδεθεῖ καί νά καταλάβει ὀλόκληρη τή διαδικασία τούτου τοῦ πολύ σοβαροῦ περιστατικοῦ γιά τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί νά μπεῖ στήν Κουντουργιώτικη καί Ἄρβανίτικη νοοτροπία.

Ἐχει τελειώσει μιᾶ λεπτή ἐργασία. Μάννα, κοπέλλες, νύφη, παρατηρᾶνε τώρα τόν γιοῦκο. Ὁ μόνος πού μιλάει εἶναι ὁ γιοῦκος, καμαρωτός καί ἐπιβλητικός. Πολύχρωμος καί ἀγέροχος στό ὄψος του, ὁ εὐτυχισμένος γιοῦκος. Σέ κάνει νά θυμᾶσαι ἑκατομμύρια λεπτομέρειες, ἱστορίες ὀλόκληρες εὐχάριστες, δύσκολες, δυσάρεστες, γύρω ἀπό τήν κατασκευή του. Σέ ὄλη τήν τελετουργία τοῦ γάμου, ἀπαγορεύεται ἡ σιωπή. Οἱ ἄνθρωποι, ἂν δέν τραγουδᾶνε, πρέπει τουλάχιστον νά ἀστειεύονται καί νά γελᾶνε. Στόν θόρυβο ἀπό εὐτυχία, δέν μπορεῖ νά σταθεῖ τό κακό. Γί αὐτό, καί τοῦτο τό διάστημα τοῦ σιωπηλοῦ θαυμασμοῦ μπροστά στόν τελειωμένο γιοῦκο, εἶναι μόνο μιᾶ ἀνάσα. Ἀμέσως τώρα οἱ ἀσημένιοι δίσκοι, φορτωμένοι γλυκά καί ποτό μαστίχα πού ἀρέσει πολύ στίς νέες, (εἶναι τό ποτό τους), ἔρχονται γιά νά ἀνανεώσουνε τίς γλυκιές

προσφορές τους και νά δώσουνε άφορμές για νέες εϋχές κοντά στις τόσες άλλες προηγούμενες. Μερικά άστεϊα για νά δημιουργεῖ εϋχάριστο κλίμα, μερικά πειράγματα μεταξύ τους στά κρυφά και εϋαίσθητα σημεῖα — τό έπιτρέπει ή στιγμή — προκαλοϋν άσταμάτητα γέλια.

Τό υπόλοιπο προικίό, τοποθετεῖται εϋκολώτερα και πιο γρήγορα. Όλα τοποθετοϋνται σέ τραπέζια, για νά φαίνονται. Τά κουζινικά, τά χαλκώματα, караβάνες, ταψιά, τετζερέδια, τοποθετοϋνται κάπου κοντά, για νά δώσουνε τό δικό τους μεταλλικό τόνο.

Ένα όλόκληρο δωμάτιο, μέ πράγματα πού θά πάρει μαζί της ή νύφη στό καινούργιο σπιτικό. Μέ τό τελείωμα τῆς όλης έργασίας, οί κοπέλλες πού από τό σπίτι τους εῖναι κατάλληλα έφοδιασμένες, ραίνουνε, πρώτες αυτές, μέ ρύζι και άνθοπέταλα τά προικιά. Σέ τούτη τήν περίπτωση άκούγεται — όπως όλοι μοϋ εῖπανε — μία εϋχή σαν τραγούδι και τούτη, πού μέ τό ότι λέγεται πάντα ή ἴδια, εῖναι πολύ γνωστή. Οί κοπέλλες ραίνοντας τά προικιά λένε όλες μέ ένα στόμα:

**Τ ρόνι τ γκζόνι
σιντέτ έ ντιέλιμ τ τσόνι**

Νά ζήσετε, νά εϋτυχήσετε

Υγεία και άγόρια νά βρῆτε. (Νά άποκτήσετε)

Τούτη ή εϋχή πού τή ξέρουνε άκόμα και οί νεώτεροι, πρέπει νά εῖναι πολύ παλιά, άφοϋ ἴδια τήν ἤξερε και μοϋ τήν εῖπε και ή Θειάκα Άντρέσαινα, πού — όπως θά θυμοϋνται οί άναγνώστες μου — άποτελεῖ τήν πρώτη πηγή τῶν πληροφοριῶν μου σέ ειδικά θέματα. (Πέθανε στά 1935 σέ ήλικία 107 χρόνων). Δικαιολογῶ τήν άντοχή τούτου τοϋ τραγουδιοϋ εϋχῆς γιατί περικλείνει, όλοκληρωμένη τήν Άρβανίτικη νοοτροπία. Ἰδανικό στόν Άρβανίτη εῖναι: Νά εῖναι γερός, νά μπορεί νά δουλεύει στις σκληρές δουλειές του. Άν χρειαστεῖ νά πολεμήσει, θά τό κάνει μέ τήν ψυχή του, αλλά προπαντός, θέλει νά άποκτήσει άρσενικά παιδιά, για νά εξασφαλίσει τή συνέχειά του και νά στερεώσει τήν έπιβίωση τῆς ράτσας του. Γι' αυτό άντεξε τούτη ή εϋχή. Γιατί εῖναι γνήσια Άρβανίτικη,

βγαλμένη μέσα από τό Ἄρβανίτικο αἷμα, τή σάρκα καί τήν ψυχή του.

Ἔρχεται τώρα ὁ Πατέρας τῆς νύφης νά κεράσει τά ροῦχα. Καρφιστώνει πάνω στό γιοῦκο χαρτονομίσματα, ραίνει μέ ρύζι καί ἀπάνω ἐκεῖ ἔρχεται ἕνας δίσκος μέ ἄσπρο ποτό καί τοῦ προσφέρεται. Μόνον ἕνα ποτηράκι ποτό στό δίσκο. Πόσο ἀλήθεια ξέρει ὁ Κουντουργιώτης καί σταθμίζει τήν κάθε στιγμή. Γιά τόν Πατέρα, ἐπιβάλλεται τούτη ἡ διάκριση. Τίς περισσότερες φορές, ἀντικρίζεις μιά λεπτότητα πού θά τήν ζήλευαν οἱ σημερινοί εὐγενεῖς. Ὁ Πατέρας θά πιεῖ καί θά εὐχηθεῖ. Ρώτησα πολλούς καί ἀπό τά τέσσαρα Κουντουργιώτικα χωριά, νά μοῦ ποῦνε κάποια λεπτομέρεια γιά τοῦτο τό κέρασμα, τούτη τή στιγμή. Δέν μπόρεσα νά βγάλω τίποτα τό ξεχωριστό. Πρέπει λοιπόν νά μείνουμε, στό ὅτι ὁ Πατέρας κερνοῦσε τά ροῦχα μέ τόν τρόπο πού εἶδαμε, τά ἔρανε μέ ρύζι καί εὐχότανε πίνοντας τό ποτό πού τιμητικά τοῦ προσφέρεται. Μετά ἀπό αὐτά, ἡ κόρη, σπεύδει καί τοῦ φιλάει τό χέρι μέ σεβασμό.

Ἵστερα ἀπό τόν Πατέρα, θά κεράσει τά ροῦχα, ἡ Μητέρα. Ἡ Θείσα Ξανθή, ἡ γυναίκα τοῦ Μπάρμπα Τάσου Μεθενίτη (Τσαπέκου), μοῦ εἶπε, ὅτι τό τραγουδάκι εὐχή πού γνωρίσαμε πῶς πάνω εἶχε ἀκούσει νά τό λέει ἡ Μάννα τήν ὥρα πού ἔρανε τά ροῦχα τῆς κόρης της. Ἡ Θειάκα Παναγιώτα Ι. Βασιλείου δέν τό θυμότανε. Ὅταν ὁμως τῆς εἶπα τό δίστιχο, τό θυμήθηκε πολύ καλά, μοῦ εἶπε μάλιστα καί περίπτωση πού ἡ γειτόμισσά της ἡ Ἑλένη τοῦ Κατσαρέλου τό εἶπε στά προικιά τῆς κόρης τῆς Φιλομήλας.

Θά ἀκολουθήσουνε οἱ παρευρισκόμενοι μέ κέρασματα ρύζι καί εὐχές. Τά προικιά θά μείνουνε ἔτσι ἐκτεθειμένα, καί θά δέχονται κέρασματα τῶν συγγενῶν καί φίλων, ὅσοι θά ἔρχονται ἀπό σήμερα καί πέρα, μέχρι τό πρωῖ τῆς Κυριακῆς, πού θά φορτωθοῦνε, γιά νά πᾶνε στό νέο σπιτικό, ὅπως θά δοῦμε πῶς κάτω.

Κοντεύει μεσημέρι. Προσφέρονται μεζέδες καί κρασί. Γίνεται κάποιος χορός ἀπό τίς κοπέλλες, πού τραγουδᾶνε μόνες τους τραγούδια πού ξέρουνε οἱ ἴδιες, πού ἔχουνε φιάξει, κυρίως ὁμως τραγούδια τῆς ἀγάπης καί παινέματα τοῦ γαμ-

προῦ καί τῆς νύφης. Ὄταν ὑπάρχει «δυστοκία», καταφεύγουνε
στά χιλιοτραγουδισμένα καί πολύ γνωστά:

Λοῦλε γιέ λοῦλε τά θόν
λοῦλε ντό τέ σκός κινό-ν

Μοῖι λουλέ πλότ μέ χάρε
ἶ μός γιέσε λέρ φάρε

Ἡ ἐξήγηση:

*Λουλούδι εἶσαι, λουλούδι σέ ὀνομάζουνε
λουλούδι θά περάσεις ὄλη σου τή ζωή*

*Βρέ λουλούδι γιομάτο ὀμορφιές
ἄς μὴν εἶχες γεννηθεῖ ποτέ*

Καί μιά ἄλλη σειρά, ἀπό ἀτελείωτα τραγούδια, πού, —
κρίμα — τά πῆρε μαζί της ἢ κάθε μιά, ἀλλά καί χαθήκανε ἀμέ-
σως μόλις τραγουδηθήκανε, γιατί σκοπός τους ἦτανε νά ἐ-
κφράσουνε αὐτῆς μόνο τῆς στιγμῆς τά αἰσθήματα, χωρίς νά
σκουτουργιάζεται ἡ τραγουδίστρια νά τά κρατήσῃ στή μνήμη
της. Σέ ἄλλα προικιά ἄλλα τραγούδια. Ἡ ποιητική πηγὴ, νε-
ρομάννα σωστή, μποροῦσε νά διοχετεύει πλῆθος τραγούδια,
ἀσταμάτητα.

Σε τούτη τή στιγμή τοῦ μικροῦ κοριτσίστικου χοροῦ,
μπορεῖ ἢ κάθε μιά κοπέλλα νά ἐκφραστεῖ κάπως ἐλεύθερα.
Κλειστός ὁ χῶρος. Κυριαρχοῦνε τά θηλυκά νειάτα καί μέσα
σέ τούτη τὴν ὀμοιόμορφη ὀμάδα, τό θάρρος μεγαλώνει πολύ.
Ὁ ἔρωτας τραγουδιέται πιο ἀνοιχτά. Μερικὲς μέ «τὴν ἰδέα»
καί ἄλλες λογοδωσμένες στά κρυφά, τραγουδᾶνε μηνύματα ἀ-
γάπης καί ἀφοσίωσης στό διαλεχτό τους.

Τά ἀστεῖα δίνουνε καί παίρνουνε. Οἱ γρηές, βλέποντας
πὼς δέν ἔχουνε θέση ἐδῶ κι ἀναλογιζόμενες καί τά δικά τους,
τραβιοῦνται διακριτικά. Τώρα οἱ κουβέντες γίνονται τολμη-
ρότερες. Παρατηροῦνται μερικὲς χειρονομίες, ὅπου προφτά-
σουνε τά ἀδιάκριτα χέρια, πού καθὼς εἶναι εὐπρόσδεκτες,
γίνονται αἰτία γιὰ ἀσταμάτητα γέλια. Γιὰ ἀνταμοιβή τους σέ

τούτη τήν ύπηρεσία πρὸς τή φιλενάδα νύφη, πού σέ τρεῖς μέρες θά κοιμηθεῖ μέ ἀρσενικό, γιά πρώτη φορά στή ζωή της, ζητᾶνε νά ἀποσπάσουνε τήν υπόσχεσή της, πὼς θά τοὺς διηγηθεῖ καταλεπτός, τό τί ἔγινε αὐτή τήν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου, γιά νά ξέρουνε κι αὐτές.

Βρισκόμαστε σέ μιὰ ἀτμόσφαιρα χαρᾶς καί κεφιοῦ, πού τό τέλος της πέφτει στό προχωρημένο μεσημέρι.

Τίς ἴδιες περίπου κοπέλλες, καί ἄλλες περισσότερες, θά συναντήσουμε τήν Κυριακή τό πρωῖ, νά κουβαλᾶνε καί νά συνοδεύουνε τά προικιά τῆς νύφης ἀπό τό πατρικό της, στό νέο σπιτικό, γιά νά τά τοποθετήσουνε ἐκεῖ, κατά τόν ἴδιο καλλιτεχνικό τρόπο, ὅπως καί σήμερα.

Πέμπτη Βράδυ

«Τμ Μπούμ»: Γιά τό προζύμι

Τό βράδυ τῆς ἴδιας μέρας θά πιάσουνε τό μπροζύμι, τή μαγιά δηλαδή πού μέ αὐτή, τήν ἐπομένη θά ζυμώσουνε καί θά φιάξουνε τό κουλουρι, «κουλάτσι». Θά φιαχτοῦνε δυό κουλούρια. Ἐνα στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ καί ἓνα στό σπίτι τῆς νύφης. Θά παρακολουθήσουμε πιό κάτω, τήν πορεία τους.

Μέ τό πιάσιμο τῆς μαγιάς ἀπόψε, στήν ἡσυχία τῆς νύχτας, πέφτουνε τρεῖς πυροβολισμοί. Σέ λίγο ἀκούγονται ἄλλοι τρεῖς ἀπό τήν ἄλλη μεργιά τοῦ χωριοῦ. Ὅλοι γνωρίζουνε τή σημασία τους. Ἡ μιὰ μπαταριά εἶναι ἀπό τό σπίτι τοῦ γαμπροῦ καί ἡ ἄλλη ἀπό τό σπίτι τῆς νύφης.

Εἶναι οἱ πρῶτες ντουφεκιές τοῦ γάμου. Οἱ ἄλλες πού γνωρίσαμε πιό πάνω, δέν ἦτανε γιά τό γάμο ἀλλά γιά τήν ἐπισημοποίηση μιᾶς συμφωνίας, νά μάθει δηλαδή ὄλο τό χωριό ὅτι ἀπό κάποιον δόθηκε μιὰ υπόσχεση. Τοῦτες ἀπόψε, εἶναι οἱ ντουφεκιές: **πρ τμ μπρούμ**, γιά τό μπροζύμι τοῦ κουλουργιοῦ. Ὑπάρχει μιὰ συνέχεια ἀπό ντουφεκιές, μέχρι τό τέλος τοῦ γάμου, ὡς τά ξημερώματα Δευτέρας ἀκόμα, μέ τήν ξεχωριστή ἢ κάθε μιὰ τους σημασία.

Στήν ὄλη διαδικασία τοῦ γάμου, ὅπως εἶδαμε καί στό «λόγο», οἱ ντουφεκιές πέφτουνε σέ καθορισμένες στιγμές, ἔ-

κτός φυσικά από αυτές, όταν κορυφώνονται τά γλέντια. Ἀνάλογα μέ τό πότε πέφτουνε, ἔχουνε καί διαφορετική σημασία. Οἱ ντουφεκιές τοῦ προξενιοῦ, εἶναι ἓνα μαντάτο, μιά ἀγγελία καί σημάδι πώς κλείστηκε μιά συμφωνία πού περιμένουνε νά ἐκτελεστεῖ. Οἱ ἀποψινές, ἔχουνε ἐντελῶς ἄλλο σκοπό. Εἶναι γιά νά τρομάξουνε τά κακά πνεύματα, νά φύγουνε, τώρα πού πιάνεται τό μπροζύμι γιά τά κουλούργια. Γιά τόν Κουντουργιώτη καί γενικά τόν Ἀρβανίτη, μιά ντουφεκιά, περιέχει κατά κύριο λόγο, ἡρωϊκό στοιχεῖο. Πάντα ἀρέσει στόν Ἀρβανίτη μιά ντουφεκιά. Βλέπει σ' αὐτή τήν προστασία του.

Ἐχθρός ὁ ἄνθρωπος, ἐχθρός τό κακό, ἐχθρός τό κάθε κακό πνεῦμα. Μιά ντουφεκιά, μπορεῖ ὅλα αὐτά, ἀφοῦ εἶναι κακά, νά τά φοβίσει. Μιά ζωή γιομάτη ντουφεκιές, ἄρματα, πολέμους, κινδύνους. Καί ὅλα αὐτά, γιά νά μπορέσει νά ἐπιβιώσει, κόντρα στούς ποικιλόμορφους κλέφτες καί σφετεριστές τοῦ ψωμιοῦ καί τῆς γῆς του, πού κάθε τόσο — ἰσχυροί αὐτοί — θέλανε νά τόν κρατᾶνε ὑποτελῆ ἢ νά τόν ἐξαφανίσουνε. Καί εὔρισκε καταφύγιο στά βουνά, στούς ἄγονους τόπους ἔφιαχνε τήν καλύβα του καί στό ντουφεκι του στήριζε τίς ἐλπίδες του. Ντουφεκάει ὁμως καί ὅταν νικάει καί ὅταν γλεντάει, τότε καί πού στίς δύο αὐτές περιπτώσεις, κορυφώνεται ὁ ἐνθουσιασμός του. Τότες εἶναι πού ἀδειάζει μπαταργιές στόν ἀέρα ἀπό τίς κουμποῦρες του, πού κρατάει στό σιλάχι καί δέν τίς ἀποχωρίζεται οὔτε καί στόν ὕπνο του.

Οἱ ντουφεκιές φοβίζουνε, διώχνουνε καί σκοτώνουνε τόν κάθε ἐχθρό. Κι ἀφοῦ καί τά κακά πνεύματα, εἶναι γιά νά δοῦ κάνουνε κακό, ντουφεκιές θέλουνε καί κεῖνα γιά νά τρομάξουνε καί νά φύγουνε. Ὁ ἀριθμός τρία, τίς τρομάζει ἀκόμα περισσότερο, γιατί δείχνει τήν Ἀγιατριάδα. Ἐτσι, οἱ ἀποψινές ντουφεκιές πήρανε τή σημασία, ὅτι διώχνουνε τό κακό σέ τούτη τή λεπτή ὥρα. Ἀπόψε οἱ ὧρες εἶναι σημαδιακές. Ὁ ξερός καί θανατερός κρότος μιᾶς τριάδας μπαταργιάς, ἐξαφανίζει τό κάθε κακό, γιατί βλέπει νά τούρχεται καταπάνω ἡ τρίγωνοση πύρινη ρομφαία ἀπό τούς οὐρανοῦς. Καί γίνανε τοῦτες οἱ τριάδες ντουφεκιές, ξόρκι καί φυλαχτό, γιά νά πιαστεῖ στά σίγουρα τό μπροζύμι γιά τά κουλούργια. Σέ μιά ὥρα καθαρῆ.

Γιά τίς ντουφεκιές, ἔχω κουβεντιάσει πολύ καί μέ πολ-

λους. Όλες οί γυναίκες παραδέχονται, ότι οί ντουφεκιές του κουλουργιού είναι για να διώχνουνε τό κακό, άπόψε πού θά πιαστεί τό πρώτο ψωμί του σπιτιού πού άνοίγει. Γλυκό τό ψωμί του σπιτιού κι όχι φαρμάκι άν μωλευτεί άπό τό κακό. Θεός τό δεῖς αύριό τό πρωί. Άπό τή μαγιά. Άν δέν έχει άνέβει άλίμονο στό νέο ζευγάρι. Τούς εναντιώθηκα και τους είπα ότι άν δέν άνέβει τό μπροζύμι, δέν θά είναι ότι τό κακό έβανε τό πόδι του εκεί αλλά ότι, ή δέν ήτανε αρκετή ή μαγιά, ή δέν τό είχανε σε ζεστό μέρος. Η άπάντηση πού πήρα: «Μή βλαστημάς! Άλλά κάτι σαν και σενα βγήκανε στον κόσμο και γι' αυτό βλέπεις και κλείνουνε σπίτια, γιατί λέει δέν μπορούνε να συμφωνήσουνε τά άντρόγενα. Μπορείς να μου βρεῖς τότε στά χρόνια μας ένα άντρόγενο πού να χώρισε;».

Αυτός πού σήκωνε καλή κουβέντα σε κάτι τέτοιες «ανά-λύσεις», ήτανε ο Μάρμπα Χρήστος Παππας. Τό κουβέντιασα μαζί του. Προπαντός για τήν προστατευτική σημασία πού δίνουνε οί ντουφεκιές του κουλουργιού. Ήτανε, όπως έχουμε, πει, έλεύθερο πνεύμα ο Μάρμπα Χρήστος. Του άνάπτυξα τίς πεποιθήσεις μου και πήρα μιá στάση κάπως εῖρωνική γύρω άπό αυτές τίς «έλαφρότητες», για να δημιουργήσω τίς αντιδράσεις πού έπεδίωκα. «Μή μιλάς έτσι. Οί εποχές, έχουνε τά δικά τους. Τό ίδιο μπορώ και εγώ σήμερα να σου πω, ένα σωρό στραβά τής σημερινής εποχής. Τί να σου πω; Παλιότερα ο κόσμος, ήτανε γιομάτος φαντάσματα, λουγκάτηδες και λάμιες. Οί άνθρωποι πιστεύανε πολύ στό Θεό, πού ήτανε για τό καλό και στους διαβόλους πού ήτανε για τό κακό. Σήμερα, εγώ στό λέω, (Ιούνιος 1962) οί άνθρωποι χαλάσανε. Γι' αυτό και αυτά τά κακά πνεύματα πού τότε μάς φοβίζανε, τώρα έχουνε μπει μέσα στους ανθρώπους. Τώρα πρέπει να φοβάσαι πολύ, πιο πολυ άπό τότε, μερικους ανθρώπους. Τότε βλέπεις είχαμε να κάνουμε με τό κακό μόνο του. Του έρριχνες τρεις ντουφεκιές και έπαιρνε δρόμο. Τώρα έχουμε να κάνουμε με τό κακό, μαζί με τον άνθρωπο. Όχι τρεις ντουφεκιές να του ρίξεις, αλλά και κανόνια άκόμα, δέν τον φοβίζουμε. Δέν τά είδαμε τάχα; Δέν τά βλέπουμε κάθε μέρα; Σήμερα λοιπόν, σταματήσανε αυτά, έξαιτίας πού τό κακό, μπήκε μέσα στους ανθρώπους και άιντε έσύ να του κάνεις κουμάντο».

Παραδεχότανε καί ὁ Μπάρμπα Χρῆστος τή σημασία αὐ-
τῆ τῶν ντουφεκιῶν τοῦ κουλουργιοῦ καί τελείωσε ἔτσι:
«Ὡραῖα χρόνια. Πίστευες βρέ ἀδερφέ σέ κάτι. Πού νά πιστέ-
ψεις σήμερα;».

Ἡ κουβέντα γινότανε στοῦ Γιάννη Συμπάρδη τό κα-
φενεῖο, πού ἦτανε ἰδιοκτησία τοῦ Μπάρμπα Χρήστου. Στό ἴ-
διο τραπέζι ὁ ἀδερφός του Δημήτρης Παναγῆ Παππᾶς, κάπνι-
ζε ὅλη αὐτή τήν ὥρα, τόν ναργιλέ του. Ἦτανε πολύ βαρύ-
κοος, μιλοῦσε καλά καί σέ καταλάβαινε καλύτερα. Σοῦ ἔπαι-
ρνε τήν κουβέντα ἀπό τό στόμα πού λένε. Ὁ Μπάρμπα Χρῆ-
στος, ἀπό εὐγένεια τοῦ εἶπε γιά τήν κουβέντα μας. Τοῦ ζήτη-
σα τήν γνώμη του: «Ἐτσι τό εἶχανε τότε». Δέν ἤθελε νά παρα-
δεχτεῖ τή σημασία τῶν πυροβολισμῶν τοῦ κουλουργιοῦ. «Εἶ-
χαμε γκράδες, μπιστόλια καί κάθε τόσο θέλαμε νά ρίξουμε.
Γάμος γινότανε, νά μή πέσουνε καί ἐκατό-διακόσιες ντουφε-
κιές;». Μέ ρώτησε ἂν πιστεύω στά φαντάσματα. Τοῦ ἀπάντη-
σα ἀρνητικά. «Καί ἐγώ τό ἴδιο. Τά φαντάσματα τά ἔφιαξε ὁ
φόβος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐδῶ τά φαντάσματα μοιάζουνε μέ τό
Θεό, ὁ φόβος τοῦ ἀνθρώπου τόν ἔφιαξε». Καθαρό ξελαμπικα-
ρισμένο μυαλό Ἐκουντουργιώτικης προέλευσης.

Τό κουλούρι, εἶναι ἓνα μεγάλο ψωμί, σάν τῆς βασιλόπι-
τας τοῦ Ἁγίου Βασίλη στήν Πρωτοχρονιά. Στή μέση ἔχει μιά
τρύπα πού τή σχηματίζουνε μέ ἓνα ποτήρι πού βάζουνε ὅταν
εἶναι ἀκόμα ζυμάρι, μέσα σέ ἓνα μεγάλο ταψί. Ἀφοῦ ἀπλωθεῖ
ὁμοιόμορφα τό ζυμάρι καί γίνει ἴσιο ἀπό πάνω, θά ἀρχίσει ὁ-
στερα τό στόλισμα. Τέσσερα μπροζυμένα πουλιά, μπαίνουνε
στά τέσσερα ἀντικριστά σημεῖα τοῦ κύκλου καί κολλᾶνε μέ τό
μπροζύμι τῆς ἐπιφάνειας. Ἡ ὑπόλοιπη ἐπιφάνεια, στολίζεται
μέ κλιματόφυλλα καί σταφύλια μπροζυμένα. Τήν περιγραφή
τήν πῆρα ἀπό τή Θανάσ - Τσαντίλαινα ἀπό τή Μάντρα. Ὅπου
ἄλλοῦ κι ἂν ρώτησα, πουθενά δέν βρῆκα οὔτε τήν παραμικρή
διαφορά. Ἐνα λοιπόν τό σχέδιο, ἀμετάβλητο σέ ὅλες τίς περι-
πτώσεις.

Τά πουλιά, συμβολίζουνε τά παιδιά πού θά γεννηθοῦνε
στήν νέα οἰκογένεια, στή νέα φωλιά. Λατρεία, πόθος καί μονα-
δική προσδοκία τοῦ Ἀρβανίτη, τά ἀρσενικά παιδιά. Μιά
κλωσσα μέ γύρω της κλωσσόπουλα, εἶναι στά μάτια τοῦ Ἀρ-

βανιτη, μιά πολυ εὐτυχισμένη οἰκογένεια. Στό Ἄρβανίτικο χρησιμοποιεῖται πολὺ, τοῦτο τό χαϊδευτικό ἐπιφώνημα: «**Ζόγκζα ἴμε**» πού χρησιμοποιεῖται γιά τά παιδιά καί τό ἄλλο χαϊδευτικό πού τό χρησιμοποιεῖ γιά τή γυναίκα του: «**πούλζα ἴμε**». Τό πρῶτο σημαίνει: πουλάκι μου, τό δεύτερο: κοτούλα μου. Πουλάκια διάλεξε ἡ Κουντουργιώτικη νοοτροπία γιά νά τοποθετήσει στό κουλούρι, γιατί ἐπιβάλλεται νά τονιστεῖ ἡ πρωταρχική ἐπιθυμία. Ἐνα σπίτι γιομάτο παιδιά, σάν τά πουλιά σέ μιά φωλιά ζεστή κι εὐτυχισμένη.

Τά κλιματόφυλλα, συμβολίζουνε τήν παραγωγικότητα, ὅπως αὐτή τῆς κλιματαργιάς, πού σκιάζει τήν πέτρινη Ἄρβανίτικη αὐλή καί τήν γιομίζει ἀπό πλούσια γλυκειά καρποφορία. Ξέρει ὁ Ἄρβανίτης, ὅτι τό ἀμπέλι, εἶναι εὐλογημένο ἀπό τοὺς Θεοὺς καί τοὺς παλαιούς πού ἀλλάξανε οἱ ἄνθρωποι, καί τόν καινούργιο πού φέρανε. Καί στήν παλιά καί στήν νέα Θρησκεία, κρασί ἀγαπᾶνε οἱ Θεοί. Οἱ μὲν παλαιοὶ γιά τά γλέντια τους καί τίς διασκεδάσεις, ὁ δέ τωρινός, γιά νά συμβολίσει τό ἴδιο του τό αἷμα. Βλέπει ὁ Ἄρβανίτης τό στολισμό στό τέμπλο τῆς ἐκκλησίας. Κλιματόφυλλα μέ σταφύλι. Ἄκούει τά ἱερά γράμματα: «ἄμπελος εὐκλιματοῦσα» καί τό ἄλλο: «ἄμπελος ἡ ἀληθινή» καί βρῆκε, πῶς ἀφοῦ αὐτά εἶναι ἱερά πράγματα, μπορούσανε ἀξιόλογα νά μποῦνε στό κουλούρι. Ἐτσι, ἡ σημασία τοῦ στολισμοῦ τοῦ κουλουργιοῦ, εἶναι διπλή: Πόθος γιά παιδιά στό σπίτι (τά πουλιά) καί ἡ ἱερότητα πού προστατεύει.

Σέ τούτη τή διπλή σημασία τοῦ κουλουργιοῦ, πλησίασε περισσότερο ἀπό ὅλους τοὺς συμβουλάτορες μου, ὁ Μπάρμπα Φίλιππας Πέππας.

Θά παρακολουθήσουμε τή συνέχεια τοῦ κουλουργιοῦ πιο κάτω. Τό πιάσιμο τῆς μαγιάς ἀπόψε, ἀποτελεῖ τήν τελευταία πράξη γύρω ἀπό τό γάμο.

Ἡ Θειάκα Ἀντρέσαινα. Ἐζησε πάνω ἀπό ἕναν αἰῶνα. Μία ἀπό τίς σοβαρότερες πηγές μου γύρω ἀπό τό Κουντουργιώτικο γενικά ἀλλά καί τό γάμο. Κάλυψε ὅλο σχεδόν τόν περασμένο αἰῶνα 1828-1935.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

«Κουλέτσε-τ, Τά κουλούρια»

Ἡ χθεσινή μαγιά, ἔχει ἀνέβει. Στό σπίτι, ἔρχονται φιλενάδες τῆς νύφης. Τό ἴδιο γίνεται καί στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Μετά τό ζύμωμα πλάθεται τό κουλούρι. Τό στόλισμα μέ τά πουλιά καί τά κλιματόφυλλα μέ τά σταφύλια, ἀπαιτεῖ κάποια τέχνη. Πάντα θά βρεθεῖ κάποια μαστόρισσα μέ φαντασία καί ἰκανό χέρι. Ἀπαιτεῖται καί κάποιος χρόνος. Μοιράζονται γλυκά, ποτό καί μέ τήν ἐτοιμασία τοῦ κουλουργιοῦ ἀρχίζει τό τραγούδι. Ἐδῶ βρίσκουμε ὅτι ὑπάρχει ἓνα τραγούδι πού τό λένε πάντα τό ἴδιο κατά τήν ἐτοιμασία τοῦ κουλουργιοῦ Ἐχει πάρει μάλιστα καί τήν εἰδική ὀνομασία: τό τραγούδι τοῦ κουλουργιοῦ «**κγκα ἰ κουλάτσι-τ**». Ἡ τεχνίτρα ἀρχίζει τό τραγούδι, τραγουδάει πρῶτα μόνη τῆς καί ὕστερα, σάν χορός, ἐπαναλαμβάνουνε ὅλες οἱ ἄλλες. Μετά τό τραγούδι τοῦ κουλουργιοῦ, ἀρχίζουνε τά αὐτοσχέδια ἀπό ὅσες βρίσκονται καί ξέρουνε.

Τό τραγούδι τοῦ κουλουργιοῦ ὅπως μοῦ τό εἶπε ἡ Θειάκα Θανάσ - Τσαντίλαινα ἀπό τή Μάντρα. Ἦξερε τό μισό, στήν ἀρχή. Τά κατάφερα καί βρῆκα τό τραγούδι ὡς τό τέλος.

Ὦρ ἐμίρ λέ τί θόμ ι, κσαῖ λούλε-σ γκά δρόμι
λέ τί θόμι ὠρα καλή, κσαῖ λούλε-σ μέ μορφή

ὠρ ἐμίρ λέ τί γιέτ, κσαῖ λούλε-σ διόλετ
ὠρ ἐμίρ λέ ἰ ρόνι, ἶρ δέν τέ γκζόνι

ὠρ ἐμίρ ντέ κίο σέϊτα, ἶκν ἔ σ' νά πρίρετ μέτα
ὠρ ἐμίρ ρούγκ πουμπάκ, ντιέλμ βάσαζ τσά πάκ

νί φωλέ ἐδέ σιντέτ, Μμα, Τατα ἐδέ ντιέλ-τ

Η μεταφρασή του στα Έλληνικά:

Ώρα καλή ἄς ποῦμε σέ τοῦτο τό λουλούδι πού ἐτοιμάζεται γιά δρόμο

ἄς ποῦμε ὦρα καλή σ' αὐτό τό ὠραῖο λουλούδι,

ἄς εἶναι ἡ ὦρα ἡ καλή σέ τοῦτο τό λουλούδι διολέτα
Ώρα σας καλή. Νά ζήσετε. Ὅλο τόν κόσμο νά ἀπολαύσετε.

Ώρα καλή σέ τούτη τήν ὀμορφιά. Φεύγει δέν μᾶς ξαναγυρίζει.

Ώρα της καλή. Μπαμπάκι ὁ δρόμος της. Ἀγόρια νά ἀποκτήσει. Λίγα κορίτσια

Μιά καλή φωλιά καί υἱεῖα, στήν Μητέρα, τόν Πατέρα καί τά παιδιά.

Στά Ἀρβανίτικα, τό τραγούδι ἀκούγεται καί τραγουδιέται θαυμάσια, χάρη στό μέτρο καί τήν ὀμοιοκαταληξία του. Ἡ λέξη «**λούλε**» λουλούδι, τοῦ πάει θαυμάσια, γιατί στα Ἀρβανίτικα ἡ λέξη εἶναι γένους θηλυκοῦ. Θά μπορούσε στό τραγούδι, ἀντί τῆς λέξης **λούλε** νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ λέξη «**νούσε**» πού σημαίνει νύφη. Τότε, ναί μέν θά κυριολεκτοῦσε, ἀλλά θά ἔχανε τήν ὑποδήλωσι τῆς ὀμορφιάς τοῦ λουλουδιοῦ. Ἐτσι, ἐνῶ φαίνεται καθαρά ὅτι μέ τή λέξη **λούλε** ὑπονοεῖ τό τραγούδι τή νύφη, κατορθώνει μαζί νά ἐκφράσει τήν πεποίθησή του γύρω ἀπό τήν ὀμορφιά, τήν λεπτότητα καί τήν καλοσύνη τῆς νύφης, ιδιότητες πού τίς ἔχει τό ὀποιοδήποτε λουλούδι. Τό τραγούδι μιλάει γιά μιά ὀμορφιά τοῦ σπιτιοῦ, πού φεύγοντας δέν γυρίζει πίσω ξανά. Στό Ἀρβανίτικο, ἡ νέα μετά τό γάμο της, ἀνήκει ἐντελῶς στήν οἰκογένεια τοῦ ἄντρα της, μπαίνει στήν οἰκογενειακή του ὀμάδα, ξεκόβει ἐντελῶς σχεδόν ἀπό τόν Πατρικό κορμό. Δέν ξεχνιέται ὁμως ἐδῶ καί ἡ χιλιοειπομένη εὐχή, γιά τά ἀγόρια. Ἐδῶ τά πράγματα εἶναι πλέον ξεκαθαρισμένα: Πολλά ἀγόρια, λίγα κορίτσια, τότε ἔχουμε νά κάνουμε μέ εὐτυχισμένη φωλιά γιομάτη ἀγάπη καί εὐτυχία.

Τό τραγούδι τοῦ κουλουργιοῦ, τό γνωρίζουνε ἀκόμα καί οἱ νεώτερες σημερινές, ἀλλά μόνο τίς πρῶτες στροφές του.

Τίς τέσσερις τελευταίες στροφές τίς εξασφάλισα από τή γειτόνισσα Θείτσα Ξανθή Τάσ-Μεθενίτη, τίς θυμήθηκε καί ἡ Μάννα μου, ὅταν προπαντός τό ἔλεγε τραγουδιστά.

Τίς ἴδιες ὥρες ἀκριβῶς, τά ἴδια γίνονται καί στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Καί ἐδῶ, ὅπως σημειώσαμε, φιάχνεται κουλουρι μέ τά ἴδια σχήματα καί σχέδια. Ἡ διαφορά εἶναι, ὅτι ἐδῶ δέν τραγουδιέται τό τραγούδι πού γνωρίσαμε πιο πάνω, γιατί ὅπως καί ἀπό μόνο του φαίνεται, εἶναι τραγούδι γιά τήν νύφη πού ἀνοίγει ὁ δρόμος της γιά ἀναχώρηση ἀπό τό σπιτικό της. Ἐδῶ ἡ περίπτωση εἶναι διαφορετική. Τά τραγούδια πού τραγουδιοῦνται εἶναι αὐτοσχέδια. Πάλι πρώτη ἡ τεχνίτρα καί ὕστερα ἐπαναλαμβάνουν οἱ ἄλλες, ὅλες μαζί. Ὅταν τελειώσει αὕτη, ἀρχίζει κάποια ἄλλη γιατί, δέν πρέπει νά μείνει καθόλου χρόνος, χωρίς νά ἀκούγεται τραγούδι. Τραγουδιέται περισσότερο τό τραγούδι πού περιστρέφεται γύρω ἀπό τό γαμπρό καί τά χαρίσματά του, χωρίς φυσικά νά μένει ἔξω ἡ νύφη καί ἡ μεγάλη τύχη πού βοήθησε ὥστε νά ἐνωθοῦνε ταῦτοι οἱ δύο νέοι. Βρῆκα ἀρκετά τέτοια τραγούδια. Παραθέτω τά πιο ἀντιπροσωπευτικά, ἀλλά καί αὐτά πού σέ λίγες μόνο λέξεις μέσα, κλείνουνε πολύ περιεχόμενο.

1. Ἀπό τήν Θανάσ - Τσαντίλαινα ἀπό τή Μάντρα:

**Τάτα βάιζ-ν ἔ ρίτι
σταυραϊτόϊ νί ντόρ ἔ πρίτι**

*Ὁ πατέρας εἶναι πού μεγάλωσε τήν κόρη
Ὁ σταυραϊτός (ὁ γαμπρός) στά χέρια του τήν φιλοξένησε*

Ἀντίθεση σέ λίγες λέξεις μόνο. Ἡ ἱστορία μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς. Ἀπό τή μιά, ὁ χρόνος γιά τό μεγάλωμα τῆς κόρης, ἀπό τήν ἄλλη μεργιά, λίγος μόνο χρόνος γιά μιά ἀπόκτηση. Ἄν τό ἴδιο τραγούδι, τό βάνουμε στό στόμα τοῦ Πατέρα τῆς νύφης, πόσο παράπονο καί πόσος πόνος! Δέν πρόκειται ὁμως γι' αὐτό. Βρισκόμαστε στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἐδῶ τραγουδιέται καί ἀπ' αὐτό, παίρνει μιάν ἄλλη διάσταση, ἴσως τήν ἀληθινή του. Ἀφοῦ τό τραγούδι ἐδῶ εἶναι γιά παινεσιά τοῦ γαμ-

προῦ, θέλει νά μᾶς πει: Χαρά στο ίκανό παλληκάρι πού χρειάστηκε μόνο τόσο λίγο καιρό γιά νά ἀποκτήσει τούτη τή νέα, που τήν εἶχε ὁ πατέρας της καμάρι καί φρόντισε καί μόχτησε γι' αὐτήν, ὀλάκερη ζωή. Καί ὄλα αὐτά, μέσα σέ λίγες μόνο λέξεις.

2. Ἀπό τόν Μπάρμπα Φίλιππα Πέππα:

Κουβεντιάζαμε γιά τό κουλούρι. Τοῦ ζήτησα λεπτομέρειες καί σημασίες, φυσικά καί τραγούδια πού τραγουδιούνται στό κουλούρι τοῦ γαμπροῦ. Δέν εἶχε διάθεση. Ξαφνικά μοῦ εἶπε: «Ἄν μέ φωνάζανε νά τραγουδήσω στό δικό σου κουλούρι, θά ἔλεγα τοῦτο τό τραγούδι:

**Σά ἶς μόρε ἄτ Κατίν
τσόβε ἶρ ἀπαντοχίν**

*Ἔτσι καί βρῆκες (γυναίκα σου) αὐτή τήν Κατίνα,
βρῆκες ὄλη σου τήν αὐτοπεποίθηση*

Τοῦ παραπονέθηκα. Δέν ζητοῦσα δηλαδή τραγούδι πού νά παινεύει τή νύφη ἀλλά κάτι γιά τό κουλούρι τοῦ γαμπροῦ, νά ἔχει δηλαδή παινέματα γι' αὐτόν. Εἶχε καί αὐτός τίς δικές του ἀντιρρήσεις: «Δέν εἶναι ἔτσι πού τό λές. Ἐγώ τραγούδησα γιά τό ὅτι, ἴσα-ἴσα, γιά νά πάρεις ἐσύ μιά σάν τή γυναίκα σου τήν Κατίνα, πάει νά πει πῶς ἐσύ εἶσαι ὁ ἄξιος». Δέν πείθει βέβαια πολύ ὁ ἰσχυρισμός: Δείχνει ὁμως τήν εὐστροφία τοῦ Κουντουργιώτη. Ἀγαποῦσε βλέπετε πολύ τή γυναίκα μου.

3. Ἀπό τόν Μπάρμπα Χρῆστο Παναγῆ Παππᾶ.

Τό εἶπανε στό δικό του τό κουλούρι.

**Κράχ μὲ κράχ, ντόρ μὲ ντόρ
νί βάλε νί μάλε τόρ**

*Πλάτη μέ πλάτη, χέρι μέ χέρι,
στούς χορούς, στά βουνά γύρω*

Δέν τό κατάλαβα. Τόν ρώτησα νά μοῦ ἐξηγήσει τό νόημα τοῦ τραγουδιοῦ. Μοῦ ἀνοιξε κάποιο δρόμο. Ἐμεινα ἄφωνος. Ἔστιβε τό μυαλό του νά θυμηθεῖ ποιά τό τραγούδησε.

Δέν τό κατάφερε. Τόν ἄφθηνα νά ξεδιπλώνει τίς σκέψεις του γύρω ἀπό τοῦτο τό αἰνιγματικό πραγματικά δίστοιχο. «εἶναι σάν νά λέει ὁ γαμπρός τῆς νύφης: Μέ τό γάμο μας, πρόκειται σέ λίγες μέρες νά ἐνώσουμε τίς τύχες μας. Τή ζωή μας ἀπό ἐδῶ καί πέρα. Κολλημένοι οἱ δύο μας — πλάτη μέ πλάτη — ἐγώ καί σύ, (κοινή προσπάθεια) θά μοιραστοῦμε τά βάρη καί τά βάσανα τῆς ζωῆς. Καί χέρι μέ χέρι, ἐνωμένοι καί μονιασμένοι, μιά δύναμη οἱ δύο μας, θά ἀντιμετωπίσουμε ὅλες τίς δυσκολίες πού μᾶς περιμένουνε. Αὐτά ἐννοεῖ τό τραγούδι, ἐκεῖ πού λέει: **νὲ μάλε τὸρ**. Καί τό ἴδιο πάλι χέρι μέ χέρι καί στά ἴσια ὁ καθένας μας, θά ἀπολάβουμε τίς χαρές τῆς ζωῆς. Αὐτά ἐννοεῖ τό τραγούδι ἐκεῖ πού λέει: «**νὲ βάλε τὸρ**», στούς χορούς, στίς χαρές τῆς ζωῆς».

Πιστεύω πὼς πρόκειται γιά μιά μοντέρνα ἀντίληψη, γύρω ἀπό τό θέμα τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων ἐνός ἀντρόγυνου. Τό τραγούδι διαψεύδει ἐκείνους πού ὑποστηρίζουνε ὅτι στό Ἄρβανίτικο ἡ γυναῖκα εἶναι μόνο γιά νά γεννάει ἀρσενικά παιδιά. Γιατί στό Κουντουργιώτικο ἀλλά καί στό ὑπόλοιπο Ἄρβανίτικο, γνωρίσαμε γυναῖκες, ὅπως ἀκριβῶς τίς περιγράφει τό τραγούδι τοῦ Μπάρμπα Χρήστου Παπᾶ. Περάσανε γυναῖκες πού σταθήκανε πολυτιμο γεντέκι δίπλα στόν ἄντρα τους, σέ μιά, στά ἴσια μοιρασμένη προσπάθεια γιά τό στερέωμα τῆς οἰκογένειας. Ἡ Ἄρβανίτισσα Μητέρα, κρατάει γερά τό σπίτι ὅταν οἱ ἀνάγκες τῆς ἐπιβίωσης κρατᾶνε μακριά τόν ἄντρα. Ἀλλά καί ὅταν χαθεῖ αὐτός νωρίς, ἡ γυναῖκα θά ἀρπάξει ἀμέσως τό τιμόνι, θά τό κρατήσκει γερά καί σάν συνετός καί ἔμπειρος καπετάνιος, θά φέρει σίγουρα τό οἰκογενειακό καράβι στό καλό λιμάνι. Στό Κουντουργιώτικο, αὐτός εἶναι ὁ δρόμος γιά τή χήρα γυναῖκα. Δέν βρίσκεις περιπτώσεις πού θά ζητήσκει δεῦτερο γάμο γιά νά καλύψει τά κενά πού ἄφησε ὁ πρῶτος της ἄντρας.

Τά δύο κουλούργια, σήμερα Παρασκευή πρὶν ἀπό τό γάμο, εἶναι ἔτοιμα στά δύο σπίτια. Τήν Κυριακή, (μέρα τοῦ γάμου) τήν ὥρα πού θά ξεκινάει ὁ γαμπρός — ὅπως θά δοῦμε πιό κάτω — γιά τό σπίτι τῆς νύφης, νά τήν πάρει γιά τήν ἐκκλησία πού θά γίνει τό μυστήριο, προηγεῖται ἀπό ὄλους, τό κουλούρι τοῦ γαμπροῦ. Θά παραδοθεῖ καί θά μείνει στό σπίτι τῆς νύφης.

Στήν τρύπα πού ἔχει στή μέση, εἶναι τοποθετημένο ἓνα μπουκέτο λουλούδια. Τό μεταφέρει πάνω σέ μεγάλο ἀσημένιο δίσκο, πάντοτε ἓνα ἀγόρι πού ζοῦνε οἱ γονεῖς του. Πάντοτε ἡ προτίμηση στό ἀρσενικό. Τό παιδί τό ἔχουνε δασκαλέψει νά πεῖ τίς κατάλληλες εὐχές. Ἀπό τό σπίτι τῆς νύφης θά τοῦ δώσουνε ἓνα μεταξωτό μαντήλι, πού θά ἔχει μαζί στραγάλια καί ἓνα μπουκάλι μέ ποτό μαστίχα. Γιά τό κουλούρι τοῦ γαμπροῦ, χαίρονται πολύ στό σπίτι τῆς νύφης. Θεωρεῖται τιμή. Συνηθίζεται νά λένε:

Νά ἔρδ γαμπροῖ μέ πρεβέντ ἐδέ πέτα

Μᾶς ἦρθε ὁ γαμπρός μέ σύνεση καί ψωμί

Τῆ Δευτέρα μετά τό γάμο, τό κουλούρι τοῦ γαμπροῦ, θά τό κόψουνε κομμάτια-κομμάτια, ὅπως τοῦς ἄρτους τῆς ἀρτοκλασίας καί θά τά μοιράσουνε στή γειτονιά. Τό κουλούρι τῆς νύφης θά προηγηθεῖ τῆς γαμήλιας πομπῆς ἀπό τό σπίτι τῆς στήν ἐκκλησία, θά πάρει ἐκεῖ τήν εὐλογία τοῦ μυστηρίου πού θά γίνει, θά καταλήξει στό νέο σπίτι καί κατά τόν ἴδιο τρόπο θά μοιραστεῖ καί κεῖνο στή γειτονιά τῆς νύφης, γύρω δηλαδή ἀπό τό νέο τῆς σπίτι.

Ἐνα ψωμί πλουμισμένο μέ συμβολικά στολίδια, μᾶς μεταφέρει πολύ πίσω. Ἄν ἀποκλείεται, τοῦτο τό κουλούρι νά τραβάει τήν καταγωγή του ἀπό χιλιάδες χρόνια πρῖν. Στά Ἐλευσινιακά μυστήρια, ὅταν οἱ μύστες ἐπρόκειτο νά κοινογήσουν τόν κυκεῶνα, ὅμοια σάν τήν δική μας κοινωνία, τοῦς προσφέρανε ἓνα κομμάτι ψωμί, ἀπό ἓναν ἀπό πρῖν εὐλογημένο ἄρτο. Καί αὐτός, ὅπως τοῦτα τά κουλούργια, εἶχε πάνω του μπροζυμένα στολίδια. Τό λέγανε πέλανο. Οἱ δικές μας βασιλόπιττες, ἔχουνε πάνω στολίδια. Οἱ προσφόρες, τά πρόσφορα δηλαδή πού χρησιμοποιοῦνται στίς ἱεροτελεστίες καί ἀρέσουνε ἐξαιρετικά στούς Παππᾶδες, ἔχουνε καί αὐτά κάτι κεντίδια πάνω τους συμβολικά, γύρω ἀπό τή Θρησκεία μας. Διακρίνεται μιᾶ ἀδιάσπαστη συνέχεια στό εἶδος τῆς κατασκευῆς, ἀλλά κυρίως στόν προορισμό, πού ἀπό χιλιάδες χρόνια μέχρι σήμερα, σχετίζεται μέ τό Θεό.

Δέν νομίζω ὅτι κινδυνεύω νά θεωρηθῶ ὅτι βρίσκομαι ἔξω ἀπό τόπο καί χρόνο, ἂν κάνω τούτη τήν ὑπόθεση: Μήπως ὁ Ἐλευσινιώτικος Πέλανος, τό μεγάλο τοῦτο πρόσφορο τῶν

πιστῶν τῆς Δήμητρας, ἐδῶ καί τέσσερις χιλιάδες χρόνια, διατηρήθηκε ἀπό τότε, τοποθετήθηκε ὕστερα στή δικιά μας Θρησκεία μέ τή μορφή τοῦ πρόσφορου καί τοῦ ἄρτου τῆς ἄρτοκλασίας γιά νά τό πάρει στό τέλος ὁ Κουντουργιώτης καί νά τό κάνει κουλούρι γιά τό γάμο; Ἐνα λειτουργημένο ψωμί, ἀρέσει πολύ στό γεωργό Κουντουργιώτη. Ἐνας ἄρτος πού εὐλογήθηκε, μπαίνοντας ἀπό τά πρῶτα σέ ἕνα σπίτι πού τώρα μόλις ἀνοίγει γιά νά πῆξει ἐκεῖ μιά οἰκογένεια, ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιά ἕνα καλό ξεκίνημα. Τό στάρι χιλιάδες χρόνια τώρα, θεωρεῖται Θεϊκός καρπός. Τό στάρι τό ἔδωσαν οἱ Θεοί στούς ἀνθρώπους. Τό ψωμί, τό θέλουμε καί «Σῶμα Κυρίου». Γιατί τώρα νά λείπει ἀπό τό γάμο; Ἴσως ἡ ἀνταλλαγή τοῦ κουλουριοῦ νά ὑποδηλώνει καί τήν κοινή σέ ὅλους ἐπιθυμία γιά ἐπάρκεια ὅλων τῶν ἀγαθῶν.

Ἐάν τό ἀμπάρι τοῦ Κουντουργιώτικου σπιτιοῦ ἔχει ἐξασφαλίσει τό ψωμί τῆς χρονιάς, ὅλοι αἰσθάνονται ἀσφαλισμένοι.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

Στό κρεββάτι του γαμπρού

Στό σπίτι πού θά μείνει τό νέο ζευγάρι, θά στρωθεῖ σήμερα τό κρεββάτι, πού πάντα τό αγοράζει καί τό ἐπιμελεῖται ὁ γαμπρός. Τό στόλισμα, τό ἔχουνε ἀναλάβει κοπέλλες ἀπό τό δικό του σοῖ. Θά στρωθεῖ μιά καλή κουβέρτα, προσφορά τῆς Μάννας τοῦ γαμπροῦ, καθώς καί δύο μαξιλάρια τῆς φιγούρας σάν κι αὐτά περίπου πού εἶδαμε, στό κεφάλι τοῦ γιούκου τῆς νύφης. Τό στόλισμα δέν ἀπαιτεῖ πολύ χρόνο. Μέ τό πού θά τελειώσουν, θά «κεράσει» πρῶτος ὁ Πατέρας, ἕνα χαρτονόμισμα πάνω στό κρεββάτι καί ὕστερα θά ρίξει ρύζι καί θά εὐχηθεῖ νά ριζώσει τοῦτο τό σπίτι. Ἀπάνω ἐκεῖ, συνηθίζουνε —δέν γίνεται πάντοτε— κάποιος ἢ μερικὲς φορές καί ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας, ἀρπάζει ἕνα μικρό ἀγοράκι μέ Μάννα καί Πατέρα καί τό πετάει πάνω στό στρωμένο κρεββάτι. Ἡ λαχτάρα τῆς διαδοχῆς, ὁ πόθος τοῦ ἀρσενικοῦ, δέν ἀφήνουνε εὐκαιρία πού νά μὴν ἐκδηλώνονται.

Στό κέρασμα ἀκολουθεῖ ἡ Μητέρα καί ἀπό κοντά οἱ παρειρισκόμενοι. Τό κρεββάτι φορτώνεται χρήματα καί ρύζια. Θά μείνει στολισμένο, μέχρι μετά τό γάμο, ὅταν πιά ὅλα θά ἔχουνε τελειώσει καί θά πᾶνε οἱ νεόνυμφοι νά κοιμηθοῦνε. Τότε, θά τό ξεστρώσει ἡ νύφη γιὰ νά ἀποτελέσει τόν τόπο μιᾶς ἔνωσης, ἀπό προηγούμενα εὐλογημένης.

ΣΑΒΒΑΤΟ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

Τ νμρούοριτ: Τό μέτρημα τῆς προίκας

Έχουμε πεί, ότι γιά προίκα δίνανε χρήματα. Τό δώσιμο της προίκας, τό λένε μέτρημα, γιατί γιά μέτρημα χρημάτων πρόκειται. Γίνεται άπευθείας άπό τόν Πατέρα τῆς νύφης, στό γαμπρό του. Παλαιότερα τό μέτρημα τῆς προίκας γινότανε στόν Πατέρα τοῦ γαμπροῦ. Έπαψε όμως τούτη ἡ συνήθεια. Έδῶ εκτελεῖται μιά υπόσχεση πού δόθηκε μέ μιά χειραψία. Η εκτέλεση τῆς υπόσχεσης γίνεται μέ άπόλυτη ακρίβεια. Τότε έγινε ένα τάξιμο στόν Πατέρα τοῦ γαμπροῦ γιά τό γιό του. Τώρα ὁ γαμπρός εἶναι αὐτός πού παίρνει τό τάξιμο.

Έδῶ, δέν υπάρχουνε ἐπισημότητες. Ὁ γαμπρός, ἔρχεται πρωινές ὥρες. Ὁ πεθερός τόν περιμένει. Θά μποῦνε οἱ δυό σέ ένα δωμάτιο, ὅπου ὁ πεθερός θά μετρήσει καί θά παραδώσει τά χρήματα στό γαμπρό του. Μέ τό τελευταῖο χαρτονόμισμα, τοῦ εὔχεται «σέ καλή μεργιά παιδί μου. Τοῦ Ἄβραάμ καί τοῦ Ἰσαάκ τά καλά νά ἀποκτήσεις. Σοῦ τά δίνω μέ μεγάλη εὐχαρίστηση». Ὁ γαμπρός παίρνει τά χρήματα καί φιλάει τό χέρι τοῦ πεθεροῦ του. Ἀμέσως ὕστερα, θά ἀφαιρέσει κάποιο ποσόν ἀπό αὐτό πού μόλις τώρα πῆρε καί θά τό ἐπιστρέψει στόν πεθερό του. Έχει γίνει κύριος τοῦ ποσοῦ. Σάν πρώτη καλή πράξη, ἐπιβάλλεται κάποιο δῶρο στόν πεθερό, πού τόσο πάσκισε νά τά μαζέψει. Ὁ πεθερός τό δέχεται καί εὐχαριστεῖ τόν ἀνοιχτοχέρη γαμπρό του.

Ὁ πεθερός φωνάζει τῆ γυναίκα του νά τούς κεράσει. Ἡ ἴδια φέρνει ένα δίσκο μέ δυό ποτά. Πίνουνε καί εὐχονται κάθε εὐτυχία. Ἡ πεθερά, εὔχεται στό γαμπρό της, τούτη ἡ μαγιά πού πῆρε σήμερα, νά τοῦ γίνουνε πλούτια καί νά ἀποκτήσει περιουσίες.

Ἡ νύφη ἀπουσιάζει ἐντελῶς ἀπό τούτη τῆ διαδικασία, ἀλλά οὔτε καί τώρα πού τελείωσε τό δώσιμο τῆς προίκας φαίνεται πουθενά.

ΣΑΒΒΑΤΟ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

Τά κεράσματα

Τό απόγευμα, ό γαμπρός, οί φίλοι του καί τό συμπεθεργιό από τούς δικούς του, θά φτάσουνε στό σπίτι τῆς νύφης μέ τά ὄργανα. Σκοπός εἶναι νά κεράσουνε τά προικιά τῆς νύφης. Ὁ γιοῦκος καί τά ἄλλα, ἐκτός ἀπό τά μέχρι τώρα κεράσματα, δέχονται καί νέα ἀπό τό συμπεθεργιό τοῦ γαμπροῦ. Παντοῦ καρφίτσωμένα χαρτονομίσματα. Ἡ εὐχή πού συνοδεύει τά κεράσματα μέ ρύζι καί ἀνθοπέταλα εἶναι γνωστή:

Τ ρόνι ἑ γκζόνι, σιντέτ ἑ νιέλμ ἑ τσόνι

Νά ζήσετε νά εὐτυχήσετε, υγεία καί ἀγόρια νά ἀπολαύσετε

Κοπέλλες μέ ἀσημένιους δίσκους, κυκλοφορᾶνε μέ ποτό μαστίχα καί στραγάλια μέ σταφίδες γιά τούς συμπεθερούς.

Ἀκολουθεῖ χορός. Ὅλοι ἐδῶ, θά χορέψουνε τῆ νύφη. Πρῶτος ὁ γαμπρός, ἀκολουθεῖ ὁ Πατέρας του, ἡ Μητέρα του καί ἀπό κοντά οί ὑπόλοιποι μέ τή σειρά, ἀπό τούς στενώτερους, στούς πιό πέρα, μέχρι πού νά τήν χορέψουνε ὅλοι.

Ἐδῶ δέν ὑπάρχουνε περιθώρια γιά ἐλεύθερες ἐκδηλώσεις. Ὁ χρόνος εἶναι περιορισμένος. Ὁ χορός τελειώνει, μέ τό πού θά χορέψει τῆ νύφη καί ὁ τελευταῖος ἀπό τοῦ γαμπροῦ.

Σχηματίζεται τώρα μιά πομπή πού ἀποτελεῖται καί ἀπό τά δύο συμπεθεργιά. Ὅλοι θά πᾶνε στό σπιτικό πού θά μείνει τό νέο ζευγάρι, ὅπου θά κεράσουνε τό κρεββάτι. Ἐδῶ γίνεται ἀκριβῶς τό ἴδιο πού εἶδαμε λίγο πιό πάνω. Κεράσματα μέ χρήματα, ρύζια καί εὐχές. Μερικές φορές κάποιος ἀπό τό σοῖ τῆς νύφης βρίσκει τήν εὐκαιρία, ἀρπάζει ἕνα μικρό ἀγοράκι μέ Μάννα καί Πατέρα καί τό πετάει πάνω στό κρεββάτι, εὐχόμενος τοῦτο τό κρεββάτι νά στεργιώσει ἀρσενικά παιδιά σάν καί τοῦτο. Ἡ λαχτάρα τῆς διαδοχῆς μέ ἀρσενικά, καί ἀπό τήν

πλευρά τῆς νύφης, ἔστω καί ἂν συνεχίζεται ἄλλο σοῖ. Τί σημασία ἔχει ὁμως; Ἄρσενικά νά εἶναι κι ἄς εἶναι ὁποιου νάναι.

Τό σπίτι τοῦ γαμπροῦ θά κεράσει τούς συμπεθέρους τῆς νύφης καί θά γίνει καί ἐδῶ χορός. Τώρα ὁμως, ὅλοι οἱ τῆς νύφης, θά χορέψουνε τό γαμπρό μέ τή γνωστή σειρά.

Ἐδῶ τελειώνει τό πρόγραμμα τοῦ Σαββάτου. Παραμονή τοῦ γάμου. Εἶναι ἀπαραίτητη λίγη ξεκούραση. Τό τυπικό τῆς Κυριακῆς, εἶναι πολύ φορτωμένο. Ἀρχίζει ἀπό τό πρωῖ καί τελειώνει ξημερώματα Δευτέρας, μερικές μάλιστα φορές, ἀκόμα περισσότερο. Πρόκειται ἐξάλλου γιά τήν ἡμέρα μέ τίς περισσότερες συγκινήσεις καί λεπτές ἐκδηλώσεις. Χρειάζεται γιά ἀπόψε, λίγος χρόνος διαθέσιμος γιά κάποια περισυλλογή. Μερικοί ἄλλοι πρέπει νά τακτοποιήσουνε μερικές μικρολεπτομέρειες καί νά ρίξουνε μιά τελευταία ματιά σέ ὅλα ὅσα εἶναι ἔτοιμα γιά τή μεγάλη μέρα πού θά ξημερώσει.

Ἡ Γιαγιά μου ἡ Ἐλένη τῆς Σίμωσ — ἔτσι τήν ξέρανε — πρόστεσε πολύ στόν πληροφοριακό τομέα γύρω ἀπό τά Κουντουργιώτικα. Στιγμή οἰκιακῆς δραστηριότητος.

ΚΥΡΙΑΚΗ

Μέρα του γάμου ώρα δέκα τό πρωϊ

Ἀπό τό σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ξεκινάει ἕνα τετράτροχο ἀμάξι καθαρό, φρεσκοπλυμένο, τό σέρνει ἕνα ἄλογο καί τοῦτο καθαρό καί ὑπερήφανο. Ὁ ἀμαξᾶς, στενός πάντα φίλος τοῦ γαμπροῦ, περιμένει τόν ἴδιο νά τοῦ δώσει τό σύνθημα νά ξεκινήσει. Τό σύνθημα δέν εἶναι κάποια προφορική παραγγελία, ἀλλά γιά νά ξεκινήσει τό ἀμάξι, πρέπει ὁ γαμπρός οἰδῖος, νά κρεμάσει στό ἕνα αὐτί τοῦ ἀλόγου, ἕνα ἀχρησιμοποίητο μεταξωτό μαντήλι. Μόνον ἔτσι ξεκινάει τό ἀμάξι. Μπροστά εἶναι τά ὄργανα πού παίζουνε καί προχωρᾶνε σιγά-σιγά. Ὁ ἀμαξᾶς, καμαρωτός καί γελαστός χαιρετᾶει ὄλους τούς γύρω του. Τό χωριό, ἔχει βγεῖ ὄλο στά σοκάκια. Τό ἀμάξι θά φτάσει στό σπίτι τῆς νύφης. Θά βγεῖ ἡ κόρη νά κρεμάσει καί κείνη ἕνα ἀμεταχείρηστο μεταξωτό μαντήλι στό ἄλλο αὐτί τοῦ ἀλόγου. Τά δύο μαντήλια, εἶναι ἡ ἀμοιβή τοῦ ἀμαξᾶ. Τά ὄργανα δέν λένε νά σταματήσουνε.

Οἱ κοπέλλες πού γνωρίσαμε τήν Πέμπτη στό γιούκο καί ἄλλες ἀκόμα, περιμένουνε τό ἀμάξι. Χρειάζονται καί μερικοί ἄντρες. Θά φορτωθεῖ τό ἀμάξι μέ ὄλο τό προικιό τῆς νύφης καί θά μεταφερθεῖ στό νέο σπιτικό. Ἐπειδή οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ εἶναι στενοί καί ἀνώμαλοι, θά φορτωθοῦνε πρῶτα τά πολύ βαριά ἀντικείμενα, σουντούκια, κασέλες καί πάνω σ' αὐτά θά στοιβαχτοῦνε τά ροῦχα τοῦ γιούκου καί ὄλα τά ἄλλα. Γιά νά μή πέσει τίποτα στό δρόμο καί εἶναι κακό, φροντίζουν νά ρίχνουνε ἀπό πάνω καί κανένα καθαρό σκοινί, ἀλλά μαζί, δεξιά καί ἀριστερά, μέσα στό ἀμάξι πού ὑπάρχει λίγος χῶρος ἀνεβαίνουνε οἱ κοπέλλες καί κρατᾶνε τά προικιά μή πέσουνε. Ἀφοῦ τελειώσει τό φόρτωμα πού καταβάλλεται προσπάθεια νά φαίνεται ὠραῖο καί καλοτοποθετημένο, τελευταῖα ἀπ' ὄλα θά τοποθετηθοῦνε ψηλά-ψηλά, τά δύο μαξιλάρια τῆς φιγούρας

πού είδαμε νάναι κεφάλι του γιούκου. Ἐπαγορεύεται ὁμως νά τσαλακωθοῦνε. Ἐνα σκοινί θά τούς χάλαγε τήν ὁμορφιά. Πρέπει νά πᾶνε στό νέο σπίτι, ἀπείραχτα. Καθώς λοιπόν τά τοποθετοῦνε πάνω ἀπ' ὄλα, οἱ κοπέλλες τά στηρίζουνε στά ἄλλα ροῦχα μέ κρυφές παραμάνες.

Σέ ὄλη τή διάρκεια του φορτώματος, τά ὄργανα παίζουνε καί γίνεται χορός. Προσφέρονται μεζέδες καί κρασί γιά τούς ἄντρες καί ποτό μαστίχα γιά τίς γυναῖκες.

Τούτη ἡ στιγμή θεωρεῖται σάν «ἄδεια ὥρα κάτι φεύγει ἀπό τό σπίτι καί τό κακό, μπορεῖ νά βρεῖ ἄδειο τόπο καί νά μπεῖ. Γι' αὐτό τώρα εἶναι πού ὄλοι τραγουδοῦνε, πίνουνε καί χορεύουνε.

Μερικά ἀπο τά προικιά τῆς νύφης, παρουσιάζουνε κάποια δυσκολία στή μεταφορά, γιατί μπορεῖ νά σπάσουνε. Αὐτά ἀναλαμβάνουνε καί τά μεταφέρουνε πρόθυμα, μέ τά χέρια.

Μέ τό τελείωμα, ξεκινάει τό φορτωμένο ἄμαξι. Τά ὄργανα πάντα μπροστά. Ἀπό πίσω, τά εἶδη πού μεταφέρονται μέ τά χέρια: γυαλικά, γλάστρες μέ λουλούδια πού καλλιεργοῦσε στό σπίτι τῆς καί τά ἀγαποῦσε ἡ νύφη. Ὁ ἄμαξᾶς, καμαρωτός-καμαρωτός, τραβάει τό ἄλογο ἀπό τό γκέμι, ἀλλά βρίσκει τήν εὐκαιρία καί ἀνεβαίνει καί αὐτός γιά νά φαίνεται καλύτερα στόν κόσμο. Πίσω τό συμπεθεργιό τῆς νύφης καί πολλοί ἄλλοι καλεσμένοι. Τό ρύζι πέφτει χουφτες πάνω στά προικιά πού βαδίζουνε στά σοκάκια του χωριοῦ.

Ἡ ἐκφόρτιση θά γίνει στό σπίτι πού θά μείνει τό ζευγάρι. Οἱ κοπέλλες θά χρειαστεῖ νά ξαναστήσουνε τό γιούκο ἐνῶ ὁ χορός στήν αὐλή ἔχει ἀνάψει καλά καί κοπέλλες προσφέρουνε μαστίχα καί γιά μεζέ, στραγάλια ἄρμυρά καί σταφίδες.

Πρέπει τελικά νά σημειωθεῖ, ἂν καί νομίζω ὅτι εἶναι αὐτονόητο, ὅτι οὔτε στό φόρτωμα του προικιοῦ μετέχει ἡ νύφη οὔτε στό ξεφόρτωμα ὁ γαμπρός.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ώρα δύο μετά τό μεσημέρι

Ο Μπαρμπέρης τοῦ χωριοῦ, περιμένει κάτι τέτοιες μέρες νά οικονομίσει τίποτα. Ἔρχεται μέ τά σύνεργά του στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Θά γίνει τό γαμπριάτικο ξύρισμα. Δέν τό βιάζει καθόλου ὁ Μπαρμπέρης. Πρῶτα-πρῶτα, θά τοποθετήσει πάνω στό τραπέζι μέ τά σύνεργά του, ἕνα πιατάκι γιά νά ρίχνουνε ἐκεῖ τά κεράσματά τους οἱ μερακλήδες, πού ἀντίς γιά κέρματα θά ρίχνουνε χαρτονομίσματα. Τό ξύρισμα τό κερνᾶνε μέ χρήματα. Ὅσοι ρίχνουνε κέρματα, τά ρίχνουνε μέσα στήν ἔμαγιέ λεκάνη πού χρησιμοποιούσανε τότες οἱ Μπαρμπέρηδες. Σέ ἕνα σημείο, στόν ἔξω γύρω, εἶχε ἕνα κυκλικό κόψιμο γιά νά μπαίνει ἐκεῖ ὁ λαιμός. Τήν κρατοῦσε αὐτός πού ξουριζότανε. Τά λεφτά πού μαζεύονται εἶναι ἡ πληρωμή τοῦ κουρέα. Ἐτσι γινότανε καί σέ πολλά ἄλλα μέρη τῆς Χώρας μας.

Στήν ἐπίσκεψή μου στήν Ἀλβανία τόν Ὀκτώβρη του 1978 σάν προσκεκλημένος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀλβανίας, κοντά στά πολλά ἄλλα, εἶχα τήν τύχη νά δῶ καί παραδοσιακό γάμο. Ἐδῶ κατά τή διάρκεια τοῦ ξουρίσματος τοῦ γαμπροῦ πού γίνεται, ὅπως καί σέ μᾶς, τήν ἴδια περίπου ὥρα τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου, οἱ φίλοι του, χορεύουνε καί τραγουδᾶνε γύρω ἀπό τόν κουρέα μέ τό γαμπρό, ὅσο κρατάει τό ξούρισμα. Στόν Κουντουργιώτικο γάμο, ἀλλά καί στούς περισσότερους Ἀρβανίτες ἐδῶ, δέν γίνεται χορός καί τραγούδι τούτη τήν ὥρα.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ώρα τρεῖς μετά τό μεσημέρι

Ὁ γαμπρός εἶναι ἔτοιμος. Μέ δύο φίλους του, διαλεγμένους λεβέντες, ξεκινᾶνε νά πᾶνε νά πάρουνε τόν κουμπάρο ἀπό τό σπίτι του. Βάζουνε μπροστά τά ὄργανα νά παίζουνε. Ὁ ἕνας φίλος, κρατάει μιά τσότρα γιομάτη κρασί. Ὁ ἄλλος, ἕνα μπούτι ψημένο κρέας, περασμένο σέ σουβλα.

Πρέπει ἡ πρόσκληση τοῦ κουμπάρου, νά ἔχει, ὅση περισσότερη ἐπισημότητα μπορεῖ νά γίνει. Ἐκτός ἀπό τήν ἐξαιρετική τιμή πού τοῦ γίνεται, πρέπει ἡ πρόσκληση νά συνοδεύεται καί ἀπό κρασί μέ μεζέ. Βρισκόμαστε σέ μιά περίπτωση ὅπου καταβάλλεται προσπάθεια ἀπό κάθε πλευρά ὥστε νά τιμηθεῖ, ὅσο μπορεῖ περισσότερο ἕνα πρόσωπο. Θά μπορούσε κάλλιστα ὁ κουμπάρος νά πᾶνε μόνος του στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τό Κουντουργιώτικο ὁμως, βλέπει στό πρόσωπο τοῦ κουμπάρου, ἕνα ἀπό τούς κύριους συντελεστές τῆς εὐτυχίας πού πάει νά δημιουργηθεῖ καί γι' αὐτό, θέλει τόν κουμπάρο, σάν τό περισσότερο τιμώμενο πρόσωπο. Νά πάει ὁ ἴδιος ὁ γαμπρός μέ τά ὄργανα νά τόν πάρει ἀπό τό σπίτι του. Μέ ἄδεια χέρια; Δέν εἶναι καλό. Οὔτε καλό εἶναι νά πάει μόνος του. Χρειάζεται καί τιμητική συνοδεία. Ἐτσι ζεσταίνονται οἱ καρδιές. Καί ἕνα ποτήρι κρασί μέ καλό μεζέ, ἀνάβει τόν ἐνθουσιασμό.

Ὁ γαμπρός θά κεράσει τόν κουμπάρο. Θά φᾶνε ὄλοι το μεζέ τους, θά πιοῦνε καί θά εὐχηθοῦνε ὄλοι μαζί. Μπροστά στά ὄργανα παίζοντας, θά πᾶνε στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ὅπου σέ λίγο, θά ξεκινήσουνε ὄλοι μαζί, συμπεθεργιό ὀλόκληρο, γιά τό σπίτι τῆς νύφης, νά τήν πάρουνε γιά τό μυστήριο.

Ώρα τέσσερις τό απόγευμα

Στά δύο σπίτια, έχουνε μαζευτεί οί συμπεθέροι καί οί προσκαλεσμένοι, από κάθε μεργιά. Στο Κουντουργιώτικο δέν στέλνουνε γραφτές ή άλλου είδους προσκλήσεις. Όλες γίνονται μέ τό στόμα. Γιά τούς στενούς, είναι αυτονόητη ή παρουσία τους, γι' αυτό δέν καλοῦνται.

Σέ άλλα Ἀρβανιτοχώρια ἐδῶ κοντά, ὅπως μοῦ εἶπε ή Εὐαγγελία τοῦ Γιώργη Ἡλία από τή Μάντρα, φιάχνουνε μικρά σακουλάκια πού περιείχανε ἄρμυρά στραγάλια, σταφίδες καί λεφτοκάρες, φουντούκια δηλαδή καί τά μοιράζουνε σε κείνους πού θέλουνε νά καλέσουνε. Τό σακουλάκι δηλαδή ἐδῶ, ἀποτελεῖ πρόσκληση. Ἄλλοῦ κυκλοφορεῖ ἕνας δίσκος μέ μπουμπουνιέρες μέ κουφέτα. Αυτό θεωρεῖται πρόσκληση.

Παρόμοια πρόσκληση, ἀλλά γιά ἄλλη αἰτία, τηρεῖται καί σήμερα στόν Ἀσπρόπυργο. Ἡ πρόσκληση σέ μνημόσυνο. Γίνεται ὡς ἐξῆς: Μιά μέρα πρίν, θά πάει στό σπίτι τοῦ προσκαλεσμένου ἕνα σακουλάκι κολυβά.

Αὐτή ή προφορική πρόσκληση νομίζω ὅτι περιέχει κάτι πιο ἀνθρώπινο ἀπό τίς τυπικότητες τῆς ἐποχῆς μας. Ἐρχεται στό σπίτι σου ἕνας ἀπό τό σπιτικό τῆς νύφης ή τοῦ γαμπροῦ —στενός πάντοτε τοῦ σπιτιοῦ— καί σε προσκαλεῖ στό γάμο. Λέγονται καί μερικά ζεστά λόγια ὅπως τό ἀπαιτεῖ ή περίπτωση. Μιά πρόσκληση γραμμένη καί κλεισμένη σέ ἕνα φάκελλο μέ μία διεύθυνση κι ἕνα ὄνομα ἀπ' ἔξω, ὅσο νά ναι δέν παρουσιάζει τή ζεστασιά μιᾶς προσωπικά προφορικῆς πρόσκλησης, ὅταν μάλιστα σοῦ γράφει καί πού θά στείλεις τό δῶρο σου. Τότε ὁ χαρακτήρας της ἀλλάζει ἀκόμα περισσότερο. Μιά πρόσκληση σέ γάμο σήμερα, κοστίζει ὅσο ἕνας φάκελλος καί μία μπουμπουνιέρα. Μιά πρόσκληση στόν Κουντουργιώτικο γάμο, είναι περισσότερο οὐσιαστική, γιατί καλεῖται νά μετέχει ὄχι μόνο στό μυστήριο, ἀλλά νά πάρει μέρος καί στά μετά, πού είναι τό μεγάλο τραπέζι τοῦ γάμου, ὁ χορός καί τό γλέντι.

Γύρω στίς τέσσερις τό απόγευμα, ἀνάλογα μέ τήν ἐποχή, θά γίνει τό μεγάλο ξεκίνημα ἀπό τό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Όλο τό συμπεθεργιό, θά πάει νά πάρει τή νύφη ἀπό τό σπίτι της γιά τήν ἐκκλησία.

Στό σπίτι τῆς νύφης, ἔτοιμοι και περιμένουνε. Ἡ νύφη τὴν ὥρα τούτη, εἶναι ἔτοιμη, στολισμένη. Ἀπό πολύ πρὶν, στὸν ἀντίστοιχο χρόνο μὲ τὸ ξούρισμα τοῦ γαμπροῦ καὶ τὴ μετάβασή του νὰ πάρει τὸν κουμπάρο, γίνεται ὁ στολισμός τῆς νύφης. Μόνη της ἔχει πρὸ ὀλίγου πλυθεῖ καὶ παραδίνεται στὶς στολίστρες μόνο μὲ τὰ ἐσώρουχά της. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, θὰ τὴν παραλάβουνε ἐπιτήδεια χέρια, γιὰ νὰ τὴν κάνουνε ὄσο πιο ὠραία γίνεται. Στό Κουντουργιώτικο, ἀπαγορεύεται τὸ φιασίδωμα τοῦ προσώπου. Εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ γνησιότητα. Δέν ἀρέσει κάτι πού πάει νὰ κρύψει τὸν ἀληθινὸ ἑαυτὸ του καὶ νὰ τοῦ παρουσιαστεῖ διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. Πιστεύει -καὶ νομίζω πὼς ἔχει δίκιο- ὅτι τὴν ὀμορφιά τῆς νειότης, πού εἶναι ἢ πιο ὠραία ὀμορφιά ἀπ' ὄλες, ἀπαγορεύεται νὰ τὴ λερώσεις μὲ μπογιές καὶ χρώματα τῆς παραγγελίας. Τὰ νειάτα λάμπουνε ἀπὸ μόνα τους. Δέν χρειάζονται βοήθεια ἀπὸ πουθενά.

Ὁ Κουντουργιώτης λατρεύει τὴν ὀμορφιά τῆς νειότης. Τὴν τραγουδάει μὲ αὐτὸ τὸ τραγούδι:

**Σά ἐμπούκουρα Μαρία;
γκίθ σὶ ἄγιο ντιελμρία**

**Σά ἐμπούκουρ ντιελμρία;
γκίθ σὶ ἄγιο Σιρμρία**

**Κιέ ντὶ αὐλί ντὶ μπουκουράνα:
ντιελμρί ἐ ματζουράνα**

**Ντιελμρί μοῖ ντιελμρί
σὶ αἰ ντίαλι ντ' αὐλί**

**Γιάχ μοῖ τί Μοῖ ντιελμρές
βέτμ σόκε τ τ κές**

Ἡ ἐξήγησή του στά Ἑλληνικά:

*Πόσο ὠραία εἶναι ἡ Μαρία;
ἐντελῶς σάν κι αὐτὴ τὴ νεότητα*

Πόσο ὠραία εἶναι ἡ νεότητα;

έντελως σάν αὐτή τήν Παναγια

*Ἐχεις στήν αὐλή σου δυό ὁμορφιές:
νεότητα καί λουλούδια ματζουράνες*

*Νεότητα, καλή μου νεότητα
πού εἶσαι σάν τόν ἥλιο στήν αὐλή μου*

*Ἄχ καλή μου καλή μου νεότητα
μακάρι μόνον ἐσένα νάχα συντροφιά*

Ἄπό τήν ποιητική μου συλλογή τοῦ Μπάρμπα Φίλιππα Πέππα.

Τό στολισμα τῆς νύφης, ἀπαιτεῖ κάποιο χρόνο καί πολύ περισσότερη ἱκανότητα. Ἡ φορεσιά ἔχει κάποιο βάρος. Γι' αὐτό, ὅταν μπορεῖ νά καθήσει ἡ νύφη, κάθεται. Ἐχει βλέπετε ληφθεῖ πρόνοια γιά «οἰκονομία δυνάμεων», γιατί πρέπει ἡ νύφη νά τά βγάλει πέρα μέχρι τό τέλος. Καί ἔχει πολύ νά κουραστεῖ. Εἶναι παρατηρημένο, ὅτι στίς περιπτώσεις τοῦ στολισματος τῆς νύφης, χωρίς ἴσως καμιά προηγουμένη συμφωνία, κάποια θά ἔχει τόν πρῶτο λόγο. Γίνεται δηλαδή ἡ πρώτη ἀπό τίς στολίστρες, χωρίς ἀπό προηγουμένα νά ἔχει συμφωνηθεῖ κάτι τέτοιο. Πρόκειται γιά μιά ἀναγνώριση πού γίνεται «ἐκ τῶν πραγμάτων», γιατί αὐτό πού προέχει περισσότερο ἀπ' ὅλα, εἶναι νά παρουσιαστεῖ μιά νύφη ὡραία καί καλά στολισμένη. Βλέποντας λοιπόν μερικές, πῶς τό χέρι κάποιας πάει στό πιο σωστό, παραχωροῦνε τή θέση τους στίς πιο λεπτές ἀποστολές, ὅπως εἶναι ἡ μπόλια, πού ἀπαιτεῖ πτυχώσεις γύρω ἀπό τό πρόσωπο, γιά νά γίνεται ὡραιότερο καί τίς ἄλλες στορίζιμό της, ὥστε νά μακραίνουνε τό σῶμα. Καί ὅλα τοῦτα, χωρίς καθόλου νά κρύβεται, ὅ,τι ἀπαιτεῖται νά φαίνεται περισσότερο. Πρόκειται γιά μιά λεπτή διαδικασία, πού χρειάζεται μεγάλη προσοχή γιατί σέ λίγο, ὅλα τά μάτια τοῦ χωριοῦ, πάνω στή νύφη θά πέσουνε καί δέν πρόκειται νά ξεφύγει οὔτε τό παραμικρό. Οἱ στολίστρες μάλιστα ἔχουνε ὅλο τό βάρος τῆς εὐθύνης ἂν κάτι δέν ἔχει τοποθετηθεῖ σωστά καί ὅπως τό ἐπιβάλλει τό εἰδικό τοῦτο πρόσωπο τῆς νύφης (μακρú πρόσωπο, στρογγυλό κλπ). Ὅπωςδήποτε θά μαθευτεῖ ποιά ἦτανε ἡ ἀρ-

χηγός στό στόλισμα και αυτή, θά εισπράξει άρκετό μέρος άπο έπαίνους όταν τά έχει καταφέρει και καταπρόσωπο άυστηρές παρατηρήσεις, όταν κάτι δέν έκανε σωστά.

Στό στόλισμα τής νύφης στό Κουντουργώτικο, δίνεται πολύ μεγάλη σημασία και έξαιρετική προσοχή. Πρόκειται νά παρουσιαστεϊ μιά όμορφιά πού νά ευχαριστεϊ τό μάτι, πού εϊναι άρκετά γυμνασμένο σέ τέτοια. Ευτυχώς, ή Κουντουργιώτικια φορεσιά, βοηθάει πολύ στό νά παρουσιάσεις ώραϊο, άκόμα και κάτι πού δέν τό έχει βοηθήσει ή Φύση.

Πρέπει όμως νά γίνουμε προσεκτικοί παρατηρητές στό δωμάτιο όπου θά γίνει ό στολισμός (τό ντύσιμο) τής νύφης.

Οί πληροφορίες μου εϊναι δύο ειδών: άπό τίς πολύ-πολύ παλιές (άπό τό 1850 και προγενέστερα) και τίς «μεταγενέστερες» (μέχρι περίπου 1920 όποτε άρχισε νά παρατηρείται γρήγορη έγκατάληψη τών έθίμων και του γάμου).

Τίς παλιές συνήθειες τίς έχω άπό τή Μητέρα τής Γιαγιās μου Θειάκα-Σίμο (Άσημίνα Παπαϊωάννου), διασταυρωμένες μέ τίς μνημες τής Θειάκα-Άντρέσσανας. Η Θειάκα-Σίμο ήξερε και θεράπευε κάτι σπυράκια, πού τά λέγανε άστεράκια, μέ κάτι μαγικά πού έλεγε τή νύχτα στό φεγγάρι, κρατώντας και παίζοντας στό χέρι κάτι μικρά κομματάκια κεραμύδι. Η θεραπεία, όπως άκουγα πού λέγανε τότε, εϊχε άμεσα άποτελέσματα. Τήν παρακαλούσα νά μέ μάθει και μένα, αλλά στάθηκε άδύνατο. Τό «βοτάνι» τό πήρε μαζί της. Μπόρεσα όμως και πήρα άπό αυτή τό φυλαχτό τής νύφης μέ τήν πολυδιαβασμένη ζώνη του Παπᾶ.

Όταν λοιπόν ήτανε νά ντύσουνε τή νύφη, εϊχανε φροντίσει, νά βρίσκεται εκεί και ή ιερή ζώνη του Παπᾶ του χωριού, αυτή πού φορᾶνε κάτω άπό τό πετραχήλι. Οί Παπᾶδες του χωριού, διαθέτανε μιά τέτοια ζώνη γι' αυτό τό σκοπό. Ήτανε μάλιστα ευκαιρία, νά εισπράττουνε και μερικές δραχμές. Καλούσανε και μιά πού ήξερε και «περνούσε» τή ζώνη. Η φράση πού χρησιμοποιούσανε: «**άγιό ντί έ σκόν μπρέζι-ν έ πρίφτι-τ**». Αυτή ξέρει και περνάει τή ζώνη του Παπᾶ. Σέ ένα δωμάτιο του σπιτιού, βρίσκεται ή νυφιάτικη στολή. Δίπλα σέ ένα μικρό τραπεζάκι, άπλωμένη ή ζώνη του Παπᾶ. Έχουν έρθει μερικές νέες φιλενάδες τής νύφης πού πιάνουνε τά χέρια τους

καί ἔχουνε λίγη φαντασία. Αὐτές εἶναι οἱ στολίστρες. Ἐχει φτάσει καί μιά γριά πού ξέρει καί «περνάει» τή ζώνη.

Παρουσιάζεται ἡ νύφη. Ἐχει προηγουμένως κάνει τό μπάνιο της (μέ τά μέσα τῆς ἐποχῆς φυσικά) μόνη της. Παρουσιάζεται σχεδόν γυμνή. Μόνη της, ἔχει φορέσει, μόνο τό ἄσπρο ἐσώρουχο. «**Μπρέκ-ν**» τό βρακί. Γιατί πρέπει κατάσαρκα στή μέση της, νά δεθεῖ ἡ ἱερή ζώνη τοῦ Παπᾶ. Ἡ «ἱεροτελεστία» ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: Ἡ γριά ὀδηγεῖ τή κόρη, στή μέση ἀκριβῶς τοῦ δωματίου μέ τό μέτωπο πρός τήν ἀνατολή. Πάει στό τραπέζι, κάνει τρεῖς μετάνιες καί σταυροκοπιέται λέγοντας: «**Κρίστι ἐδέ Σιρμρί-α βίνι ντόρ**». Ὁ Χριστός καί ἡ Παναγία, βάλτε τό χέρι σας (εὐλογῆστε). Παίρνει τέλος τή ζώνη, ὅπως εἶναι ἀπλωμένη, στά δύο της χέρια καί περιφέρεται στό δωμάτιο, λέγοντας πάντα τήν πιό πάνω φράση. Οἱ κοπέλλες καί ἡ νύφη, κάνουνε τό σταυρό τους, ἀκούγοντας τή γριά νά ἐπικαλεῖται τή βοήθεια τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας. Γυρίζοντας στό δωμάτιο, θά ἀκουμπήσει τήν ἱερή ζώνη πάνω στά ροῦχα τῆς νύφης. Τέλος φτάνει μπροστά στή νύφη καί τήν σηκώνει κάπως τή ζώνη. Ἡ νύφη σκύβει καί τήν φυλάει κάνοντας τό σταυρό της. Τήν φιλάει καί ἡ γριά.

Μέ πολύ ἀργές κινήσεις θά δέσει τή ζώνη στό σῶμα τῆς νύφης, τό γυμνό ἀκριβῶς πάνω ἀπό τό βρακί. Οἱ ἄκρες τῆς ζώνης καί τό δέσιμο, εἶναι πάντα πρός τά πίσω, γιατί μπροστά ἡ ζώνη στή μέση ἀκριβῶς ἔχει τό σταυρό. «Πάντα μπροστά θά βάζεις τό σταυρό γιά νά σέ προστατεύει» μοῦ ἔλεγε.

Τοποθετώντας τή ζώνη καί δένοντάς την, ἔλεγε τοῦτα, στά ἀρβανίτικα:

**Μπρέζι κί μέ ἵν ζόν
ντονί ἐλίγκ νούκ ἐ τσόν**

**Ντέ κί μπάρκ, βρ Ζότ ντόρ
τ' ἐ σόχ φάρα, ἵ κέτ φόρ**

**Μπάρκου ἐ δέου νί σοῖ γιάν
τς ἵ ντί ζωί-ν ἐ μπάν**

**σί μαρτόνε-ν κόκε-τ δέ-ν
σούμ ντιέλ-μ λέ ἵ γέν**

**Ἄγιο φάρα ἐ μπούρι-τ
μίλια κόκε γκρούρι-τ**

Ἡ μετάφρασή του στά Ἑλληνικά:

*Αὐτή τή Ζώνη τοῦ Θεοῦ
δέν μπορεῖ νά τήν πιάσει κανένα κακό*

*Bāλε Θεέ μου τό χέρι Σου σ' αὐτή τή κοιλιά
νά δεῖ τό σπέρμα καί νάχει δύναμη (παραγωγικό)*

*Ἡ κοιλιά (τῆς γυναίκα) καί ἡ Γῆ εἶναι τό ἴδιο
καί οἱ δύο εἶναι φορεῖς Ζωῆς*

*Ὅπως παντρεύεται ὁ σπόρος μέ τή Γῆ
ἄς γεννηθοῦνε (καί ἐδῶ) πολλά ἀγόργια*

*Τό σπέρμα τοῦ ἀνδρός (εἶναι)
ὅπως οἱ χιλιάδες σπόροι τοῦ σταριοῦ*

Ἡ γριά ἔχει δέσει τή Ζώνη λέγοντας αὐτά. Κάνει πάλι τό σταυρό της, φιλάει τή Ζώνη μπροστά, ἐκεῖ πού εἶναι ὁ σταυρός, καθώς καί τό πάνω ἀπό τή Ζώνη γυμνό τῆς κοιλιᾶς τῆς κόρης λέγοντας:

**Δέου, σίου, γκρούρι
μπάρκου, φάρα, γκρούο
Ζότι, ντιάλι ζόγκα**

Ἡ μετάφρασή του στά Ἑλληνικά:

*Ἡ Γῆ, ἡ βροχή, τό στάρι
ἡ κοιλιά, τό σπέρμα, ἡ γυναίκα
Ὁ Θεός, ὁ γιός, τό πουλί
(πατήρ υἱός καί ἅγιον πνεῦμα)*

Ξαναφιλάει τή γυμνή κοιλιά καί φεύγει κάνοντας συνεχῶς τό σταυρό της.

Ἐδῶ ἔχει τελειώσει τό «πέραςμα» τῆς ἱερῆς Ζώνης.

Αὐτή ἡ συνεχῆς ἐπίκληση τοῦ σπόρου πού φυτρώνει ἀπό τή Γῆ μέσα, τό στάρι περισσότερο, ἡ σύζευξη τῆς Γῆς, τῆς βροχῆς καί τοῦ σταριοῦ, μᾶς μεταφέρει κατευθείαν στή μυστική τελετή τῆς «ἐποπτείας» τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων. Τό θέμα ἐκεῖ, εἶναι, ὁ ἱερός γάμος τοῦ Δία μέ τή Θεά Δήμητρα, πού πέφτει πάνω της σάν παραγωγική βροχή. Ἀπό τή θεία ἔνωση θά γεννηθεῖ ἕνα στάχυ σταρένιο πού θά τό παρουσιάσει ὁ Ἱεροφάντης φωνάζοντας δοξαστικά: «Τό μέγα θαυμαστόν καί τελειότατον ἐποπτικό μυστήριον ἐν σιωπῇ τεθερισμένον στάχυν». Τό στάρι καί ἡ παραγωγική Γῆ πού εἶναι τά σύμβολα τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας, παρουσιάζονται νά κυριαρχοῦνε σέ τοῦτο τό «πέραςμα» τῆς ἱερῆς Ζώνης τοῦ Παπᾶ πάνω στή γυμνή κοιλιά τῆς νύφης.

Δέν ξέρω ἂν οἱ Ἀρβανίτες — ὅποτε κι ἂν ἦρθανε ἐδῶ — φέρανε μαζί τους καί τοῦτο τό ξόρκι μέ τό στάρι. Δέν μπορῶ ὅμως εὐκόλα νά τό πιστέψω, γιατί αὐτός ὁ Λαός δέν εἶχε τήν τύχη νά ἀπολάβει καρποφόρα χωράφια, κατάλληλα γιά τήν καλλιέργεια τοῦ σταριοῦ.

Ἄν σκεφτοῦμε ὅμως, ὅτι χρειαστήκανε τετρακόσια ὀλόκληρα χρόνια γιά νά σταματήσει ἡ λειτουργία τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἐλευσινιακῆς Θεᾶς μέ τή φωτιά καί τό σκοτωμό καί τοῦ τελευταίου σκουπιδιάρι τοῦ Ναοῦ καί ἀκόμη ἄλλα τόσα καί πολύ περισσότερα γιά νά ἀρχίσει νά ἀδυνατίζει ὁ ἀπόηχος αὐτοῦ τοῦ κόσμου, θά μπορούσαμε τότε νά ποῦμε, ἴσως μέ κάποια βεβαιότητα, ὅτι στά μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅπου γίνονται τά παραπάνω, ὅπωςδῆποτε βρισκόμαστε μέσα στήν ἐπίδραση τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας καί τοῦ σταριοῦ.

Προσπάθησα νά βρῶ ἂν τό ξόρκι τῆς ἱερῆς Ζώνης, τό εἶχανε καί σέ ἄλλα γύρω Ἀρβανίτικα χωριά. Εἶδα ὅτι παντοῦ εἶναι ἄγνωστο.

Στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, ἐξακολούθησε βέβαια νά χρησιμοποιεῖται ἡ ἱερή Ζώνη τοῦ Παπᾶ γιά φυλαχτό τῆς νύφης καί ἔφτασε νά τήν ξέρουνε καί οἱ πολύ νεώτεροι μέχρις ἐμᾶς. Ἐχει ὅμως ἀπλοποιηθεῖ πολύ. Μόνη της ἡ νύφη περνάει τή Ζώνη χωρίς ξόρκια καί στερεότυπες διαδικασίες. Ἄν — γιά τά παλιότερα χρόνια — λέγαμε πώς εἶναι ἀνακατεμένες ἡ μαγεία μέ τή θρησκεία γύρω ἀπό τοῦτο τό ξόρκι, ἀργότερα μέ τήν ἀ-

πλοποίηση, κέρδισε ή θρησκεία.

Κατά τή διάρκεια του στολίσματος τής νύφης, οί στολί-
στρες τραγουδάγανε στά πίο παλιά χρόνια. Τό σημειώνω, για-
τί στά τελευταία, σταμάτησε κι αυτό. Τά τραγούδια είναι όλα
σχεδόν παινετικά για τή νύφη. Όπωςδήποτε κυριαρχεί ό αυ-
τοσχεδιασμός. Η κάθε μία, μπορούσε νά τραγουδάει τό δικό
της τραγούδι για νά παινέσει τή νύφη. Βρήκα αρκετά από αυ-
τά. Τά κατέταξα σέ τρεῖς κατηγορίες: α) τά τραγούδια πού
τονίζουνε τά προτερήματα τής νύφης. Κυριαρχεί βέβαια ή ύ-
περβολή. Δέν βλάπτει, είναι τό άλάτι τής ποίησης. Άλλωστε,
νύφη στολίζεται, δέν πειράζει άν τήν παινέσεις κάπως περισ-
σότερο. β) Πάντα βρίσκεται μία κατηγορία τραγουδιών πού
αναφέρονται στό τί φοράει ή νύφη και τήν έντύπωση πού προ-
ξενεί τό καθένα. Όπωςδήποτε, όλα γίνονται αίτια θαυμασμού
και έμμεσα παινέματος τής νύφης. γ) Βρήκα και μία τρίτη κα-
τηγορία τραγουδιών πού διαγράφουνε μέ γενικότητα, αλλά
σαφήνεια, τή ζωή του άντρόγυνου από έδω και πέρα και τό εί-
δος του ρόλου πού θά παίξει ό καθένας τους. Ένα παίνεμα,
εύκολο είναι πάντα. Σέ τοῦτο όμως τό είδος τών τραγουδιών,
βρίσκεις ένα βαθύ νόημα. Όταν μάλιστα λέγονται πάνω στό
ξεκίνημα τής νέας ζωής, τότε παίρνουνε μία ξεχωριστή διά-
σταση.

Ξεδιάλεξα μερικά από τίς τρεῖς κατηγορίες.

Η αρχή δίνεται από κάποια πού δίνει τό σύνθημα. Η έ-
πιρροή από τήν ιεροτελεστία τής γριάς μέ τά μεταφυσικά της,
δέν έχει ακόμα καταλαγιάσει, πολύ περισσότερο, ή νύφη, είναι
αυτή πού δέν ξέρει πού βρίσκεται ύστερα από όλα αυτά, αλλά
πιο πολύ εκείνα τά λόγια τά καταφάνερα μέ τήν κοιλιά της σέ
σχέση μέ τό άνδρικό σπέρμα. Ποτέ της ως τώρα δέν είχε φαν-
ταστεί ή κόρη ότι ό χώρος τής κοιλιάς της είχε ιερότητα.

Συνήθως ή αρχιστολίστρα, έχοντας αναλάβει τά πίο
σπουδαία και σοβαρά προτρέπει τίς άλλες -μέ τραγούδι
φυσικά- νά αρχίσουνε τά παινετικά τους και νά συνεχίσουνε
σέ όλη τή διάρκεια πού αυτή θά στολίζει τή νύφη.

Αρχίζει λοιπόν περίπου έτσι:

Σίχ, ού χάπ ί γκέρι δρόμι
ίνι βασα-ζ κγκ τ ί θόμι

Έ πρ κτ βάϊτ κντόνι
μί τμίρα κγκ θόνι

Ἡ μετάφρασή του στά Ἑλληνικά:

*Δεῖτε (προσέξτε) ἀνοιξε ὁ φαρδύς δρόμος
Ἐλάτε κοπέλλες νά τῆς τραγουδήσουμε*

*Καί γι' αὐτή τή κοπέλλα τραγουδήστε
Πεῖτε της τά πιό ώραῖα τραγούδια.*

Τό στόλισμα ἄρχισε. Ἡ ἀπάντηση ἔρχεται ἀμέσως τραγουδιστή. Ἡ νύφη ἔχει ὄλα τά προτερήματα. Τί νά τῆς πρωτοπεῖ κανεῖς;

**Πρ τς χάρε τ κντόϊμ;
ί κά τούτι. Τό τ τσόϊμ;**

*Γιά ποιές χαρές νά τῆς τραγουδήσουμε;
τίς ἔχει ὄλες. Τί νά τῆς πρωτοποῦμε;*

Ἐπάρχουνε ὄμως πολλές, πού πρίν, ἔχουνε κάπως ἐτοιμαστεῖ καί ἀρχίζουνε ἀραδιαστά ἢ μιά ὕστερα ἀπό τήν ἄλλη.

**Μοῖ ἐντάσουρ γαλαντόμε
γκόλι-μιάλτ ἐ καλογνώμε**

**Μοῖ ἐ-πάρα ἀργαλί-ς
νοικοκύρε ί στί-ς**

**Νί βάλε τό γέ ἐ-πάρα
νούκ τ ντέλ ντονί ρπάρα**

**Τρ Γιάβ-ν σερμπτόρε
τρ τ Ντίελα-τ κντόρε**

**τάντελά κοπανελάτο
πλέξ βάιζα ἐ γκά άτο**

τρ ταντέλα-τ έν άρμ τό γιάν
τρ γκά ντούορ έντε γιάν

Μέ αυτό τό ρυθμό συνεχίζονται τά παινέματα, μέχρι πού παινεύεται καί ή πιό άσήμαντη πτυχή τής ζωής τής κόρης. Περιορίζομαι σέ αυτά μόνο γιατί σκοπός μου είναι νά δείξω τό είδος τών τραγουδιών αυτής τής στιγμής.

Ή μετάφραση στά Έλληνικά:

Καλή μου, άγαπητή καί εύγενικιά
γλυκομίλητη καί συνετή

Καλή μου, ή καλύτερη στόν άργαλιό
ή πιό καλή νοικοκυρά του σπιτιού

Στούς χορούς είσαι ή πρώτη
καμιά δέν σου βγαίνει μπροστά

Όλόκληρη τή βδομάδα δουλεύοντας
όλες τίς Κυριακές τραγουδώντας

Δαντέλες κοπασάτες
πλέκει κι άπ' αυτές τό κορίτσι

Όλες οι δαντέλες πού βρίσκονται στην προίκα σου
όλες από τά χέρια σου είναι φιαγμένες

Κάποτε όμως τελειώνει τό στόλισμα. Τώρα τά παινετικά τραγούδια, δίνουνε τή θέση τους σέ άλλα μιās κάπως διαφορετικής άποστολής. Τά τραγούδια τώρα αναφέρονται στό τί φοράει ή νύφη. Τήν άρχή, θά τήν κάνει ή άρχιστολίστρα, πού όσο νά'ναι, πρέπει νά θαυμάσει τό έργο της καί νά τό παινέσει. Τό έχει άπό πρίν σκαρώσει τό τραγούδι της.

Σ' κές πάρ νιάτρ χέρ
σί κίο λούλε μ' άκι έρ

Ή μετάφρασή του στα Έλληνικά:

Δέν είχα δεϊ άλλη φορά

σάν κι αυτό τό λουλούδι, τόσο αεράτο

Τά τραγουδια αὐτοῦ τοῦ εἴδους συνεχίζονται ἀπό τίς ἄλλες ἀλλά καί τήν ἴδια τήν ἀρχιστολίστρα:

**Κούκε-φάκε σί ἄγιο μόλα
έκούκε έδέ καμιζόλα**

**Νί ποδέ μέ λούλε πλότ
ποσί τί σ' μπνέ-τ ντότ**

**Μπόλια έδέ προσωπί-α
ντίαλ τόρ γκά στί-α**

**Σά τς βούμ μανταλιό-ν
νί έ-μαλάμτε κολόν**

Η μετάφρασή του τώρα στά Ἑλληνικά:

*Κοκκινομάγουλη ὅπως αὐτό τό μῆλο
κόκκινη (εἶναι) καί ἡ καμιζόλα σου*

*Μιά ποδιά γιομάτη (κεντημένα) λουλούδια
ἀλλά σάν εσένα (τήν ὀμορφιά σου) κανένα δέν γίνεται*

*Ἡ Μπόλια μαζί μέ τό πρόσωπό σου
(μοιάζουνε) σάν τόν ἥλιο γύρω ἀπό τό σπίτι*

*Ἐτσι καί φόρεσες τό μανταλιό σου
(ἔγινες) σάν μιά χρυσή κολόνα*

Ἡ τρίτη κατηγορία τῶν τραγουδιῶν εἶναι ἐκείνη πού —ὅπως σημειώσαμε πιο πάνω, ἀναφέρεται στήν μετά τό γάμο ζωή τοῦ ἀντρόγυνου. Φτάνουνε τρία δίστοιχα μόνο γιά νά μᾶς δώσουνε ὀλοκληρωμένη εἰκόνα ἀπό δῶ καί πέρα. Τονίζεται προπαντός ἡ ἐνότητα, ἡ ἀναμενόμενη ψυχική καί σαρκική ἔνωση, τότε μόνον εἶναι ὀλοκληρωμένη. Τονίζεται ὁμως περισσότερο ἡ κοινή προσπάθεια καί εὐθύνη στίς δύσκολες περιστάσεις τῆς ζωῆς καί ἡ κοινή ἀπόλαυση τῶν στιγμῶν τῆς εὐτυχίας.

Σταυραιτόϊ ίστ ίς βιέν
μπάσκ ντό ντρένι φωλέ-ν

Ντί λούλε μπάσκ πρτίχε-ν
μπάσκ ντό φλέν έδέ ντό νίχε-ν

Μπάσκ ί κλιάρα έ μπάσκα γκάτε
μπάσκ ντί κγκ έ ντί μαράζε

Ἡ μεταφρασή του στά Ἑλληνικά:

*Ο Σταυραιτός (ὁ γαμπρός) εἶναι αὐτός πού ἔρχεται
οἱ δύο σας μαζί θά χτίσετε τή φωλιά σας*

*Δύο λουλούδια μαζί συναντιοῦνται
μαζί θά κοιμηθοῦνε καί θά γνωριστοῦνε*

*Μαζί στά κλάματα μαζί στά γέλια
μαζί στά τραγούδια καί στίς στεναχώριες*

Πραγματικά, πολύ περιεχόμενο, ἀλλά κυρίως πολύ σω-
στές θέσεις. Θά τίς ἔλεγα μοντέρνες.

Οἱ στολίστρες φιλοῦνε τή νύφη; τῆς εὐχονται κάθε εὐτυ-
χία καί ἔτοιμη τήν παραδίδουνε στή Μάννα της πού περιμένει
γιά νά γνωρίσει—ὅπως θά δοῦμε πιό κάτω— ἄλλες συγκινή-
σεις.

Στούς δρόμους τοῦ χωριοῦ ἀπ' ὅπου θά περάσουνε τό
συμπεθεργιό τοῦ γαμπροῦ, ἔχουνε βγεῖ ὄλοι γιά νά τόν δοῦνε,
νά ράνουνε τό δρόμο του μέ ρύζι καί λουλούδια καί νά τοῦ εὐ-
χηθοῦνε νά ζήσει. Εἶναι παρατηρημένο, ὅτι σέ αὐτή τήν ὁμα-
δική εὐχή, μετέχουνε ἀκόμα καί κεῖνοι, πού κάποιοι λόγοι ἐ-
ξαιτίας τῆς κοινωνικῆς συμβίωσης, ἔχουνε δημιουργήσει ψυ-
χρότητες, ὡς ἀκόμα καί ἐχθρότητες. Ὁ Κουντουργιώτης πι-
στεύει, ὅτι οἱ εὐχές, πᾶνε σέ ἕναν ἄνθρωπο, πού σήμερα ἀρχί-
ζει ἕνα σοβαρό καί πολύ δύσκολο δρόμο σέ τούτη τή ζωή.
Γαμπρός, δέν εἶναι ὁ ἐπώνυμος ἄνθρωπος πού κάνει τό γάμο
του μέ κείνη τή κόρη. Γαμπρός εἶναι μιά ιδιότητα γιά σήμερα,
Κυριακή τοῦ γάμου του, πού περιβάλλει τό πρόσωπο μέ μιά

Ἡ Θεiάκα Τσαντίλαινα ἀπὸ τῆ Μάντρα. Ἐχει καλύψει ἀρκετὸ μέρος ἀπὸ πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὸ γάμο.

γενικότητα καί προπαντός άοριστία. Μέ ένα τέτοιο πρόσωπο, ποτέ δέν είναι δυνατό νά έχει κανείς τίποτα. Γαμπρός είναι, τοῦ εὐχόμαστε κάθε εὐτυχία.

Γιά κάθε τέτοια λεπτή ψυχική κατάσταση καί κοινωνική συμπεριφορά, κατάφευγα στόν «κοινωνιολόγο τῆς Κουντουριώτικης κοινωνίας» Μπάρμπα Χρήστο Παπᾶ. Μοῦ διηγήθηκε ένα περιστατικό. Ἐπιτρέψτέ μου νά μήν ἀναφέρω ὀνόματα. Οἱ παλαιότεροι ἀπό τούς ἀναγνώστες τούτης τῆς σελίδας θά θυμοῦνται τά πρόσωπα γιατί τό περιστατικό ἔγινε στά 1900 ἀκριβῶς.

Δυό νεαροί τσοπάνηδες ἀπό τή Μάντρα μαλώσανε. Ὁ ἕνας κατηγόρησε τόν ἄλλο ὅτι τοῦ ἔκλεψε μιά προβατίνα λάγια (μαύρη). Ὁ ἄλλος τό πῆρε κατάκαρδα καί σέ μεγάλη προσβολή. Φίλοι τόσα χρόνια μαζί καί νά τόν κατηγορήσει γιά κλέφτη; Τοῦ ζήτησε τό λόγο. Κουβέντα στή κουβέντα, βγάλανε τά μαχαίρια καί θα σφαζόντουσαν, ἀν δέν προφταίνανε μερικοί γέροι νά τούς κρατήσουνε. Ἀπό τότες, οὔτε καλημέρα οἱ δυό φίλοι. Ὁ ἕνας -αὐτός πού κατηγόρησε τόν ἄλλο γιά κλέφτη- ἔφτασε καιρός πού θά παντρευότανε. Ὅριστηκε ἡ Κυριακή τοῦ γάμου. Ὁ ἄλλος παρακάλεσε ἕναν συνάδελφό του τσοπάνο, νά ἐνώσουνε τά κοπάδια γιά μιά μέρα, γιατί εἶχε λείει, γιά τούτη τήν Κυριακή, κάποια σοβαρή δουλειά κάτω στό χωριό. Φύλαξε τήν ὥρα πού θά πέρναγε ἀπό τό δρόμο ὁ γαμπρός γιά τή νύφη σάν τούτην ἐδῶ τή στιγμή. Ἐπιάσε ένα σοκάκι. Ὅταν τό συμπεθεργιό μέ προστά τό γαμπρό πλησίασε, ὁ φίλος πού εἶχε πιάσει μιά γωνιά, βγῆκε στή μέση τοῦ δρόμου. Σταματήσανε ὅλοι. Ὁ τσοπάνος, καθώς ἦτανε μέ τά παλιόρουχά του, πλησίασε τό γαμπρό καί ἄδειασε στό κεφάλι του τό ταγάρι του, πού τόχε γιομίσει λουλούδια θυμαργιοῦ καί ρίγανης. Δέν εἶχε ρύζι καί λουλούδια τοῦ χωριοῦ. Τόν ἄρπαξε καί τόν φίλησε.

—Ντλίεμ βλάθ. Τς θάμ, ἶς μῖμ, ούγι ἐδέ κρίπ. Ντλίεμ βλάθ. Ρούγκα πουμπάκμ ντλίεμ βλάθ.

—Συχώρεσέ με ἀδερφούλη μου. Ὅ,τι εἶπαμε, ὅ,τι κάναμε, νερό καί ἀλάτι. Συχώρεσέ με ἀδερφούλη μου. Ὁ δρόμος σου μπαμπάκι. Συχώρεσέ με ἀδερφούλη μου.

Κι ἄς ἦτανε αὐτός πού δέν ἦτανε ὁ φταιχτής στήν παρεξήγηση.

Ὁ γαμπρός ἀγκάλιασε τόν ἀκάθαρτο τσοπάνο. Τό τί ἔγινε, δέν περιγράφεται. Ὅλοι κλαίγανε, ἀλλά περισσότερο οἱ δύο ἀγκαλιασμένοι φίλοι. Ὁ κουμπάρος μπῆκε στή μέση. Ζήτησε ἀμέσως ἀπό τόν τσοπάνο νά τρέξει στό σπίτι του, νά πλυθεῖ, νά βάλει τά καλά του καί νάρθει γρήγορα, γιατί, μαζί του, θά γινότανε κι αὐτός κουμπάρος. Στό σημεῖο αὐτό, ὁ Μπάρμπα Χρῆστος ἔκλαιγε. Αὐτός ὁ γάμος θά μείνει ἀξέχαστος. Ὁ φίλος ἔγινε διπλοκούμπαρος καί τό γλέντι τότε, κράτησε μέχρι τήν Τρίτη.

Ἐνα ἀγόρι κάπου δώδεκα χρονῶν, προηγεῖται ἀπ' ὄλους. Κρατάει τόν μεγάλο ἀσημένιο δίσκο, μέ τό κουλούρι τοῦ γαμπροῦ. Δίπλα του ἕνας ἄλλος μικρός, μέ μιά τσότρα κρασί. «Σῶμα καί αἷμα Κυρίου» πρέπει νά μπαίνουνε μπροστά σέ τούτη τήν ἐπίσημη πορεία. Ὁ Ἀρβανίτης, βάζει πάντα κοντά τοῦτα τά δύο ὑλικά στοιχεῖα, γιατί ἔτσι, τό κακό πατιέται στά πόδια. Ἄρτος καί οἶνος. Σῶμα καί αἷμα Κυρίου, πού τάδωσε ὄλα γιά τούς ἀνθρώπους, καθὼς προηγοῦνται, καθαρίζουνε τό δρόμο ἀπό τά κακά δαιμόνια, πού παραφυλάνε στίς σκοτεινές γωνιές. Ἀκολουθαῖνε τά ὄργανα πού παίζουνε ἐνθουσιαστική μουσική κι ἀπό κοντά τους, μέ κεφάλι τό γαμπρό μέ τόν κουμπάρο, ἀκολουθαῖ τό συμπεθεργιό.

Οἱ εὐχές χιλιάδες. Ἐπικρατεῖ ἡ γνωστή εὐχή. Ὅλα τά στόματα φωνάζουνε,

ἑ ρόνι, ἑ γκζόνι, νί μίλ βίτρα ἑ ρόνι

Νά ζήσετε, νά εὐτυχήσετε, χίλια χρόνια νά ζήσετε

Καί ρίχνουνε ρύζι.

Ἐνα ὀλόκληρο χωριό στό πόδι. Στό σπιτικό τῆς νύφης, ἀκούγονται ἀπό μακριά τά ὄργανα τοῦ γαμπροῦ, πού ὀλοένα πλησιάζουνε. Ἀκούγονται ντουφεκιές, θέλουνε νά τονίσουνε, τόν ἐνθουσιασμό τῆς πλευρᾶς τοῦ γαμπροῦ, γιά τήν ἐξαιρετική τύχη πού τούς ἔτυχε νά πάρουνε τέτοιο κορίτσι. Ἀλλά, λόγοι εὐγένειας ἐπιβάλλουνε, νά δείξει καί ἡ ἄλλη μεργιά τόν ἐνθουσιασμό της γιά τούτη τήν πολύ καλή ἀποκατάσταση τῆς

κόρης. Ἡ ἀπάντηση δίνεται πάλι μέ πυροβολισμούς στόν ἀέρα. Κάποιος ἀπό τό συμπεθεργιό τῆς νύφης πού περιμένουνε, ξεκόβει ἀπό τούς πολλούς καί ἀδειάζει στόν ἀέρα τήν κουμπούρα του. Ὅσο περισσότερες οἱ μπαταργιές, τόσο μεγαλύτερη σημαίνει πώς εἶναι ἡ χαρά γιά τοῦτο πού γίνεται σημερα.

Ὁ θόρυβος αὐτῶν πού ἔρχονται, δλο καί πλησιάζει. Αὐτοί πού περιμένουνε, ξανοίγονται σέ ὁμαδικό καλωσωριστικο τραγούδι:

**Σταυραϊτοῖ νά βιέν ντί ντέρ
κρίσνι κρούσκ(ι) πάλλα ντί ἔρ**

*Ὁ σταυραϊτός (ὁ γαμπρός) φτάνει στή πόρτα μας
ρίζτε συμπεθέροι, ντουφεκιές στόν ἀέρα*

Καλωσορίσματα τραγούδια σάν καί τοῦτο, καθώς καί πολλά παινετικά τοῦ γαμπροῦ, ἀκούγονται ἀραδιαστά, γιά νά καταφανεῖ ὁ ἐνθουσιασμός καί ἡ εὐτυχία ἐξαιτίας τούτης τῆς ἐπίσημης ἐπίσκεψης. Ἡ ὑποδοχή πρέπει νά γίνεται πολύ θερμή. Σήμερα τό γαμπρό, τόν λεγε σταυραϊτό. Ὅλοι εἶναι πολύ χαρούμενοι.

**Βιέν γαμπροῖ μέ διολέτα
ντίλι βάσαζ μέ κουφέτα**

**βιέν γαμπροῖ μέ διολέτα
λούλε στίνι γιούβε μέτα**

**βιέν γαμπροῖ καβαλάρ
στίνι βάσαζ λοῦλε μπάρ**

Στά Ἑλληνικά:

*Ἔρχεται ὁ γαμπρός μέ λουλούδια καί διολέτες
βγῆτε κοπέλλες νά τόν ὑποδεχτεῖτε μέ γλυκά*

*Ἔρχεται ὁ γαμπρός μέ λουλούδια διολέτες
λουλούδια ρίχτε του πάλι ἐσεῖς*

*Έρχεται ὁ γαμπρός σάν καβαλάρης
ρίχτε του κορίτσια δεμάτια λουλούδια*

Πρόκειται γιά μιά θριαμβική ὑποδοχή, πού γιά νά ὀλοκληρωθεῖ, ἀπαιτεῖ ντουφεκιές, τραγούδια καί λουλούδια σάν τά δαφνόφυλλα καί τά βάγια.

Τά ὄργανα φτάσανε στήν αὐλή καί ἐνώνουνται μέ τά ὄργανα τῆς μεργιάς τῆς νύφης. Οἱ δύο κομπανίες τώρα εἶναι πού δίνουνε ὄλο τόν ἑαυτό τους. Ὁ γαμπρός ἔχει φτάσει μέ δίπλα πάντα τόν κουμπάρο του, στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ τῆς καλῆς του.

Ἡ Κουντουργιώτικη εὐγένεια, ἀπαιτεῖ νά ἀκουστεῖ ξεχωριστό κάποιο παινετικό τραγούδι γιά τό γαμπρό, πού ἀποτελεῖ ἀναγνώριση τῆς ἀξίας του καί ὄλης τῆς οικογένειας. Ἡ μεργιά τῆς νύφης τραγουδάει τοῦτο ἢ ἄλλα παρόμοια:

**βιέν γαμπροῖ βιέν γαμπροῖ
ἶσ ἶστ γκά ἱμάδι σοῖ**

*Έρχεται ὁ γαμπρός, ἔρχεται ὁ γαμπρός
πού κατάγεται ἀπό μεγάλη οἰκογένεια*

Ἡ μεργιά τοῦ γαμπροῦ, πυροβολεῖ ὀμαδικά στόν ἀέρα ἀπό τοῦτο τόν ἐπαινο ὀλόκληρης τῆς οἰκογένειας καί δείχνει μέ τοῦτο τόν τρόπο τίς εὐχαριστεῖες της. Ὁ Κουντουργιώτης, ὅπως γενικά ὄλοι οἱ Ἀρβανίτες, ζητᾶνε νά ἐκφραστοῦνε ἥρωικά. Στόν πόλεμο καί στή φωτιά τῆς μάχης, γνωρίζουνε καλύτερα τόν ἑαυτό τους. Ἐκεῖ νοιώθουνε πώς ζοῦνε πραγματικά. Καί τώρα ἀκόμα, μέ ντουφεκιές θέλουνε νά τονίσουνε τό ἀποκορύφωμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τους. Τό ἴδιο, σάν τόν ἐνθουσιασμό τῆς μάχης, πού μέ αὐτόν κερδίσανε τή λευτεριά καί τήν ἀνεξαρτησία τους.

Τά τραγούδια πού σημείωσα πιο πάνω, εἶναι ἀπό τή συλλογή μου τοῦ Μπάρμπα Φίλιππα Πέππα. Δέν ἀκούγονται ποτέ τά ἴδια τούτη τή στιγμή. Εἶναι κατασκευάσματα αὐτῆς τῆς ὥρας. Κοινό τους γνώρισμα εἶναι νά τονιστεῖ ὁ ἐνθουσιασμός τῆς πλευρᾶς τῆς νύφης, γιά τούτη τήν ἐξαιρετική ἐνωση.

Όταν πρωτακουστήκανε ότι πλησιάζουνε οί συμπεθέροι στό σπίτι τῆς νύφης, μέσα ἐκεῖ, μακρυνά ἀπό κάθε μάτι, συντελεῖται μιά πραγματική κάθαρση ψυχῶν. Ένα τελευταῖο καθαρτήριο ξέπλυμα τῶν ὄσων κακῶν ἔχει δώσει μέχρι σήμερα ἡ ἡμέρα. Δέν ὑπάρχει τίποτα πῶ σπουδαῖο ἀπό τήν παραδοχή τοῦ φταιξίματος καί τήν αἴτηση συγγνώμης. Τώρα πού φεύγει γιά πάντα ἡ κόρη ἀπό τό σπίτι, δέν πρέπει νά μείνει πίσω καμιά στεναχώρια γιά κάποιο κακό πού ἔγινε, ὁποιοσδήποτε κι ἂν ἦτανε ὁ αἴτιος.

Όλοι κάνουμε λάθη. Τά πῶ μεγάλα, οί μεγάλοι. Τοῦτο τό παραδέχεται ἡ Κουντουργιώτικη νοοτροπία. Ὁ ρυτιδωμένος ἀπό τή σκληρή δουλειά καί τά χρόνια Πατέρας τῆς νύφης, σάν ἄλλος Ἰησοῦς Χριστός πού ἔσκυψε καί ἔπλυνε τά πόδια τῶν μαθητῶν του, παίρνει μιά ἄσπρη πετσέτα ἀμεταχειριστή, τήν ἀπλώνει πάνω στό κεφάλι τῆς κόρης του, ντυμένης ὅπως εἶναι στά νυφιάτικά της καί σάν τόν Πατέρα μέ τό ἀπλωμένο πετραχήλι, ρίχνει πάνω στήν πετσέτα, νερό καί ἀλάτι. Ὁ Πατέρας τότε, λέει περίπου τοῦτα τά λόγια:

—Ὅπως διαλύεται κόρη μου τοῦτο τό ἀλάτι στό νερό, ἔτσι νά διαλυθοῦνε καί ὄλα τά κακά πού γίνανε μέ μᾶς ὡς τώρα. Συχώρεσέ μας καί ὁ Θεός νά σέ συχωρέσει κόρη μου. Διάλυσε καί σύ κάθε κακό πού κρατᾶς μέσα σου γιά μᾶς. Πρέπει παιδί μου νά τό κάνεις, τώρα πού ἀρχίζεις τοῦτο τό μεγάλο καί δύσκολο δρόμο. Μή μᾶς κρατήσεις κάκιωση κόρη μου, τώρα πού φεύγεις. Μήν παίρνεις μαζί σου τό κακό. Ρίξτο, πέταξέ το γιά νά μήν εἶναι ἀβάσταχτο βάρος. Μοῦ εἶπανε ὅτι σέ τούτη τῆ στιγμή, σάν ξόρκι, λένε καί τοῦτο τό δίστοιχο:

**ἴς ντό μῆμ ἴς ντό θάμ
σκούντετ γκούνα ἔ νά ράν**

*Ὅ,τι εἶπαμε, ὅ,τι κάναμε
τινάζεται ἡ σιγούνα μας καί μᾶς πέσανε*

Μέσα σέ ἕνα δωμάτιο μιά κόρη ντυμένη στά νυφιάτικά της, ἐτοιμάζεται σέ λίγο νά φύγει ἀπό τό Πατρικό σπίτι. Δυό Γονεῖς σέ μιά ἀπό τίς πῶ εἰλικρινεῖς ἐξομολογήσεις. Κλαῖνε καί οί τρεῖς. Ἡ θυγατέρα ἀσπάζεται δυό γέρικα ροζιασμένα

χέρια πού τρέμουνε. Ένα εξομολογητήριο έχει γίνει τοῦτο τό δωμάτιο πού ἀλληλοσυγχωριῶνται οἱ ψυχές, μακρῶς ἀπό κάθε ξένο μάτι.

Βρίσκω πώς εἶναι μιά ἀπό τίς πιό συγκινητικές στιγμές τοῦ Κουντουργιώτικου γάμου. Διακρίνεις μιά εὐγένεια ψυχῆς, μιά παλληκαριά καί ἀνωτερότητα σέ ἀσυνήθιστο ὕψος. Γονεῖς ζητᾶνε ἀπό τό παιδί τους νά τούς συγχωρέσει. Τό γερά τονισμένο πατριαρχικό σύστημα τῆς Ἀρβανίτικης κοινωνικῆς δομῆς, τῆς φάρας, ἀξιῶνει νά κυριαρχεῖ ἕνας ἀρσενικός στήν οἰκογένεια, γνωρίζει τούτη τή στιγμή μιά ἐξίσωση. Ἐδῶ ἐξαφανίζεται —γιά τούτη τή στιγμή τουλάχιστον— αὐτή ἡ κυριαρχία, πού μερικές φορές ἀσκεῖται μέ ἀπόλυτο τρόπο. Τώρα ἡ κόρη φεύγει, ξεκόβει ἀπό τήν κυριαρχία τοῦ Πατέρα της, ἀποτελεῖ μέλος μιᾶς ἄλλης οἰκογένειας. Αὐτή ἡ πολύ-σοβαρή ἀλλαγή, δικαιολογεῖ τήν ἐπίσημη στιγμή πού πρὶν ἀπό λίγο γνωρίσαμε. Ὅπως κι ἂν ἔχει τό πράγμα, ἡ σκηνή τούτη, ὅπως μοῦ τήν εἶπανε ἀρκετοί, ἔχει τοποθετηθεῖ θαυμάσια, τή πιό κατάλληλη στιγμή, ἀλλά προπαντός, μακρῶς ἀπό τρίτα πρόσωπα.

Νέες ὁμως συγκινήσεις περιμένουνε τόν Πατέρα, τώρα σέ λίγο. Ἀπάνω πού σκούπισε τά μάτια του γιά νά πάρει χαρούμενο ὕφος γιατί ἐτσι τό ἐπιβάλλει ἡ περίσταση, δεύτερη στιγμή, τό ἴδιο συγκινητική σάν τήν προηγούμενη τόν περιμένει.

Τώρα, τά δύο συμπεθεργιά, βρίσκονται στόν αὐλόγουρο τοῦ σπιτιοῦ. Κάποιος ἀόρατος τελετάρχης, ἔχει τοποθετήσει τόν καθένα στή θέση πού πρέπει. Μπροστά στό σπίτι, ἔχει δημιουργηθεῖ ἕνας κενός χῶρος. Ἐδῶ ξεχωρίζει ὁ γαμπρός. Καί ὥσπου νά ἀρχίσει νά δημιουργεῖται ἡ πρώτη δυσαρέσκεια τῆς ἀναμονῆς, ξεπροβάλλει ἀπό τό ἐσωτερικό τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Πατέρας τῆς νύφης. Κρατάει στά χέρια του ἕναν ἀσημένιο δίσκο μέ δύο μικρά ποτηράκια, πού περιέχουνε ἄσπρο ποτό, οὔζο ἢ μαστίχα. Μέχρι τώρα ἀπαγορεύεται τό κρασί, γιατί σέ λίγο, θά κοινωνήσει στήν ἐκκλησία ὁ γαμπρός μέ κρασί πού θά προσφέρει στούς νεόνυμφους ὁ Παππᾶς ψέλνοντάς το: «ποτήριο Σωτηρίου λήψομαι καί τό ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι». Ὁ Πατέρας, θά προσφέρει στό γαμπρό

του τό ένα ποτήρι και θά πάρει αυτός τό άλλο. Πρίν τσουγκρί-
σουνε τά ποτήρια, ακούγεται και από τά δυό μέρη κάποια εϋ-
χή. Ζήτησα νά μάθω λεπτομέρειες. Ἀβίαστα ὁ Μπαρμπα Φί-
λιππας Πέππας μοῦ εἶπε τοῦτα περίπου:

—Δέν λέγανε πάντα τίς ἴδιες εϋχές, ἀλλά ὅπως τό κατα-
λάβαινε ὁ καθένας. Εἶχα ἓνα φίλο ἀπό τή Μάντρα. Δουλεύαμε
μαζί ἀμαξάδες. Κουβαλάγαμε ἀλεύρια και μπαμπάκια,
Λειβαδιά-Ἀθήνα. Ἦτανε ἀρραβωνιασμένος μέ μιά ἀπό τά
Βίλλια και μοῦ ζητοῦσε νά τοῦ μαθαίνω τραγουδάκια τῆς ἀγά-
πης, γιά νά λέει τῆς καλῆς του. Τόν φόρτωνα. Και κάθε πού
γύριζε, μοῦ ἔλεγε πόσο ἐνθουσιαζότανε ἡ ρεβωνιάρρα του. Ἦρ-
θε νά γίνει ὁ γάμος και μέ κάλεσε. Ἐπρεπε νά τόν μάθω, τί θά
ἔλεγε στόν πεθερό του ὅταν τοῦ πρόσφερνε τό ποτό, ὅπως τό-
ρα μιλάμε. Ἡ νύφη, ἦτανε μαυρομάτα μελαχροινή. Τοῦ ἔφια-
ξα ἀμέσως τό τραγούδι. Τό ἔμαθε και τό εἶπε τήν ὥρα πού ἔ-
πρεπε.

Ἄς ἀκολουθήσουμε ὁμως τόν Μπαρμπα Φίλιππα.

—Ὁ γαμπρός πού λές, πῆρε τό ποτηράκι ἀπό τό χέρι τοῦ
πεθεροῦ, τό σήκωσε ψηλά και εἶπε δυνατά νά τόν ἀκούσουνε
ὄλοι, αὐτό τό τραγούδι πού τοῦ εἶχα φιάξει:

**Μ δάσε μαυρομάτ-ν
σάμ ἐδέ ουράτ-ν**

*Μοῦ ἔδωσες τήν μαυρομάτα (κόρη σου)
δῶσε μου (τόρα) και τήν εϋχή σου*

Και πρίν πιεῖ τό ποτό, τσουγκρίζει μέ τόν πεθερό του. Ὁ
κόσμος εἶχε ἐνθουσιαστεῖ ἀπό τοῦτο, γιάτί ἔβλεπε ἓνα γαμπρό
σεμνό, ἓναν ἄνθρωπο μέ σέβας.

Κατά τόν Μπαρμπα Φίλιππα πάντοτε, ὁ Πατέρας τῆς νύ-
φης πού ἀκόμα δέν ἔχει κολοσυνέλθει ἀπό τόν προηγούμενο
ψυχικό κλονισμό, δέχεται τόρα μιά νέα συγκίνηση. Προσπα-
θεῖ κάτι νά πεῖ κι αὐτός, ἀλλά δέν τοῦ ἔρχονται τά λόγια στό
στόμα. Αἰσθάνεται ὅτι πρέπει νά δώσει μιάν ἀπάντηση εϋχή,
ἀφοῦ ἔτσι τοῦ ζητήθηκε. Ποῦ νά βρεῖ τόσο γρήγορα, τά λόγια
πού θά μπορούσανε νά τή χωρέσουνε; Στίβει τό μυαλό του
γύρω ἀπό τό Θεό και ὁ Θεός, λές τόν βοήθησε και εἶπε τοῦτο

τό τραγούδι εὐχή, τσουγκρίζοντας καί αὐτός τό ποτήρι του μέ τό γαμπρό του, φώναξε δυνατά νά τόν ἀκούσουνε ὅλοι:

**Ζότι πελιστέρ Χριστοῖ
μίκ(ι) τ γιέν ντέ σταυραῖτοῖ**

*Ὁ Πατέρας, τό Περιστέρι (Ἅγιο πνεῦμα), ὁ Χριστός
ἄς εἶναι φίλοι (ἀγαπητοί) στό σταυραῖτό (τό γαμπρό).*

Μιά εὐχή πού εἶναι ὀλόκληρη μιά προσευχή. Ὁ Ἀρβανίτης πού ἀπό τούς πολύ μακρυνούς Παπποῦδες, εἶναι ὀρθόδοξος Χριστιανός, πιστεύει στήν Ἁγιαριάδα. Αὐτήν βρῆκε καί ἐπικαλέστηκε ὁ Πεθερός, γιά νά προστατέψει τοῦτο τό νέο, πού μέ τή κόρη του, ἀρχίζουνε σήμερα τό μεγάλο δύσκολο δρόμο τῆς ζωῆς.

Ὁ Μπάρμπα Φίλιππας πού με κατατόπισε τόσο πιστά γύρω ἀπό τούτη τή λεπτή στιγμή, τέλειωσε μέ τοῦτα τά λόγια:

— Ὅλος ὁ κόσμος γύρω, δέν μπορούσε νά κρατήσει τά δάκρυα. Ἐκλαιγα σου λέω, γιατί δέν φανταζόμουνα ποτέ, ὅτι θά μπορούσα νά ἀκούσω μιά τόσο πετυχημένη εὐχή, βαλμένη μέσα σέ τραγούδι. Εἶναι ὅπως λένε οἱ Παππάδες «Πατήρ, Ἰγίός καί Ἅγιον Πνεῦμα». Περισσότερο ἔκλαιγε ὁ Πατέρας πού εἶδε πώς εἶχε καταφέρει καί εἶπε τήν πιό ὠραία εὐχή ἀπό ὅσες ἔχω ἀκούσει. Μέ τό τσουγκρίσμα τῶν ποτηριῶν, ὅλος ὁ κόσμος ἄρχισε νά λέει:

**τ ρόνι τί γκζόνι
ντ λές πουμπάκ τ τσόνι**

*Νά ζήσετε νά εὐτυχήσετε
Στά μαλλιὰ σας ἄσπρα μπαμπάκια νά βρῆτε (νά γεράσετε)*

Μέ τούτη τή γενική εὐχή, τό ἐπίσημο τῆς στιγμῆς, ἔχει κάπως χαλαρώσει. Γίνονται σχόλια γύρω ἀπό τό τί εἶπε ὁ γαμπρός καί τί ἀπάντησε ὁ πεθερός καί πάνω ἐκεῖ, ὁ γαμπρός.

βιαστικά, αντίς νά βάλει τό ρακοπότηρο στό δίσκο, σάν νά τό κλέβει, τό χώνει στή τσέπη του. Ὁ Πεθερός τάχα δέν τό καταλαβαίνει, φεύγει μέ τό δίσκο, ἀλλά μέ ἕνα μόνο ποτηράκι.

Τό κλέψιμο τοῦ ποτηριοῦ εἶναι μιά πράξη πρόνοιας μέσα στίς τόσες ἄλλες πού τηροῦνται στήν ὄλη ἐξέλιξη τοῦ γάμου. Θά μπορούσε δηλαδή κάποιος πού θάθελε νά κάνει κακό, νά πάρει αὐτό τό ποτηράκι καί νά κάνει μάγια γιά κακό τοῦ γαμπροῦ. Καλύτερα λοιπόν νά βρίσκεται πάνω του γιά νά ἀποκλειστεῖ ὁποιοδήποτε ἐνδεχόμενο.

Ἐχει βέβαια ὁ γαμπρός πάνω του φυλαχτό πού ἐπιβάλλει ἡ περίσταση, ἀλλά —ὄσο νάναι— περισσότερη προφύλαξη, ποτέ δέν βλάπτει. Τό κακό βλέπεις, εἶναι ὁ διάβολος ὁ ἴδιος. Ἐχει πολλά πόδια καί δέν ξέρεις ἀπό πιά τρύπα μπορεί νά σοῦ χωθεῖ.

Μιά ὁμως καί ὁ λόγος γιά φυλαχτά καί ξόρκια, νομίζω πώς ἐδῶ εἶναι ἡ ὥρα νά ψάξουμε στίς τσέπες τοῦ γαμπροῦ, ἢ κάπου στά ἐσώρουχα πού φοράει τώρα. Σίγουρα θά βροῦμε τό φυλαχτάρι πού τόν προστατεύει ἀπό τό κακό καί προπαντός ἀπό τό «δέσιμο τοῦ γαμπροῦ» πού περισσότερο ἀπό ἄλλη φορά, πιάνει σέ τοῦτες τίς ὥρες.

Δέσιμο τοῦ γαμπροῦ, εἶναι τό ἀποτέλεσμα ἀπό μάγια, πού τοῦ κάνουνε. Ὁ «δεμένος» γαμπρός, εἶναι ἀδύνατο νά παίξει τό ρόλο πού τοῦ ταιριάζει, γύρω ἀπό τίς σαρκικές σχέσεις μέ τή γυναίκα του. Δημιουργεῖται φοβερή κατάσταση στό νέο ζευγάρι, προσβάλλεται ἀνεπανόρθωτα ὁ ἐγωϊσμός τοῦ ἀντρα καί τό χειρότερο ἀπό ὅλα, εἶναι πού τό νέο ζευγάρι ντρέπεται νά πεῑ στους ἄλλους τή συμφορά του. Εὐτυχῶς πού οἱ πεθερές, κάνουνε τά ἀδύνατα δυνατά γιά νά διαπιστώσουνε τήν ποθητή ἔνωση καί ὅταν δέν δοῦνε κανένα σημάδι, τρέχουνε νά «λύσουνε» τό γαμπρό.

Οἱ Κουντουργιωῶτες, γιά φυλαχτό τοῦ γαμπροῦ συνηθίζουνε καί βάζουνε στίς τσέπες του ἢ ράβουνε στά ἐσώρουχά του ἕνα ἢ περισσότερα σταυρουδάκια ἀπό ξερό καλάμι, δεμένο στή μέση σταυρωτά μέ ἄσπρη μπαμπακερή κλωστή, τυλιγμένο ὄλο, μέσα σέ ἕνα κομμάτι μεταχειρισμένο ψαράδικο δίχτυ.

Στά παλιότερα χρόνια, τέτοια φυλαχτά, φιάχνανε μόνον

Ἡ Μάνα μου, ἡ Γιωργούλα γνωστή ποιήτρια τοῦ ἀρβανίτικου καί ὕστερα στά Ἑλληνικά, τραγουδιοῦ πού ἱκανοποιοῦσε ὅλες τίς ἀνάγκες σέ τραγοῦδια, ὅσες ἀπαιτοῦσε ὁ χορός κοριτσιῶν τίς γιορτές καί Κυριακές στήν αὐλή τοῦ Ἁγίου Γιώργη στήν Ἐλευσίνα.

ὄσες γυναῖκες ξέρανε τό ξόρκι τοῦ κακοῦ καί τήν ἄλλη διαδικασία, ὥστε νά μπορεῖ νά «πιάνει», νά φέρνει δηλαδή, τό ἀποτέλεσμα πού θέλανε. Γιά νά «πιάσει» τό φυλαχτό, ἔπρεπε, αὐτή πού τό φιάχνει, νά ξέρει ὅτι αὐτή πού τῆς τό ἔμαθε ἔχει πεθάνει. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού δέν ξαπλωνότανε τό πράγμα, ὥστε νά ξέρουνε πολλές νά φιάχνουνε αὐτό τό φυλαχτό. Καί ἐπειδή στά κατοπινά χρόνια, πάσανε νά δίνουνε σημασία σέ αὐτά ἢ φιάχνανε ὅποιεσδήποτε τέτοια φυλαχτά, χωρίς νά ἐνδιαφέρονται νά βροῦνε τήν εἰδική πού ἤξερε καί τό ξόρκι, ἔφτασε σήμερα, καί οἱ προχωρημένες ἀκόμα στήν ἡλικία, νά μή θυμοῦνται τίποτα ἀπό τό ξόρκι καί τή διαδικασία τῆς κατασκευῆς τοῦ φυλαχτοῦ τοῦ γαμπροῦ κατά τοῦ «δεσίματος».

Στά 1932 γνώρισα τή Θειάκα Ἀντρέσαινα, ἡ γοιὰ τότες, ἦτανε 102 χρόνων μέ πολύ καλή ὑγεία. Μόνο πού δέν ἐβλεπε πολύ καλά καί ἄκουγε κάπως βαριά. Ἦξερε καί ξεμάτιαζε. Τό ξεμάτιασμα, τό εἶχε διδάξει καί στή Κούλα τοῦ Τραπεζόντα γιατί, λέει, τήν περιποιότανε. Εἶχε ὁμως κρατήσει γιά τόν ἑαυτό της, τό νά φιάχνει τά φυλαχτά τοῦ γάμου. Ζήτησα νά μοῦ πεῖ τό ξόρκι. Μοῦ τό ἀρνήθηκε. Πέρασε καιρός, ἤθελε νά βρεῖ κάποιον νά τῆς φιάξει ἕνα ξύλινο σταυρό καί νά γράψει ἀπάνω τό ὄνομά της κι ἄς ἦτανε ἀκόμα ζωντανή. Ἐβλεπε, πώς μετά τό θάνατό της, κανένας δέν θά βρισκότανε νά ἐνδιαφερθεῖ γιά αὐτά τά τελευταῖα τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀφοῦ δέν εἶχε κανένα σέ τούτο τό κόσμο. Σκέφτηκα νά ἀναλάβω ἐγώ αὐτή τή δουλειά. Θά τῆς ἔλεγα μάλιστα, ὅτι ἀναλαβαίνω καί τήν τοποθέτηση ἀκόμα στόν τάφο της, ἀπό τώρα πού εἶναι ἀκόμα ζωντανή. Πάντα εἶχα στό μυαλό μου τό ξόρκι τοῦ φυλαχτοῦ. Τῆς ἔκανα τίς προτάσεις μου καί ζήτησα τήν πληρωμή μου. Νά μοῦ πεῖ τό ξόρκι. Μετά δύο-τρεῖς μέρες, μοῦ παράγγειλε ὅτι τά δέχεται ὅλα ἂν καί μέ πολύ μεγάλη στεναχώρια.

Ἐβαψα ὠραῖα τό σταυρό, ἔγραψα πάνω τό ὄνομά της καί γιά νά πάω νά τόν τοποθετήσω στόν τάφο της στό νεκροταφεῖο, ζητοῦσα τήν πληρωμή μου, πού τήν εἶχε δεχτεῖ ἄλλωστε.

Μιά μέρα μέ κάλεσε στό σπίτι της. Μέ ἔβαλε καί κάθισα σέ ἕνα χαμηλό ξύλινο σκαμνί καί μοῦ εἶπε νά μή μιλήσω καθόλου. Κλείδωσε ἀπό μέσα καί ἔκλεισε ὅλα τά παραθυρόφυλ-

λα. Στο δωμάτιο ἔγινε σκοτάδι. Στή μέση τοῦωματίου, ἔβαλε δύο σκαμνιά. Πῆρε τό θυμιατήρι πού τόχε κρεμασμένο σέ ἓνα καρφί στό τοῖχο, δίπλα στά εἰκονίσματα. Ἐβαλε μέσα τρία ἀναμμένα καρβουνάκια καί ἔριξε λιβάνι. Μέ τό ἓνα, κρατοῦσε τό θυμιατήρι καί τό ἄλλο χέρι σταυροκοπιότανε ἐπαναλαμβάνοντας συνέχεια:

**Κρίστι ἔδέ Σιρμρία, Κρίστι ἔδέ Σιρμρία
γιάστ ἔλίγκα, γιάστ ἔλίγκα γκά σπία**

Ἡ ἐξήγησή του:

*Ὁ Χριστός καί ἡ Παναγία, ὁ Χριστός καί ἡ Παναγία
ἔξω τό κακό, ἔξω τό κακό ἀπό τό σπίτι*

Ἦρθε κοντά μου, μέ περιέλουσε καπνούς καί μέ τόν ἴδιο τρόπο, λέγοντας καί κάνοντας συνέχεια τό σταυρό της λιβάνισε ὅλες τίς πλευρές τοῦ σπιτιοῦ καί ὅλες τίς γωνίες.

Μέ τό λιβάνι καί τήν ἐπικλήση τῆς βοήθειας τοῦ Θείου, φεύγουν τά κακά δαιμόνια, καθαρίζει ἀπό αὐτά ὁ τόπος καί ἔτσι, μπορεῖ τώρα ἄφοβα νά ἀρχίσει τή δουλειά της.

Τελικά ἄφησε στό πάτωμα τό θυμιατήρι δίπλα στό ἓνα σκαμνί, ἔριξε λίγο λιβάνι ἀκόμα καί κάθισε στό ἓνα ἀπό τά σκαμνιά στή μέση τοῦωματίου. Καθισμένη ὅπως ἦτανε ἡ γριά, τήν περίλουζε ὁ ἄσπρος καπνός. Τώρα ξυπνήσανε καί ζωντανέψανε μέσα μου οἱ Πυθίες τῶν Δελφῶν μέ τούς καπνούς ἀπό τά δαφνόφυλλα, οἱ Ἱεροφάντες στήν τελετουργία τῆς μύησης καί τῆς ἐποπτείας στά Ἐλευσινιακά Μυστήρια καί ὅλες οἱ μάγισσες τῶν παραμυθιῶν. Γιομάτο τό δωμάτιο ἀπό τέτοια ἀερικά τοῦ καλοῦ, συνεργάζονται μέ τούτη τήν ἐκατόχρονη γριά, σέ τούτη τή περίεργη ἱεροτελεστία.

Στό ἄλλο σκαμνί πού ἦτανε μπροστά της, εἶδα δύο μικρά καλαμένα ξυλαράκια, μιά κλωστή ἄσπρη καί ἓνα κομμάτι ψαράδικο δίχτυ. Πῆρε πρῶτα τά δύο καλαμένα ξυλαράκια καί τά σταύρωσε πάνω στόν καπνό τοῦ λιβανιοῦ μέ τό δεξί της χέρι λέγοντας συνέχεια:

Κρίστι έδέ Σιρμρία Κρίστι έδέ Σιρμρία

Ὁ Χριστός καί ἡ Παναγία ὁ Χριστός καί ἡ Παναγία

Πῆρε ὕστερα τήν ἄσπρη κλωστή, τήν πέρασε κι αὐτήν ἀπό τόν καπνό τοῦ λιβανιοῦ, εἶπε ξανά τά ἴδια λόγια καί κάνοντας σταυρό τά δυό καλαμένα ξυλαράκια, ἄρχισε νά τά δένει σταυρωτά μέ τήν κλωστή, λέγοντας σιγά-σιγά τοῦτο τό ξόρκι, ὅσο διακοῦσε τό δέσιμο, ποῦ καί τοῦτο γινότανε μέ ἄργές κινήσεις:

**Ζότι ιπάρι ντέ κίο Γέτ
Κρίστι-τ τούτι ντίμπει ντιέλτ**

**έδέ έργκίντα Σιρμρία
μπάρου έλίγκα γκά σπία**

**Ντέ κί κρίκι βνι ντόρ
ί μός κέτ έλίγκα φόρ**

**ντρού γκά κάλμι-ν έ λίδα
ίκ δαίμον, μπάρου έλίγκα**

**ίρ δαιμόνιτ ίρ οβρέ-τ
νάτ σουφλακέ ί ού γιέτ**

**Σέ σϋθουλ δάν μέ κάλμ ντέ Κρίστι
έδέ λά έ ί ίκου σπίρτι**

Ἡ μετάφραση στά Ἑλληνικά τοῦ ξορκιοῦ:

*Θεέ μου (πού εἶσαι) ὁ πρῶτος σέ τούτη τήν Πλάση
Χριστέ μου μέ ὅλα τά δώδεκα παιδιά σου (Ἀπόστο
λοι)*

*καί σύ ἀσημένα Παναγιά (έλατε ὅλοι έδῶ)
έξαφανίσου έσύ κακό από τοῦτο τό σπίτι*

*Σέ τοῦτο τό σταυρό βάλτε τό χέρι σας (εὐλογῆστε
το)*

ὥστε νά μήν ἔχει τό κακό καμιά δύναμη.

Ξύλο ἀπό καλάμι (σέ σημειῖο σταυροῦ) ἔδεσα,
φύγετε διάβολοι, χάσου ὁποιοδήποτε κακό.

Ὅλοι οἱ διάβολοι, ὅλοι οἱ ἄπιστοι Ἑβραῖοι,
νύχτα, καταστροφή νά εἶναι ἡ ζωή σας

γιατί δώσατε ξύδι μέ τό καλάμι στό Χριστό
καί ἄφησε καί τούφυγε ἡ ζωή (ξεψύχισε)

Μέ τό τέλος τούτου τοῦ περίφημου ξορκιοῦ, πού παραλί-
γο νά χανότανε γιά πάντα, γιατί πουθενά ἄλλοῦ δέν θά μπο-
ροῦσε κανείς νά τό συναντήσει, ἡ γριά πού εἶχε μεθύσει λές
καί βρισκότανε σέ ἄλλους φανταστικούς τόπους, ἔκανε τρεῖς
φορές τό σημειῖο τοῦ σταυροῦ κρατώντας τό μικρό σταυρου-
δάκι καί λέγοντας:

ἐλιδούρα ἐλίγκα, ἐλιδούρα ἐλίγκα

δεμένο τό κακό, δεμένο τό κακό.

Πῆρε ὕστερα τό κομμάτι τό ψαράδικο δίχτυ πού ἦτανε
πανω στό σκαμνί, τό πέρασε σταυρωτά πάνω ἀπό τό καπνό
τοῦ λιβανιοῦ, ἔκανε μ' αὐτό τό σταυρό της καί εἶπε τρεῖς φο-
ρές ἀνακατεύοντας τό καλαμένιο σταυρουδάκι μέσα στό δί-
χτυ:

**Ἄκ(ι) μίλ(ι) σά κτο κρίκετ
χούμπετ ἐλίγκα ἐδέ μπίτετ**

**κτα κόμπε σί γιάν λίδουρ
φάρε ἰ μός κέν ἰ συγκλίδουρ**

Στά Ἑλληνικά:

*Τόσες χιλιάδες, ὅσες αὐτοί οἱ σταυροί
βουλιάζει τό κακό καί πνίγεται*

*Αὐτοί οἱ κόμποι, ἔτσι ὅπως εἶναι δεμένοι
ποτέ ἄς μὴν ἔχουνε λύσιμο*

Τό φυλαχτό τοῦ γαμπροῦ, ἦτανε ἔτοιμο. Μὲ παρακάλεσε, νά μὴν ἀνακοινώσω πουθενά, οὔτε τό ζόρκι, οὔτε τό τί ἔγινε σήμερα ἐδῶ. Τῆς τό ὑποσχέθηκα. Σήμερα, πού ἀπό τότε περάσανε κοντά πενήντα χρόνια, μπορῶ νά πατήσω τήν ὑπόσχεση. Πρῶτα γιατί δέν θά ἀκούσω παράπονα ἀπό τή Θειάκα Ἀντρέσaina, ἀλλά κυρίως, γιατί σήμερα τό φυλαχτό ἔχει χάσει κάθε ἀξία πρακτική προπαντός, δεδομένου ὅτι ὅλοι οἱ γαμπροί σήμερα δέν πάσχουνε ἀπό..«δέσιμο»

Τό δίχτυ μπαίνει στό φυλαχτό, ἐξαιτίας πού ἔχει χιλιάδες σταυρούς δεμένους σέ κόμπους πού εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά τοὺς λύσεις. Ἐτσι χιλιάδες φορές νά εἶναι δεμένο τό κακό, τό σο καλά δεμένο, πού καί ὁ διάβολος ἀκόμα, νά μὴ μπορέσει νά τό λύσει καί νά τό λευτερώσει. Ἀλλά ἂν —διάβολος εἶναι— μπορεῖ καί νά τά καταφέρει, προσπαθώντας νά τό κάνει, θά ἔχανε τόσο χρόνο πού ἐν τῷ μεταξύ ὁ γάμος θά εἶχε γίνει καί δέν θά πρόφταινε. Ἡ ἄλλη ἐξήγηση πού πῆρα εἶναι ὅτι, αὐτές οἱ χιλιάδες σταυροί τοῦ δικτυοῦ θά καίγανε τά χέρια στό κακό ἀφοῦ εἶναι ὁ σταυρός πρὸ σταυρώσανε τό Χριστό. Μοῦ εἶπανε καί μιὰ τρίτη ἐξήγηση: ὅπως τοῦτο τό δίχτυ ἄντεξε στίς φουρτούνες τῆς θάλασσας, τό ἴδιο καί τό νιόπαντρο ζευγάρι νά ἀντέξει στίς φουρτούνες τῆς ζωῆς.

Στό ζήτημα τοῦ φυλαχτοῦ γιά τό γαμπρό καί τή νύφη, τό Ἀρβανίτικο δίνει μεγάλη σημασία. Ἐκτός ἀπό τό φυλαχτό τῆς Θειάκας Ἀντρέσainaς ὑπάρχουν κι ἄλλα. Ζητοῦσαν ἀπό τόν Παπᾶ τοῦ χωριοῦ καί τοὺς ἔδινε, μιὰ ἀπό τίς ἱερές ζῶνες του καί ἓνα ζευγάρι ἐπιμανίκια χρησιμοποιοημένα ὁμως πολύ στίς ἱεροτελεστιές του. Τῆ ζώνη τῆ φοροῦσε κατάσαρκα στή μέση της ἢ νύφη καί τά ἐπιμανίκια, τά φοροῦσε στά χέρια του ὁ γαμπρός, κατά τρόπο πού νά μὴ φαίνονται. Ἐφοδιασμένο λοιπόν τό νέο ζευγάρι μέ τά χιλιοδιαβασμένα ἀντικείμενα πού ἔχουνε πάρει μεγάλη δόση ἱερότητας καί ἀγιότητας, ἦτανε ἀδύνατο νά ἀφήσουνε τό κακό νά εἰσχωρέσει.

Τέλος ἀργότερα, ἀλλά καί μετὰ τόν τελευταῖο πόλεμο ἀκόμα, πολλοί γαμπροί πού δέν θά δίνανε καμιὰ σημασία σέ τοῦτες τίς ἀφελεῖς προλήψεις, βρήκανε στίς μέσα τσέπες τοῦ

γαμπριάτικου κουστουμιού τους αλλά και σέ άλλα σημεία στά έσώρουχά τους, κομμάτια από παλιό ψαράδικο δίχτυ και μέσα μικρό καλαμένιο σταυρό, χωρίς νά τό ξέρουνε. Οί δικοί τους, πού άκόμα δέν είχανε έλευθερωθει από αυτά έξακολουθούσαν νά φροντίζουνε τοῦτα τά μέτρα πρόνοιας. Ξεφτισμένες έπιδράσεις πού έξακολούθησαν και μετά τόν πόλεμο νά ζοῦνε. Μπορώ νά πῶ, μέχρι σήμερα.

Άς γυρίσουμε όμως στην αύλή τής νύφης μετά τό κέρασμα τοῦ πεθεροῦ. Ὁ γαμπρός περιμένει στή θέση του. Βγαίνει τώρα ή πεθερά του και χωρίς νά πει τίποτα, βάζει στό στόμα τοῦ γαμπροῦ μία χρυσή λίρα. Είναι ένας συμβολισμός πού μάς λέει ότι από έδῶ και πέρα, χρυσά πρέπει νά είναι τά λόγια τοῦ γαμπροῦ, χρυσά, σοβαρά και υπεύθυνα, γιατί από δῶ και πέρα, δέν είναι παιδί, αλλά άντρας μέ υπόληψη στην κοινωνία και πρέπει ό κάθε λόγος του νάναι σωστός και άξιος σαν τό χρυσάφι. Ἡ συνήθεια τούτη είναι κάπως αποκλειστική για τούς Κουντουργιώτες. Δέν μόρεσα νά την βρῶ σέ άλλες Ἀρβανίτικες περιοχές. Και έδῶ ή πεθερά θά πει τό στιχάκι της. Διάλεξα ένα αντιπροσωπευτικό:

**άντ τσόφς ντονί μαράζ
μπούζα γιότε τρ μέ γκάζ**

*Άν σέ βρει κάμιά στεναχώρια στή ζωή σου
στό στόμα σου νά βασιλεύει πάντα τό γέλιο*

Μιά εύχή, για νάναι γλυκομίλητος ό γαμπρός και μάλιστα, από τώρα πού έρχεται νά τούς πάρει τή κόρη.

Ὁ Πατέρας πού είχε μεϊ στό σπίτι, ξαναβγαίνει σέ λίγο. Τώρα κρατάει στά χέρια του ένα άσπρο μεταξωτό μαντήλι, τό ξεδιπλώνει, πιάνει τίς δυό αντικρυστές άκρες, ώστε νά γίνει μακρύ, τό περνάει πίσω από τό λαιμό τοῦ γαμπροῦ και τραβόντας τίς δυό άκρες, αναγκάζει τό γαμπρό νά τόν ακολουθάει. Μέ τόν τρόπο αυτό, ό πεθερός οδηγεί τό γαμπρό στό έσωτερικό τοῦ σπιτιοῦ. Μερικές φορές, αντί για μαντήλι, χρησιμοποιείται άσημένα άλυσίδα όπως ακριβῶς τή γνωρίσαμε, όταν ή πεθερά βάζει μέσα στό σπίτι τό γαμπρό, μετά από τό τέλος τοῦ προξενιοῦ.

Μέσα στό σπίτι θά τοῦ παραδώσει τήν κόρη του. Ἄπό δῶ καί πέρα ἡ κόρη ἀνήκει στόν ἄντρα της. Δέν φαίνεται βέβαια στόν πολύ κόσμο ὅτι ὁ πεθερός θά φιλήσει σέ τούτη τήν ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τά παιδιά του, τό ἴδιο καί ἡ Μάννα καί αὐτοί θά τούς φιλήσουνε τά χέρια.

Στήν αὐλή ὁ γαμπρός μέ κοντά του τή νύφη, γίνονται ἀντικείμενο θερμῆς ὑποδοχῆς ἀπό ὄλο τό κόσμο. Οἱ ντουφεκιές, δίνουνε καί παίρνουνε. Τά βιολιά, ὄλα μαζί παίζουνε τό θριαμβικό σκοπό τοῦ γάμου καί τά μάτια, ὄλα τά μάτια, ἀντιγράφουνε πιστά, ὡς τήν τελευταία λεπτομέρεια τή νύφη, χωρίς νά μπορεῖ νά ξεφύγει ἀπολύτως τίποτα. Στήν πετυχημένη ἐμφάνιση ἀκούγονται νά φεύγουνε αὐθόρμητα ἐνθουσιαστικά σχόλια. Ὅταν ὁμως κάτι δέν ἔχει πάει καλά, οἱ ἡλικιωμένες τά βάζουνε μέ τίς στολίστρες καί ζητᾶνε νά μάθουνε ποιές εἶναι αὐτές οἱ ἔξυπνες πού θέλουνε νά κάνουνε τήν τεχνήτρα.

Ἄπό μόνη της σχηματίζεται ἡ γαμήλια πομπή μέ προορισμό τήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ, ὅπου θά γίνεи τό μυστήριο. Προηγοῦνται τά ὄργανα. Ἀκολουθᾶνε δύο ἀσημένιοι δίσκοι. Τούς κρατᾶνε ἀγόρια πού ζοῦνε οἱ Γονεῖς τους. Ὁ ἕνας δίσκος, ἔχει τά στέφανα καί τίς λαμπάδες μέ τά ἄσπρα κρέπια, ὁ ἄλλος, τό κουλούρι τῆς νύφης, πού ἀφοῦ εὐλογηθεῖ στήν ἐκκλησία θά καταλήξει στό νέο σπίτι, πρωτόφερτο, εὐλογημένο. Κοντά σέ τοῦτο τό μικρό, ἕνας ἄλλος μέ τή γνωστή τσότρα μέ κρασί. Πίσω ἀπό τούς τρεῖς μικρούς, ὁ κουμπάρος, στή μέση ἡ νύφη καί δίπλα της ὁ γαμπρός. Ἀκολουθᾶνε πίσω τους τά δύο συμπεθεργιά καί οἱ ἄλλοι καλεσμένοι.

Αὐλόπορτες καί παραθύρια ἀνοίγουνε στό δρόμο καί χουφτες πέφτει τό ρύζι στά κεφάλια τοῦ νέου ζευγαριοῦ. Πιο κάτω τούς ὑποδέχονται μέ λεμονανθούς, λουλούδια κάθε λογίς, ματζουράνες, κατηφέδες, λουλούδια τοῦ βασιλικοῦ καί τοῦ διόσμου. Μιά ἀρωματισμένη λουλουδένια βροχή, ἀνακατεμένη μέ ἄφθονο ρύζι.

Ὁ δρόμος πού ἀκολουθᾶνε γιά τήν ἐκκλησία φροντίζουνε νά εἶναι τέτοιος πού νά μή χρειαστεῖ νά στρίψουνε ποτές ἀριστερά. Πάντα δεξιά, πάντα δεξιά νά τούς τά φέρνει ἡ ζωή. Τό σπίτι τῆς νύφης ἄδειασε ἀπότομα. Ἡ Μητέρα, μέ τό αἶσθημα τοῦ ἀποχαιρετιστήριου φιλιοῦ ἀκόμα στά χεῖλια της,

ξαφνιάζεται από τούτη τήν ήσυχία. Δέν πρόκειται νά ακολουθήσει στην ἐκκλησία τό μυστήριο τῆς κόρης της. Ἡ παρουσία της στό σπίτι, εἶναι τώρα περισσότερο ἀπαραίτητη. Πρέπει νά βρίσκεται ἐδῶ ἕνα μάτι πού νά εἶναι ἰκανό νά τά βλέπει ὅλα καί νά ἀποφασίζει γιά ὅλα. Αἰσθάνεται ὁμως τώρα ἡ Μητέρα, ἕνα μεγάλο κενό μέσα της. Τά μάτια της δακρῦζουνε. Στά χεῖλια της ἀνεβαίνει κάτι, πού ἀντίς γιά τραγούδι παραλίγο νάναι θρῆνος:

**Μός ἐ μόρα παντοχί-ν
ἶς σόχ μπράζ-τ στί-ν;**

**Μ' ἴκου λούλε-α διολέτ
οὐ μπράζ στίπια οὐ μπές βέτ**

**Πουμπάκ βάιζ-ζ κί δρόμι
ἴα ντό νί χέρ τί θόμι**

*Μήπως ἔχασα τήν αὐτοκυριαρχία μου
τώρα πού βλέπω ἄδειο τό σπίτι μου;*

*Ἐφυγε τό λουλούδι μου, ἡ κόρη μου
ἄδειασε τό σπίτι μου κι ἔμεινα μόνη μου*

*Μπαμπάκι κορούλα μου τοῦτος ὁ δρόμος σου
ἔλα κάπου κάπου νά τά λέμε*

Δέν εἶναι ὁμως καιρός γιά τέτοιες σκέψεις. Συνέρχεται ἡ Μάννα, σφουγγίζει βιαστικά τά μάτια της καί ρίχνεται νά ταχτοποιήσει ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο, γιατί πρέπει νά ἐτοιμαστεῖ τό μεγάλο τραπέζι τοῦ γάμου.

Ἡ Θειάκα Ἀντρέσαινα μοῦ εἶχε πεῖ, ὅτι θυμότανε τότε πού ἦτανε μικρή δέκα-δώδεκα χρονῶν (στά 1840 περίπου) ὅτι στή πορεία ἀπό τό σπίτι τῆς νύφης μέχρι τήν ἐκκλησία, καθώς καί μετά τό μυστήριο, ἀπό τήν ἐκκλησία στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ, καί τά δύο συμπεθεργιά μαζί, τραγουδάγανε ὁμαδικά τραγούδια γιά τό νέο ζευγάρι. Τοῦτο συνηθίζεται μέχρι σήμερα, σέ πολλές περιοχές τῆς χώρας μας. Δέν μπορῶ ὁμως νά ἐξηγήσω, τί ἔγινε ὥστε νά πάψει νά τηρεῖται στούς γάμους καί

ειδικώτερα ἐδῶ στό Κουντουργιώτικο, ἀφοῦ ταιριάζει ἀπόλυτα στήν ὄλη του νοοτροπία. Οἱ «πηγές» μου, δέν θυμοῦνται κάτι τέτοιο, ἐκτός ἀπό τή μοναδική αὐτή πληροφορία τῆς γριᾶς Ἀντρέσαινας.

Τό μυστήριο στήν ἐκκλησία, δέν παρουσιάζει ιδιαίτερα γνωρίσματα. Ἀπό τότε, δέν ἔχουνε ἀλλάξει πολλά μέσα στό ναό. Δέν πᾶνε πολλά χρόνια πού οἱ Παππᾶδες ἀπαγορέψανε στούς συμπεθέρους νά πετᾶνε κουφέτα στά κεφάλια τῶν νεονύμφων κατά τήν ὥρα τοῦ χοροῦ τοῦ Ἡσαΐα. Ἡ δικαιολογία ἦτανε, ὅτι γίνεται φασαρία σέ ὥρα Μυστηρίου. Στήν περιφέρειά μας τό πράγμα εἶχε μεταβληθεῖ σέ ἀγριότητα. Πολλοί ἀντίς γιά κουφέτα πετάγανε στά κεφάλια τῶν νεονύμφων καί τοῦ Παππᾶ, βότσαλα πέτρινα ἀπό τό ποτάμι καί βάζανε ὄλη τους τή δύναμη, μέ ἀποτελέσματα μερικές φορές, ἀρκετά ὀδυνηρά. Καί σήμερα ἀκόμα, ὁ δίσκος πού εἶναι τοποθετημένα τά στέφανα, ἔχει μιά μικρή ποσότητα κουφέτα, ἀλλά οὔτε ἓνα ἀφήνει ὁ Παππᾶς νά πάρουνε οἱ συμπεθέροι. Τά παίρνει ὁ ἴδιος τυλιγμένα σέ ἓνα μαντήλι. Παλιότερα, οἱ ἀνύπαντρες κοπέλλες φροντίζανε νά προμηθεύονται μερικά κουφέτα τοῦ δίσκου, γιά νά τά βάνουνε ἀπόψε κάτω ἀπό τό μαξιλάρι τους, γιά νά δοῦνε ποιός εἶναι στό ριζικό τους γραμμένο νά πάρουνε γιά ἄντρα τους. Ἀλλες πάλι, βάζουνε κουφέτα στήν τσέπη τοῦ γαμπροῦ κι αὐτά χρησιμοποιοῦνε γιά τό μαξιλάρι. Σέ μερικές ἀπό αὐτές τίς νέες, περνάει καί τούτη τή νύχτα, ὁμοια μέ τίς ἄλλες. Μερικές πάλι, οἱ πιο θετικές, ἐνοχλοῦνται φαίνεται ἀπό τήν παρουσία αὐτοῦ τοῦ γλυκοῦ κάτω ἀπό τό μαξιλάρι τους καί βλέποντας πώς δέν τίς παίρνει ὁ ὕπνος γιά νά δοῦνε τό θέαμα τῶν ὄνειρων, τά τρώγανε μέσα στή νύχτα καί ἔτσι, χωρίς γαμπρό, τίς ἔπαιρνε ὠραῖα ὁ ὕπνος. Ἄλλες ὁμοως βλέπανε πραγματικά τό ὄνειρο. Πώς ἦρθε λέει ὁ καλός τους, πώς βρεθήκανε μαζί σέ ἓνα λουλουδιασμένο κῆπο, χωρίς περίεργα μάτια καί κακές γλῶσσες, πώς ὄλη τή νύχτα λέγανε τρυφερά λόγια ἀγάπης, ἀγκαλιαστήκανε, πώς φιληθήκανε, πώς, πώς.... Μόνο πού τώρα δέν μποροῦνε νά θυμηθοῦνε, ποιός ἦτανε αὐτός ὁ ὠραιότατος νέος, πού μαζί περάσανε τούτη τήν ἀξεχαστη νύχτα. Προσδοκίες, ὀράματα καί ἔντονες ἐπιθυμίες, τόσο ἔντονες πού ζωντανεύουνε λές καί

γίνονται μέχρι πραγματικότητα.

Μέ τό τέλος τοῦ μυστηρίου, ἡ γαμήλια πομπή, πάλι μέ τήν ἴδια διάταξη, θά καταλήξει στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τό χωριό, καί σέ τοῦτο τό δρόμο, θά ράνει τούς νεόνυμφους μέ λουλούδια καί ρύζια καί θά τούς εὔχεται νά ριζώσουνε γερό σπίτι.

Στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ, πρόκειται νά ὑποδεχτεῖ τό νέο ζευγάρι ἡ πεθερά τῆς νύφης. Γί αὐτό φροντίζει νά μήν ἀκολουθήσει τήν πομπή, ἀλλά νά ξεκόψει, νά βιαστεῖ λίγο, ὥστε νά βρίσκεται στό σπίτι της ἔτοιμη, τήν ὥρα πού θά πλησιάζει στήν αὐλή της τό νέο ζευγάρι.

Ἡ πεθερά, ἔχει πιάσει τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καί περιμένει. Ἡ αὐλή εἶναι γιομάτη κόσμο. Ἡ ὑποδοχή τῆς νύφης ἔχει πανηγυρικό χαρακτήρα. Ἐνας νέος ἄνθρωπος ἔρχεται νά προστεθεῖ σέ τούτη τήν οἰκογένεια. Ἐνας νέος ἄνθρωπος φορέας νέας ζωῆς, πού θά χαρίσει ἐδῶ τή χαρά τῆς συνέχειας.

Ἐάν στίς ἄλλες φάσεις τοῦ γάμου τό κάθε τι δίνει ἀφορμή γιά τραγούδι, σέ τούτη τήν ὥρα, ὅπου ἡ νύφη θά πατήσει τό κατῶφλι πού ἀπό δῶ καί πέρα θά εἶναι τό σπιτικό της, τό τραγούδι, πρέπει περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη στιγμή, νά κυριαρχήσει. Στήν περίπτωση αὐτή, ἡ νύφη μένει ἄφωνη. Τό λόγο τώρα ἔχει ἡ πεθερά, πού ἀπό πρὶν ἔχει φροντίσει καί ἔχει σκαρώσει τά δίστιχα πού ζητάει τούτη ἡ στιγμή τῆς μεγάλης ὑποδοχῆς.

Ἡ νύφη ἔχει ξεχωρίσει ἀπό τούς δύο καβαλιέρους της, τό γαμπρό καί τόν κουμπάρο καί προχωρεῖ μέ ἀργό βῆμα καί σκυμένο τό κεφάλι, πρὸς τήν πεθερά της πού τήν περιμένει στήν πόρτα. Τά ὄργανα ἔχουνε σταματήσει νά παίζουνε. Γίνεται ἡσυχία. Ὅλοι θέλουνε νά ἀκούσουνε. Ἡ νύφη στέκει μπροστά στή πεθερά της. Κάποια κοπέλλα, δίνει στήν πεθερά, ἕνα γυάλινο μικρό βαζάκι μέλι καί ἕνα κουταλάκι τοῦ γλυκοῦ. Ἡ πεθερά τά παίρνει καί πρὶν κάνει ὁποιαδήποτε κίνηση, λέει τά τραγούδια της πού εἶναι παινέματα, εὐχές, ἀλλά πάντοτε περιέχουνε ἐντολές καί κάτι σάν προσταγές στή νύφη, νά εἶναι σεμνή καί ὑπάκουη:

**Κές νί ντιάλ πλότ χάρε
μπρα ντί, ί κάμ καμάρε**

ἄϊ βγκέρι ἶς ἴστ ράρα
γκίτετ λάρτ πλότ κλάρα

Γκόλια μιάλτ ἰ γέτ πλότ
μούζα ἑλίγκ-ν μός ἑ θότ

Πλότ χαρέ ἑ πλότ γκάζε
βέτμ κγκ, γιό μαράζε

Εἶχα ἕνα γυιό, γιομάτο προτερήματα
τώρα ἀπόχτησα δυό καί καμαρώνω

Αὐτό τό πεῦκο πού βλέπω μπροστά μου
ἀνεβαίνει ψηλά γιομάτο νέα κλαργιά

Τό στόμα σου νά εἶναι γιομάτο γλύκα σάν τοῦ με
λιοῦ
τά χεῖλια σου ποτέ νά μή βγάλουνε λόγο κακό.

Γιομάτη χαρές, γιομάτη γέλια
μόνο τραγούδια, ὄχι στεναχώριες.

Ἐκείνη ἀπό τή συλλογή Μπάρμπα Φίλιππα Πέππα. Γάμος στή
Μάντρα στά 1890.

Μετά ἀπό αὐτά, πού φροντίζει νά λέει δυνατά καί ἐπι-
γραμματικά ὥστε νά τήν ἀκοῦνε ὅλος ὁ κόσμος, ἡ πεθερά θά
βάλει στό στόμα τῆς νύφης της, μιά κουταλιά μέλι, ἡ νύφη θά
τό δεχτεῖ ὑποταχτικά καί θά τῆς φιλήσει τό χέρι. Δυό χέρια
πίσω ἀπό τή πεθερά παίρνουνε τά δυό ἀντικείμενα, πού μᾶς
θυμίζουν ἀκριβῶς σκηνή Θείας μετάλειψης.

Τά πιό πάνω τέσσερα δίστιχα, χωρίζονται σέ δυό σκέλη.
Πρῶτα ὁ ἔπαινος τοῦ γυιοῦ μέ τήν προσδοκία νά μεγαλώσει ἡ
οἰκογένειά της. Ὁ γυιός, δέντρο πού βλέπει τώρα μπροστά
της νά ἀνεβαίνει καί νά ἀπλώνει νέα κλονάργια καί ὕστερα ἡ
ξεκαθαρισμένη ἀπαίτηση τῆς πεθερᾶς γιά ὑπακοή τῆς νύφης.

Κάτι παρόμοιο εἶχε κάνει λίγο πιό πρὶν, καί ἡ πεθερά τοῦ
γαμπροῦ. Εἶχε βάλει στό στόμα του μιά χρυσή λίρα, γιά νά ναι
λέει χρυσά, σοβαρά καί σωστά τά λόγια του, τώρα πού γίνεται

υπεύθυνος νοικοκύρης. Τό κουταλακι τῆς πεθεράς, ἀποτελεῖ ἀπάντηση στό ἴδιο περίπου προηγούμενο. Ἐδῶ ὁμως, ὁ συμβολισμός, εἶναι σαφέστερος. «Γλυκόλογα τά λόγια σου νύφη ἀπό δῶ καί μπρός. Ὅχι σκληρές κουβέντες». Τό Κουντουργιώτικο ἀλλά καί τό Ἀρβανίτικο, ἀπαιτοῦνε ὑποταγή ἐκ μέρους τῆς γυναίκα. Μόνον ἀργότερα, ὅταν ἡ νέα γυναίκα γίνει Μητέρα καί στερεώσει δική της οἰκογένεια, θά μπορεῖ νά ἔχει γνώμη στά ζητήματα τοῦ σπιτιοῦ. Γιά σήμερα, μόνο γλυκόλογα καί ὑποταγή.

Τό φίλημα τοῦ χεριοῦ τῆς πεθεράς ἀπό τή νύφη, σημαίνει ὅτι ἡ κόρη δέχεται νά συμπεριφερθεῖ σύμφωνα μέ τους κανόνες πού ἀπαιτεῖ ἡ Κουντουργιώτικη καλή συμπεριφορά. Αὐτό χαροποιεῖ τήν πεθερά καί ἡ χαρά τῆς φαίνεται ἀμέσως, γιατί αὐτή τή στιγμή, ἀπό τή στέγη τοῦ σπιτιοῦ, πέφτουνε στό κεφάλι τῆς νύφης βροχή λουλούδια καί τήν περιχύνουνε ὀλόκληρη. Ἀπό πρῖν, ἔχουνε ἀνεβάσει στά κεραμύδια τοῦ σπιτιοῦ ἕνα ἀγόρι μέ ἕνα κόσκινο γιομάτο λουλούδια. Ὁ μικρός, ξέρεي τή στιγμή πού θά τά ρίξει στό κεφάλι τῆς νύφης. Αὐτή ἡ λουλουδένια βροχή, ἀποτελεῖ τήν ἀπάντηση τῆς πεθεράς καί τήν ἔκφραση τοῦ ἐνθουσιασμοῦ της, ἀπό τήν καλή συμπεριφορά τῆς νέας πού τώρα μπαίνει στό σπίτι της.

Ἡ πεθερά δίνει στή νύφη ἕνα ρόδι. Ἡ νύφη κάνει πρῶτα μέ αὐτό τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ στήν πόρτα καί ὕστερα τό χτυπάει στόν τοῖχο γιά νά σπάσει. Τώρα πλέον, μπορεῖ νά μπεῖ, βάζοντας πρῶτο τό δεξί της πόδι. Ἡ πεθερά ἀπλώνει πίσω ἀπό τό λαιμό τῆς νύφης της, τή γνωστή πιά ἀσημένια ἢ χρυσή ἀλυσίδα καί μέ αὐτήν τήν τραβάει πρὸς τό ἐσωτερικό. Ἔτσι γίνεται ἡ εἴσοδος τῆς νύφης στό σπίτι. Τά ὄργανα ὅλα μαζί παίζουνε θριαμβικούς σκοπούς.

Τό σπάσιμο τοῦ ροδιοῦ στή πόρτα, συνηθίζεται καί σέ ἄλλα μέρη. Ἀλλοῦ βρίσκεις αὐτή τή συνήθεια μέ παραλλαγές. Ἡ σημασία τοῦ ροδιοῦ στό Κουντουργιώτικο, εἶναι ὅτι ἔχει μέσα χιλιάδες παιδιά. Μέ τό σπάσιμο, ξεπετάγονται οἱ ροδοκόκκινες μικρές ζωοῦλες. Εἶναι μιά συμβολική εὐχή: «Τό ἴδιο σάν τό ρόδι πού γεννάει πλῆθος σπόρους, νά γεννήσει καί τοῦτο τό νέο σπίτι, πολλές κοκκινομάγουλες ζωοῦλες γιομάτες ὑγεία καί δύναμη».

Στά γύρω μας Ἄρβανίτικα χωριά, συνηθίζουνε, ἀντὶς γιὰ μέλι, νὰ βάζουνε στό στόμα τῆς νύφης κάποιο νόμισμα. Ἡ σημασία πού δίνουνε εἶναι ἡ ἐξῆς: «ὅπως τώρα ἔχεις κλειστό τό στόμα σου ἀφοῦ κάτι ἔχεις μέσα, ἔτσι νὰ κρατᾶς κλειστό τό στόμα σου ἀπό ἐδῶ καί πέρα». Βρισκόμαστε σέ μιά ἐπιταχτικότερη ἀξίωση ὑποταγῆς.

Ἡ Μητέρα τῆς Γιαγιᾶς μου ἡ Θειάκα Σίμω (Ἀσημίνα Παπαϊωάννου). Πάντα βρίσκεται κάποια δουλειά, ὅσο κρατᾶνε τά χέρια σου. Ἐτσι δέν νοιώθεις ὅτι ξόφλησες μέ τή ζωή. Ἡ δασκάλα μου στά Ἄρβανίτικα καί πολύτιμη σέ πληροφορίες τῆς πολύ παλιᾶς Κουντουργιώτικης ζωῆς.

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ἡ νύφη δέν μένει πολύ μέσα στό σπίτι. Μόνον ὄσο χρειάζεται γιά νά σταθεῖ λίγο καί νά τήν κεράσουνε ἕνα ποτό. Τά ὄργανα πού ἀρχίζουνε νά παίζουνε χορευτικούς σκοπούς, εἶναι σημάδι ὅτι πρέπει νά βγεῖ ἡ νύφη, γιά νά ἀρχίσει ὁ μέγανος χορός τοῦ γάμου.

Ἐχουμε σημειώσει καί ἄλλοῦ, ὅτι τιμώμενο πρόσωπο σήμερα, εἶναι ὁ κουμπάρος. Τόν χορό θά τόν ἀνοίξει αὐτός. Ἡ διάταξη σέ τούτο τόν χορό, ἀρχίζει ἔτσι : Πρῶτος ὁ κουμπάρος, δεύτερη ἡ νύφη, τρίτος ὁ γαμπρός καί ὕστερα οἱ Γονεῖς τῆς νύφης μέ τό δικό τοῦ συγγενολοῖ. Αὐτό γίνεται γιὰτί οἱ συμπεθέροι αὐτοί, μετά τό χορό πού θά κάνουνε, θά φύγουνε γιά τό σπίτι τους ὅπου θά κάνουνε τό δικό τους γλέντι. Ἐχουμε σημειώσει πῶς πάνω, ὅτι αὐτός πού χορεύει πρῶτος, δέν εἶναι ὁ πρῶτος τοῦ χοροῦ μέ τή σημασία πού δίνουμε ἐμεῖς σήμερα, ἀλλά αὐτός πού χορεύει πρῶτος, χορεύει τόν δεύτερό του. Ἐτσι λοιπόν ὅπως ἀρχισε τώρα τούτος ὁ χορός, θά ἀκούσετε νά λένε: «ὁ κουμπάρος χορεύει τή νύφη». Ὁ χορός αὐτός τοῦ γάμου, ἔχει τό ἄγραφο πρωτόκολλό του. Δέν μπορεῖ δηλαδή νά γίνει τίποτα διαφορετικό ἀπό ὅ,τι συνηθίζεται. Ἡ μακρῶς παράδοση, τούς ἔχει κάνει ὄλους γνῶστες τῆς πορείας τούτου τοῦ χοροῦ καί ἔτσι ποτέ δέν παρατηρεῖται οὔτε ἡ παραμικρῶς ἀταξία. Ἐχουνε μάλιστα φτάσει νά ξέρουνε καί τό χρόνο πού ἀπαιτεῖ ὁ μέγανος χορός τοῦ γάμου, σέ τούτη τουλάχιστον τή φάση.

Ἀνοίγει λοιπόν, ὁ κουμπάρος τόν χορό. Ὁ κόσμος μαζεύεται ἕνα γύρω στόν κύκλο τῶν χορευτῶν καί ρουφάει καί τήν τελευταῖα κίνηση. Ὁ ἐνθουσιασμός κορυφώνεται ἀμέσως μετά τήν πρώτη στροφή. Τά κεράσματα πέφτουνε βροχή στά ὄργανα σάν ἐνδειξη τιμῆς στόν κουμπάρο, πού κι αὐτός, μόλις παράγγειλε τόν χορόν, ἔρριξε στά ὄργανα γερῶ κέρασμα. Θά χορέψει πρῶτα τή νύφη μιά ἢ δύο στροφές, θά σταματήσει λίγο καί θά ἔρθει τώρα δεύτερος ὁ γαμπρός καί τρίτη ἡ νύφη. Ὁ κουμπάρος ἀποσεύρεται σέ λίγο. Τώρα ὁ γαμπρός πρῶτος μέ δεύτερη τή νύφη. «Ὁ γαμπρός χορεύει τή νύφη». Πανζουρ-

λισμός σηκώνεται. Τά λεφτά πέφτουνε βροχή στά ὄργανα ἀπό ὄλες τίς μεργιές καί οἱ εὐχές ἕνα στόμα: «**ἑ ρόνι ἑ γκζόνι νῆ λές πουμπάκ ἑ τσόνι**. Νά ζήσετε νά εὐτυχήσετε, νά δεῖτε ἄσπρα τά μαλλιά σας». Ἀλλά καί ὅταν σέ λίγο ἀλλάζει τό σχῆμα καί μπαίνει πρώτη ἡ νύφη γιά νά χορέψει τόν ἄντρα της, ἕνα νέο κῦμα ἐνθουσιασμοῦ διαχύνεται. Ὅλοι τώρα θέλουνε νά μή χάσουνε τούτη τήν ὠραία φάση τοῦ χοροῦ, ὅπου πρώτη χορεύει ἡ νύφη. Θά ἀκολουθήσει ὁ πατέρας νά χορέψει τό νέο ζευγάρι, ὕστερα ἡ Μητέρα καί μέ τή σειρά οἱ ἄλλοι συγγενεῖς μέχρι πού θά ἐξαντληθεῖ ὀλόκληρο τό συμπεθεργιό. Γίνεται μιά στάση, τό συμπεθεργιό τῆς νύφης ἀποχαιρετάει μέ εὐχές καί ὑγεία, ἀγάπη καί εὐτυχία καί φεύγει μέ τά ὄργανά του γιά τό σπίτι τους.

Τό δεύτερο μέρος τοῦ χοροῦ καλύπτεται ἀπό τό σοῖ τοῦ γαμπροῦ μέ τή γνωστή πλέον σειρά.

Παρατηρεῖ κανεῖς, ὅτι τόσο στήν πρώτη φάση πού εἶδαμε, ὅσο καί τώρα, κυριαρχεῖ ἕνας κάπως συγκρατημένος ἐνθουσιασμός. Ὅλοι βέβαια εἶναι εὐτυχισμένοι χαρούμενοι καί γελαστοί, ἀλλά ὄλοι προσπαθοῦνε νά διατηρηθοῦνε μέχρι τό σημεῖο πού νά μή θεωρεῖται ὅτι ἔχει ξεπεράσει τό μέτρο. Γλέντι βέβαια γίνεται, ἀλλά θά μπορούσα νά πῶ, ὅτι θέλει νά διατηρεῖ μιά ἐπισημότητα. Ὅταν χορεύει καί ὁ τελευταῖος ἀπό τό σπιτικό τοῦ γαμπροῦ, ἔχει πιά σκοτεινιάσει. Ὁ κόσμος πού παρακολουθεῖ ἀποσειρεται σιγά σιγά. Εἶναι ἕνα διάλειμμα πού ἐπιβάλλεται, γιατί πρέπει νά ἐτοιμαστεῖ τό τραπέζι τοῦ γάμου.

Οἱ ἄντρες καί στά δύο σπίτια, γιά νά μήν εἶναι ἐμπόδιο στά πόδια τῶν γυναικῶν πού ἔχουνε νά ἐτοιμάσουνε πολλά, παίρνουνε τά ὄργανα καί βγαίνουνε στό παζάρι. Ἀπό τή μεργιά τοῦ γαμπροῦ, θά πάει μαζί τους καί αὐτός, χωρίς φυσικά καί τή νύφη. Θά πᾶνε σέ κάποιο μαγαζί, θά διατάξουνε μεζέ καί κρασί, θά κεράσουνε καί θά κεραστοῦνε καί θά κάνουνε καί κεῖ τό χορό τους. Μερικές φορές τυχαίνει νά βρεθοῦνε στό ἴδιο μαγαζί καί τά δύο συμπεθεργιά. Αὐτό καθόλου δέν τοὺς ἐμποδίζει νά ξαναγίνουνε μιά παρέα καί νά διασκεδάσουνε μαζί.

Ἡ παραμονή στό παζάρι κρατάει τόσο, ὅσο χρειάζεται

στis γυναῖκες στό σπίτι νά ἑτοιμάσουνε τά φαγητά καί νά στρώσουνε τό τραπέζι τοῦ γάμου. Ἡ νύφη στό μεταξύ, ἔχει βρεῖ καιρό νά ξεκουραστεῖ λίγο καί βγάζοντας τά νυφιάτικα της, νά φορέσει κάτι ἑλαφρότερο.

Τό φαγητό πού συνηθίζεται περισσότερο σάν πρῶτο εἶναι τό κρέας μέ πατάτες ἀρωματισμένες μέ κανέλλα ἢ κρέας μέ ρύζι, ὅπως εἰδικά τό μαγειρεύουνε στό Ἀρβανίτικο καί εἶναι νοστιμότατο. Γίνεται ἕνα χαρούμενο τραπέζι, ὅπου κυριαρχοῦνε εὐχές σέ κάθε ποτήρι κρασί, χαρούμενες κουβέντες καί πού καί πού καί μερικά μικροπειράγματα στό νέο ζευγάρι, κάτι σάν ὑπονοούμενα πού κάνουνε τή νύφη νά ντρέπεται. Ἀπόψε ἀκούγεται γιά πρώτη φορά μιά νέα εὐχή: «Μέ καλοῦς ἀπογόνους».

Μισοφαγωμένοι σηκώνονται οἱ πῖο ἀνυπόμονοι γιά χορό. Τώρα εἶναι ἡ σειρά τῶν ἄλλων, πού θά ἀφήσουνε τίς ἐπισημότητες καί θά χορέψουνε μέ τή νεανική φλόγα τῆς καρδιάς τους. Ὅλοι βέβαια οἱ συμπεθέροι θέλουνε νά χορέψουνε τό γαμπρό καί τή νύφη, ἀλλά ἐδῶ δέν εἶμαστε δεμένοι μέ σειρές καί τύπους. Γι' αὐτό δέν εἶναι ἀπαραίτητο ἡ νύφη νά χορεύει συνεχῶς. Τῆς ἐπιτρέπεται κάποια ἀποχή γιατί, νωρίς εἶναι ἀκόμα, ἔχουμε μιά ὀλόκληρη νύχτα μπροστά μας. Γρήγορα παίρνουνε στά χέρια τους τό χορό τά νειάτα. Τά παλληκάρια καί οἱ κοπέλλες, δίνουνε ἀπό τή δική τους φωτιά. Εἶναι πολύ εὐχάριστο τώρα πού βλέπεις τά λεβέντικα κορμιά νά παίρνουνε στροφές στή φτέρνα καί τοῦμπες στόν ἀέρα.

Ὅπως καί ἄλλοῦ σημειώσαμε ὑπάρχει πάντα ἕνας ἱκανός ἀριθμός γυναικῶν πού ἔχουνε μοιραστεῖ ἀπόψε τίς δουλειές. Μετά τό πρῶτο φαγητό, θά ἔρθουνε πιάτα μέ ζεστούς τηγανισμένους μεζέδες ἀπό σηκωταργιές, μπορεῖ νά κάνει τήν παρουσία του κανένα κοκορέτσι μέ πολύ πιπέρι καί ρίγανη γιά τό κρασί. Κάποια ὠραία κοπέλλα, μέ μεγάλο δίσκο, παίρνει τά χρησιμοποιημένα ποτήρια καί σοῦ ἀφήνει ἄλλο καθαρό, γιά νά ἀνανεωθεῖ τό κέφι γιά κρασί, ἴσως καί γιά νά νομίσεις πῶς τώρα ἀρχίζεις νά πίνεις.

Ὁ χορός καί τό κέφι ἀνεβαίνουνε ὅσο περνάει ἡ ὥρα. Ὅλοι εἶναι ἐνθουσιασμένοι καί τραγουδοῦνε, ἄλλοι χορεύουνε καί τό σπίτι φροντίζει νά παρουσιάζει κάθε τόσο καί ἀπό μιά

καινούρια ζεστή λιχουδιά, προπαντός νά τραβάει τό κρασί.

Κανένας Κουντουργιώτικος γάμος δέν τέλειωσε πρίν ἀπό τήν ἀνατολή τοῦ ἡλίου. Πολλές φορές μερικοί φίλοι, χάνονται στό σκοτάδι στήν ἡσυχία τοῦ χωριοῦ καί ξαναπαρουσιάζονται σέ λίγο μέ μερικές ξεκεφαλισμένες κότες. Εἶναι ἀπό ἐπιδρομή στά κοτέτσια. Τίς παίρνουνε γυμνασμένα χέρια γυναικῶν καί μέχρι πού νά τό καταλάβεις, τίς ἔχουνε ἐτοιμάσει καί κομματιασμένες τώρα τίς ψηνουνε στά κάρβουνα. Πρέπει νά σημειώσω ἐδῶ, ὅτι ἀποκλείεται ἄρνηση ἢ ἀντίρρηση σέ ὅ,τι γίνεται ἀπόψε. Πολύ περισσότερο ἀποκλείεται νά θυμώσει κάποιος γείτονας, γιατί ἀπό τό κοτέτσι του, πήρανε αὐτοί οἱ νέοι μερικές κότες. Σήμερα, σέ τούτη τήν ἡμέρα τῆς μεγάλης χαρᾶς, ὅλα ἐπιτρέπονται, ἀκόμα καί τό κλέψιμο τῆς κότας. Τώρα ὁ μεζές εἶναι κότα ψητή στά κάρβουνα.

Μερικές φορές τό γλέντι συνεχίζεται καί τή Δευτέρα. Οἱ παλιότεροι θυμοῦνται νέους νά γλεντᾶνε τή Δευτέρα στά μαγαζιά τοῦ χωριοῦ καί νά τρῶνε γιά μεζέ κομμάτια ψημένης κότας, ἀπό αὐτές πού εἶχανε μόλις πρίν ἀπό λίγο ἀρπάξει ἀπό τά κοτέτσια τῶν σπιτιῶν τους, χωρίς κανένας νά τούς ἐναντιωθεῖ.

Μέ τήν ἀνατολή τοῦ ἡλίου τῆς Δευτέρας τελειώνουνε οἱ γάμοι καί ο καθένας πάει γιά τό σπίτι του.

Ἐχει ξεδιπλωθεῖ ὁλόκληρο τό τυπικό τοῦ γαμου. Ὅλα γίνανε κατά πῶς ἔπρεπε, ἔτσι ὁμοιόμορφα πάντοτε καί τώρα μέ τό ρόδισμα τῆς αὐγῆς τῆς Δευτέρας, δέν ὑπάρχει τίποτα ἄλλο γιά νά γίνει. Ἐδῶ οἱ πηγές μου ἔχουνε στερέψει. Δέν ἔχουνε νά μοῦ ποῦνε τίποτα ἄλλο. Μόνο μιά γριά μοῦ εἶπε θυμωμένη.

—Δέν χόρτασες μέ τόσα που σοῦ εἶπαμε; Τί θελεῖς ἄλλο; Νά μπεῖς καί στήν κρεβατοκάμαρα τοῦ ζευγαριοῦ; Ἀπό δῶ καί πέρα, ἀρχίζουνε νά γίνονται ὅσα γίνονται καί δέν λέγονται.

Ἡ νύφη δέν βγαίνει ἔξω καθόλου τή βδομάδα μετά τό γάμο. Μόνο τήν Κυριακή, θά πάει στήν ἐκκλησία μέ τήν πεθερά, της ντυμένη στά καλά της.

Σέ ἓνα νέο σπίτι, ἀρχίζει μια νεα ζωή. Γιά τό νέο ζευγάρι, ἓνας νέος δρόμος ἀνοίγει. Ὁ γάμος, ἦτανε ἡ μετάβαση ἀπό τή

μιά φάση τῆς ζωῆς σέ μίαν ἄλλη. Μὲ τίς χαρές, τίς λύπες, τίς
δυσκολίες, μέ ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ζωῆς...

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΓΑΜΟΣ

Ὁ γάμος στήν περιοχή πού γνωρίσαμε, γίνεται σήμερα, ὅπως ἀκριβῶς καί στήν ὑπόλοιπη χώρα, μέ μικρή ἐξαίρεση μερικές περιοχές πού ἀκόμα κάτι τηρεῖται ἀπό τά παλιά. Ἐδῶ δέν ἐπέζησε τίποτα ἀπό τά ὅσα προηγούμενα βρῆκα καί σημεῖωσα.

Δέν χρειάζονται πολλά. Ἐνα ἄσπρο νυφικό φουστάνι πού τό νοικιάζεις ἀπό εἰδικά μαγαζιά πού διαθέτουνε τέτοια εἶδη. Ἐτσι καλύπτεται τό ζήτημα τῆς ἐμφάνισης τῆς νύφης σήμερα, πού κάποτε ἀπαιτοῦσε κόπους καί ἐξοδα μιᾶς ζωῆς. Παρατηρεῖται μάλιστα μιά ἐντονη τάση νά καταργηθεῖ καί αὐτό τό μακρῦ ἄσπρο φουστάνι. Ἡ ἐποχή μας ἀποστρέφεται τούς τύπους. Ζεῖ σέ μιάν ἀπελευθέρωση. Χρησιμοποιεῖται ἔντονα μιά λέξη: «Κατεστημένο». Ὁ νέος κόσμος ἀποστρέφεται τό κατεστημένο. Οἱ νυφάδες παρουσιάζονται σήμερα μέ κάποιο συνηθισμένο φουστανάκι περιπάτου, γιά νά μπορεῖ νά χρησιμοποιεῖται καί σέ ἄλλες ἀνάγκες.

Ὁ γάμος κατὰ προτίμηση γίνεται μέρα Κυριακή, γιατί σάν ἡμέρα ἀργίας θά διευκόλυνε τούς προσκαλεσμένους, πού ἀπό προηγούμενα, τούς ἔχει σταλεῖ κάποια γραφτή πρόσκληση, μέ τή διεύθυνση μάλιστα τοῦ νέου ζευγαριοῦ, γιά νά σταλεῖ ἐκεῖ τό δῶρο τους. Ἀλλά καί ἡ Κυριακή ἄρχισε τελευταῖα νά ἐγκαταλείπεται. Οἱ λόγοι εἶναι δύο: Ὁ πρῶτος, ὅτι δέν ἐπιτρέπεται σέ αὐτούς πού κάνουνε τό γάμο τους, νά γίνουμε αἰτία νά χασουνε κάποιοι ἄλλοι τό Σαββατοκύριακό τους. Ὁ δεύτερος λόγος —πολύ σύγχρονος— δημιουργήθηκε ἐξαιτίας τῆς ἐκ περιτροπῆς κυκλοφορίας τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων μέ τούς μονούς καί ζυγούς ἀριθμούς. Δέν ἐννοοῦμε βλέπεις νά πᾶμε σέ ἕνα γάμο μέ τά πόδια μας ἢ μέ κάποιο ἄλλο μέσο, ἀλλά μόνο μέ τό δικό μας γιωταχί γιά νά τό δείξουμε καί νά μᾶς δοῦνε. Καταργήθηκε λοιπόν καί ἀπό αὐτή τήν αἰτία τό Σαββατοκύριακο καί ἀναγκαστικά τώρα, ὁ γάμος γίνεται κάποιο ἀπόγευμα καί προπαντός μέρα πού νά εἶναι κλειστά τά μαγαζιά μετά τό μεσημέρι. Αὐτά τά δύο μᾶς δείχνουνε, ὅτι ἡ σημασία ἐνός γάμου, ἔχει χάσει πολύ ἀπό τό ἐνδιαφέρον της καί κατάντησε νά ἔχει γίνει μιά τυπική ἐνέργεια, χωρίς κανένα οὐσιαστικό ἢ ἄλλο ἐσωτερικό περιεχόμενο.

Στήν ορισμένη ώρα πού γράφει ή πρόσκληση, κάποιο αὐτοκίνητο, στολισμένο μερικές φορές μέ ἄσπρες κορδέλλες και λουλούδια, φέρνει τή νύφη μέ τόν Πατέρα της στήν ἐκκλησία. Λίγο πρίν, βρίσκεται ἐκεῖ ὁ γαμπρός μέ μιά μικρή ἀνθοδέσμη ἄσπρα λουλούδια και τήν περιμένει στό κεφαλόσκαλο τοῦ ναοῦ.

Γίνεται τό Μυστήριο χωρίς κανένα ἰδιαίτερο. Ἀκολουθεῖ ἓνα συγχαρητήριο χαιρετισμός τῶν προσκαλεσμένων πού σχηματίζουν οὐρά ἀνυπομονυσίας γιά τό χρόνο πού χάνεται. Παρατηρεῖς μερικά βιαστικά φιλιὰ, ἀπό τούς πιό ἀγαπητούς και στενοῦς. Ὑστερα ἀπό δύο βήματα, σοῦ προσφέρεται μιά μπουμπουνιέρα μέ λιγα κουφέτα και ἐδῶ, γιά σένα, ἔχουνε τελειώσει οἱ σχετικές κοινωνικές ὑποχρεώσεις σου. Γιά τούς νεόνυμφους σέ λίγο θά ἔχουνε τελειώσει ὅλα, ὅταν θά δεχτοῦνε τά συγχαρητήρια και τοῦ τελευταίου προσκαλεσμένου. Στήν ἐξοδο τοῦ ναοῦ θά δεῖς μερικά φλάς γιά ἀνάμνηση σέ φωτογραφίες γιά τό εὐτυχές γεγονός και τό νέο ζευγάρι θά χαθεῖ σέ λίγο μέ κάποιο αὐτοκίνητο πού περιμένει πιό πέρα.

Ἔτσι γίνεται σήμερα. Και ἀπό τότε πού γίνονται αὐτά πού περιγράψαμε σέ τοῦτο τό βιβλίο, δέν ἔχουνε περάσει, παρά μόνο, πενήντα χρόνια.

Δέν μπορεῖ κανείς νά ὑποστηρίξει πώς οἱ Κουντουργιωῖτες ἔχουνε ἀδύνημένη δύναμη προσαρμογῆς στά καινούρια, γιατί τό φαινόμενο τῆς ἀπλοποίησης, εἶναι ὄχι μόνο τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ἀλλά και παγκόσμιο. Πάντα γεννιέται ἓνας νέος κόσμος και ὁ παλιός τοῦ παραχωρεῖ τή θέση του.

Μπορεῖ μερικοί νοσταλγοί τῆς ἐποχῆς πού πέρασε νά βροῦνε μιά ὁμορφιά, κάποια ἐσωτερική ζεστασιά στίς τότε κοινωνικές σχέσεις και ἐκδηλώσεις. Ἄλλοι θά δοῦνε ὅτι ἦτανε μιά διαδικασία πού θεράπευε μόνο φόβους και ἀόρατες δυνάμεις, πού τότε τίς αἰσθανότανε γύρω του ὁ ἄνθρωπος, ὅτι αὐτή ἀκριβῶς ἢ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τά ταμπού, εἶχε σάν ἀποτέλεσμα, νά ἐλευθερωθεῖ και ὁ γάμος ἀπό αὐτό τό φόρτωμα πού σήμερα τό βλέπει περιττό και κουραστικό.

Ὅπως κι ἂν ἔχει τό πράγμα, ἀξίζει νά γυρίζει κανείς πρὸς τα πίσω κάπου-κάπου και νά παρατηρεῖ τό δρόμο ἀπό ὅπου ἔ-

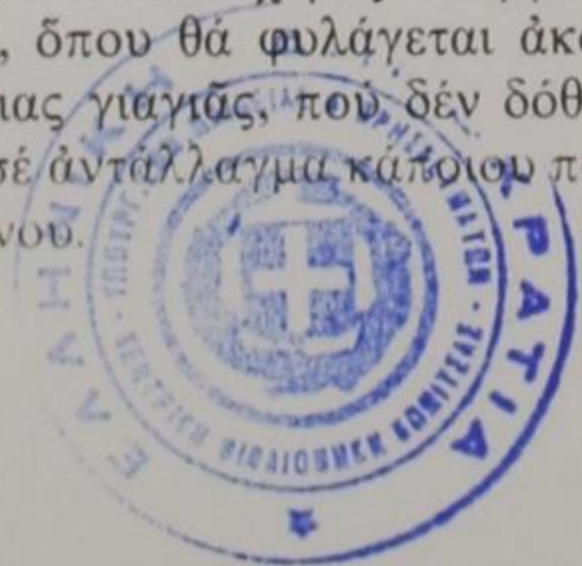
χει περάσει.

Ἡ σημερινή ἐποχή μέ τόν προγραμματισμό πού τήν διακρίνει, σκοπεύει στήν οὐσία, δίνει ἀξία στό χρόνο. Γι' αὐτό βλέπεις ἀπλουστευμένη τή ζωή σέ ὄλες της σχεδόν τίς ἐκδηλώσεις. Τό ἐάν ὁμως αὐτή ἢ ἀπλούστευση καί ἢ λατρεία τοῦ χρόνου πού τόν κυνηγᾷς μέ μανία σάν πολύτιμο ἀγαθό, δημιουργοῦνε μέσα σου ἕνα αἶσθημα ἐρήμωσης καί προσωπικῆς σου ἀνωθυμίας, αὐτό εἶναι ἕνα ἄλλο σοβαρό βέβαια ζήτημα πού ὁμως ξεφεύγει κάπως ἀπό αὐτό πού τώρα μᾶς ἀπασχολεῖ.

Ὁ σημερινός τρόπος ζωῆς ἔχει ἐξαλείψει ὅλα αὐτά τά προηγούμενα, ἔχει καθιερώσει ἄλλες ἀξίες, ἀπόλυτα καταλυτικές τῶν περασμένων καί ἐντελῶς διαφορετικές. Σήμερα, τα παιδιά μας δέν ξέρουνε πολλά γιά τούς Παπποῦδες τους. Ἐκτός πού δέν ξέρουνε οὔτε μιά Ἀρβανίτικη λέξη, δέν ξέρουνε τίποτα νά σοῦ ποῦνε γιά τούς Κουντουργιώτες πού εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ Παπποῦδες τους. Μερικοί ἀπό αὐτούς τούς νέους μας, τούς γνωρίσανε στό ἴδιο τους τό σπίτι. Οἱ παλιότεροι θέλανε νά μάθουνε, ὅσα μπορούσανε περισσότερο γιά τούς δικούς τους Παπποῦδες, τούς θαυμάζανε καί θέλανε νά τά διηγοῦνται ἀργότερα, στούς μεταγενέστερους σάν κάτι πολύ σπουδαῖο.

Αὐτή ἡ ἀναδρομή στό παρελθόν, βρίσκει τούς νέους μας, πολύ ἀδιάφορους. Δέν τό σημειώνω γιά κατηγορία, ἀλλά γιά νά τονίσω μιά χτυπητή μεταβολή.

Ὁ χῶρος ὅπου ζήσανε οἱ Κουντουργιώτες ὅπως τούς γνωρίσαμε, δέν παρουσιάζει σήμερα, τίποτα τό διαφορετικό ἀπό τόν ὑπόλοιπο χῶρο γύρω ἀπό τήν πρωτεύουσα. Πού καί πού μόνο, σταματᾷς σέ κάποιο ξεχασμένο παλιό σπιτικό ἔτοιμο νά καταρεύσει. Αὐτό κάπως σέ πληροφορεῖ γιά τόν κόσμο πού πέρασε, ὅταν ὁμως διαθέτεις κάποιο εἰδικό αἰσθητήριο ὁσφρησης. Ἀλλά ἡ παρουσία τοῦ περασμένου Κόσμου, σου γίνεται περισσότερη αἰσθητή, ὅταν εἶσαι τυχερός καί βρεθεῖς σέ κάποιο ἀνοιγμένο σουντουῖκι, ὅπου θά φυλάγεται ἀκόμα κάποια νυφιάτικη φορεσιά κάποιας γιάγιας, πού δέν δόθηκε στούς γύφτους πραγματευτάδες σέ ἀντάλλαγμα κάποιου πολύ φτηνοῦ κηλιμιοῦ μηχανοποιημένου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΕΞΟΔΟΣ	11
Η «ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ» ΜΟΥ	18
Η ΚΟΡΗ ΣΤΟ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΙΚΟ ΣΗΠΙ	21
Η ΠΡΩΤΗ ΕΞΟΔΟΣ	24
ΤΟ ΠΡΟΞΕΝΙΟ	35
ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ	50
ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ	59
Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΙΚΑΣ	73
Η ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	76
Η ΠΕΜΠΤΗ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ	77
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΠΡΙΝ ΤΟ ΓΑΜΟ	93
ΣΑΒΒΑΤΟ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ	101
Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	106
ΩΡΑ ΤΡΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ	107
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	144
Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΓΑΜΟΣ	149

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ Α' διορθ. Νόρα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας